

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER BİLİM DALI

**ARAP BAHARI SÜRECİNDE RUSYA’NIN
SURIYE POLİTİKASI**
(Yüksek Lisans Tezi)

Tezi Hazırlayan: **Selçuk ERYILMAZ**

İSTANBUL, 2014

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER BİLİM DALI

**ARAP BAHARI SÜRECİNDE RUSYA’NIN
SURIYE POLİTİKASI**
(Yüksek Lisans Tezi)

Tezi Hazırlayan:
Selçuk ERYILMAZ

Öğrenci No:
120771003

Danışman
Prof. Dr. Mehmet Efe ÇAMAN

İSTANBUL, 2014

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “ Arap Baharı Sürecinde Rusya’nın Suriye Politikası” başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ahlak ve geleneklere uygun şekilde tarafımdan yazıldığını, yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiğini ve çalışmamın içinde kullanıldıkları her yerde bunlara atıf yapıldığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım. 20/05/2014

Selçuk ERYILMAZ

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ
TEZLİ YÜKSEK LİSANS SINAV TUTANAĞI

24 / 04 / 2014

Enstitümüz *İşletme Yönetimi* Anabilim dalı *Uluslararası İlişkiler* Programı yüksek lisans öğrencilerinden **120771003** numaralı **Selçuk ERYILMAZ**'ın "*Beykent Üniversitesi Lisansüstü Eğitim - Öğretim Yönetmeliği*"nin ilgili maddesine göre hazırlayarak, Enstitümüze teslim ettiği "**Arap Baharı Sürecinde Rusya'nın Suriye Politikası**" konulu tezini, Yönetim Kurulumuzun 04.02.2014 tarih ve 2014/03 sayılı toplantısında seçilen ve Taksim Yerleşkesinde toplanan biz jüri üyeleri huzurunda, ilgili yönetmeliğin (c) bendi gereğince (60) dakika süre ile aday tarafından savunulmuş ve sonuçta adayın tezi hakkında ~~oyçokluğu/oybirliği~~ ile **Kabul/Red veya Düzeltme** kararı verilmiştir.

İşbu tutanak, 4 nüsha olarak hazırlanmış ve Enstitü Müdürlüğü'ne sunulmak üzere tarafımızdan düzenlenmiştir.

DANIŞMAN
PROF.DR.MEHMET EFE ÇAMAN

ÜYE
PROF. DR. MEHMET FİKRET GEZGİN

ÜYE
YRD. DOÇ. DR. ARMAĞAN GÖZKAMAN

ÖNSÖZ

Bu çalışmanın hazırlanmasında başta üniversitemizin değerli bölüm başkanı ve hocam Prof. Dr. Ali Vahit Turhan'a, fikir ve düşünceleri ile bizlere farklı bakış açıları kazandıran hocalarım Prof. Dr. Şenol Durgun, Prof. Dr. Ensar Nişancı, Yrd. Doç. Dr. Armağan Gözkaman'a, Rus Dış Politikası uzmanı olan ve çalışmanın şekillenmesinde önemli katkıları olan hocam Doç. Dr. Fatih Özbay'a ve Rusça bilmem sebebiyle beni bu konuya yönlendiren, Rus kaynakları kullanarak çalışmanın farklı bir pencereden şekil almasını sağlayan, çalışmanın her evresinde motivasyonunu eksik etmeyen, değerli görüşlerini ve derin bakış açısını tezime aktaran Avrupa Birliği, Rus Dış Politikası ve Avrasyacılık uzmanı tez danışmanım değerli hocam Prof. Dr. Mehmet Efe Çaman'a saygı ve sevgilerimi sunarım.

Adı ve Soyadı : Selçuk ERYILMAZ

Danışmanı : Prof. Dr. Mehmet Efe ÇAMAN

Türü ve Tarihi : Yüksek Lisans, 2014

Alanı : Uluslararası İlişkiler

Anahtar Kelimeler : Ortadoğu, SSCB-Suriye İlişkileri, Rusya-Suriye İlişkileri, Arap Baharı, Suriye İç Savaşı

ÖZ

ARAP BAHARI SÜRECİNDE RUSYA’NIN SURİYE POLİTİKASI

2011 yılında Tunuslu bir gencin kendini yakmasıyla başlayan ve adına Arap Baharı denen halk ayaklanmaları Ortadoğu bölgesini, Kuzey Afrika da dahil olmak üzere etkisi altına almış ve II. Dünya Savaşı’ndan sonra bölgede kurulan otoriter tek parti rejimlerini sarsmıştır. Bu süreç hiç şüphesiz dünyada son yılların en önemli siyasi ve toplumsal olayların başında gelmektedir. Kanlı ve sancılı bir zaman dilimi olarak tarih kitaplarında yerini alacağı kesinleşen ve Arap Baharı olarak adlandırılan bu sürecin içerisinde bulunan ülkelerin bir kısmında derin çatışmalar ve savaşlar yaşanmış ve yeni sona ermiş, bir kısmında ise bu iç çalkantı süreci halen devam etmektedir. Yangın yerine dönen Arap Baharı coğrafyasında etkili ve etkin olmak isteyen küresel aktörler sürecin kendi doğrultularında evrilmesi için gayret etmektedir. Bu durum akıllara Soğuk Savaş yıllarını getirmiştir. Hegemon güçler olan ABD ve Rusya direkt olarak savaştan ziyade bölgedeki farklı aktörleri destekleyerek çıkar mücadelesine girişmiş ve Ortadoğu’da birbirlerine karşı üstünlük kurma yarışına başlamışlardır. Bu çalışmada Rusya’nın Çarlık döneminden itibaren genel anlamda Ortadoğu bölgesine nasıl yaklaştığı ve nasıl bir denge politikası izlediği incelenmiş, detaylarında ise Rusya-Suriye arasında vuku bulan siyasi, ekonomik ve askeri ilişkiler incelenmiştir. Son tahlilde halen içerisinde bulunduğumuz Arap Baharı sürecinde Rusya’nın Suriye özelinde nasıl politikalar izlediği, algı, çıkar ve politikalarının nedenleri ve gelecekte bu politikaların nasıl bir seyir izleyeceği incelenmiştir.

Name and Surname : Selçuk ERYILMAZ

Supervisor : Prof. Mehmet Efe ÇAMAN

Kind and Date : Master, 2014

Major : International Relations

Key Words : Middleeast, USSR-Syria Relations, Russia-Syria Relations, Arabic Spring, Syrian civil War.

ABSTRACT

RUSSIAN POLITIC IN SYRIA DURIGN ARAP CIVILWAR

The civilwar starting with a Tunisian boy's firing himself in 2011 was called Arab Spring. This process affected The Middle East and North Africa deeply and threatened the autocratic governments established after the II. World War. This bloody and trouble some process took place in the history books as one of the most important social and political events of the last years in the world. Riots, protests and battles took place in the countries which were affected by Arap Spring. Although the civil war has come to an end in most of these countries, it still continues in some of these countries. The global actors who wants to be effective in this region are struggling to alter the process regarding their own interests. This reminds us the period of the Cold War. USA and Russia, two hegemonic powers of the Cold War period in Middle East, didn't fight with each others but they supported the different actors because of their own interests in the region in order to overwhelm each others. In this research, what kind of balance policy Russia follows and how Russia approaches to the Middle East from tsarism to today is studied in general. And also, political, economic and military relations between Russia and Syria has been studied in detail. In the final analysis, what kind of policy Russia follows during the Arab Spring, especially in Syria, the reasons of this policy, how this policy will shape in the future, are studied in this research.

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

ÖZ	
ABSTRACT	
TABLO LİSTESİ.....	v
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	vi
KISALTMALAR.....	vii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

TARİHSEL ARKA PLAN

1.1. ÇARLIK DÖNEMİ ORTADOĞU POLİTİKASI.....	10
1.2. SOVYETLER BİRLİĞİ DÖNEMİ ORTADOĞU POLİTİKASI.....	13
1.3. SOVYETLER BİRLİĞİ - SURİYE İLİŞKİLERİ.....	21
1.3.1. Sovyetler Birliği - Suriye Siyasi İlişkileri.....	21
1.3.2. Sovyetler Birliği - Suriye Ekonomik İlişkileri.....	27
1.3.3. Sovyetler Birliği - Suriye Askeri İlişkileri.....	30

İKİNCİ BÖLÜM

RUSYA FEDERASYONU DÖNEMİ ORTADOĞU VE

SURİYE POLİTİKASI

2.1.SOVYETLER BİRLİĞİ'NİN YIKILMASI VE OLUŞAN YENİ SİYASİ VE EKONOMİK DURUM.....	34
2.2. RUSYA FEDERASYONU'NUN ORTADOĞU POLİTİKASI.....	37
2.2.1. Boris Yeltsin Dönemi Ortadoğu Politikası	38
2.2.2. Vladimir Putin Dönemi Ortadoğu Politikası.....	41
2.3. RUSYA FEDERASYONU - SURİYE İLİŞKİLERİ.....	45
2.3.1. Rusya Federasyonu - Suriye Siyasi İlişkileri	46
2.3.2. Rusya Federasyonu - Suriye Ekonomik İlişkileri	48
2.3.3. Rusya Federasyonu - Suriye Askeri İlişkileri	50

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAP BAHARI VE RUSYA’NIN SURİYE POLİTİKALARI

3.1. ARAP BAHARININ ÇIKIŞI VE ETKİLERİ	55
3.1.1.Arap Baharının Çıkış Nedenleri.....	55
3.1.2.Arap Baharının Tunus Ayağı (Yasemin Devrimi).....	57
3.1.3. Arap Baharının Mısır Ayağı (Mısır Devrimi).....	58
3.1.4. Arap Baharının Libya Ayağı (Libya İç Savaşı)	60
3.1.5. Arap Baharının Yemen Ayağı (Yemen Ayaklanması)	61
3.1.6.Arap Baharının Bahreyn Ayağı.....	62
3.2. RUS STRATEJİSİ ve RUSYA’NIN ARAP BAHARI ALGISI	64
3.3. SURİYE’DE BAŞLAYAN İÇ SAVAŞ VE GELİŞMELER	75
3.3.1. Nusayriler ve Yönetim	75
3.3.2. Protesto ve Çatışmaların Başlaması	77
3.3.3. ÖSO ve Suriye Ulusal Konseyi’nin Kuruluşu	80
3.3.4. Uluslararası Kamuoyunun Faaliyetleri	81
3.3.5. Suriye’de Rejim Muhafızları	83
3.3.6. Suriye Rejiminin Reform Çabaları.....	84
3.4. ARAP BAHARI SÜRECİNDE RUSYA’NIN SURİYE POLİTİKASI	87
3.4.1. Arap Baharı Sürecinde Rusya’nın Suriye Yönetimine Verdiği Siyasi Destek.....	87
3.4.1.1. Rusya için Suriye’nin Jeopolitik ve Jeostratejik Konumu	97
3.4.1.2. Cenevre-2 Konferansı.....	106
3.4.1.3. Suriye Konusunda Rusya-İran Dayanışması	115
3.4.1.4. Suriye’de Kimyasal Silah Kullanımı.....	117
3.4.2. Arap Baharı Sürecinde Rusya’nın Suriye’ye Verdiği Askeri Destek	128
SONUÇ	133
KAYNAKÇA	138

TABLÖLAR LİSTESİ

	Sayfa No
Tablo 1. SSCB’den Suriye’ye İhraç Ürünleri.....	28
Tablo 2. Suriye’den SSCB’ye İthal Ürünleri.....	29
Tablo 3. Arap Ligi Huzursuzluk Endeksi.....	56

ŞEKİLLER LİSTESİ

	Sayfa No
Şekil 1. Mackinder'ın Kalpgah Kuramı Haritası (1904 ve 1919).....	101
Şekil 2. Suriye Müdahalesine Katılacak Ülkelerin Harekât Planı.....	119

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
BK	: Birleşik Krallık
BM	: Birleşmiş Milletler
BMGK	: Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi
BP	: Baas Partisi
FKÖ	: Filistin Kurtuluş Örgütü
IRA	: İrlanda Cumhuriyet Ordusu (Irish Republican Army)
MUKH	: Mısır Ulusal Kurtuluş Hareketi
NATO	: Kuzey Atlantik İşbirliği Örgütü
ÖSO	: Özgür Suriye Ordusu
RF	: Rusya Federasyonu
SKP	: Suriye Komünist Partisi
SMDK	: Suriye Muhalif ve Devrimci Güçler Ulusal Koalisyonu
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
SUK	: Suriye Ulusal Koalisyonu
Yy	: Yüzyıl

GİRİŞ

Bu çalışmada Rusya'nın tarihinden itibaren Ortadoğu ve bölge ülkeleriyle nasıl bir etkileşim içerisinde olduğu, siyasi, ekonomik ve askeri ilişkilerinin nasıl bir seyir izlediği ve son yaşanan Arap Baharı sürecinde nasıl politikalar izlendiği işlenmektedir. Ayrıca Ortadoğu genelinde yapılan bu analizin bir sonraki adımı da Suriye özelinde devam etmektedir. Rusya-Suriye siyasi, ekonomik ve askeri ilişkilerin kapsamı ve etkileri üzerine değerlendirmelerde bulunulmuş ve Suriye'deki mevcut iç savaşta Rusya'nın Suriye üzerinde hangi politikaları izlediği ve bu politikaların öngördüğü hedefleri gerçekleştirmek için nasıl bir strateji takip ettiği analiz edilmekte, Rusya'nın uluslararası arenada Suriye'ye nasıl destek verdiği ve yaşanan son gelişmelerin üzerinde durulmaktadır.

Dünya siyasetinde son yıllarda öne çıkan bir gelişme olan Arap Baharı sürecinin önemine binaen hazırlanmış olan bu çalışmada en son başlayan ve halen devam etmekte olan Suriye iç savaşında Rusya başta olmak üzere küresel aktörlerin bu ülke üzerindeki politika ve çıkarları büyük önemi haizdir. Hazırlanan bu çalışmada Rusya'nın Suriye'deki politika ve stratejileri üzerinde durulmuş ve güncel dünyada devam eden bu savaşın sebebi ve sonuçları değerlendirilmiştir.

İstanbul Üniversitesi kütüphaneleri, İstanbul Teknik Üniversitesi kütüphanesi, Boğaziçi Üniversitesi kütüphanesi, İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi İSAM kütüphanesi, Hava Harp Okulu kütüphanesi kaynakları kullanılmış olup ayrıca internet ortamında bulunan belge, makale, bülten ve raporlardan faydalanılmıştır. Özellikle çalışmada vurgulanan Suriye'de devam eden iç savaşın Rus kaynak ve belgelerle açıklanması, Rus toplumunun ve yönetiminin bakış açısıyla sürecin nasıl değerlendirildiği, yazılı ve görsel Rus kaynakları incelenerek değerlendirilmiştir. Son tahlilde dünyada ve bölgede yaşanan gelişmeleri güncel dünyayı takip ederek metin/içerik analizi metodu kullanılarak incelenmiştir.

Çalışma üç bölüm olarak ele alınmıştır. İlk bölümde Çarlık Rusya-Sovyetler Birliği(SSCB) dönemi Ortadoğu ve Suriye politikası, ikinci bölümde yıkılan Sovyetler Birliği'nden sonra kurulan Rusya Federasyonu'nun Ortadoğu ve Suriye

politikası, son bölümde ve asıl üzerinde durulması ve araştırmanın asıl nüvesini teşkil eden Arap Baharı ve bu süreçte Rusya'nın Suriye politikası incelenmiştir.

İlk başlıkta bahsi geçen, Çarlık yönetimi 17.yy'dan itibaren Ortadoğu ile ilgilenmeye başlasa da bu dönemdeki ilişkiler yüzeysel ve sınırlı düzeyde kalmıştır. Ortadoğu ilişkileri ile kastedilen Rusların Osmanlı İmparatorluğu ve İran ile ilişkileri olmuştur. Çar I. Petro'nun tahta çıkmasıyla Rusların Ortadoğu ile ilişkileri hızla gelişmiştir. I. Petro sıcak denizlere açılmak ve daha fazla müttefik kazanabilmek için Ortadoğu bölgesine yönelmiş ve Ortadoğu toplumlarını daha yakından tanıyabilmek için ülkesinin çeşitli üniversitelerinde Şarkiyat fakülteleri kurdurmuş, Farsça, Osmanlıca ve Arapça dillerinin öğretilmesi doğrultusunda akademik çalışmalar yaptırmıştır. Bunların neticesinde I. Petro bölgede büyük kazanımlar ve müttefikler elde etmiş, ülkesinin Hazar bölgesinde ve Ortadoğu'da etkinliğini arttırmıştır.

I. Petro'nun ölümü ile Rusların Ortadoğu'ya ilgileri tekrar azalmış ve 19.yy'a kadar bu ilgisizlik süreci devam etmiştir. 19.yy'da tekrar hareketlenme başlamış ve Ortadoğu bölgesinin çeşitli bölgelerinde konsolosluklar kurularak ilişkiler yeniden ele alınmıştır. 19.yy'ın sonlarına gelindiğinde tüm dünyayı etkisi altına alan ulus-devlet yapılanması bu bölgeyi de etkilemiştir. 1877-1878 Osmanlı-Rus savaşını Osmanlı İmparatorluğu'nun kaybetmesi Ortadoğu bölgesindeki ülkelerde bir hareketlenme başlatmış, burada yaşanan halkın artık kendi kaderlerini kendilerinin tayin etmek istedikleri düşünceleri ortaya çıkmış ve bağımsızlıklarını elde etme yollarını aramışlardır. Bir nevi Ortadoğu'da bağımsızlık ateşinin yakılmasına Rus Çarlığı sebep olmuştur denilebilir.

1917 yılında I. Dünya Savaşının halen devam ettiği dönemde Çarlık dönemi son bulmuş ve yerine Bolşeviklerin iktidara gelmesiyle Komünizm ideolojisini benimseyen Sovyetler Birliği kurulmuştur. Sovyetler Birliği dönemi 1917-1991 tarihleri arasını iki bölüm olarak ele alınmaktadır. İlki, 1917-1939 yılları arasında Sovyetler Birliği'nin görece güçsüz dönemi olarak anılmaktadır. Bu dönemde SSCB uluslararası sistemde daha çok denge politikası ve iyi ilişkiler kurma doğrultusunda bir yönelim izlemiştir. 1944 yılına gelindiğinde II. Dünya Savaşı sona ererken görece güçsüzlükten kurtulmuş, büyük devlet ve süper güç konumuna yükselmiştir. 1945

yılından itibaren Soğuk Savaş başlamış ve dünyada iki süper güç olan ABD ve Sovyetler Birliği başat güçler haline gelmiştir.

Sovyetler Birliği yukarıda belirtildiği gibi bu iki dönemde Ortadoğu'da da benzer politikalar izlemiş, denge siyaseti döneminde Ortadoğu'da dengeleri ve iyi ilişkileri önemsemiş, süper güç olduğu dönemde daha baskıcı, güçlü ve etkili politikaları takip etmiştir. II. Dünya Savaşı'ndan sonra Ortadoğu bölgesinde kurulan yeni devletler ile yakın ilişkiler kurma adına uzun uğraşlara girişen Sovyetler Birliği belirli dönemlerde Mısır, Irak, Filistin, Suriye ve İran'la yakınlaşmıştır. Bu yakınlaşma yıllar ilerledikçe bazı ülkelerle sekteye uğramış olsa da Ortadoğu'da her daim aktif olmaya çalışmış ve ABD'nin hareket alanını kısıtlama gayretinde olmuştur. Sovyetler Birliği'nin Ortadoğu'da aktif olma taleplerinin başında bölgede ABD'nin yalnız olarak bulunmasını engellemek ve güney cephesi olarak tanımladığı bu bölgeyi emniyet altına almaya çalışmak yatmaktadır.

II. Dünya Savaşı'ndan sonra Sovyetler Birliği'nin farkına vardığı konu ABD ve Batı tarafından çevrenmek istendiklerinin ve bu çevrenmeyi engellemek için kesinlikle Ortadoğu'da bulunmalarının zorunlu olduğudur. Bir diğer önemli sebep şudur; SSCB Ortadoğu'da bulacağı müttefiklerle Akdeniz'e ve oradan sıcak denizlere daha rahat açılarak çıkarlarını koruyacak ve bu durum ülkenin ali menfaatlerinin lehine bir durum ortaya çıkacaktır. Bölgede var olma arayışlarında olan Sovyetler Birliği bölgedeki çeşitli ülkelere siyasi, ekonomik ve askeri yardımlar yaparak varlığını pekiştirmeye ve kendine bağlı müttefikler oluşturmaya çabalamış, çeşitli silah, askeri teçhizat, alt yapı, üst yapı ve ulaşım hatları gibi büyük yatırımlarla bu politikalarını desteklemiştir. Ayrıca bu dönemde SSCB bölge ülkelerine rejim ihraç etmeye yönelik bir tutum içerisinde olmuştur. Mısır, Suriye, Irak, Yemen gibi ülkeler 1950-1960'lı yıllarda Sovyet modeli tipi yönetim biçimlerini ülkelerinde adapte etmişlerdir. Yine 1950'li yıllardan itibaren SSCB bölgede ABD'ye muhalif yönetimleri desteklemiş ve bölge ülkelerinin ülkelerin bağımsız kararlar alabilmesi için çalışmalar yürütmüştür.

SSCB-Suriye ilişkilerinde ekonomik, siyasi ve askeri yakınlaşmanın yanı sıra bu ülkede 1963 yılında yapılan darbeyle iktidara gelen Nusayriler ile ilişkiler iyi

seviyede tutulmuş ve Suriye bölgede İran'dan sonra Sovyetler Birliği'nin en önemli müttefiki olarak tanınmaya başlamıştır. Çaman'ın ifadesiyle Ruslar Ortadoğu bölgesinde Baas tipi yönetim modellerini desteklemektedir. Bu tip yönetim modellerinin temelinde ABD karşıtlığı bulunması Sovyetler Birliği'nin bu yönetimleri desteklemesindeki en önemli parametre olarak karşımıza çıkmaktadır. Sovyetler Birliği-Suriye yakınlaşmasında önemli adımlardan biri de Sovyetlerin doğu Akdeniz'de rahatça gemilerini yüzdürebileceği bir liman elde etmesi olmuştur. Suriye'nin Akdeniz'e kıyısı bulunması, Tartus limanında Sovyet donanmasının konuşlanması Suriye'nin Sovyetler Birliği için önemi bir kat daha artırmıştır.

1985 yılından itibaren SSCB Ortadoğu'da etkinliğini azaltma yönünde politikalar izlemeye başlamış ve bölge ülkeleri bu sebeple başka müttefikler aramaya başlamıştır. 1985-2002 yılları arasında bölgedeki gücünü kaybeden Ruslar bu dönemde Ortadoğu'da ABD ile rekabet etme gücünü yitirmiştir.

1991 yılında yıkılan Sovyetler Birliği'nin ardında kurulan Rusya Federasyonu, içerisinde bulunduğu ekonomik, siyasi ve kültürel sorunları çözme adına dış dünya ile ilişkilerini belirli bir dönem için azaltmış ve özellikle Ortadoğu ile olan ilişkilerini belirgin bir şekilde asgari seviyeye indirmiştir RF lideri Boris Yeltsin döneminde Batı ile iyi ilişkiler içerisinde bulunma ve işbirliği politikaları izlenmiş ve Rusya Federasyonu karar alıcılarında Rus çıkarlarının Batı ile paralel politikalar izlenmesi yönünde olduğu fikri hakim olmuştur. 1991-2000 yılları arasında Ortadoğu genelinde ve Suriye özelinde izlenen politikalar ABD ile paralel seyir izlemiş ve bu durum sebebiyle Rusya Ortadoğu'da ABD lehine pozisyon kaybetmiştir. Elbette bu, Rusya'nın Ortadoğu ve Suriye'yi kaybettiği anlamına gelmemektedir. Fakat ilişkilerin seviyesi yüzeysel kalmış, Rusya kendi iç sorunlarını çözmeye odaklanmıştır.

2000 yılında yönetime Vladimir Putin'in gelişiyle Rusya Ortadoğu da dahil olmak üzere dünya siyasetindeki konumu değişmeye başlamıştır. Putin Ortadoğu'da Rusya'nın tarihinde olduğu gibi yine etkili ve güçlü konuma yükselmesi için girişimlere başlamış ve SSCB döneminde müttefikleri olan bölge ülkelerini uzun süreli bir ihmalden sonra tekrar yanına çekmeyi başarmıştır. Irak, İran, Suriye ve

diğer Arap ülkeleri ile ilişkileri canlandırmıştır. Putin bölgede Rusya'yı ekonomik, siyasi ve askeri anlamda tekrar belirleyici bir güç seviyesine çıkarma gayretlerinde olmuştur. Yine nükleer çalışmalarda var olma gayretlerinde olan Rusya, İran ile başlattığı bu yakın ilişkiler ile varlığını bölgede pekiştirmiştir.

Suriye özelinde konuyu yaklaştığımızda, 2000'li yıllardan sonra Rusya'nın Suriye'ye yönelik destek stratejisi artarak devam etmiş, askeri teçhizat, ekonomik yardım ve çeşitli alt yapı ve üst yapı yatırımlarında Rusya bu ülkede liderliği ele geçirmiştir. Öyle ki Rusya bu ülkedeki etkinliğini kaybetmeme adına yıllardır sattığı askeri silah ve gereçlerin ödemelerinin bir kısmından vazgeçmiştir. Ayrıca 2003 yılında ABD'nin Afganistan ve Irak'a müdahalesiyle beraber Suriye bölgenin tekrar ateş hattına döneceğini görmüş ve her şartta Rusya'ya daha fazla yakınlaşarak adeta bölgede Rusya'nın bir uydusu haline gelmiştir. Rusya da kendisine yakın bu ülkeyi kaybetmeme adına ekonomik, askeri ve siyasi desteğini arttırmıştır. Hâlihazırda Suriye Silahlı Kuvvetlerinin askeri teçhizat ve ekipmanlarının %90'ı Sovyet ve Rus yapımı silah ve teçhizatlardan oluşmaktadır.

2011 yılında Ortadoğu ve Kuzey Afrika'da etkisini gösteren Arap Baharı süreci bölgedeki tüm ülkeleri etkilemiş ve II. Dünya Savaşı'ndan sonra kurulan ve yıkılmaz denen dikta yapılarının birer birer yıkılmasına sebep olmuştur. Tunus'ta başlayan Mısır, Libya, Yemen ve Bahreyn'de yaşanan gelişmeler neticesinde halka rağmen kurulmuş olan otoriter ve baskıcı rejimler yıkılmıştır.

Başlayan ve devam eden bu karmaşık ortamda ne olduğunu anlamaya çalışan Rus karar alıcıları temkinli hareket etmiş, başlarda net bir tavır göstermekten kaçınmış, bekle ve gör politikası takip etmişlerdir. Aslında Rusya'nın bu stratejisi bu sürece nasıl hazırlıksız yakalandığını ve böyle bir süreci beklemediğini göstermektedir. Bu durum Rusya'nın dış politika zaaflarından biri olarak görülmektedir. Vurgulandığı üzere hazırlıksız olmaları ve yanlış bir hamle yapmaktan çekindikleri için bu kaotik ortamın başlarda Rusya düşük yoğunluklu politikalar izlemiştir. Rusya uluslararası siyasetten baskı görmeme adına ekonomik çıkarları olduğu Libya yönetiminden desteğini çekmiş ve BM'in yaptığı hava harekâtına sessiz kalmıştır.

Ortadoğu bölgesinde Arap Baharı tüm hızıyla devam ederken Rusya kendi topraklarında da bu tarz bir hareketlenmenin olacağından endişe ederek kendine göre tedbirler almaya başlamıştır. Kremlin yönetiminin deklare ettiği açıklamalarda İslam ile aralarından hiçbir sorun olmadığı ve ılımlı İslam'ın ülke topraklarında daha da yaşanabilir seviyeye gelebileceği belirtilmiş, Ortodoks ve İslam tandanslarının paralel olduğu ifade edilmiş, fakat ülke çapında gelişen bu hareketin rahatça devamlılığını sürdürebilmesi şartının şiddete veya ayrılığa başvurmaması gerektiği vurgulanmıştır. Yine Rusya Federasyon Konseyi'nde yayınlanan bir genelgede, RF'na bağlı cumhuriyetlerin özgürlükleri arttırma adına çalışma yapmaları istenmiş, fakat federasyon yapılanmasına zarar verici çalışmalardan uzak durulması hususunda özerk yönetimler uyarılmıştır.

Aslında yaşanan bu sürecin Rusya'nın Avrasyacı politikalarını da etkilediği açıktır. Arap Baharı başlamasından sonra Avrasyacı teorisyenler çalışmalarında düzenlemeye gitmiş ve dini farklılıklardan doğabilecek tehlikelere karşı ülke yönetimini ve karar alıcıların dikkatlerini çekmişlerdir. Yeni Avrasyacı politikada farklı etnik ve dini toplumların bir arada yaşamasının gerekliliği vurgulanmış, tek bir çatı altında buluşulmasıyla beraber daha güçlü bir devlet olunabileceği fikirleri öne çıkmıştır. Bu açıdan yeni söylemler üretilmiş ve Avrasya bölgesinin güney ve doğuda yaşayan Ortodoks ve Müslüman halkların tek bir yönetim altına ve sistemde birleşmesinin üzerinde durulmuştur.

Arap Baharı devam ederken bölgede Rusya'nın istemeyeceği başka bir süreç başlamış ve Suriye'de bağımsızlık adına toplumsal olaylar patlak vermiştir. 2011 Mart ayında yaklaşık 10-15 çocuktan oluşan bir grubun slogan atmaları sebebiyle tutuklanmaları ve emniyet güçleri tarafından işkence görmeleri, protesto ve eylem sürecinin başlamasına zemin hazırlamıştır. Suriye'de başlayan bu protesto hareketleri sonrası Batı ve ABD Suriye yönetimine bir dizi yaptırım uygulamış, bu ülkeye yapılan silah ihracatını durdurmuşlardır. İlk altı aylık süreçte sadece protesto ve barışçıl gösteriler yapılmış ve taleplerinin karşılanması yönünde beklentiler ifade edilmiştir. Rejim ise bu gösterilere karşı silah kullanma yolunu seçmiş ve güç kullanarak protestoları bastırmaya çalışmıştır. Rejimin silah kullanması sebebiyle 2011 Haziran ayına gelindiğinde 1100 kişi öldürülmüştü. Halk artık barışçıl

gösterilerle sürecin devam etmeyeceğini anlamış ve silahlanarak Suriye’de iç savaşı başlatmıştır. 2011 Temmuz ayında muhalifler rejime daha fazla direnebilmek için ÖSO’nu kurmuşlardır. Uluslararası camiia iç savaşın sona erdirilmesi için yoğun çabalar sarf etmiş olsalar da bir netice elde edememiştir.

Rusya Suriye’de başlayan iç savaşta rejimin tarafında yer almış ve Şam yönetimini kayıtsız şartsız desteklemiştir. Rusya Ortadoğu’da çok önemli konumu olan Suriye’yi kaybetmemeyi hedeflemiş ve rejime gelebilecek uluslararası tehlikelere karşı yönetimi koruma stratejisi izlemiştir. Rusya tüm uluslararası camiayı uyarak Suriye’ye müdahale edilmemesi yönünde açıklamalarda bulunmuş ve ABD’nin Afganistan ve Irak’taki kötü neticesini hatırlatmıştır. Rusya ve Çin Ekim 2011’de Suriye’ye uluslararası müdahalenin yapılmasına olanak sağlayan teklifi veto etmiş ve Suriye yönetiminin arkasında olduğunu dünyaya deklare etmiştir. Rusya yaptığı açıklamada Suriye’de bir savaşın olduğu ve bu savaşın bitmesi gerekliliğini vurgulamış fakat bu savaşı durdurması gerekenin de, yeni siyasi iradeyi seçmesi gerekenin de Suriye halkının kendisi olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca Rusya BM’in görevlendirdiği temsilci olan Kofi Annan’ı desteklediğini açıklamış ve sorunların masa başında çözülmesi gerektiğini ifade etmiştir.

Rusya’nın Suriye’ye verdiği desteğini açıklarken konuyu sadece askeri başlıkta ele almak yetersizdir. Askeri anlaşma ve etkileşim tabii ki çok önemli seviyedir. Öyle ki Rusya’nın bölgeye sattığı silahları ele aldığımızda Suriye en önemli ikinci tedarikçisi konumundadır. Bunlardan farklı olarak Rusya Suriye’yi Ortadoğu’da bulunduğu konum itibarıyla farklı görmektedir. Akdeniz’e kıyısı olan bir ülke olması ve bu ülkede Rusya’nın limanı bulunması çok önemlidir. Bu liman sayesinde Rusya doğu Akdeniz’de yani Ortadoğu’nun kalbinde rahatça varlık gösterebilmekte ve bölgede ABD’yi rahatsız ederek hareket alanını kısıtlamaktadır. Ayrıca Rusya’nın bu ülkedeki ekonomik çıkarları da önemli sayılabilecek seviyededir. Gerekli teknolojik, yaşamsal, sanayi, araç ve gereçler Rusya tarafından karşılanmakta ve bu sayede Rus malları Ortadoğu pazarına rahatça girmektedir. Ayrıca Suriye’nin kaybedilmesi durumunda hem uluslararası arenada hem de ülke içinde bir mağlubiyet havası oluşabilme ihtimalinin olması siyasi açıdan da Suriye’yi önemli kılmaktadır. Suriye yönetiminin düşmesi ve yerine ideolojik olarak farklı bir

siyasal iradenin gelmesi Rusya'nın siyasi, ekonomik ve askeri çıkarlarına zarar verebilir. Rusya jeostratejik müttefik olarak gördüğü Suriye'ye desteğini devam ettirmekte ve kara hakimiyet yönelimli Avrasyacı stratejisi ile deniz güçlerinin (ABD) çevreleyici stratejilerine karşı durmak bağlamında Suriye'deki varlık ve etkisini kaybetmeyi engellemeye çalışmaktadır. Ayrıca Rusya kendisini kara hakimiyet kuramında ifade edildiği şekilde kalpgah olarak görmekte ve çevresinde bulunan kenar kuşak ülkelerle özellikle Ortadoğu bölgesinde önemli işbirliklerini geliştirmeyi arzulamaktadır.

Tüm bu desteklerle beraber Rusya Suriye'deki iç savaşı bitirmek için yoğun diplomatik çabalarına devam etmektedir. Sorunu masa başında çözme gayretinde olan Moskova yönetimi Cenevre'de bir konferans düzenleyerek sorunların konuşulması ve çözülmesi için girişimlerde bulunmuş fakat bir netice alamamıştır. Cenevre-1'de sonuç alınamaması sonrası tekrar harekete geçen Rusya bu sefer ABD'nin de desteğini alarak yeni bir konferans düzenleme çalışmaları başlamıştır. Cenevre-2 adı verilen bu konferansta taraflardan tümünün masaya davet edilmesi ve ön koşulsuz olma prensibi üzerinde durulmuştur.

Cenevre-2 çalışmaları tüm hızıyla devam ederken 21 Ağustos 2013 tarihinde Suriye'de kimyasal silah kullanılması sebebiyle 1700 insan yaşamını yitirmiştir. ABD ve Batı derhal Suriye'ye müdahale edilmesi yönünde fikir birliğine varmış ve bu durum Rusya'yı tedirgin etmiştir. Lakin ne Fransa ne de Birleşik Krallık meclislerinde müdahale için destek görememiş ve geri adım atmışlardır. ABD Suriye'ye müdahale konusunda yalnız kalmış ve neticede kendisinin de acı tecrübeleri olması sebebiyle müdahale kararını revize etmeye hazırlanırken, Rusya Suriye'deki kimyasal silahların toplanmasını garanti etmesi teklifi ile müdahale kararı erteletmiştir. Rusya Suriye'de kimyasal silahların toplanması ve bu çalışmaların detaylarının Cenevre-2 konferansına dâhil edilmesini teklif etmiş ve kabul görmüştür. Cenevre-2 konferansına katılması için davet edilen tarafların sürekli olarak sorun çıkarması ve koşullu olarak katılacaklarını bildirmeleri süreci sıkıntıya sokmuş ve yapılması planlanan toplantı devamlı olarak ertelenmiştir. Ban Ki Mun'un deklare ettiği son tarih ise 22 Ocak 2014 olmuştur.

Son dönemde Rusya Suriye'ye sağladığı askeri yardımlara bakıldığında çok sayıda S-300, S-400 ve Yahont füzeleri vermiştir. Hatta Yahont füzelerinin ait olduğu İskender hava savunma sistemlerinin Suriye yönetiminin emrine verildiği iddiaları tüm dünyada konuşulmaktadır. Yine son dönemde Rusya deniz gücü olarak Suriye'ye desteğini arttırmış ve Tartus'taki donanma filosunun sayısını artırmıştır. Karadeniz'de bulunan filoların bir kısmını doğu Akdeniz'e gönderen Kremlin Yönetimi ayrıca Akdeniz de devriye görevi yapan bir filosunu yine Suriye kara sularını korumak maksadıyla bu bölgede görevlendirmiştir. Batı ve Rusya Suriye üzerinden çatışmaya devam etmekte ve çıkarlarını koruma adına bir an olsun desteklediği tarafları yalnız bırakmamaktadırlar.

BİRİNCİ BÖLÜM

TARİHSEL ARKA PLAN

1.1. ÇARLIK DÖNEMİ ORTADOĞU POLİTİKASI

Rus tarihinde 1547-1721 yılları arası Çarlık dönemi ve 1721-1917 yılları arası Rusya İmparatorluğu dönemi olarak ifade edilmektedir. Bu bölümde iki dönem de Çarlık dönemi başlığı altında incelenecektir. ‘Çarlık dönemi olarak bilinen Rus Çarlığı, 200 yıldır Moğol hâkimiyetinde bulunan Moskova Knezliği’nin başına henüz üç yaşında geçen IV. Ivan’ın (1533) mutlak yönetimini sağlayarak 1547 yılında “Çar” unvanını almasıyla kurulmuştur’ (Kurat 1987, 145). 1721 yılına kadar devam eden ve ardından Rusya İmparatorluğu’nun kurulması ile son bulan Çarlık dönemi boyunca Ortadoğu ile ilişkiler oldukça sınırlı kalmış ve genel anlamda Osmanlı ile çekişmelere dayalı bir seyir izlemiştir. 17.yy’dan itibaren Rusların ilgi alanına girmeye başlayan Ortadoğu bölgesi, İran ve Osmanlı ilişkileri olarak bilinmektedir. Sebebi bu dönemde Ortadoğu bölgesinin hemen hemen bütünü Osmanlı ve İran egemenliği altında bulunmasıdır. Bir nevi Çarlık Rusyası’nın Ortadoğu ile münasebeti İran ve Osmanlı ilişkileri olarak ele alınabilir (Gökcan 2012).

Bu dönem boyunca Ortadoğu bölgesinde en önemli aktörlerden biri olan İran’ın yeri hiç şüphesiz ayrı olmuştur. Tarihsel ilişkilerin başlamasına sebep olan olay ise 1670 yılında Volga bölgesinde Çarlık yönetimine karşı büyük bir isyan çıkaran Kazak kökenli ünlü komutan Stenka Razin’in İran Şahı I. Süleyman ile kurduğu yakın dostluk iki devlet arasında ilk diplomatik ilişkilerin doğmasına sebep olmuştur. Her ne kadar iki ülke arasında ilişkiler başlarda bu ittifak sebebiyle olumsuz bir seyir izlediyse de ilerleyen yıllarda olumlu yönde gelişme göstermiştir (Gökcan 2012).

Çarlık dönemi boyunca Ortadoğu’nun önemli aktörlerinden bir diğeri de Osmanlı Devleti olmuştur. Bu ilişkilerin önemi hem Ortadoğu hem de Filistin ve Suriye özelinde de devam etmiştir. Bu iki bölgenin hassas bir konu olmasında birkaç neden vardır. Filistin bölgesi Hristiyan ve özellikle Ortodokslar için önemli olması

ve Ortodoks hacıların bölgeyi ziyaretleri iki ülkenin ilişkilerinde önemli bir yer tutmuştur. Aynı şekilde Suriye bölgesinde bulunan Ortodoks nüfusu iki ülke arasındaki ilişkilerin seyrinde önemli görülmüştür (İmanov 2009, 382).

Çarlık döneminde Ortadoğu ilişkileri kültürel ve dinsel çerçevenin pek de dışına çıkmamış, ilişkiler bu konular içerisinde devam etmiştir. Rusların asıl Ortadoğu ya ilgileri 1682 yılında I. Petro'nun Rus Çarı olmasıyla başlamıştır (Yılmaz 2006, 165).

'I. Petro, sıcak denizlere inme düşüncesi ile paralel olarak İstanbul'u ele geçirmeyi ve Basra Körfezi'ne kadar yayılmayı istemekteydi. Bu nedenle I. Petro döneminde Rusların Ortadoğu'ya yönelik ilgisinin daha önce hiç olmadığı kadar arttığını söylemek mümkündür. Öyle ki ilk kez bu dönemde Ortadoğu ile ilgili bilgi toplayabilmek için Rus diplomatlara Arapça öğretilmeye başlanmıştır. Ayrıca 18.yy. ilk yarısında Saint Petersburg, Moskova ve Kazan üniversitelerinin bünyesinde Şarkiyat fakülteleri kurulmuş ve buralarda Osmanlıca, Arapça ve Farsça dahil birçok Ortadoğu kaynaklı dil eğitimi verilmiş, akademik çalışmalar yapılmıştır' (İmanov 2009, 381-382).

I. Petro'nun Ortadoğu'ya yönelik politikalarında asıl dikkatleri üzerine çeken ülke İran olmuştur. İran, Rusya'nın sıcak denizlere, Basra Körfezi'ne ve Hint Okyanusu'na ulaşabilmesi açısından oldukça önemli bir yere sahipti. Ayrıca İran coğrafyası, özellikle bölgedeki etkili güçler olan İngiltere ve Osmanlı İmparatorluğu'ndan Rus topraklarının güvenliğine yönelik gelebilecek tehditlere karşı koyulabilecek tampon bir bölge olarak görülmekteydi (Arı 1999, 83-84).

1725 yılında I. Petro Hazar bölgesinde hâkimiyet kurmuş, ardından gelenlere Ortadoğu'da etkisini arttırmış bir ülke bırakmıştır. Fakat kendisinden sonra gelen hükümdarların Ortadoğu bölgesine ilgisiz kalmaları politika değişikliklerini beraberinde getirmiştir (Gökcan 2012).

1721 yılında kurulan Rusya İmparatorluğu, yaklaşık yüzyıl kadar ilgisiz kalınan Ortadoğu bölgesinde 19.yy'da çeşitli diplomatik kanallar aracılığı ile Osmanlı kontrolündeki Ortadoğu topraklarında tekrar etkili olmaya çalışmıştır.

Örneğin 1830'lu yıllarda Halep, Lazkiye, Beyrut, Saida'da, 1893 yılında ise Şam'da Rus konsoloslukları açılmıştır. Rusya İmparatorluğu 19.yy boyunca Ortadoğu'da etkin olmak için çaba göstermiş ancak bölgede Osmanlı yönetimine muhalif hareketlere destek vermemeye dikkat etmiştir. 18.yy'da özellikle Mısır'da bunun tam tersini yapan (1771–1772) Ruslar 19.yy'da Batılı güçlerin özellikle İngiltere'nin bölgede hâkimiyet kurmasından çekindiği için Osmanlı yönetimine muhalif hareketlere mesafeli durmayı tercih etmiştir (Gökcan 2012).

19.yy sonlarına gelindiğinde, tüm dünyada yayılan ve elbette Osmanlı'yı da etkileyen ulus-devlet yapılanması, Müslüman Arapların Osmanlı'dan ayrı olarak kendi kaderlerini tayin edebilecekleri fikri belki de ilk defa 1877-1878 yılında yapılan Osmanlı-Rus savaşıyla gündeme gelmiştir. Osmanlı Devletinin bu savaşı kaybetmesi neticesinde Arap topraklarının da bir gün işgal edilebileceği ve burada yaşayan halkın kendi kaderlerini kendileri tayin etmesi gerektiği düşüncesi bölge halkında hâkim olmuş ve bağımsızlıklarını elde etme yolları aramışlardır (Baktıaya 2009, 213). Belki de bu açıdan bakıldığında Ortadoğu bölgesinde yakılan bağımsızlık ateşinde Rusya İmparatorluğu'nun önemli bir etkisi olmuştur.

1.2. SOVYETLER BİRLİĞİ DÖNEMİ ORTADOĞU POLİTİKASI

1917 yılında I. Dünya Savaşı'nın halen devam ettiği dönemde Bolşeviklerin darbesiyle ülkede imparatorluk dönemi son bulmuş ve yerine Komünizm düşünce yapısıyla yoğrulmuş olan Sovyetler Birliği kurulmuştur (Sakwa 1999).

Sovyetler Birliği'nin kuruluşundan sonra SSCb dış politikasını iki bölüme ayırmak mümkündür. Göreli güçsüzlük dönemi olarak anılan 1917-1939 yıllarını kapsayan dönemdir. Bu dönemde Sovyetler Birliği'nin ideolojik amaçları nesnel ve kabiliyet özelliklerine nazaran daha önde olduğu dönemdir. Diğeri ise yeteneklerin artması dönemi denen 1944 yılından itibaren yıkılmasına kadar devam eden süreci kapsayan dönemdir. Bu dönemde göreli güçsüzlükten kurtulmuş büyük devlet, küresel devlet ve süper devlet konumuna geline dönemdir (Sander, 1991, 21).

Rusların Ortadoğu bölgesine olan ilgisi tarihi bir derinlik taşımaktadır ve bu derinlik günümüz Ortadoğusu içinde oldukça önemli bir yere sahiptir. Bu dönemde özellikle ideolojik ekseninde bölgede kendine ittifak bulabilen SSCB, bölgesel güçlerle yakın ilişkiye girerek bölgede önemli bir aktör olmuştur. Sıcak denizlere inmek isteyen SSCB, Çarlık döneminde olduğu gibi bölgenin öneminin farkındaydı. II. Dünya Savaşı sonrası oluşan iki kutuplu dünyada ideolojik ekseninde çok daha etkin durumda olan SSCB, ikili ve çok yönlü ittifaklarla bölgesel güçler dengesinde bir kutbu teşkil etmekteydi (Davutoğlu 2001, 352).

SSCB dış politikasında Ortadoğu her zaman diğer bölge politikalarına nazaran daha önemli bir yer tutmaktadır. Bu kıymet hem sınır komşusu olan Türkiye ve İran gibi ülkelerin olduğu hem de bölgede bulunan fosil enerji kaynakları sebebiyle farklı bir özellik taşımaktadır (Dağı, 2006, 252).

Bu bağlamda SSCB'nin Ortadoğu'yu nasıl anladığını ve nasıl tanımladığına bakmak gereklidir. Rus akademisyen ve siyasetçilerin tanımladığı iki tane Ortadoğu vardır. İlki Sredhiy Vostok (Ortadoğu) dedikleri Türkiye, İran ve Afganistan'ı içine alan grup diğeri ise Blijniy Vostok (Yakın Doğu) dedikleri Arap dünyasını kapsayan coğrafya olarak ifade edilen gruptur. Bu ayrım doğu-batı ayrımından ziyade kuzey-güney eksenlidir. SSCB'nin asıl ilgisi Arap coğrafyası olmayıp, daha yakınında

güney cephesinde ve komşuları olan Ortadoğu ülkeleri olmuştur (Halliday 1988, 111).

1917 yılında yıkılan Çarlık ve yerine kurulan Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği kendi topraklarında olduğu gibi tüm dünyada da etkisini göstermiş ve Sosyalist düşünce yapısına sahip yönetim modelleri ortaya çıkmıştır. Bu yeni akım ve yönetim modeli özellikle I. Dünya Savaşı'ndan sonra etkisini daha da arttırmıştır.

I. Dünya Savaşı sonrası dönemde Sovyetler Birliği ve Almanya'nın etkisi sebebiyle Ortadoğu'da sosyalist hareketlenmeler başlamış 1920 yılından sonra Mısır'da, Kıvılcım (Eş-Şarare) ve Mısır Ulusal Kurtuluş Hareketi (MUKH) Sosyalizmi temsil etmiştir. 1953 yılında Cemal Abdül Nasır'a yapılan darbe sonrası sosyalistler ağır darbe yemişlerdir. Aynı şekilde Lübnan ve Suriye'de de sosyalist hareketler 1920'li yıllarda harekete geçmiştir. Ortadoğu'da SSCB tarzı bir Sosyalizmin gelişmesinde kullanılan temel argüman Sosyalizmin sınıf kavramını kabul etmemesi, emperyalizme karşı olması İslam dinine benzer söylemlerinin bulunması bu akımın bölgede etkili olmasına sebep olmuştur. Suriyeli siyaset ve fikir dünyasında öne çıkmış bir isim olan Muhammed Raşit Rıza'nın yukarıda açıklanan düşünceleri destekler ifadeleri şöyledir. 'İslam dünyasının kurtuluşu için Bolşeviklere karşı çıkılmamalı ve bu düşüncelerin bu coğrafyada uygulanması sağlanmalıdır.' (Parlar 1997, 98-101).

Bolşevik devriminin gerçekleşmesi ve I. Dünya Savaşının bitişi ile beraber SSCB'deki devrimciler özellikle doğu halklarına hitaben, herkesin self-determinasyon hakkının olduğu ve bu hakkı kullanma adına atılacak adımları destekleyeceklerini ilan etmişlerdir. Özellikle II. Dünya Savaşı sonrasında Sovyetler Birliği'nin Ortadoğu politikası halkların bağımsızlık hareketlerini destekleme yönünde seyir izlemiştir. Bu destek sayesinde Ortadoğu'da İngilizlerin ve Fransızların etkilerinin biteceği düşünülmüştür (İmanov 2009, 382). İzlenen bu politika kısmen de olsa etkili olmuş ve Ortadoğu'da İngiliz ve Fransız hegemonyası bitmiştir.

1930-1940'lı yıllarda Ortadoğu bölgesinde İngiliz ve Fransız sömürgesi altında kalmak istemeyen Arap ülkeleri Alman Sosyalizmine benzeyen Hitler tarzı bir yönetim geliştirmeye çalışmışlardır. Milliyetçiliğe dayalı Sosyalizm yani diğer adıyla Nasyonal Sosyalizm benimsemişlerdir. Diğer kanıksanmaya çalışılan Sosyalizm çeşitleri de Totalitarizm, Şovenizm gibi ideolojiler II. Dünya Savaşının başlamasına kadar etkili olmuştur (Малышева 2002, 106).

II. Dünya Savaşı sırasında İran-Almanya yakınlaşması Birleşik Krallık (BK) ve SSCB tarafından tehdit olarak görülmüştür. Bu iki ülkenin yakın müttefik olmaları sebebiyle 1941 yılında BK ve SSCB, İran'a savaş açmıştır. Neticede savaşı kaybeden İran, SSCB ve İngiltere'ye İran petrollerinin işletilmesi hakkını vermiş ve SSCB yapılan bu işgal sonrası geri çekilmiştir. Ortadoğu'da İran ve SSCB'nin karşılıklı etkileşimleri bu olay sonrası hız kazanmış ve önemli birer müttefik haline gelmişlerdir (Arvasi ve Özsalgır 2003, 46).

II. Dünya Savaşı'nın sona ermesinin akabinde ABD'nin Sovyetler Birliği'ni çevreleme politikasını uygulamaya koyması, SSCB'nin bu bölgede daha aktif olma isteğini arttırmıştır. Sovyetler Birliği'nin bölge politikası; Bahreyn, Ürdün, Kuveyt ve Suudi Arabistan gibi ılımlı ülkelerin yanında Irak, Suriye, İran, Libya gibi radikal ülkeleri de kapsamaktadır (Dağı, 2006, 252).

Sovyetler Birliği'nin II. Dünya Savaşı sonrası Ortadoğu politikasına öncelik vermesinin birkaç sebebini açıklayacak olursak, sömürgeci devletlerden olan İtalya'nın savaşı kaybetmesi bölgedeki sömürülerinin elinden alınması anlamına gelmekteydi ve bu sömürgeleri Sovyetler Birliği kendi etki alanına alabileceği düşüncesi, Akdeniz'e inerek Avrupa, Afrika ve Amerika kıtasına açılacak olması gibi politikaları hayata geçirmek istemesidir. Bu sebeplerle Sovyetler Birliği II. Dünya Savaşının neticelerini fırsat olarak kullanmak istemiştir (Uçarol 1995, 696).

Tüm bu plan ve stratejiler çerçevesinde faaliyete geçilmesi için bir takım kapılar açılması ve adımlar atılması gerekli olmuştur. Sovyet Birliği'nin Ortadoğu'ya açılma adına attığı ilk adım Türkiye üzerinden olmuştur. SSCB'nin 19 Mart 1945 tarihinde verdiği notada 7 Kasım 1945 tarihinde bitecek olan Türk-Sovyet dostluk ve saldırmazlık anlaşmasının uzatılmayacağını iletmış ve sınırların Sovyetler Birliği

lehine düzeltilmesi için talepte bulunmuştur. Ayrıca Çanakkale ve İstanbul boğazlarının ortaklaşa korunması için üs talebinde bulunmuş ve Montrö sözleşmesinde değişiklikler talep edilmiştir. Bu talep ve istekler iki süper gücün Ortadoğu’da daha aktif olma yolunda yarışa sokmuştur. Bu dönemde bölgede ABD üstün gibi görünse de Ortadoğu’da ilk hamleyi yapan ülke SSCB olmuştur (Özdağ 1991, 43).

Sovyetler Birliği’nin Ortadoğu bölgesine açılırken ifade ettiği genel politikalar; evrensel barış ve güvenliğin korunması, uluslararası yumuşamanın güçlendirilmesi, nükleer bir savaşın önlenmesi, bölge halklarının ulusal kurtuluşlarını elde etmeleri ve diğer ülkelerin bu bağımsızlık süreçlerine saygılı olmaları şeklindedir (Davydkov ve Fomin 1988, 9).

Bu yayılma ve bölge devletleriyle ilişkileri geliştirme çalışmaları diğer küresel güçleri rahatsız etmiştir. Sovyetler Birliği’nin Ortadoğu’da yayılmasını engellemek için ittifak kurma fikri BK ve ABD tarafından desteklenmiş ve bir anlaşma yapılmıştır. ABD Savunma Bakanlığı tarafından hazırlanan raporda Ortadoğu ülkeleri olan Türkiye, Irak, İran’ın SSCB tehdidi altında olduğu vurgulanmış ve yapılacak bir anlaşmayla hem bu ülkelerin korunması hem de SSCB’nin Ortadoğu’da etkinliğinin kırılması için çalışma başlatılmıştır (Pehlivanoglu 2004, 66). 1955 yılında oluşturulan ve ismi Bağdat Paktı olan bu anlaşmada Ortadoğu ülkelerinin hepsinin katılması düşünülmüş fakat planlandığı şekilde ilerlememiştir. Suriye, Mısır, Suudi Arabistan ve Yemen bu pakta karşı çıkmışlardır. Bu durum Sovyetler Birliği’nin Ortadoğu’ya girişini hızlandıran bir netice ortaya çıkarmıştır (Armaoğlu 1998, 491-492).

1950’li yıllarda Sovyetler Birliği bölgedeki etkinliği sebebiyle Mısır, Suriye, Irak, Yemen, 1960’lardan sonra da Cezayir ülke yönetiminde Sovyet yönetim modelini kullanmışlardır. Bu ülkeler topraklarındaki varlıkları, ulusal ekonomik değerleri merkezi olarak yönetmeye başlanmış ve ülkelerindeki ekonomik gelişimleri bu yöntemlerle kontrol etmişlerdir (Rivlin 2004, 17).

SSCB’nin 1950 ve 1960’lı yıllarında bölgede komünist partileri desteklemiş olsa da Rusya eski Başbakanlığı yapmış Yevgeni Primakov’un yorumlarına göre, bu

destek aslında bir hakikati unutturmamıştır. Bu hakikat Ortadoğu’da komünist geleceğinin olmayışdır (Nizameddin 2001). Ortadoğu bölgesinde yaşanan bu komünist akımlardan sonra daha güçlü bir şekilde Arap milliyetçiliği yaşanmış ve bölgede komünist düşünce yapısına sahip yönetim sistemlerini değiştirmiştir (Primakov 2009, 109).

SSCB’nin Ortadoğu devletlerinin bağımsızlıkları adına verdiği desteğin en belirgin Süveyş Krizi olmuştur. 1956 Temmuz ayında Mısır Devlet Başkanı olan Cemal Abdül Nasır Süveyş kanalını millileştirdiğini ilan etmiş, SSCB yönetimi bu hareketi memnuniyetle karşıladığını bildirmiştir. Kremlin yönetimi açısından verilen bu desteğin en önemli sebebi kanalın Kahire yönetimi tarafında kontrol edilmesi olmuştur. Bu kontrol sayesinde SSCB gemileri burayı daha rahat kullanabilecek ve bölgede daha rahat gemi yüzdürebilecekti. Bu millileştirme hareketinden sonra Mısır’a uluslararası baskı ve ambargo uygulanması için İngiltere ve Fransa çalışmalara başlamıştır. 22 Ağustos 1956 yılında Londra konferansında SSCB yönetimi Mısır’a desteğini yinelemiş ve Mısır’ın böyle bir hakkı olduğu ifade etmiştir (Smolansky 1974, 38-41).

Akabinde Mısır tarafından yapılan bu millileştirme hamlesi ve ortaya çıkan Süveyş Krizi sonrasında İsrail, BK ve Fransa’nın desteğiyle Ekim 1956’da Mısır’a savaş ilan etmiştir (Taubman 2006, 285). Yapılan Arap-İsrail savaşında ABD, İsrail’e silah desteği sağlamış bunun akabinde karşı safta olan Mısır’a da Sovyetler Birliği silah yardımıyla bulunmuştur. Bu durum Sovyetler Birliği’nin Ortadoğu ülkelerine açıktan silah desteği sağlamasının önünü açmıştır. Ortadoğu’da ABD ve Sovyetler Birliği böylelikle direk olarak olmasa da dolaylı olarak ilk defa çatışmaya başlamışlardır (William 1989, 466).

Bölgede Filistin sorunu olarak bilinen İsrail-Filistin çatışmalarında SSCB yönetimi daima Filistin’i ve Arap halkını haklı bulmuş ve bu yönlü politikalar izlemiştir (Katz 2008, 177-178). Filistin Kurtuluş Örgütü lideri olan Yaser Arafat Moskova ile derin ilişkilere içerisine girmiş ve Moskova yönetimi tarafından sorunun tarafı olarak görülmüştür (R. Freedman, 2010). Her ne kadar İsrail’i ilk tanıyan

lkelerden biri SSCB olsa da yıllar ilerledikçe İsrail'in ABD yanında yer almasıyla ilişkiler düşük profilde seyir izlemiştir (İmanov 2009, 383).

SSCB bölgedeki bu etkinliğini 1967 yılında daha da arttırmış ve Arap-İsrail savaşında uyguladığı politikalarla Mısır, Suriye ve Cezayir'de deniz üsleri elde etmiştir (Çevik 2005, 138). Altı gün savaşı olarak anılan bu çatışmada Mısır, Suriye ve Ürdün SSCB desteğini almış olsalar da savaştan İsrail galip çıkmıştır. Altı gün savaşları sonrasında Sovyetler Birliği İsrail yönetimi ile sembolik bir anlamı olan diplomatik ilişkilere son vermiş, Arap devletleri de Sovyetler Birliği'nin yardımı olmasına rağmen savaşı kaybederek ağır bir bedel ödemişlerdir (Golan 1990). Altı gün savaşı sonrasında Sovyetler Birliği 24 Kasım 1967 tarihli 242 sayılı BMGK'inde alınan kararı desteklemiştir.¹ Bu kararla İsrail tarafından işgal edilen Arap topraklarının derhal İsrail askerleri tarafından boşaltılması gerektiğini savunmuş ve bölgede savaşlarla toprak elde etme döneminin sona erdiğini belirtmiştir. Bu savaşta Sovyetler Birliği Ortadoğu barışı için çaba sarf etse de asıl amacın kendi topraklarında alttan alta başlayan ayrılıkçı ve bağımsızlık hareketlerini bastırmak ve uluslararası arenada kendine haklılık payı çıkarma adına yaptığı hamleler olarak nitelendirilmiştir. Öyle ki Sovyetler Birliği Ortadoğu'da toprak işgali gibi durumlara karşı çıktığını ifade etmiş fakat kendi topraklarında oluşabilecek benzer durumlarda derhal müdahale edeceğini belirtmiştir (Davydkov ve Fomin 1988, 10-13). 1967 Arap-İsrail savaşında Arap devletleri SSCB'den aldıkları silah yardımlarıyla ayakta kalabilmiş ve direnebilmişlerdir. Her ne kadar savaşı İsrail kazanmış olsa da Sina yarım adasında kısmen de olsa Suriye ve Mısır orduları etkili olmuştur. Böylece İsrail'in Ortadoğu'da yenilmez ordu anlayışı yıkılmış, İsrail için söylenen 'sürekli askeri üstünlük' teorisi geçersiz olmuştur (Davydkov ve Fomin 1988, 41).

¹ **BM Güvenlik Konseyi'nin 24 Kasım 1967 tarihli ve 242 sayılı kararı**, Ortadoğu sorununa ilişkin kapsamlı bir çözüm önerisidir. Karar ' bölgedeki her devletin güvenlik içinde yaşayabileceği adil ve kalıcı bir barış' amaçlamaktadır. Karar, savaş yoluyla toprak edinmenin kabul edilmezliğini vurgulamaktadır. Bu ilke gereğince de ' İsrail silahlı kuvvetlerinin son savaşta işgal ettiği topraklardan geri çekilmesini' öngördüğü gibi ' bütün taleplerin ve savaş durumlarının sona erdirilmesini ve bölgedeki devletlerin tümünün egemenliğine, toprak bütünlüğüne ve politik bağımsızlığına; güvenlik ve tanınmış sınırlar içerisinde hiçbir kuvvet kullanımı veya tehdidiyle karşı karşıya kalmadan, barış içinde yaşama hakkına saygı gösterilmesini ve bu hakların kabul edilmesini' de öngörmektedir. Karar ayrıca, bölgedeki uluslararası su yollarına ulaşım özgürlüğünün sağlanmasının ve göçmen sorununa adil bir çözüm bulunmasının gerekliliğini vurgulamaktadır.

1970'lere gelindiğinde ABD bölgede her ne kadar üstün olsa da Sovyetler Birliği bölge ülkeleri ile yaptığı ekonomik ve askeri anlaşmalarla doğu Akdeniz'de ve Hint Okyanusunda etkinliğini sağlamlaştırmıştır. Bu dönemde Ortadoğu'ya giren silahlara bakıldığında Doğu Bloğu yapımı silahların miktarı artış göstermiş, silah satışı konusunda Sovyetler Birliği bölgede önemli bir pay elde etmiştir (Pehlivanoglu 2004, 71).

1980'li yıllara gelindiğinde SSCB Ortadoğu politikasındaki stratejik hedefleri ABD ve Çin'i bölgede pasivize etme olarak tanımlanmaktaydı. Bölgede ABD nüfuzunun azaltılması, bölgede oluşabilecek krizlerde ABD etkisinin yok edilmesi ilk hedef olarak görülmekteydi (Halliday 1988, 111).

Yine 1980'li yıllarda SSCB-Mısır ilişkilerinde iktidarda olan Hüsnü Mübarek'in Enver Sedat'a yakın bir kişilik olması ve benzer politikalar izlemesi iki ülke arasındaki ilişkilerin ilerlemesine engel olmuştur. Mübarek'in 1970'lerde Enver Sedat'ın yağveri olarak Çin gezisinde SSCB silahlarını eleştirmesi ve Çin yanlısı ifadeler kullanması, Camp David anlaşmasını reddetmemesi ve belli konularda ABD ile beraber hareket etmesi gibi durumlar bu uzaklaşmaya sebep olarak sayılabilir (Halliday 1988, 112).

SSCB-İran ilişkileri ele aldığımızda öne çıkan en önemli husus, İran topraklarının dünyada SSCB ve ABD ordularının karşılaşabilecekleri tek kara parçası olması SSCB politika üreticilerinin dikkatlerinin her daim bu ülke üzerinde olmasına sebep olmuştur. İran tarif edilirken kullanılan bu ifade konuyu net bir şekilde açıklamaktadır. 'İran dünyada SSCB ve ABD birliklerinin doğrudan çarpışabilecekleri tek yerdir.' Bu ifade SSCB'nin özellikle İran'da ne denli etkili ve güçlü olduğunu göstermektedir (Halliday 1988, 112).

1985 yılında Gorbaçov'un iktidara gelmesiyle beraber Sovyetler Birliği yeniden yapılanma sürecine girmiş ve 'glasnost' politikasını uygulamaya koymuştur. Bu politikada Batı ile rekabet etmeden ziyade Batının siyasi ve ekonomik desteğini almayı tercih etmiş, buna da 'Ortak Avrupa Evi' adı verilmiştir. Bu politika Sovyetler Birliği'nin Ortadoğu'ya karşı ilgisinin azalmasına sebep olmuş, SSCB'nin

dağılması ile beraber Rusya, Ortadoğu da güçlü ve istikrarlı konumunu kaybetmiştir (Frye 2012, 68-69).

Gorbaçov'un glasnost adını verdiği konsept geleneksellik, sakinlik, bir arada var olma ve karşılıklı dayanışma düşüncesi üzerine kurulmuştur. Bu yeni konseptte amaç merkeze bireyi koyarak yaşama düşüncesini içermesidir. Yine bu dönemde Ortadoğu'da bulunan problemleri aşma adına Sovyetler Birliği, ABD ile ters düşmekten ziyade ortak tavır belirleyerek sorunları masa başında ve diplomasiyle çözme yolunda adımlar atmıştır. Gorbaçov, Filistin ve İsrail arasında yapılan savaşlarda 1967 sınırlarını tanıdığını ve buna göre çözüm sürecinin devam etmesi gerektiğini ifade etmiştir (Golan 1990, 258-260).

1.3. SOVYETLER BİRLİĞİ - SURİYE İLİŞKİLERİ

II. Dünya Savaşı'nda galip gelmesine karşın ağır tahribat yaşayan BK ve Fransa'nın Ortadoğu bölgesinde etkisiz kalması sonucu bölgede etkinliğini arttırma adına SSCB önemli atılımlara başlamıştır. Akdeniz'e inme ve ekonomik olarak kazanımlarda bulunma düşüncesiyle hareket eden SSCB, bu bölgede kendine farklı müttefikler bulabilmiş ve etkin bir aktör olarak ortaya çıkmıştır (Uçarol 1995, 695). Bu müttefiklerin başında hiç şüphesiz Suriye gelmektedir. Akdeniz'e kıyısı olması, II. Dünya Savaşı sonrası ülkedeki sosyalist yapılanmalar, ekonomik ve askeri etkileşim bu iki ülkenin birbirine yakınlaşmasına olanak sağlamıştır. Özellikle 1954-1960 yılları arası Ortadoğu'da yaşanan krizler SSCB'nin Suriye ile ilişkilerini hızlandırmıştır (Çevik 2005, 136).

1.3.1. Sovyetler Birliği - Suriye Siyasi İlişkileri

Suriye-SSCB ilişkileri ilk olarak 1946 yılında imzalanan gizli bir anlaşmaya dayanmaktadır. Bu anlaşma içerik olarak Suriye'nin ulusal ve uluslararası düzeyde kendi ordusunu kurması için askeri yardımları içermektedir (Karabulut 2007, 69).

1945-1949 yılları arası Suriye'de nispeten sakin bir dönem geçirilmiş olsa da 1949 yılından itibaren karışıklık ve savaş bu ülkeden eksik olmamıştır. 1949-1953 yılları arasında Suriye'de üç defa hükümet darbesi ve 21 defa kabine değişikliği olmuş, iki defa diktatörlük kurulmuştur. Çiçekli hükümetine darbe girişimden sonra Baas yönetimi ülkede egemen olmuş ve SSCB için bu ülkenin önemi bir kat daha artmıştır (Karabulut 2007, 69).

1948 yılında Ortadoğu'da İsrail devletinin kurulmasından sonra bölgede Sosyalist Komünist hareketler hız kazanmış ve Sovyetler Birliği'nin Suriye ile ilişkileri bu hareketlenme sebebiyle ivme kazanmıştır. Dönemin SSCB Dışişleri Bakanı olan Dimitri Şapilov 22-27 Temmuz 1956 tarihleri arasında Şam'a ziyarette bulunmuş ve dört ay sonrada Suriye Cumhurbaşkanı Şükrü Kuvvetli Moskova'yı ziyaret ederek bu ikili ilişkileri anlaşma boyutuna taşımışlardır (Şen 2004, 203). Yine bu dönemde Sovyetler Birliği Suriye'de iktidar için Suriye Komünist Partisini(SKP) desteklemiş, iç çatışmalarda bu gruplara silah yardımıyla bulunmuştur (Sander 1996, 326).

Bu minvalde Suriye’de Baas yönetiminin ideolojik olarak dayandığı iki temel nokta karşımıza çıkmaktadır. Bunlar Pan-Arabizm ve Sosyalizm ideolojileridir. Bu Sosyalizm ideolojisi Suriye’yi SSCB’ye yakınlaştıran en önemli etken olarak sayılabilir (Karabulut 2007, 72). Bu dönemde Suriye’de devam eden ve giderek artan sol eğilimli grupların güçleri ve bu grupların giderek artan etkileri iktidarı ele geçirmeleri ile neticelenmiştir. Sosyalist eğilimli grupların iktidara gelmesi Suriye’nin Sovyetler Birliği ve Komünist ülkelerle ilişkileri hızlandırmıştır. 1950’li yıllarda birçok ekonomik anlaşmalar imzalanmış, kültürel etkileşim ilerlemiş, askeri personel eğitimi ve silah ticareti gibi önemli anlaşmalar imzalanmıştır (Amanov 2004, 228). 1950’li yıllar iki ülke arasında ilişkilerin başladığı yıllar olmuş ve süreç hızlanarak devam etmiştir.

SSCB-Suriye ilişkilerinin ivme kazandığı bu dönemi incelerken sorulması gereken soru, neden Suriye ABD’yi değil de SSCB’yi müttefik olarak seçmiştir? İlk olarak söylenebilecek husus yukarıda izah edildiği üzere, Suriye’nin bu dönemde Komünizme ve Sosyalizme karşı sempatisi olmasıdır. Diğer hususlar ise bölgede yeni kurulmuş olan İsrail devleti yakın müttefik olarak ABD’yi tercih etmesi, ister istemez Suriye ile SSCB’nin birbirlerine yakınlaşmasına olanak sağlamıştır. Başka bir hususta Suriye jeopolitik ve jeostratejik olarak SSCB için önemli bir konuma sahip olmasıdır. Ayrıca SSCB’nin ABD tarafından çevrenme politikalarına karşın Suriye’nin kale durumunda olması, bu çevrenmeyi delmek için çok önemli konuma sahip olmasıdır (Karabulut 2007, 70).

Rusya ile yakınlaşmaların yaşandığı bu dönemde Mısır yönetiminde bulunan Cemal Abdül Nasır’ın Çekoslovakya’dan silah alması Suriye yönetiminin de Sovyetler Birliği’ne yakınlaşmasına ayrıca olumlu katkı yapmıştır. Baas Partisi (BP) bu yakınlaşmasının gereği olarak SKP ile işbirliği yapmıştır. Baas yönetiminin SKP ile yakınlaşma hususundaki tespiti şu şekildedir. ‘Aynı çizgide buluşabiliriz fakat onlara katılmayız.’ Elbette bu yakınlaşmanın bir diğer yönü ise Sovyetler Birliği’nin ulusal hareketleri destekleme yönünde izlediği politikalar (Şen 2004, 202).

SSCB, SKP ile BP arasında bulunan ittifakın en yüksek seviyesi olan dönemde en önemli gelişmelerden biri 15 Ağustos 1957 Suriye Genelkurmay

Başkanlığı'na Afif Birzi'nin getirilmesi olmuştur. Birzi'nin Komünist ve SSCB yanlısı olduğu bilinmesi bölgedeki diğer ülkeler olan ABD ve Avrupa tarafından kaygı ile karşılanmıştır. Bu atamayla Komünistler Suriye'de hiç ulaşamadıkları makamlara kadar ulaşmışlardır. Bu da SSCB-Suriye ittifakının en açık göstergesi olmuştur (Şen 2004, 208-209).

1958-1961 yılları arasında Mısır ve Suriye'nin birleşmesi bölgede Mısır doktrinlerinin uygulanmasına sebep olmuştur ve ilişkilerde göreceli bir duraksama yaşanmıştır. 1961 yılında Mısır-Suriye ayrılığı neticesinde SSCB-Suriye ilişkileri tekrar hızlanmış ve yıllar içerisinde inişli çıkışlı bir seyir izlemiştir. Hafız Esad dönemine kadar Suriye, SSCB'nin askeri yardımlarına fazlasıyla ihtiyaç duymuş ve bu ihtiyaçlar kısmen de olsa karşılanmıştır (Çelebi 2004, 246).

1963 yılına gelindiğinde yapılan darbeyle iktidara gelen Baas yönetimi ile Sovyetler Birliği arasında ilişkiler başlarda güvensizlik üzerine kurulmuştur. Fakat 1963 yılında yapılan Baas kongresinde alınan kararlarda Marksist-Leninist düşüncelerin benimsenmesi Moskova yönetimini memnun etmiştir. 1965 yılında Sovyet gazetesi olan Pravda'da yayınlanan bir makalede Suriye'nin yeni sosyalist politikaları şöyle övülmüştür. 'Suriye Arap Cumhuriyeti'nin ülke ekonomisinin önemli alanlarında gerçekleştirdiği kamulaştırmalar Suriye halkı tarafından memnuniyetle karşılanmaktadır. Bu tutum, Arap ülkelerindeki diğer 'radikal' hükümetlerce de onaylanıyor. Sovyetler Birliği emperyalizme, neo-kolonyalizme (yeni sömürgecilik) karşı çıkan ve ilerici toplumsal ve ekonomik dönüşümü destekleyen Arap halkının mücadelesini ilgiyle ve takdirle izlemektedir.' (Özkoç 2008, 123).

Baas rejimi içerisindeki Sosyalizm düşüncesine sahip radikal kanadın güç kazanması, bu durumun toplumsal ve ekonomik politikalara yansması Sovyetler Birliği'nin Suriye'ye olan ilgisini daha da arttırmıştır. Bu yakınlaşma 1966-1970 yıllarını kapsayan Neo-Baas döneminde de devam etmiştir (Özkoç 2008, 123).

24 Mart 1966 tarihinde Sovyetler Birliği Suriye'ye bir heyet göndermiş ve iki ay sonra Suriye, Sovyetler Birliği'ne ilişkilerin geliştirilmesi amacıyla iade-i ziyaret gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler sonucunda iki ülke birbirlerinin iç işlerine

karişmama, egemenlik haklarına saygılı olma, siyasi, kùltùrel, ekonomik ve askeri alanda ilişkileri geliştirmeye karar vermiştir (Özkoç 2008, 144).

1967 yılında Suriye’de Neo-Baas yönetimine geçildikten sonra SSCB ile ilişkiler kaldığı yerden devam etmiştir. Bu dönemde Sovyetler Birliği Ortadoğu’daki ‘komünist radikal’ grupları özellikle de Suriye’de destekler yönde politikalar izlemiştir. Desteğin sebebi bu dönemde Ortadoğu’da SSCB-Çin çekişmesi başlamasıdır. Bilineceği üzere iki devlet yönetimi de komünizm sistemiyle yönetilmektedir. Ortadoğu’da özellikle Suriye’de Çin’in SSCB’yi pasifize etmesi elbette SSCB tarafından kabul edilebilecek bir durum değildir. Bir diğer etken ise Sovyetler Birliği’nin Ortadoğu’da bulunan Arap monarşilerinin Batı eksenine kaymasını istememesidir (Özkoç 2008, 144).

1970 yılında kansız bir darbeyle iktidara gelen Hafız Esad SSCB’den önemli destekler görmüştür. Sovyetler Birliği açısından desteğin sebebi, İran’da bulunan Şah yönetimine benzer bir yönetimin Suriye’de de bulunması iki gücün birbirlerini dengeleyebilmesi anlamına gelmesidir (Abdullah 1988, 63). Soğuk Savaşın hararetli olduğu bu dönemde savrılmak istemeyen Esad yönetimi kendisine güçlü bir müttefik seçmiş ve dönemin süper gücü olan Sovyetler Birliği ile yakın ilişkilere girmiştir. Esad yönetiminin dış politikada uyguladığı iki temel nokta vardı: İlki ulusal güvenlik, diğeri bölgede güç ve saygınlığın arttırılması (Amanov 2004, 194). Bu dönemde çift kutuplu dünyanın her iki kutbunu da çok iyi kullanan Hafız Esad özellikle SSCB ile kurduğu iyi ilişkiler ve dış politikada sergilediği pragmatik istikamet sebebiyle Ortadoğu bölgesinde ülkesini bölgesel güç haline getirmiştir (Atlioğlu 2007, 61).

Ülke yönetimine gelen Hafız Esad daha önce uygulanan dış politikadan ziyade hem Arap ülkeleri ile hem de SSCB ile ilişkileri iyi tutma gayretinde olmuştur. Batıya karşı ise SSCB tarafını tutan bir politika izlemiştir. Esad bu dış politika vizyonuyl Suriye’de siyasi, askeri, ekonomik olarak çevre ülkelerle daha fazla etkileşimde bulunmuş, bu politikaları çok iyi yönetmiştir. Hafız Esad iktidara geldiğinde ilk yurt dış gezisini 1-3 Şubat 1971 tarihlerinde Moskova’ya düzenlemiştir. Sovyetler Birliği’nin ne istediğini iyi bilen Şam yönetimi,

Ortadoğu'nun kalbinde sürekli bir dinlenme istasyonu, deniz ve hava üssü kolaylıklarını Sovyetler Birliği'ne sağlayarak kendine güçlü bir müttefik elde etmiştir. Bu ikili ilişkilerin daha girift olmasını sağlayan hamle ise Mısır yönetiminden gelmiştir. 18 Temmuz 1972 tarihinde Mısır yönetimi Sovyet askerlerinin ülkesini terk etmesini istemiştir. Bu hamle sonrası SSCB-Suriye yakınlaşması daha da artmıştır. bu karardan sonra Esad Moskova'ya ziyarette bulunarak yaklaşık 700 milyon ABD doları değerinde ekonomik ve askeri yardımı almıştır (Şen 2004, 282-283).

Bir diğer yakınlaşma Camp David anlaşmasıyla gerçekleşmiştir. Hafız Esad, Mısır'ın Camp David anlaşmasında İsrail ile anlaşması neticesinde Sovyetler Birliği'nin en yakın müttefiki olmasını perçinlemiştir (Özkoç 2008, 49).

Suriye-SSCB arasında 1980 yılında imzalanan Dostluk ve İşbirliği anlaşması ile iki ülke arasındaki ilişkileri zirve noktası olarak niteleyebiliriz (Çelebi 2004, 248). 15 maddelik bu anlaşmanın 5. maddesine göre, taraflardan her hangi birinin barış ve güvenliğinin tehdit edilmesi halinde bu tehdidin bertaraf edilmesi için iki ülke birbirlerine derhal yardım edecektir (Karabulut 2007, 75). Bu anlaşma bir bakıma SSCB'nin Suriye'ye garantör olması anlamına gelmektedir. Ayrıca bu Dostluk anlaşmasının gizli maddelerinden biri ise şöyledir; 'SSCB, herhangi bir İsrail saldırısına karşı tüm gücüyle Suriye'ye yardım etmeye garantisi verecektir.' (Yazıcı 2012, 42). Bu anlaşmanın bir diğer anlamı da Suriye'de yaşanan iç muhalefete karşı Esad'ın desteklenmesi anlamına gelmesidir. Bir başka ifadeyle bu madde Esad rejimini, Suriye halkının kötülüklerinden korumayı vaat ediyordu (Çevik 2005, 142).

Suriye'nin SSCB ile bunca yakınlaşması Hafız Esad'a uluslararası arenada da hareket serbestisi getirmiştir. SSCB'nin en sadık müttefikleri olan Küba ve Kuzey Kore ile ilişkiler kurulmuş ayrıca dünyanın değişik bölgelerinde Komünist sistemlerle yönetilen ülkelerle iletişime girilmiş ve ticaret yapılmıştır. Bulgaristan, Yunanistan, Polonya, Kamboçya gibi ülkeler ile ilişkilere başlanmıştır. Görüldüğü üzere Suriye, sadece SSCB'nin kendisinden değil müttefiklerinden de fazlasıyla faydalanmıştır (Karabulut 2007, 76).

SSCB-Suriye arasındaki bunca iyi ilişkiler olmasına karşın bazı konularda fikir ayrılıklarına düştükleri açıktır. Dönemin SSCB Şam büyük elçisinin ifadesiyle ‘ Suriye her ihtiyacını bizden alıyor, akıl dışında...’ farklı değerlendirilen konular olduğunu ifade etmiştir. Belki de bu görüş ayrılığının en belirginini Lübnan’daki Maruniler ve Filistin lideri Yaser Arafat konularıdır. SSCB, Lübnan’daki Hıristiyan Marunilere sempati duymakta ve Filistin liderliğinde Yaser Arafat’ı desteklemektedir. Fikir ayrılığında olunan bir diğer konu ise Irak-İran savaşı olmuştur. 1980 yılında imzalanan karşılıklı anlaşma bu savaşın başlamasından sadece 3 hafta sonra imzalanmıştır. Bu savaşta Suriye, İran’a destek vermekte ve Arap coğrafyasında öne çıkma gayreti içerisinde olmuştur. SSCB ise tarafsız kalınması gerektiğini sürekli dile getirmiş ve bu yönde Suriye’ye baskı yapmıştır (Karabulut 2007, 79).

1985 yılında Mihail Gorbaçov’un iktidara gelmesi SSCB-Suriye ilişkilerinin iyi giden seyrini değiştirmiştir. 1985 yılında Esad, Moskova ziyaretinde kendilerine daha fazla silah yardımının yapılmasını talep etmiş, ancak Moskova yönetimi Suriye’yi Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ) ve Irak’a yönelik sergilediği düşmanca tavırlarından dolayı kınamış ve SSCB’nin Ortadoğu da tek müttefikinin Suriye olmadığını hatırlatmıştır. Bu süreçten sonra SSCB-Suriye ilişkilerinde nispeten yavaşlama görülmüştür (Amanov 2004, 230).

Gorbaçov döneminde SSCB-Suriye ilişkileri siyasi, ekonomik ve askeri anlamda büyük dönüşümler geçirmiştir. Gorbaçov’un ifadesiyle; bundan böyle Ortadoğu’da SSCB politikalarının Suriye’nin çıkarlarına göre değil, Sovyetler Birliği’nin çıkarlarına göre hareket edeceğini belirtmiş, diplomatik ve siyasi olarak SSCB’nin Filistin ve İsrail’in de haklarını koruyacak ve güvenliği tesis edecek politikalar izleyeceğini, askeri alanda artık Suriye’ye gelişmiş silah teknolojileri satmayacağını ifade etmiştir (Süer 2004, 149).

Gorbaçov’un Ortadoğu ve Suriye politikalarını revize etmesinin belli birkaç sebebi vardır. Bunların başında SSCB’nin artık Ortadoğu’daki müttefiklerine silah yardımı yapacak ekonomik seviyede olamaması, olası bir Arap-İsrail savaşında bölgede tansiyonun artması ve SSCB’nin zor durumda kalacak olması ve yaklaşık 30

yıl önce bu ülkelere Komünizm kurmak istemelerine karşın bu ülkelerde monarşik bir düzen oluşması, ideolojik olarak SSCB'nin bölgede izlediği politikaların iflas ettiği anlamına gelmekteydi. (Karabulut 2007, 80)

1.3.2. Sovyetler Birliği - Suriye Ekonomik İlişkileri

SSCB-Suriye ekonomik ilişkilerini incelerken aslında Sovyetler Birliği'nin Suriye'ye yaptığı ekonomik yardımlar, altyapı ve tesis yatırımları öne çıkmaktadır. Bir bakıma ekonomik ilişkiler SSCB'den Suriye'ye yönelik tek taraflı ilişki olarak görülebilir.

Ekonomik anlamda SSCB-Suriye yakınlaşmasını gösteren ilk olay 1956 yılında patlak veren Süveyş bunalımı olmuştur. Bu yakınlaşmadan sonra aynı yıl SSCB, Suriye'ye yaklaşık 60 milyon ABD doları yardımda bulunmuştur. 1957 yılında SSCB 168 milyon ABD doları kadar Suriye'ye ekonomik yardımda bulunmuş, Çekoslovakya, Doğu Almanya ve Bulgaristan'ın da desteğiyle bu yardım 294 milyon ABD doları kadar yükselmiştir. Bu yardımlar askeri konulardan ziyade ekonomik ve yatırım alanlarını kapsamakta yol, baraj ve inşaat gibi konuları içermektedir (Karabulut 2007, 71).

Yukarıda anlatılan yardımların dışında 1956 yılında Suriye Savunma Bakanı Halit El Azm Moskova'ya bir seyahat gerçekleştirmiştir. Bu ziyarette Moskova ile Şam arasında bazı anlaşmalar imzalanmıştır. Anlaşmanın içeriğinde Sovyetler Birliği Suriye'ye 500 milyon ABD doları yardımda bulunacak, bu yardımın içeriğinde Lazkiye'de yeni bir liman yapımı, Suriye'de karayolları ve demiryolları inşası, enerji yatırımlarının finansmanı ve 6 adet havaalanı yapılması olarak belirtilmiştir. Bölge ülkeleri bu anlaşmadan sonra 'Artık Suriye Moskova'nın uydusu olmuştur.' şeklinde açıklamalarda bulunmuşlardır. Bu anlaşmayla Sovyetler Birliği Suriye'de birçok asker ve sivil görevliler bulundurma hakkını elde etmiştir (Armaoğlu 1998, 507).

1960-1980 yılları arasında Sovyet yatırımcıları tarafından Suriye'ye 63 adet büyük yatırım yapılmıştır. Bunlardan başlıcalar 180 km uzunluğunda Humus-Halep arası petrol nakil hattı, azotlu gübre fabrikaları, sulama kanalları, 1500 km uzunluğunda demiryolu inşaatıdır. Yine bu yıllar arasında Sovyetler Birliği, Suriye petrollerinin % 27'sini işletme hakkını elde etmiştir (Ebceeb 2008). 1970'li yıllarda

SSCB-Suriye yakınlaşması ideolojik olmasından ziyade daha çok finansal içerikliydi. Çünkü 1973 savaşı ve ardında 1976 yılında Lübnan müdahalesi Suriye'nin ekonomisini etkilemiş ve ilişkiler bu yönde seyir izlemiştir (Doster 2012, 174).

Suriye SSCB arasındaki ticari ilişkiler 1965 yılında imzalan anlaşma çerçevesinde devam etmekteydi. Bu anlaşmayla 1970-1980 yılları arası ticari ilişkiler başlangıca nazaran 3 kat büyümüştür. SSCB Suriye'ye makine, teçhizat, donanım, otobüs ve taşıma araçları ihraç ederken, Suriye'de pamuk, petrol, triko ürünleri ve kumaş ihracatında bulunmuştur. Aşağıdaki tablolarda iki ülkenin birbirlerine ihraç ettikleri mal ve değerleri görülmektedir (Zakiryanova 2011, 112-114).

Tablo:1 SSCB'den Suriye'ye İhraç Ürünleri

SSCB'den Suriye'ye İhracat Ürünleri	1978		1979	
	Miktar	Fiyat, bin ruble	Miktar	Fiyat, bin ruble
Makine, teçhizatlar ve yük ve toplu taşıma araçları	--	71837	--	82607
Petrol ve petrol ürünleri	--	7799	--	1790
Haddelenmiş demir metal ürünleri	--	3144	--	3635
Kimya ürünleri	--	71	--	116
Çam kerestesi	81600 m ³	6854	44200 m ³	5304
Metalik sofa eşyaları	--	--	--	27
İlaçlar	--	158	--	148
Kültürel ve günlük yaşam ürünleri	--	219	--	365
Toplam	Milyon ruble	131,2	Milyon ruble	133,3

Kaynak: ZAKİRYANOVA, Leysan. «Sovyetler Birliği-Ortadoğu Ekonomik İlişkileri Mısır-İrak-Suriye Örneği (1950-1980).» İstanbul: Marmara Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü Ortadoğu İktisadi Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2011.

Tablodan anlaşılacağı üzere SSCB'den Suriye'ye yapılan ihracatın lokomotif konumunda olan başlıklar makine ve teçhizat olarak görülmektedir. SSCB makine, teçhizat ve ekipman olarak her zaman Suriye'nin tedarikçisi olmuş ve SSCB bu pazarı iyi kullanmıştır. Yine aynı şekilde ağır sanayi gerektirecek ürünlerde de SSCB Suriye'ye ürünlerini pazarlayabilmiştir.

Tablo:2 Suriye’den SSCB’ye İthal Ürünleri.

Suriye'den SSCB'ye İthalat Ürünleri	1978		1979	
	Miktar	Fiyat, bin ruble	Miktar	Fiyat, bin ruble
Pamuk lifi	19170 ton	19537	21975 ton	26269
Kurutulmuş soğan	300 ton	343	350 ton	306
Pamuklu kumaş	3524 bin m	2744	4326 bin m	3470
İpek kumaş	4119 bin m	6666	6311 bin m	10443
Triko	--	2818	--	9545
Tuhafiye	--	368	--	--
Kozmetik ürünler	--	413	--	2358
Toplam	Milyon ruble	73,8	Milyon ruble	65,8

Kaynak: ZAKİRYANOVA, Leysan. «Sovyetler Birliği-Ortadoğu Ekonomik İlişkileri Mısır-İrak-Suriye Örneği (1950-1980).» İstanbul: Marmara Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü Ortadoğu İktisadi Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2011.

SSCB-Suriye ekonomik ilişkilerinde teknik ve donanım anlamında SSCB’nin etkisi görülürken gıda, tarım gibi konularda Suriye’nin etkisi görülmüştür. Suriye Rusya’ya daha çok pamuk ve pamuk ürünleri pazarlayarak kendine pazar yaratmaya çalışmıştır. Her ne kadar Suriye’den SSCB’ye mal ihracatı olmuş olsa da Suriye sadece SSCB’nin yarısı kadara bir satış yapabilmıştır.

SSCB Suriye’ye milli petrollerinin çıkarılması konusunda da yardımlarda bulunmuştur. Öyle ki SSCB yardımıyla kurulmuş Suriye petrol endüstrisi 1983 yılına gelindiğinde 10 milyar ABD doları kar elde etmiştir. Ayrıca yine SSCB yardımlarıyla petrol arıtma tesislerine yatırımlar yapılmış ve Suriye’nin Humus’taki petrol arıtma kapasitesi 1 milyon ton iken 1972 yılında 2,7 milyon tona çıkarılmıştır. 1973 yılında İsrail savaşı sırasında bu rafineri yıkılmış, yine SSCB desteği ile inşa edilen rafinerinin kapasitesi 5,5 milyon tona çıkarılmıştır (Zakiryanova 2011, 111-112). SSCB’nin petrol konusunda bu kritik desteklerinin sebebi Suriye’yi Batının etkisinden koruyup her daim kendine yakın müttefik tutmak için izlediği politikadır (Firro 1986, 37).

1985 yılında Gorbaçov’un iktidarıyla beraber iki ülke arasında ekonomik ilişkiler karşılıklı çıkardan ziyade birbirlerinden ekonomik ve ticari olarak faydalanma olarak devam etmiştir. Gorbaçov’un, ‘SSCB’nin kıt kaynaklarının

olduğunu ve siyasi hesaplar yüzünden bu kaynakları berhava etmenin yanlış olduğunu belirtmiş, Suriye'ye kayıtsız şartsız destek olmak gibi bir sorumluluklarının olmadığını artık tüm dünya ülkelerinde olduğu gibi Suriye'yi de ekonomik bir partner olarak gördüklerini ve bu doğrultuda hareket edeceklerini' ifade etmiştir. Moskova yönetimi ülkenin içinde bulunduğu ekonomik çöküntüyü aşmak için 1985 yılında Birleşik Arap Emirlikleri ve 1988 yılında Katar ile ekonomik ilişkileri geliştirmiştir. SSCB'nin Arap bankalarından aldığı 150 ve 300 milyon ABD doları krediler aslında bölgede ne kadar etkisizleştiğini göstermesi açısından son derece önemlidir (Karabulut 2007, 80).

1.3.3. Sovyetler Birliği - Suriye Askeri İlişkileri

Sovyetler Birliği ile Suriye arasındaki askeri işbirliğinin köklü bir geçmişi vardır. Bu işbirliği 1956 yılında imzalanan askeri-teknik anlaşmadan bu yana devam etmektedir (Sander 1996, 277). Bu ikili ilişkiler içerisinde Sovyetler Birliği'nin Suriye'ye sağladığı askeri silah ve teknik ekipmanın değeri toplamda 25 milyar ABD doları seviyesini geçmiştir (Rubin 2007, 55). Bu dönemde Suriye ordusunun askeri kapasitesinin %90'ı Sovyet-Rus yapımı silahlarla donatılmıştır (Евсеев 2008). Karşılıklı ilişkilerin başlamasından SSCB'nin dağılmasına kadar geçen sürede Sovyetler Birliği Suriye ordusunun en büyük silah ve donanım tedarikçi olmuştur (Çubukçu 2012, 100).

1955-1970 yılları arasında Sovyetler Birliği ve Doğu Bloğu ülkelerinden 580 milyon ABD doları üzerinde askeri yardım ve 440 milyon ABD doları kadar ekonomik yardım almış olan Suriye, bu dönemde SSCB'den en çok yardım alan ülke sıralamasında yedinci sıraya çıkmıştır (Özkoç 2008, 144).

1967 yılında yapılan Arap-İsrail savaşında İsrail Hava Kuvvetlerinin Şam üzerinde uçması ve 6 adet Sovyet yapımı Suriye uçağını düşürmesi Sovyetler Birliği için bölgede prestij sorununu beraberinde getirmiştir. Şam'ın yaşadığı bu olaydan sonra Sovyetler Birliği Suriye'ye daha fazla silah yardımıyla bulunmuş ve ülke üzerindeki kontrolünü daha fazla hissettirmiştir (Armaoğlu 1998, 704).

SSCB'nin Suriye'yi koruma çalışmaları savaş henüz Arap-İsrail Savaşı bitmeden başlamış, Sovyetler Birliği devam eden savaşta arabulucu olması ve ABD

ile görüşmeler gerçekleştirmesi sayesinde Suriye'nin daha fazla yıpranmasını engellemiş, ateşkesi sağlamıştır. Bu hamleyle aslında Sovyetler Birliği Suriye'yi parçalanmaktan kurtarmıştır. Bu savaş SSCB açısından olumlu neticelenmiş savaş sonunda SSCB donanması Akdeniz'deki sayısal üstünlüğünü arttırmış, Suriye'nin Lazkiye ve Tartus, Mısır'ın İskenderiye limanlarında üs elde etmiştir (Armaoğlu 1998, 708).

Karabulut'a göre Sovyetler Birliği-Suriye arasında başlayan 1970 yılından itibaren Hafız Esad dönemi ile hızlanan silahlanma hareketinin sebeplerini şöyle sıralayabiliriz. Suriye, İsrail ile sürekli bir çatışma içerisinde olması sebebiyle ulusal güvenliğini sağlamak için silah ve mühimmata ihtiyaç duymaktadır. Ayrıca Hafız Esad'ın asker kökenli olması ve yakın kurmaylarının ve devletin önemli noktalarına atadığı bürokratların da asker kökenli olması ister istemez güvenlik merkezli bir yönetim anlayışını benimsemesine sebep olması, ekonomi ve sosyal konuların daha geri plana atılması, bu dönemde Suriye'nin tam bir 'asker devleti' halini alması anlamına gelmekteydi. Yine Hafız Esad elinde bulundurduğu azınlık iktidarını ancak askeri bir güçle elinde tutabileceğinin farkında olması ve Arap liderliğine giden yolun iyi teşkilatlandırılmış askeri bir güçle elde edilebileceğini düşünmesi, iki ülke arasında ilişkilerde önemli parametreler olmuştur (Karabulut 2007, 74).

Hafız Esad döneminin ilk üç yılında ilişkiler öyle ilerlemiştir ki Esad altı kez Moskova'ya ziyaret gerçekleştirmiştir. Ayrıca bu dönemde üçüncü dünya ülkeleri arasında sayılan Küba ve Suriye Sovyetler Birliği'nin en önemli müttefikleri haline gelmiştir (Rubin 2007, 55).

İki ülke arasında ilişkilerin artmasını sağlayan bir diğer olay 1972 yılında Mısır'ın SSCB askeri danışmalarını sınır dışı etmesi olmuştur. 1973 yılında Sovyetler Birliği Suriye ordusunu donatma adına 4.000 ton askeri malzeme ve teçhizatı havadan ve bundan çok daha fazlasını denizden göndererek Suriye ordusunun ihtiyaçlarını karşılamıştır (Çelebi 2004, 247). 1975-1979 yılları arasında yapılan bu silah yardımının yaklaşık maliyeti 3,5 milyar ABD doları seviyesinde olmuştur (Tarık 2006, 151).

1976 yılında Suriye, Lübnan'da bulunan solcu Müslümanlara karşı müdahalede bulunması SSCB'nin tepkisine sebep olmuş ve SSCB Suriye'ye yaklaşık bir yıl askeri destek vermemiştir. Suriye'de bunun akabinde destek alabilecek ülkelere yönelmiş ve Suudi Arabistan'dan askeri yardım almıştır. 1978 yılına kadar alınan bu destek devam etmiştir. Sovyetler Birliği Suriye'deki gücünü kaybetmek istemediği için Suriye-Arabistan yakınlaşmasına müsaade etmemiş ve iki yıl aradan sonra Suriye SSCB'den askeri yardım almaya tekrar başlamıştır (Çelebi 2004, 247).

1978 yılında iki ülke arasında 825 milyon ABD doları olan silah anlaşmasını bir sonraki yıl 1 milyar ABD doları seviyesine çıkmıştır. Takip eden yıllarda Sovyetler Birliği Suriye ile olan ilişkilerine o kadar değer vermekteydi ki 2 milyar ABD doları değerindeki silah borcunun % 25'ini silmeyi kabul etmiştir (Rubin 2007, 55). 1979 yılında Mısır'ın Camp David'de İsrail ile anlaşmaya varması Suriye'yi Sovyetler Birliği'ne daha fazla yakınlaştırırken 'Arap dünyasının muhalif sesi' olarak ekonomik ve askeri yardımlarını arttırmıştır (Tarık 2006, 151).

1979-1983 yılları arasında Suriye; SSCB'den 9,2 milyar, Çekoslovakya'dan 470 milyon, Çin'den 90 milyon, Polonya'dan 30 milyon, Romanya'dan 20 milyon ABD doları tutarında askeri yardım almış, silahlara ilave olarak Suriye, SSCB'den ve Doğu Bloğu ülkelerinden askeri danışmanlık hizmeti tedarik etmiştir (Çelebi 2004, 248).

1980 döneminde Suriye'nin toprak bütünlüğünü koruma adına SSCB önemli yardımlarda bulunmuştur. SSCB denizaltıları Tartus limanını uçakları ise merkezi Tiyas olmak üzere Suriye topraklarını korumaktaydı. Ayrıca stratejik noktalara yerleştirilmiş karadan havaya füze sistemleri, yine Suriye topraklarında yerleştirilmiş olan radar sistemleri SSCB'den takip edilmekte ve olası bir saldırı durumunda acil müdahale imkânı sağlamaktaydı. Sadece silahlı destek sunmayan SSCB, Şam bölgesinde 500 adet KGB ajanını görevlendirmişti. Yine bu dönemde Suriye istihbarat elemanlarına SSCB'de eğitim verilmiştir (Karabulut 2007, 77). Bu dönemde ilişkiler öyle olumlu seyir izlemiştir ki Suriye'de görev yapan SSCB'nin askeri personel sayısı 10 bin kişinin üzerine çıkmıştı (Rubin 2007, 55).

1980'li yıllarda Suriye ile SSCB arasında bir diğer işbirliği alanı terörizm olmuştur. 1982 yılında 3 yıl süre ile SSCB Suriye'ye 4 milyar ABD doları kadar askeri malzeme ihracatında bulunmuş, ödemeyi yerine getiremeyen Suriye ise SSCB için terör hizmeti vermeye başlamıştır. Lübnan'daki Beka vadisi bu iki ülkenin çalışmalarıyla kurulmuş ve dünya teröristlerinin merkezi haline gelmiştir. Ermeni terör örgütü ASALA, Umman'a Özgürlük Grubu, Somali'ye Özgürlük Grubu, Mehmet Ali Ağca'nın da mensubu olduğu Gri Kurtlar Grubu ve PKK terör örgütü bu bölgede kurulmuş ve bu bölgede serbestçe hareket eder hale gelmiştir. Bu terör örgütleri SSCB'den ve Suriye'den lojistik destek almıştır. Terör örgütleri sadece Ortadoğu bölgesiyle sınırlı kalmamış, Avrupa ayrılıkçı terör örgütleri olan İrlanda Cumhuriyet Ordusu (IRA) v.b. grupların militanları da yine burada yetiştirilmiştir. Ünlü terörist Çikal Carlos da Suriye Hava İstihbarat başkanının emrinde çalışmış ve burada eğitim almıştır (Karabulut 2007, 78).

1983 ve 1984 yıllarında SSCB, SAM 5, SAM 6, SAM 9 ve SS 21 füzelerini Suriye topraklarında konuşlandırmıştır. Bu füzeler ilk kurulduklarında SSCB askeri personeli tarafından kumanda edilirken ilerleyen yıllarda Suriye askerlerine devredilmiştir. Yine Esad'ın 1984 tarihinde Moskova'ya yaptığı ziyarette Suriye ordusuna T-72 tankları verilmiştir (Çelebi 2004, 249).

Suriye ordusunun silah donanımında 1990'lı yıllara gelindiğinde ABD'nin de etkili olduğu görülmektedir. Bu dönemde Suriye Ordusunda iki temel tedarikçi ABD ve Rusya olmuştur. 1991 yılından sonra Suriye ordusuna silah tedarik konusunda ABD tek güç olmuştur. Silah konusunda ABD'nin tek güç olması sadece Suriye ordusu ile sınırlı kalmamış, Irak, Libya ordularında da SSCB hâkimiyeti kırılmıştır. Sovyetler Birliği'nin yıkılmasının akabinde Suriye makamlarından 'SSCB'nin yıkılması bizi Rus vatandaşlarından daha fazla üzmüştür.' şeklinde açıklama gelmiştir. 1991 ve takip eden yıllarda Suriye'nin Rusya'dan istediği kredi desteğini bulamaması ve silah borçlarının ödenmesi için baskı görmesi, iki ülke arasındaki politik ilişkileri olumsuz yönde etkilemiştir (Rubin 2007, 55).

İKİNCİ BÖLÜM
RUSYA FEDERASYONU DÖNEMİ ORTADOĞU VE
SURİYE POLİTİKASI
2.1.SOVYETLER BİRLİĞİ'NİN YIKILMASI VE OLUŞAN YENİ SİYASİ VE
EKONOMİK DURUM

1991 yılında siyasi, ekonomik, askeri ve dünyaya entegre olma konusunda mevcut sistemle daha fazla yola devam edemeyeceğini anlayan Sovyetler Birliği kötü gidişatın önünü alamayarak parçalanmıştır (Çaman, 2013, 175). Bu bölünme kimilerine göre Moskova yönetimi tarafından istenmediği ve bölünmeme konusunda yoğun çabalar sarf ettiği şeklinde yorumlanmış olsa da asıl olan artık yeni sistem taleplerinin ve özgürlüklerin önüne geçemeyeceğini farkında olan merkezi yönetim bağımsızlıklarını isteyen halklara engel olmayarak bir nevi bu transformasyon dönemine ön ayak olmuştur (Arbatov 1993, 7-8). Bu açıdan Rusya Federasyonu (RF), Sovyetler Birliği'nin çöküş tarihini bir geçiş dönemi olarak görmektedir. Bu geçiş dönemini yorumlayan Batı ve ABD, geçiş dönemi olarak ele aldıkları bu süreci Rusya'nın pazar kapitalizmi ve liberal demokrasisi şeklinde yorumlamışlardır. SSCB'nin yıkılıp yerine Rusya Federasyonu'nun kurulması ve iktidara Boris Yeltsin ve Vladimir Putin gelmesi bir nevi eski komünist düşünce yapısına sahip insanların seçilmesi, aslında çokta farklı bir sistemin beklenmesinin hayalcilik olduğunu göstermektedir. Karl Marx'ın ifade ettiği gibi: ' İnsanlar kendi tarihlerini yaratır ancak istedikleri gibi kendi seçtikleri koşullar altında değil.' (Riasanovsky ve Steinberg 2011).

1991 yılında yıkılan Sovyetler Birliği'nin ardından ortaya çıkan Rusya Federasyonu bu transformasyonun getirdiği birçok siyasi ve ekonomik sorunlar ile karşı karşıya kalmıştır. SSCB'de ekonomi alanında çöküşün sebeplerinin başında pazar ekonomisinden uzak bir sistemin işlemesi yatmaktadır. İşlerlik kazanmış bir fiyat belirleme sisteminin olmaması, fiyatın resmi kurumlar vasıtası ile belirlenmesi, yönerge ve kurallarla belirlenmiş bir kar marjı sistemin çökmesinin en önemli sebepleri olmuştur. Bu dönemde devlet ne tam anlamıyla pazarı kontrol edebilmekte ne de serbest bırakmaktadır (Yergin ve Gustafson 1994, 117-120).

Enkazdan arda kalan ve kurulan yeni Rusya’da sanayi üretimi ve gayri safi yurt içi hasıla % 50 oranında azalmıştır. Bu daralma Rusya’nın I. ve II. Dünya Savaşları hatta devrim döneminde bile yaşanmayan bir daralma olmuştur. Mevcut problemler sadece ekonomideki daralmayla tanımlanmamıştır. Yeni bir dünya ve yeni düşünce yapısına geçilmesi, mülkiyetin yeniden tanımlanması ve ekonomideki radikal değişimlerde problemlerin oluşmasına sebep olmuştur. Bunlara ilaveten önceleri devlet eliyle yürütülen ekonomi liberalleşme söylemleri neticesinde şahısların eline geçmiş, bu yeni sermayedarlar önceleri devlet tekelinde bulunan kurumlara sahip olmuş ve buralardan elde ettikleri kaynakları yurt dışına çıkarmaları sebebiyle Rusya’nın borç sorununu daha da körüklemişlerdir (Kagarlitsky 2007).

Ülkede değişim, dönüşüm ve liberalleşme söylemleriyle hızlı bir reform sürecine girilmiştir. Resmi devlet teşekkülleri özel sektörün eline geçmiş, özel sektör yatırımları serbest bırakılmış ve toprak reformu yapılarak hızlı bir transformasyondan geçilmiş, böylece ekonominin canlanacağı düşünülmüştür. Bu atılımlar öyle hızlı gerçekleşmiştir ki verilen kararların ardı arkası düşünülmeden yapılmış ve karmaşık neticeler doğurmuştur (Gatrell 2006, 406).

Böyle büyük ve köklü bir değişimde Devlet Başkanı olan Boris Yeltsin ‘ulusal burjuvazi’ yaratma yönünde adımlar atmıştır. Bu yeni oluşumda ‘Oligark’ olarak adlandırılan yukarıda da değinilen devlet desteğini almış zengin iş adamları ve büyük şirket sahipleri oluşturularak, siyaseten güçlü olma yolu seçilmiştir. Ne var ki bu zengin aileler ve oluşturulan yeni burjuvazi siyasi alanda etkinliğini arttırmış ve ülke yönetiminde etkili konuma gelmişlerdir. Bunun sonucunda ülke belirli aile ve sermayedarlar tarafından yönetilir hale gelmiştir (Kayrak 2012). Yeltsin yeni kurulan bu ülkede her yeni devrimci gibi ekonomik atılımların yapılabilmesi için belirli bir dönem danışmanlarının tesirinde kalarak ve oligarkların da desteğiyle otoriter bir sistem ile yönetimde kalmayı tercih etmiştir. Böylece yapacağı ekonomik reformlar ile halka kendini ispat edebileceği düşünülmüştür (Mcfaul 2006, 357-358).

Ülke içerisinde böyle bir yönetim tarzı benimseyen Yeltsin dış politikada radikal adımlar atmayı tercih etmiştir. Bu yeni radikal eylemlerde, Rusya kaynak yetersizliği sebebiyle, SSCB’den arda kalan global faaliyetlerini iyice azaltmalı ve

yine bazı global iddialardan tamamen vazgeçmelidir. Buradan hareketle, Rusya'nın dış politikası ve güvenlik algısında radikal değişiklikler yapılmalıydı. İlk başta Rusya SSCB'den kalma 'İdeolojik Mesihçiliği' bir kenara bırakmalıydı. Ancak bu yolla demokratik reformlar yapılabilir ve Rusya'nın ulusal uyanışı sağlanabilirdi (İşyar 2004, 11).

Buradan yola çıkarak 1992 yılında Dışişleri Bakanı olan Andrey Kozirev Rusya'nın politikasındaki yeni yol haritası şu şekilde belirlemiştir. Rus dış politikasının esası Rus temelli milli çıkarları olmalıdır ve Rusya'nın bağımsızlığı ve toprak bütünlüğü hedef bilinmelidir. Bu bağlamda Rusya'nın her konuda ve her alanda emniyet ve güvenliği sağlanmalıdır. Ayrıca pazar ekonomisine geçiş başarılmalı ve ekonomiyi süper güç seviyesine getirecek adımlar atılmalı, iç ve dış politika arasında organik ve sürekli bir bağ oluşturulmalıdır. Fertlerin çıkarlarına ve insan haklarına öncelik veren politikalar üretilmeli ve izlenmelidir. Tarihten ders çıkararak Soğuk Savaş sonrası yeniden şekillenen dünyada Rusya üzerine düşen görev ve sorumlulukları yerine getirmeli ve bu yönde politika ve stratejiler üretmeli, diplomatik ve politik metotlar dikkatle uygulanmalı, uluslararası kuralların müsaadesi ölçüsünde güç ve kuvvet kullanılmalıdır. Bütün ülkelerle karşılıklı çıkarlar çerçevesinde ilişkiler kurulmalı ve işbirliği yapılmalı, Rusya'dan ayrılmış olan ve hemen Rusya'nın etrafında bulunan eski Sovyet Cumhuriyetleri ile ilişkilere önem verilmelidir. (Mugisuddin 1994, 18)

1990'lı yıllar Ortadoğu'da Sovyetler Birliği dönemiyle kıyaslandığında düşük yoğunluklu politikalar izlense de şu üç konuda etkisi halen devam etmiştir. Yakın çevre politikası, Ortadoğu barış sürecine dahil olma, silah ticareti (Dağı, 2006, 255). Ayrıca Rusya bu dönemde Ortadoğu bölgesinde etkiliği azalsa da, başta Suriye ve Irak olmak üzere Ortadoğu'daki milliyetçi-sosyalist rejimlere dayanak olmaya devam etmiştir (Davutoğlu 2001, 352).

2.2. RUSYA FEDERASYONU'NUN ORTADOĞU POLİTİKASI

Doğu Bloğu ve Sovyetler Birliği'nin yıkılması, akabinde kurulan RF'nun Ortadoğu politikalarını değerlendirmeden önce RF'nun Ortadoğu araştırmalarına ve tanımladıkları Müslüman kimlikler bilinmelidir. Rus akademisyen Aleksandr Dugin'e göre İslam dünyasında 4 tip Müslüman devlet modeli mevcuttur. İlk olarak Vehhabilik inancına mensup, olan Suudi Arabistan, ikinci olarak Şii inancına mensup, herkese karşı olan ve kendi doğruları bulunan İran, üçüncü olarak diğer iki inanç grubundan ziyade daha çok İslami Sosyalizm içeren BP grubuna giren Suriye, Irak, Lübnan ve Yemen'dir. Bu oluşumlar SSCB döneminde desteklenmiş olsa da onun yıkılışı ile beraber etkisini kaybetmiştir. Son olarak 'Aydınlanmış İslam' olarak adlandırılan laik dünya görüşüne sahip olan Türkiye'dir (Dugin 2003, 378-379). Bu bağlamda Rus dış politikasında Ortadoğu bölgesi incelenirken müttefik olarak ele alınan ülkelerden ilki Şii yönetimi ile bilinen İran, ikinci olarak Baas yönetiminde olan Suriye'dir (Çaman ve Dağcı 2012, 71).

RF'nun Ortadoğu'da yayılmacı ve bir güç unsuru olarak varlığını hissettirmeye başladığı yılları ele alacak olursak, ekonomisinin düzeldiği ve kendine daha fazla güvendiği yıllar olarak görülmektedir (Dağı, 2002, 145). Rus dış politikasında ekonominin iyi gitmediği dönemlerde daha çok barışçı, çözüm arayıcı ve korumacı politikalar izlerken ekonomik anlamda rakibin bulunmadığı durumlarda yayılmacı politikalar izlenmiştir. Bunun en güzel örneğini daha önce yukarıda anlatılan SSCB'nin dağılıp RF'nun yeni kurulduğu dönemde Ortadoğu politikalarına bakarak anlayabiliriz (Myrzaibraimov 2007, 74).

1991'den 2000'li yıllara kadar Ortadoğu ile ilişkiler düşük yoğunlukta kalmış olsa da 2002 yılından sonra ilişkilerde hızlanma görülmüştür. Sebebi ise Rusya'nın bölgesinde Çeçen direnişçilerin Arap coğrafyasından aldığı desteği kesmek adına bölge ile ilişkileri tekrar hızlandırma ihtiyacı duymasıdır. Elbette burada unutulmamalıdır ki RF Devlet Başkanı olan Vladimir Putin'in SSCB döneminde olduğu gibi yine dünyanın her yeriyle iletişim içinde olmak ve her bölgede müttefik elde etme politikaları bunda etkili olmuştur (Kacmarski 2007, 1).

RF'nun siyasi destek bulma adına attığı bu adımların dışında birkaç başlıkta enerji ve askeri ekipman desteğidir. Ortadoğu, silah ihracatı olarak Güney ve Güneydoğu Asya ülkelerinden sonra ikinci en büyük pazar konumundadır. Arap Baharı başlamadan önce Suriye, Cezayir, Libya Rusya'nın silah ihracat listesinde ilk beşte bulunmaktaydı. (Gorenburg 2012, 2).

Yukarıda Rusya'nın Ortadoğu'ya bakışına siyasi ekonomik açıdan kısaca değinilmiştir. Buradan hareketle Rusya'nın Ortadoğu dış politikasını derinlemesine anlatırken konuyu iki dönem olarak ele alacak olursak, ilki Yeltsin dönemi; korumacı, içine kapanık ve batıya yakın politikalar izlenen dönem, ikinci olarak Putin dönemi Rus dış politikası; ülkeyi yeniden inşa etme, ekonomik ve siyasi istikrar sağlama, akabinde Ortadoğu bölgesinde SSCB döneminde olduğu gibi tekrar etkili olma hedeflerini içeren politikalar izlenen dönem olarak açıklayabiliriz (Kamalov 2008, 234).

2.2.1.Boris Yeltsin Dönemi Ortadoğu Politikası

SSCB'nin dağılması ve ardılı konumunda olan Rusya'nın bu dönemde ülkenin iç sorunlarını çözme adına içine kapanmış olması Ortadoğu'ya ilgisini azaltmıştır. Yeni dönemde Rusya Batı ile ilişkileri geliştirme ve ABD ile ters düşmeme politikaları izlemiştir (Çevik 2005, 144). Konuyu biraz açacak olursak, bu dönemde Ortadoğu meselelerinden uzak durmayı tercih eden Yeltsin, İdeolojik ve misyoner bir dış politikanın SSCB kaynaklarının yanlış kullanıma neden olduğunu ve ülkenin dağılmasına yol açtığı görüşünü savunan reformist bir söylem benimsemiştir. Bu reformların temelinde ülkenin kendi iç sorunlarını çözmesi gerektiği, ekonomik ve siyasi olarak Batıya yakın bir politika izlenmesi gerektiği düşüncesi hâkim olmuştur. Bu dönemde Rusya'nın Ortadoğu'ya ilgisi tamimiyle sona erdiği söylenemese de yukarıda sayılan gerekçeler sebebiyle konjonktürel olarak dalgalı bir seyir izlemiştir (Dağı, 2006, 254). Rusya'nın Ortadoğu'da bu dönemde ilgisinin azalmasında SSCB-Afganistan savaşı da etkili olmuştur. Afgan savaşı sonrası Rusya kendine daha yakın olan bölgelerdeki sorunları çözmekle uğraşması Ortadoğu'ya ilgisiz kalmasına yol açan başka bir etken olmuştur (Berman 2001, 5).

Yukarıda da anlatıldığı gibi Yeltsin döneminin ilk yıllarında Rusya Ortadoğu'da ABD politikalarına paralel bir seyir izlenmiştir. Bu dönemde Dışışleri Bakanlığına Batı'ya yakın ve liberal görüşlere sahip biri olan Andrey Kozirev'i getirilmiştir (R. Freedman, 2001). Fakat 1995 Devlet Duması seçimlerinde Yeltsin meclisten istediği desteği bulamamış ve Kozirev'in yerine Yengeni Primakov'u Dışışleri Bakanı olarak atamıştır. Yengeni Primakov Rus milliyetçisi politikalar izlemesi Yeltsin tarafından mecburi bir atamaya sebep olmuş ve Yeltsin Devlet Duma'sının talepleri doğrultusunda politikalar izlemiştir (Dannreuther 1998, 348-350).

1991-1995 yılları arasında Rusya Dışışleri Bakanlığı yapan Andrey Kozirev Rusya'nın Ortadoğu politikasını şöyle anlatmaktadır; Rusya'nın Ortadoğu'da ilk önceliği Türkiye ve İran'dır. Her iki ülkenin Kafkasya ve Orta Asya ülkeleriyle ilişkileri sebebiyle iyi geçinmesi gerekliliği vurgulanmıştır. İkinci öncelik Körfez ülkeleridir. Bu ülkelerle girilebilecek ekonomik ve stratejik anlaşmalar sebebiyle iyi ilişkiler vurgulanmış ve son olarak İsrail, Suriye, Filistin, Mısır, Ürdün'ü kapsayan Arap-İsrail çatışmasında orta yol bulunması vurgulanmıştır (Myrzaibraimov 2007, 79-80).

1979 yılında İran'da devrim olması ve Humeyni'nin iktidara gelmesi ABD'nin bölge müttefikleri açısından arzu edilen bir durum olmamıştır. Aynı şekilde SSCB de bu devrime olumlu yaklaşmamıştır. Sebeplerine bakacak olursak, İran İslam Cumhuriyetinin kurulması Orta Asya ülkeleri açısından SSCB'nin isteyeceği bir durum değildir. Ayrıca Sovyetler Birliği'nin Afganistan'ı işgal etmesi SSCB-İran ilişkilerini olumsuz yönde etkileyen bir diğer faktördür. Buna mukabil ilerleyen yıllarda SSCB'nin Afganistan'dan çekilmesi ve İran-Irak savaşında İran'a yapılan para ve silah yardımları ilişkilerin tekrar canlanmasına yol açmıştır. Bu yakınlaşmada önemli bir diğer hususta İran-Irak savaşından sonra artık İran'ın Sovyetler Birliği hegemonyasında bulunan ülkeleri etkilemede güçsüz ve etkisiz kalması ilişkilerin ilerlemesinde bir diğer önemli faktör olmuştur. Yine İran'ın bu dönemde Rusya'nın etkisinde bulunan ülkelere ideoloji transfer edecek durumu olmaması ilişkilerin olumlu seyir izlemesinde etkili olmuştur. Bu dönemde yakın ilişkilerin en canlı örneğini İran göstermiş, 1991 yılında bağımsızlığını elde eden Azerbaycan'ı

Sovyetler Birliği dağılana kadar tanımayarak ilişkilerin ilerlemesi ve gelişmesi yönünde adımlar atmıştır (R. Freedman, 2001).

Yine Yeltsin döneminde iki ülkenin iş birliği yaptığı bir diğer konu da Tacikistan iç savaşıdır. İran için Tacikistan'ın anlamı, Orta Asya'da Farsça konuşan tek ülke olması ve İran'ın deyimiyle 'iki bedende tek ruh' şeklinde yakınlık hisleri sayesinde Rusya ve İran işbirliği yaparak Tacikistan'daki iç savaşı 1997 yılında sona erdirmişlerdir (Kayrak 2012).

Bu girişimler Rusya-İran arasındaki ilişkilerin seviyesini arttırmıştır. Gelişen ilişkilere birkaç maddede değinirsek, ilki Rusya'nın Çeçenistan'da yaşadığı ve toprak bütünlüğünü sağlama adına attığı adımlarda İran'dan destek görmesi, ikinci olarak Rusya, Orta Asya'da oluşan radikal dinci akımlardan İran'ın tampon vazifesi görmesi sebebiyle uzak durması, üçüncü olarak Rusya'nın Ortadoğu'da ABD'nin desteklediği Türkiye'ye karşı İran ile ittifak oluşturmaları, dördüncü olarak enerji alanında ortak çıkarları ve son olarak Rusya-İran arasında yapılan silah anlaşmalarıdır. Öyle ki bu dönemde Rusya'nın silah ihracatında İran üçüncü sıraya kadar yükselmiştir (M. N. Katz 2003, 343).

İran'dan sonra bölgede bir diğer önemli ülke Irak'tır. Yeltsin döneminde Rusya'nın Irak ile olan ilişkileri ABD'nin politikaları ile aynı yönde seyir izlemiştir. Irak'ın Kuveyt'i işgali sonrası BMGK'nde Rusya, Irak'a müdahale edilmesi konusunda olumlu yönde oy kullanmış ve yapılacak olan ekonomik ambargoları destekleyerek ABD ile paralel politikalar izlemiştir. 1995 yılında yapılan Devlet Duması seçimlerinde sağ kanadın çoğunluğu elde etmesi Rusya'nın Irak politikasının değişmesine de neden olmuştur. Bu seçimlerden sonra Rusya eskiden izlediği politikaların tersini yaparak Irak'ı desteklemiş ve bu ülkeye uygulanan yaptırımların kaldırılması yönünde karar almıştır. Aynı şekilde ilişkilerin ilerlemesi adına önemli yatırım, ekipman ve petrol işleme ve işletme anlaşmaları imzalanmıştır. 1996-1997 yıllarına gelindiğinde Rusya Irak topraklarında milyarlarca ABD doları tutarında petrol işletme hakkını elde etmiştir (R. Freedman, 2001).

Yeltsin döneminde İsrail, Suudi Arabistan, Ürdün, Filistin, Lübnan, Afganistan ve diğer Ortadoğu ülkeleri ile ilişkiler olumlu ve sakin bir seyir izlemiştir.

Yukarıda da bahsedildiği gibi ABD ile ters düşmeme politikaları izlenmiştir. Bu dönemde Rusya'nın yapabileceği en önemli adım bölge ülkeleriyle iyi geçinme, siyasi ve özellikle ekonomi alanında ilerleme kaydetmektir.

2.2.2. Vladimir Putin Dönemi Ortadoğu Politikası

31 Aralık 1999 tarihinde Rusya Devlet Başkanı Boris Yeltsin devlet televizyonunda yaptığı konuşmada Devlet Başkanlığı koltuğunu halefi Vladimir Putin'e devretmesiyle Rusya'da Putin dönemi başlamıştır (Service 2003, 542).

Devlet Başkanı olmadan önce Putin, seçim çalışmaları sırasında halkın nasıl bir lider profili istediğine dair araştırmalar yaptırmıştır. Buna göre Rus seçmeninden, zeka % 60, dürüstlük % 57, politik tecrübe % 49, yönetim tecrübesi % 38, güçlü bir irade % 34 ve kişisel cazibe % 7 oranlarında neticeler çıkmıştır. Yine 7 puan üzerinden yapılan değerlendirmede Putin enerji olarak 6,1 fiziki kuvvet ve iletişim özelliklerinde 5,9 prensiplere bağlılık değerlendirmesinde 5,5 dürüstlük, görünüş ve karizma olarak 5,4 puan almıştır. Bir yönüyle halk Putin'i iktidarda görmek istediğini ifade etmiştir (Rutland 2001, 168).

26 Mart 2000 tarihinde yapılan seçimlerde Vladimir Putin oyların % 52.2 olarak Rusya Devlet Başkanı seçilmiştir. En yakın rakibi olan Gennady Zyganov oyların %29.45 olarak ikinci olmuştur. (Onay 2002, 141) Putin'in iktidara geldikten sonraki ilk icraatları ülkenin ekonomik durumunu düzeltme, oligark sistem ve zengin aile yapısına dayanan devlet modelini terk ederek ülkede bir dönüşüm gerçekleştirme olmuştur (Tellal 2010, 8). Putin ilk olarak merkezi yönetimi güçlendirecek reformları hayat geçirmiş ve özerk olarak hareket eden devlet şirketlerini merkezi yönetime bağlamıştır. Güçlenen merkezi yönetim daha sonra ekonomi alanında atılımlara başlamış ve enerji kaynaklarını dünya piyasalarına arz etme konusunda çeşitli anlaşmalar imzalamıştır. Yine bu dönemde Ortadoğu bölgesindeki savaşlar sebebiyle bölgeye silah ihracatında bulunmuş ve Rusya'nın ekonomi alanındaki durumunu iyileştirmiştir (Dağı, 2006, 259). Rusya silah ihracatı konusunda bölgesel dengeleri gözeterek şekilde silah ihraç politikaları izlemiştir. Bu dönemde Ortadoğu bölgesinde silah ihracatında en önemli müşterilerinin başında İran ve Suriye olmuştur (Magen, Shapir ve Bagno-Moldavsky 2010, 88). Rusya,

sınırları içerisindeki bu dönüşümün yanı sıra ekonomik ve siyasi çıkarlarının olduğu Güney Asya ülkeleri ve Ortadoğu ülkelerini dış politikasında ön sıralara çekmiştir (Tellal 2010, 8).

Putin dış politikasında 2000-2004 yılları arasında Yeltsin'e benzer bir dış politika izleyerek savunma alanında ülkeyi güçlendirme yolunu seçmiştir. İlerleyen yıllarda bu savunma profilli dış politikadan vazgeçmiş, dünyada yeniden önemli bir aktör olarak ortaya çıkmıştır (R. Freedman, 2010). İlerleyen yıllarda ülkede Rus milliyetçiliği hızla artmış, ABD güdümünde dış politikadan vazgeçilmiş, kendi bölgesine ve Ortadoğu coğrafyasına olan ilgisi SSCB döneminde olduğu gibi artış göstermiştir (Çevik 2005, 144).

Bu ilgiyi realize eden Putin, SSCB zamanında olduğu gibi bölgedeki rejimleri destekleyerek, silah temin ederek, bazı ülkelerin SSCB zamanından kalan borçlarını silerek ve özellikle enerji alanında olmak üzere yeni iş birlikleri oluşturarak 21.yy'da bölgedeki etkisini yeniden artırmıştır (Yazıcı 2012, 42).

Putin döneminde Ortadoğu ile ilişkileri incelerken birkaç ülke üzerinde derin analizler yapılması faydalı olacaktır. İlk olarak Rusya İran'ı en önemli ekonomik ve savaş partneri olarak görmektedir. Rusya'nın İran'a sağladığı desteğin başında hiç şüphesiz nükleer enerji gelmektedir (Freedman 2002). Rusya'nın bu desteği sayesinde İran yakın bir zamanda nükleer enerji ve sonunda nükleer silah elde edebilecektir. Uluslararası baskılar sonucu bu anlaşma kısmen azalmışsa da Rusya diplomatik olarak İran'a nükleer çalışmalar konusunda sınırlı destek vermeye devam etmektedir. Ayrıca Rusya İran'a bölgede verdiği destekle bu ülkenin dominant olmasını sağlamakta ve Ortadoğu'da ABD'ye muhalif güçlü bir ülke olması yönünde politikalarına devam etmektedir (Любинская 2007). Bu nükleer destek dışında Rusya İran'ın hava savunma sistemleri, füze sistemleri, zırhlı araç ve denizaltı gibi silahlarda da sıkı ilişkileri devam etmektedir. Ayrıca İran üzerinde oluşabilecek uluslararası baskıya karşın Rusya sınırlı olsa İran'a arka çıkabilmektedir. Fakat Rusya bölgede az yoğunluklu bir gerilimin taraftarıdır. Çünkü bölgede düşük seviyede kalacak bir gerginliğin petrol fiyatlarını arttırma yönünde seyir izleyeceği ve durumdan Rusya'nın fayda sağlayacağı açıktır. Neticede buradaki gerginlik

Batının daha fazla Rusya'ya bağımlı kalması anlamına gelmektedir (Köse 2008, 48-49).

11 Eylül saldırıları sonrasında ABD ve Rusya terör konusunda iş birliği yapmış, Rusya Çeçenistan sorunu için ABD'den destek görmüştür (Hill 2002, 34). Fakat işler hiçte Rusya'nın istediği şekilde gelişmemiştir. ABD'nin Afganistan ve Irak'ı işgali sonrası ilişkiler tekrar gerilmiştir. Aslına bakıldığında Rusya'nın Ortadoğu'ya açılımı da tam bu döneme denk düşmektedir. Akla gelen ilk soru Rusya yeniden SSCB döneminde olduğu gibi bölgede aktif bir rol üstlenebilecek midir? Durum değerlendirmesi yapıldığında tek başına bölgede süper güç olması imkânsız olan Rusya, belki bölgede 'Büyük Güç' olabilir. Çünkü en büyük rakibi olan ABD artık bölgeye yerleşmiş durumdadır ve Rusya'nın hareket kabiliyetini kısıtlamıştır. Tam bu noktada Rusya ara verdiği Ortadoğu'da yakın müttefik elde etme politikasını Putin dönemiyle yeniden başlatmıştır. Bu müttefiklerden biride tarihte çok yakın ilişkilerde bulunduğu ve Akdeniz'e kıyısı bulunan Suriye'dir (Dağı, 2006, 261-262). İleriki bölümlerde Rusya'nın Suriye ile ilişkileri ayrı başlıklar altında derinlemesine incelenecektir.

ABD'nin Afganistan müdahalesinden sonra yeni müdahalenin Irak'a yapılacağını ve Başkan George W. Bush'un Eylül 2002'de BM Genel Kurulunda yaptığı konuşmada genel kurulun kararı ne olursa olsun Saddam Hüseyin'e müdahale edeceğini söylemesi Rusya tarafından tepkiyle karşılanmıştır. Rusya'nın bu tepkisi, ABD'nin bölgede daha fazla etkili olmasını engelleme adına söylenmiş olsa da kendisi de bu müdahaleye engel olamamış ve Irak'a yapılan harekâta her hangi bir varlık gösterememiştir. Müdahale sonrası Rusya'nın Irak'ta ekonomik ve siyasi çıkarları sekteye uğramış, petrol, siyasal ve diğer konularda bir nevi Irak'ı ABD'ye kaptırmıştır (M. N. Katz 2003, 342-343).

Putin'in Ortadoğu'da bir başka açılımı da İsrail olmuştur. 2005 yılında Putin bu ülkeyi ziyaret ederek ilişkilerde yeni bir sayfa açma adına adımlar atmıştır. Filistin sorununda da SSCB döneminde olduğu gibi halen Arapları destekleyen Kremlin yönetimi seçimlerden galip çıkan Hamas liderini Moskova'ya davet ederek desteğini yinelemiştir. Filistin meselesinde Rusya'nın halen Arapları

desteklemesinde amaç bölgedeki petrol kaynakları, alacağı büyük inşaat ve altyapı ihaleleri ve kuracağı siyasi ilişkilerle bölgede daha aktif olmak istemesi ve ABD'ye rakip olarak varlığını sürdürme çabalarıdır (Tellal 2010, 229).

Tüm bunlardan yola çıkarak özellikle de Putin döneminde Rusya Federasyonu sadece yakın çevre ülkeleriyle etkileşime geçmemiş, Ortadoğu ülkeleriyle olan yakınlığını stratejik seviyeye çıkarma yolları aramıştır. Ne kadar başarılı ne kadar başarısız olduğu elde ettiği müttefiklere bakarak değerlendirilebilir. Lakin Rusya'nın amacı SSCB döneminde olduğu gibi bölgede ABD'ye alternatif bir güç oluşturmak ve bu coğrafyada tarihteki gibi söz sahibi olabilmektir (Kara 2006, 222).

2.3. RUSYA FEDERASYONU - SURİYE İLİŞKİLERİ

Doğu Bloğu ve Sovyetler Birliği'nin yıkılması tüm dünyada olduğu gibi hiç şüphesiz Ortadoğu'da da tesirini göstermiş ve ülkeler yeni stratejiler üretmeye başlamıştır. Ortadoğu bölgesinde bu durumdan etkilenen ülkelerin başında şüphesiz Suriye gelmektedir. Suriye çok güvendiği ve dayanağı olan SSCB'yi kaybetmiş ve belli bir dönem taraf değiştirmek zorunda kalmıştır. Elbette eski dostlar düşman olmaz sözü hayat bulmuş ve tarihte olduğu gibi Rusya ve Suriye tekrar yakın müttefik haline gelmişlerdir. (Amanov 2004, 231).

Bölgede ABD'nin himayesine girmiş ve askeri anlamda kendini ispat etmiş İsrail ile çatışmanın mantıksız olduğunu değerlendiren Şam yönetiminin yeni politikası, artık Suriye İsrail ile daha fazla çatışma içerisinde girmemeliydi. Bu pozisyonda tek yapması gereken bölgede ABD ve İsrail politikalarına göz yummaktır. 1990'lı yılların başında İsrail savunma harcaması olarak 6 milyar ABD doları harcarken SSCB ve RF desteği olmadan Suriye sadece 2 milyar ABD doları seviyesinde harcama yapabiliyordu. Bu dönemde İsrail'de kişi başı gelir 9 bin ABD doları seviyesinde iken Suriye'de bin yedi yüz ABD doları seviyesinde kalmıştır. Bu rakamlar bile bu dönemde Suriye'nin SSCB desteği olmadan İsrail karşısında direnmesini olanaksız kılmıştır (Karabulut 2007, 82).

SSCB'nin çöküş sürecinde Hafız Esad Suriye'nin Sovyetler Birliği ilişkileri ile alakalı şöyle bir mülakat vermiştir. 'Biz, SSCB yörüngesinde değildik. Biz sadece arkadaştık. Karşılıklı çıkarlara sahiptik. Bizim onlara onlarında bize bir yükü olmadı. Kendi kararlarımızı kendimiz aldık. Bu durum 1970'ten beri olagelen bir şeydir. Biz SSCB kanadının gücünü kendi namımıza değerlendirdik ama asla Suriye olarak SSCB dünya sisteminin bir parçası olmadık.' (Mercan 2012, 102). Sovyetler Birliği dağılana kadar Şam yönetimi daima Moskova yönetimi ile iyi ilişkiler içerisinde olmuştur. Dağılma sürecinin akabinde ilişkilerde bir azalma görülse de yukarıda da değinildiği gibi Putin dönemi ile birlikte bu ilişkiler tekrar hızlanmış ve Rusya Ortadoğu'ya Suriye kapısından tekrar girmiştir (Özel 2011).

1990'lı yılların başında dünyada ve bölgede yalnız kalan Suriye'nin önünde iki seçenek bulunmaktaydı. Biri, ya bu yalnızlık politikalarına devam edecek, bölge

ve İsrail baskılarına karşı tek başına direnecek ya da eski dış politika stratejisini terk ederek kendine Amerikan eksenli bir yön tayin edecektir. Tam burada Suriye'nin çok işine yarayacak bir olay meydana gelmiştir. Bu fırsatın adı Körfez Savaşıdır. Savaş başlamış ve ABD Irak'a müdahale etmiştir. Bu fırsatı elbette Suriye kaçırmamış ve ABD'nin yanında Körfez Savaşına katılmıştır. Ayrıca yine bu dönemde ABD'ye yakınlaşma adına Suriye, Mısır ile arasındaki ilişkileri düzeltmiştir (Amanov 2004, 233).

İki ülke arasında ilişkiler her ne kadar yeni kurulan Rusya ile ilk yıllarda sekteye uğramış olsa da 1994 yılında imzalanan askeri anlaşmayla ilişkiler tekrar normale döndürme yönünde adımlar atılmaya çalışılmıştır (Manaz 2003). Görüldüğü üzere uluslararası ilişkilerinde daimi bir düşmanlık veya daimi bir dostluk yoktur. Sadece çıkarlar ve bu çıkarlar istikametinde plan ve strateji üretme vardır.

2.3.1. Rusya Federasyonu - Suriye Siyasi İlişkileri

Sovyetler Birliği'nin çöküşü ile birlikte Suriye uluslararası sisteme entegre olmaya, batı ile daha yakın ilişkiler geliştirme adına adımlar atmaya ve dünya ile daha uyumlu bir profil çizmeye hedeflemiştir (Mercan 2012, 101).

Suriye'nin yeni müttefikler bulma adına izlediği yeni politikalar Rusya-Suriye arasında boşanma süreci olarak ele alınabilir. Ne var ki bu süreli boşanma sürecinden sonra Rusya-Suriye ilişkilerinin devamlılığını ve etkinliğini tekrar sağlayan unsurlardan biri de hiç şüphesiz eski bürokratlar olmuştur. 2000 yılında Rusya Dışişleri Bakanı İgor İvanov Suriye'yi ziyaret etmiş hem Cumhurbaşkanı ile hem de Dışişleri Bakanı Faruk Şaraa ile görüşmüştür. 2001 Nisan ayında Faruk Şaraa ve bir ay sonra Suriye Savunma Bakanı Mareşal Mustafa Tlass Moskova'ya ziyaret gerçekleştirmiştir (Özbay 2012). Hafız Esad'la uzun zaman beraber çalışmış olan ve Beşar Esad döneminde de Cumhurbaşkanı yardımcısı olarak görev yapan Halim Haddam, 2003'te Moskova'ya ziyaret gerçekleştirmiş ve bu görüşmede Rusya-Suriye ilişkilerinin geliştirilmesinden yana olduklarını ifade etmiştir (M. N. Katz, 2006). Bu karşılıklı diplomatik temaslar meyvesini vermeye başlamış ve tekrar evlilik süreci başlamıştır.

Rusya-Suriye ilişkilerinin 2003 yılına kadar orta düzeyde seyir izlemesi ABD'nin Irak müdahalesiyle hızlanmıştır. Bölgenin ateş hattına döneceğinin farkına varan Şam yönetimi yüzünü hemen Moskova'ya çevirmiş ve ilişkilerin derinleşmesi yönünde adımlar atmıştır. Rusya'nın da çıkarına olan bu durum sebebiyle karşılıklı ilişkiler hızlanmıştır. Bir bakıma Rusya-Suriye yakınlaşmasını ABD'nin Irak operasyonu sağlamıştır. (M. N. Katz, 2005) ABD'nin Irak operasyonunda Şam yönetimi Moskova yönetiminin desteğini alarak Rusya'dan gelen silahları gizli olarak Irak'ta direnişçilere vermiştir. Doğal olarak bu durumdan Rusya faydalanmış, hem bölge ülkelerine silah satmış hem de ABD muhalifliğini desteklemiştir (Myrzaibraimov 2007, 43).

Suriye'nin Rusya üzerinden böyle politikalarının olması aynı şekilde Rusya'nın Suriye üzerinden belli politikaları olmasının doğal bir sonucudur. Rusya'nın Suriye politikasında öne çıkan birkaç başlığı sıralayacak olursa, 2007 Münih zirvesinde Rusya'nın dile getirdiği, ABD'nin öncülüğünde Transatlantik ittifak şeklinde ortaya çıkan tek kutuplu bir dünyadan çok kutuplu bir dünyaya geçilmesi fikri ortaya atılmıştır. Bu aslında bir teklif değil bir düşünce yapısını ifade etmektedir. 2008 Gürcistan savaşı da yine bu açıdan ele alındığında artık Rusya küresel güç dağılımında daha etkili olacağını göstermiştir. Bu çok kutuplu dünya fikrinde öne çıkan yerlerden biri de hiç şüphesiz Suriye ve onun üzerinde Ortadoğu öne çıkmaktadır. Rusya burada pozisyonunu bir 'güç manivelası' olarak kullanmak istemektedir. Bölge halkları açısından Rusya'nın çıkara dayalı bir politika izlemesi eleştirilirken yine bölgedeki otoriter rejimler ve liderler tarafından verilen bu destek memnuniyetle karşılanmaktadır (Has, 2012).

Rusya'nın Suriye ile ilişkilerinde bir diğer önemli husus Suriye'de bulunan yaklaşık %15 oranında Hristiyan nüfuzdur. Rusya'nın kendisini Ortodoks'ların hamisi olarak görmesi, İstanbul'daki Fener Rum patrikhanesiyle rekabette durumunda olması Suriye'ye ilgisini arttırmaktadır (Cafersoy 2011). Rusların bu Ortodoksların hamisi olma politikaları II. Abdülhamit dönemine kadar uzanmaktadır. O dönemde Moskova yönetimi Osmanlı topraklarında bulunan Hristiyan Ortodoksların koruyucusu ve hamisi olduğunu Osmanlı yönetimine bildirmiştir.

Başka bir konuda Suriye’de yaşayan ve sayıları 30 bin civarında olan Rus vatandaşlarıdır. Suriye yönetimi ülkesinde Hristiyan Ortodoksların dini yaşantılarına her hangi bir tehdit oluşturmamaktadır. Esad yönetiminin değişmesi durumunda Sünni çoğunluklu bir yönetimin iktidara gelmesi buradaki Rus ve diğer Hristiyan vatandaşların yaşantılarına tehlike oluşturabileceği ihtimallerinin olması Rusya’nın Şam’da Nusayri bir yönetimi, Sünni bir yönetime tercih edeceği anlamına gelmektedir (Has, 2012). Keza Arap Baharının başlaması ve Suriye’de yaşanan iç savaşta Rusya’nın Esad yönetimini desteklemesi halen Nusayrilerin arkasında olduğunun en açık göstergesidir.

Esad ailesi üzerine inşa edilen Suriye yönetiminin değişmesi ve yerine İslamcı hareketleri destekleyici bir rejimin gelmesi hiç şüphesiz Rusya’nın isteyebileceği bir durum değildir. Dolayısıyla iki ülke arasında kurulmuş olan ilişkilerin iyi bir şekilde seyir izlemesi, Suriye’deki yönetimin devam etmesi ile alakalı bir durumdur (M. N. Katz, 2005).

2.3.2. Rusya Federasyonu - Suriye Ekonomik İlişkileri

İki kutuplu ideolojik mücadele döneminin sona ermesi, temelde ekonomik çıkar rekabetinin öneme sahip olduğu, ilişkilerin ekonomik hamlelerle belirlendiği ve ülkelerin dış politikalarında ekonomik unsurların öne çıktığı bir uluslararası ilişkiler ortamı oluşmuştur. Bu ilişkiler hiç şüphesiz Rusya-Suriye ilişkilerini de etkilemiştir.

Rusya-Suriye ekonomik ilişkilerinin temelleri Suriye’nin bağımsızlığını kazanması ile beraber başlamış ve dalgalı bir seyir izlemiştir. Suriye’deki önemli yatırımlar olarak bilinen yol, köprü, inşaat, altyapı ve enerji çalışmaları Sovyetler Birliği döneminden itibaren önemli hususlar arasında yer almıştır. SSCB’nin dağılması ve yerine Rusya Federasyonu’nun kurulması ekonomik ilişkilerde belli bir yavaşlama gözlenmiş olsa da 2000’li yıllardan itibaren ikili ekonomik ilişkiler tekrar eski rayına oturmuştur (Khlebhikov 2011).

Enerji alanında elinin güçlü olduğunun farkında olan ve ihracatının %45 ‘lik gibi bölümünü enerji kaleminden yapan Rusya, Suriye’de de enerji ve yer altı kaynakları arama faaliyetlerinde varlığını devam ettirtmeye gayret etmektedir.

Suriye’de yatırım yapan Pecten ve Maraton şirketleri bu kalemde başı çekmektedir (Myrzaibraimov 2007, 93).

Boris Yeltsin’in davetlisi olarak 5-6 Temmuz 1999 tarihinde Moskova’ya heyet ile birlikte resmi ziyarette bulunan Hafız Esad, iki ülkeyi ilgilendirecek önemli anlaşmalar imzalamıştır. Bu anlaşmaya çerçevesinde ticari ve ekonomik ilişkilerin yoğunlaştırılması ve diğer bölgesel konularda ilişkiler derinleştirilmeye çalışılmıştır (Vladimiravich 2012, 1-2).

2002 yılı itibariyle Rusya-Suriye arasındaki ticari ilişki 182 milyon ABD doları seviyesinde olmuştur. Rusya Suriye’ye yaptığı ihracat ürünlerinin başında makine, oto sanayi, elektrikli cihazlar ve ekipmanlar başı çekmektedir. Suriye’nin Rusya’ya yaptığı ihracat ise pamuk, yün, hazır tekstil ürünleri ve meyve gibi genelde tarım ürünlerinden oluşmaktadır. 2005 yılı itibariyle 182 milyon ABD doları olan ticaret hacmi 465 milyon ABD dolarına çıkarak üçe katlanmıştır (Myrzaibraimov 2007, 26). 2005’te Beşar Esad’ın Moskova gezisinde iki ülke arasında imzalanan deklarasyonda enerji, maden, petrol ve gaz taşımacılığı, demir yolu taşımacılığı, tarım, tarımsal-kimyasal ürünlerin üretilmesi, metalürji üretiminde işbirliğine karar verilmiştir (Myrzaibraimov 2007, 25).

Yine 2005 yılında Ortadoğu’da daha aktif olma adına Moskova’nın ilk adımı 2005 Ocak ayında Rusya Ekonomi ve Finans Bakanı Aleksey Kudrin ile Suriye Finans Bakanı Muhammed el-Huseyn’in görüşmesi sonucu Suriye’nin Rusya’ya eskiden kalan 13,4 milyar ABD doları borcunun vazgeçmesi olmuştur (Klein 2012). Kalan borcun yaklaşık olarak 3 milyar 618 milyon ABD dolarlık kısmı belirli periyotlarla ödenmesi planlanmıştır (Россия спишет 73% сирийского долга 2005).

2006 yılı itibariyle Rusya-Suriye arasındaki ticaret anlaşmasında Rusya’ya giren Suriye mallarına % 25 oranında gümrük indirimi uygulanmaya başlanmıştır. Yine 2005 yılında Suriye, Ürdün ve Mısır arasında bu ülkeleri birbirine bağlayacak olan enerji hatlarını Suriye sınırları içindeki bölümünü Rus şirketleri tarafından yapılması konusunda anlaşmaya varılmıştır. Bu açıdan bakıldığında Rusya uluslararası arenada Suriye’yi korurken aslında kendi ekonomik çıkarlarını gözettiğini söylenebilir (Kamalov 2008, 234).

2005 yılında yaklaşık 500 milyon ABD doları ticaret hacmi 2010 yılı itibariyle 1.1 milyar ABD doları seviyesinde çıkmıştır. Ayrıca Suriye’de yapılması planlanan Arap Gaz Kemerı projesi ve bu projede dolaylıda olsa Rusya’ya katılma fırsatı doğması, Moskova için enerji başlıklarında Şam’ın önemini arttırmaktadır (Cafersoy 2011). Ayrıca karşılıklı stratejik ortaklık anlaşmaları imzalanmıştır. 2010 yılında Rusya Devlet Başkanı Dimitri Medvedev iade-i ziyarette bulunmuş ve stratejik ortaklığı artırıcı adımlar atılmıştır (Khlebhikov 2011). İki ülke arasında askeri anlaşmaları da dahil ettiğimizde yaklaşık olarak 20 milyar ABD doları değerinde ekonomik ilişkiden söz edilmektedir (Gorenburg 2012, 2).

2012 yılı itibariyle iki ülke arasındaki ticari ilişki önemli ölçüde artarak 2 milyar ABD doları seviyesine çıkmıştır. Bu ticari ilişkide Rusya lehine durum söz konusu olmakta, %97,5 seviyesinde bir ihracatı Suriye’ye yapılmaktadır (Has, 2012).

2.3.3. Rusya Federasyonu-Suriye Askeri İlişkileri

1990’ların başından itibaren bir taraftan Suriye’yi ihmal eden Rusya diğer taraftan da bu ülkeyi Çin ve Almanya’ya kaptırmak istememekteydi. 1994 yılında Suriye silahlarının modernizasyonu konusunda ikili anlaşma imzalanmış ve ilişkiler tekrar eski seviyeye dönmesi yönünde adımlar atılmaya çalışılmıştır. Fakat ilişkilerin eski seviyesine dönmesi söylendiği üzere 2000’li yıllar ile başlamıştır (Karabulut 2007, 82). Rusya özellikle askeri konularda Suriye’yi daima iyi bir pazar olarak görmüş ve yatırımlarını bu çerçevede ilerletmiştir (Has 2011).

1996 yılında bir İsrail gazetesinde yer alan habere göre, ‘Rusya’nın Suriye’ye sağladığı askeri teçhizat olarak elinde bulunan 4.500 tank, 4.000 zırhlı araç, 4.000 muhtelif top, 511 savaş uçağı ve 120 taarruz helikopteri mevcuttur. Ayrıca Suriye silahlı kuvvetlerinin silah sistemleri ve yönetimi tamamıyla Sovyet/Rus modeli ve doktrinlerinden oluşmaktadır.’ denilmektedir (Çelebi 2004, 250).

1991-2001 yılları arasında Suriye dış ülkelerle 1,7 milyar ABD doları tutarında silah ve askeri malzeme teknoloji satın alımı için anlaşma imzalamıştır. Anlaşmalar Rusya ile 0,8 milyar, Avrupa ülkeleri ile 0,7 milyar ve diğer ülkelerle 0,2 milyar ABD doları tutarındadır. Suriye’nin Rusya ile anlaşması, Rusya’ya karşı

borçlarını ödemek için yeni bir düzenlemeyi kabul etmesi şartıyla gerçekleşmiş ve bu dönemde Suriye Rusya'dan 1,3 milyar ABD doları değerinde silah ve askeri teçhizat alabilmiştir (Myrzaibraimov 2007, 19).

Suriye Kara Kuvvetlerinde 2000 yılı itibariyle Rus yapımı 1.500 adet modern T-72 tank, eski olarak 4.600 adet tank, 4.805 adet muhtelif zırhlı araçları mevcuttur. Yine çok sayıda Rus yapımı roketatar, uçaksavar ve füze savunma bataryaları mevcuttur (Çelebi 2004, 251).

Suriye 2002 yılında 18 Adet İskender-E tipi roket satın alabilmek için Rusya'ya başvuruda bulunmuştur. Bu roketlerin etkili atış mesafeleri 280 km uzunluğunda olması İsrail kontrolündeki Golan tepelerine yeterli menzilde bulunması sebebiyle talep ettiği şekilde yorumlanmıştır. Fakat Rusya hem İsrail, hem de ABD'nin tepkisini çekmemek adına roketleri teslim etmemiş, gerekçe olarak halen deneme aşamasında olduğunu bildirmiştir. Bu dönemde sadece 63 milyon ABD doları değerinde Kornet-E ve 73 milyon ABD doları değerinde Metis-M roketlerini alım konusunda anlaşmaya varılmıştır (Израиль и РФ на грани разрыва отношений из-за взаимных обвинений в продаже оружия и финансировании оппозиции 2005).

2003-2004 yıllarında yapılan bir başka silah sevkiyatında Suriye donanması Rusya'dan transfer edilmiş 3 Romeo sınıfı klasik denizaltı, 2 firkateyn, 10 tanesi güdümlü mermili Rus yapımı OSA-II olmak üzere 22 hücum botu , 2 denizaltı avlama botu ve 1 torpido takım botu olmak üzere 61 parça gemiye sahip olmuştur (Çelebi 2004, 253).

2005 yılında Suriye Devlet Başkanı Beşar Esad Moskova'ya yaptığı bir ziyarette Vladimir Putin ile ikili görüşmeler esnasında birçok askeri anlaşmaya imza atmışlardır. Bu anlaşmalarda öne çıkan 2005-2010 yılları arasında beş yıllık süre içerisinde Rusya, Suriye'ye yaklaşık olarak 3 milyar ABD doları değerinde silah ihracatı yapacak ve Suriye'nin yaklaşık 1,5 milyar ABD doları değerindeki borcu da on taksit şeklinde ödenecektir (Kamalov 2008, 234). Ayrıca 2006 yılına kadar yaklaşık 10 bin Suriye subayı Sovyet-Rus akademilerinde eğitim almış ve 2 bin

kadar Rus askeri personeli Suriye ordusunda eğitim ve geliştirme faaliyetlerinde bulunmuştur (Allison 2013, 802).

Yapılan bunca silah anlaşmaları göstermektedir ki Suriye Rusya'nın bu bölgede en önemli müşterilerinden biridir. Ayrıca Suriye topraklarında Rusya'nın askeri üssü bulunmakta ve danışman olarak Rusya Suriye'ye yardımlarda bulunmaya devam etmektedir. Yine 2005 yılında Rusya, Suriye ile yaptığı anlaşmalar neticesinde Suriye'nin bulunan toplam borcunun %73'ünü silmiştir (Özbay 2012). Buna karşılık Suriye, Rus donanmasının kullanması için Suriye topraklarında bulunan Tartus ve Lazkiye limanlarını kullanma konusunda yapılan anlaşmanın süresini uzatmıştır. Rusya'nın bu beklentilerine karşın, Suriye'de silah alımı konusunda sınırlı olsa alım gerçekleştirebilmiştir. Ayrıca KORNET ve METIS anti-tank füzeleri ve IGLA-S uçak savar füzelerinin alımlarını gerçekleştirmiştir. Bu silah teslimatları sonrası Suriye'ye teslim edilen silahların Hizbullah'ın eline geçebileceği endişesiyle ABD ve İsrail tarafından tepkiyle karşılanmıştır. Yapılan bir diğer anlaşma ise 8 adet MIG-31 savaş uçağının Suriye istihbarat örgütünün ihtiyaçları doğrultusunda tasarlandığı ve kullanıma verileceğidir. Fakat bu istihbarat uçağı anlaşması geleceği belirsiz olarak askıya alınmıştır (Magen, Shapir ve Bagno-Moldavsky 2010, 91).

2006 yılında iki ülke arasında Akdeniz'de bulunan Rus donanmasına ait savaş gemilerine teknik destek verebilecek bir tesisin Suriye'nin Tartus limanında konuşlandırma ve Tartus limanının kabiliyetlerinin arttırılması yönünde çalışmalarına başlanması ve Rusya'nın Sivastopol'da bulunan savaş gemilerini bu limana gönderilmesine karar verilmiştir (Can 2006). Yine aynı yıl Rusya Komersant gazetesinde çıkan habere göre Rusya'nın sattığı tank, muhtelif silah ve teçhizatın modernizasyonu için Suriye ve Rusya yönetimi anlaşmaya varmıştır (Ъ-Сафронov 2006).

Deniz ve Kara Kuvvetlerinde olduğu gibi Suriye Hava Kuvvetleri de tamamıyla Rus yapımı silah sistemleri ile donatılmıştır. 1985 yılında itibaren 2000'li yıllara kadar 9 av bombardıman uçağı, 15 av önleme filosu, 589 savaş ve keşif uçağı,

111 eğitim uçağı ve 110 muhtelif uçak anlaşması ve teslimatı yapılmıştır. Modern sayılabilecek uçaklar ise SU 24 ve 20 adet MIG 29'dur (Çelebi 2004, 254).

Silah ticareti konusunda bu yakın ilişkiler sebebiyle 2011 yılı itibariyle Suriye Rusya'dan en çok silah ithal eden ülke konumuna yükselmiştir. Bu askeri ilişki Sovyetler Birliği döneminde itibaren devam etmektedir. Oran verecek olursak Rusya silah ihracatının %10'unu Suriye'ye yapmaktadır (Özdağ 2011). Bu yıllarda Rusya'nın Suriye ile imzalayıp halen sonlandırılmayan silah anlaşmalarının toplam değeri yaklaşık olarak 4 milyar ABD doları seviyesinde olmuştur (Gorenburg 2012, 2).

2010-2013 yılları arasındaki 4 yıl süre içerisinde Rusya'nın yaklaşık 600 milyon ABD doları değerinde silah ihracatı yapması yönünde planlar hazırlanmıştır. Bu yönüyle Rusya hem silah ticareti yaparak kazanç sağlamakta, hem de bu konuyu ABD, İsrail ve Avrupa ülkelerine koz olarak kullanmaktadır (Has 2011).

Sovyetler Birliği döneminden itibaren kullanılan 1971 yılında Ruslara tahsis edilen Tartus limanı da yine bir başka önemli konudur. Bilindiği üzere bölgedeki ikinci en büyük liman olan Tartus limanı, 2008 yılına kadar Rus gemilerine Akdeniz'de ikmal, teknik ve donanımsal olarak destek veren bir özelliğinin olması çokta kayda değer bir etki yapmazken, 2008 Gürcistan savaşından sonra Rusya bu limanın etkinliğini artırma adına yatırımlara başlamış ve üssün savaş kabiliyetlerini arttırmıştır. Ayrıca Rusya buradaki deniz üssü ile NATO'nun Doğu Akdeniz'de ve Kuzey Afrika'da harekât kabiliyetini kısmen de olsa dengeleyebileceğini düşünmektedir (Has, 2012).

2012 yılının ilk yarısında 6,5 milyar ABD doları silah ihracatı yapan Rusya yine aynı seviyede silah anlaşması imzalamış durumdadır. 2007-2011 yılları arasında yapılan silah anlaşması bir önceki döneme göre %580 oranında artmıştır. Suriye tarafında bakıldığında ordusunun silah ihtiyacının %78'ini Rusya'dan karşılaması bu ülkenin Rusya açısından önemini arttırmaktadır. 'Anti-gemi süpersonik kanatlı "Yahont" füzeleri içeren "Bastion" sistemleri, 24 adet 4. nesil çok amaçlı MiG-29M/M2 avcı uçakları ve "Buk M2E" hava savunma füze sistemleri çatışmaların başladığı Mart 2011 tarihinden beri Suriye'ye silah satışını devam

ettiren Rusya'nın son dönemde Esad rejimine sağladığı silahlardan bazılarıdır.' (Has, 2012). Hindistan ve Venezüella'dan sonra Suriye silah alımında üçüncü sırada bulunmaktadır. Suriye ordusunun yaklaşık % 90'lık oranla Rus yapımı silah ve teçhizat kullanmaktadır (Khlebhikov 2011).

Rusya'nın Suriye'de silah ve teçhizat sağlamasındaki bir diğer faktörde Ortadoğu bölgesindeki ülkelere silahlarının kabiliyetlerini tanıtarak müşteri kazanmak istemesidir. Suriye'nin silah konusunda iyi seviyede bulunması ve askeri teçhizat olarak fark yaratması diğer bölge ülkeleri tarafından fark edilmesi anlamına gelecek ve bölge ülkeleri Rusya'dan silah tedarik edebilmek için çalışma yapabileceklerdir. Dolayısıyla Rusya bölgedeki reklamı açısından Suriye'ye, dünyadaki diğer bölge ülkelerine verdiği fiyattan daha düşük bir fiyatta silah satmaktadır (Myrzaibraimov 2007, 95-96).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAP BAHARI VE RUSYA'NIN SURİYE POLİTİKALARI

3.1. ARAP BAHARININ ÇIKIŞI VE ETKİLERİ

2011 yılının belki de en önemli olayı hatta 21.yy'ın en önemli olaylarında biri halen içerisinde olduğumuz Arap Baharı süreci diyebiliriz. On yıllardır dikta ve baskı yönetimleri ile yönetilen ülkeler bir bir değişim ve dönüşüme uğramakta ve bu değişimin önü alınamamaktadır. Bu süreç dünyaya çok önemli bir şey öğretmiştir. O da hiç şüphesiz meşruiyettir. Örnek verecek olursak, SSCB gibi güçlü ve dış saldırılara karşı on yıllarca dayanabilmiş bir sistem halkın talep ve ayaklanması neticesinde yerle bir olmuştur. Aynı şekilde Irak'ta on yıllarca yönetimde kalan ve dış müdahalelerde bile yıkılmayan Saddam Hüseyin yönetimi, toplumsal muhalefet işin içine girdiğinde nasıl yerle bir olduğu görülmüştür. Yukarıda da ifade edildiği gibi 'Siyasetin altın kuralı meşruiyettir.' Buradan yola çıkarak şu ifade edilmelidir, halk tarafından meşru görülmeyen yönetim baskı oluşturabilir, belirli bir dönem iktidarda kalabilir ama yıkılmaya mahkûmdur (Bacık, 2011, 16-17). Ortadoğu'da değişim, dönüşüm ve meşruiyetten bahsettikten sonra bu sürecin nasıl başladığını, nasıl ilerlediğini ve son durumda nasıl bir evreye girildiği açıklanmaya çalışılacaktır.

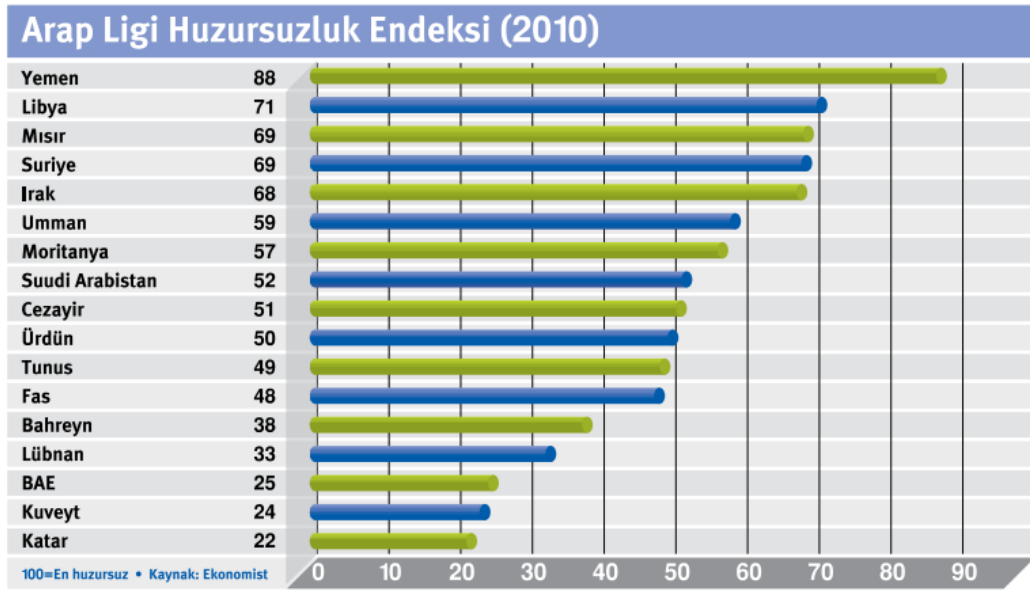
3.1.1. Arap Baharının Çıkış Nedenleri

'Demokrasinin yayılma ve gelişim göstermesi sürecinde Arap Ortadoğu'su epeyce geç kalmıştır. Bunun temel nedeni, bölgenin genel olarak uzun sayılabilecek bir süre sömürge yönetimi altında kalmasının yanı sıra; aile, klan, mezhep bağlarının Arap toplumlarında çok güçlü olmasıdır. Bu durum otoriter yönetimlere zemin yaratmış ve değişime olan direnci artırmıştır. Arap toplumlarının sanayileşememeleri, artan petrol gelirlerine rağmen halen yaygın olarak tarımsal bir altyapıya sahip olmaları, güçlü bireycilik anlayışının olması dolayısıyla demokrasinin gelişmesi önünde bir engel teşkil etmiştir. Bu yüzden Arap ülkelerinde yaygın olarak krallıklar ya da adı cumhuriyet dahi olsa otoriter yönetimler hâkim olmuştur.' (Orhan 2011, 22-26).

Ayrıca Arap ülkelerinde genel manada dışa kapalı yürütülen ekonomik sistem, yoksulluk ve gelir dağılımındaki adaletsizlik Arap Baharını başlatan başlıca etkenler olarak sayılabilir (Allison 2013, 797).

Arap Baharını meydana getiren birkaç etken yukarıda sayılmıştır. Belki de bu sayılan birkaç madde içerisinde en önemlisi ekonomik etkendir ve Arap coğrafyasında ekonomilerin iflas etmesidir. Aşağıdaki tabloda belirtildiği üzere Ortadoğu bölgesinde birkaç Arap devleti dışında ülke halklarının hemen hemen hepsi hayatlarında memnun değillerdir. Ayrıca kamu kaynaklarının efektif olarak kullanılamaması ve bölge ülkelerinde yaşanan yolsuzluklar bir diğer problemli konu arasında karşımıza çıkmaktadır (Bacık, 2011, 16-17).

Tablo 3. Arap Ligi Huzursuzluk Endeksi

Kaynak: Arap Ligi Huzursuzluk Endeksi. BACIK, Gökhan. «Arap Baharı'ndan Ortadoğu ve Kuzey Afrika'nın Geleceğine Bakmak.» Çerçeve Dergisi, no. 57 (2011).

Arap Baharından bahsederken oluşan bu değişim kuşağından bölge ülkelerinin nasıl etkilendiğini anlamak için ülkelerdeki değişim ve dönüşüm hareketlenmelerini incelememiz gerekmektedir. 17 Aralık 2010 tarihinde Muhammed Buazizi adında bir gencin kendini yakmasıyla başlayan süreci ve bu iç patlamadan etkilenen ülkeler sırasıyla anlatılmıştır.

3.1.2.Arap Baharının Tunus Ayağı (Yasemin Devrimi)

Tunus, Arap Baharı ateşinin yakıldığı yer olarak tarih kitaplarına geçmiştir. Burada isyanının çıkış nedenlerine bakacak olursak üç temel madde sayılabilir. İlki muhalif olarak gençlerin bir araya gelmeleridir. İkincisi, ülkede bulunan ekonomik sorunlar, halkın işsizlik ve refahtan yeterince pay alamamasıdır. Üçüncü ise belki de en ilginç gençler ve yaşlıların birlikte hareket ederek ortak bir çıkarda birleşmeleri sayılabilir (Yavuz ve Erdurmaz 2012, 15-16). Arap baharını başlatan ilk kıvılcım 17 Aralık 2010 tarihinde Tunus'ta Muhammed Buazizi isimli bir vatandaşın seyyar satıcılık yaparken arabasına el konulması sonucu belediye binasının önünde kendisini ateşe vermesiyle başlamıştır. Bu hareket ülkede infiale yol açmış ve toplumsal isyana dönüşmüştür (Matei 2012, 19).

Bu olayın gerçekleştiği sırada Devlet Başkanı olan Zeynel Abidin Binali bir dizi temaslarda bulunmak ve tatilini geçirmek için gittiği Körfez ülkelerinden ülkesine apar topar dönmüş, toplumsal harekete dönüşen bu olayda halkı sakinleştirmek için reformların ve taleplerin derhal hayata geçirileceği yönünde vaadlerde bulunmuştur. Binali ilk iş olarak 50.000 üniversite öğrencisine iki ay içerisinde iş imkânı sağlayacağını ve iki yıl içerisinde 300.000 kişiye istihdam edecek seviyede yatırım yapılacağını sözünü vermiştir. Tüm bu açıklamalara rağmen halk verilen vaadleri inandırıcı bulmamış ve Binali'yi istifaya zorlamıştır (Yavuz ve Erdurmaz 2012, 19-21).

İstifa taleplerinin ardından yönetimi terk etmek istemeyen Binali, 2014 yılında görev süresinin sona erdiğini hatırlatmış ve bu yıldan sonra tekrar aday olmayacağını, ayrıca görevdeki hükümeti feshettiğini ilan etmiştir. Yeterli bulunmayan bu icraatlar toplumun tepkisini dindirmemiştir. Halk reformlardan ziyade eski sistemin temsilcisi olan Binali'den kurtulmak istemiştir. Atılması gereken en önemli adımın Binali'nin Devlet Başkanlığı'ndan çekilmesi olarak görülmüştür. İlerleyen süreçte Binali yönetimi halkı silah zoruyla bastırma yolunu seçmiş olsa da başkentte başlayan ve devam eden gösteriler sonrası Tunus Genelkurmay Başkanı Raşid Ammar protestocuların üzerine ateş açılmayacağını ilan etmesi Binali yönetimini zora sokmuş ve protestoların başarıya ulaşmasına zemin

hazırlamıştır. Bu toplumsal olay neticesinde Tunus Devlet Başkanı Zeynel Abidin Binali 14 Ocak 2011 tarihinde ülkeyi terk etmiştir (Hax 2011, 8).

Zeynel Abidin Binali'nin ülkeyi terk etmesi sonrası geçiş sürecinde Meclis Eski Başkanı Fuat Mubzi geçici Cumhurbaşkanı olmuş, Muhammed Gannuşi Başbakanlık görevine gelmiştir. Fakat Gannuşi'nin Başbakanlığa gelmesi halkı tatmin etmemiştir. Binali'ye yakın bir isim olması ve Binali'nin eski kadrolarını hükümete yerleştirmesi halktan tepki toplamış, bunun üzerine halk tekrar sokaklarda gösteriler yapmaya başlamıştır. Neticede 27 Şubat 2011 tarihinde Gannuşi Başbakanlıktan çekilmiştir. Yerine Dışişleri Bakanı olan Elbacı el Sibsi Başbakan olmuştur. Tekokrat geçmişe sahip kişilerden bir kabine oluşturan el Sibsi ilk iş olarak onu engelleyebilecek kademedeki olan ve Binali'ye yakın olduğu bilinen siyasi polis ve devlet bünyesindeki güvenlik kurumlarını kapatarak göreve başlamıştır (Ulutaş ve Torlak 2011, 7). Sibsi'nin bu hamlesi halk tarafından da destek görmüş ve Binali'ye bağlılığı ile bilinen bu tarz yapılanmaları tavsiye ederek haklı arkasına almış, yönetimde elini güçlendirmiştir.

3.1.3. Arap Baharının Mısır Ayağı (Mısır Devrimi)

Tunus'ta başlayan hareketlenme sonrasında bu hareketlenmelerin toplumsal olaylara dönüşmesi ve bölge ülkelerini etkilememsi elbette düşünülemezdi. Tunus isyanından farklı sebepler olsa da Mısır'da da değişim talepleri iyiden iyiye artmış ve yakılması gereken bir kıvılcım halk tarafından beklenmiştir.

Bu minvalde Mısır'da halkın sokağa çıkmasında en önemli rol Şura ve Halk Meclisi seçimleri olmuştur. Müslüman Kardeşler Hüsnü Mübarek'in Şura seçimlerine müdahale edeceğini söylemesi ve bu durumu boykot etmesi olayların başlamasına sebep olmuştur. 6 Nisan 2010 tarihinde Şura Meclisi önünde toplanan Müslüman Kardeşler mensupları seçimi protesto etmek istemiş fakat polisin müdahalesiyle yaklaşık 100 kişi gözaltına alınmıştır. Olayların büyümesinden çekinen Hüsnü Mübarek yönetimi 1 Haziran tarihinde düzenlenecek Şura seçimleri öncesi yapılacak tüm gösteri ve yürüyüşleri yasaklayan bir kararname yayınlamıştır. Belirtilen tarihte seçimler yapılmış lakin çıkan netice göstermiştir ki Hüsnü Mübarek bir kez daha muhalefeti bastırmıştır (Ajami 2012)

Şura seçimlerinden sonra halkı belli bir dönem kontrol edebilen Mübarek yönetimi daha sonra bu kontrolü kaybetmiştir. Seçim sonuçlarını protesto etmek için toplanan Müslüman Kardeşler mensupları Hüsnü Mübarek'in görevden çekilmesi için Tahrir meydanını doldurmuşlardır. Elbette sadece siyasal ve seçim sistemindeki sorunlar dolayısıyla böyle bir tepki oluşmamıştır. Bu toplumsal hareketin en önemli sebepleri hiç şüphesiz ülkenin ekonomisindeki sorunlar, işsizlik ve gelir adaletsizliğidir. 85 milyon nüfuslu Mısır'ın yaklaşık yarısı günde 2 ABD doları civarında gelirle hayatlarını idame ettirmeye çalışmaktadır. Bu ekonomik problemler neticesinde Hüsnü Mübarek, başlayan toplumsal olaylara direnmeye çalışmışsa da başarılı olamamıştır (Hax 2011, 8).

Ortadoğu bölgesinde diğer dikta yönetimlerinin reflekslerini aynı şekilde gösteren Hüsnü Mübarek koltuğunu kaybetmeme adına Tahrir meydanında toplanan halka hitaben yaptığı konuşmada kendisinin de bir asker ve ordunun bir neferi olduğu şeklinde beyanata bulunmuştur. Bu konuşma orduyu yanına çekme çabaları olarak görülmüş olsa da yönetim ordudan aynı şekilde destek görememiştir. Mısır ordusu, meydandaki halkın üzerine ateş açılmayacak şeklindeki açıklaması halkın moralini daha da arttırmış ve Hüsnü Mübarek'in direnme gücü zayıflamıştır (Ayhan 2012, 110-111). 15 gün kadar bu toplumsal ayaklanmaya dayanabilen Hüsnü Mübarek 11 Şubat 2011 tarihinde yetkilerinin çoğunu Cumhurbaşkanı yardımcısı Ömer Süleyman'a devretmiş, ertesi gün tüm yetkilerini orduya ve anayasa mahkemesine devrettiğini açıklamış, Cumhurbaşkanlığı'ndan istifa etmiştir. Bu yetki devri ve istifası kendisini mahkeme önüne çıkmaktan kurtaramamıştır. Birkaç ay sonra tutuklanmış ve mahkemede yargılanmıştır (Yavuz, 2012). Artık Mısır'ın tarihinin değişeceği döneme gelinmiş ve 30 Haziran 2012 'de Mısır tarihinde ilk defa demokratik seçimler yapılmış ve Müslüman kardeşlerin aday gösterdiği Muhammed Mursi seçimlerde % 51 oy alarak ülkenin 5. Cumhurbaşkanı seçilmiştir. Ülke demokrasisi için çok önemli bir adım olan bu seçimler Mısır halkına tarihte ilk defa kendi yöneticisini kendisinin seçmesi imkânını vermiştir.

Ülke tarihinde ilk defa yapılan demokratik seçimlerde demokratik yollarla seçilmiş Cumhurbaşkanı olan Muhammed Mursi göreve geldikten bir yıl sonra 3 Temmuz 2013 tarihinde ülkede yapılan gösteriler bahane gösterilmiş ve

Genelkurmay Başkanı Abdülfettah el Sisi tarafından ordu darbesi yapılmış, 5. Cumhurbaşkanı Muhammed Mursi gözüaltına alınmıştır (Fahim 2013)

3.1.4. Arap Baharının Libya Ayağı (Libya İç Savaşı)

Domino etkisi diye anılan süreçler ve gelişimlere en güzel örnek Arap Baharı olmuş, değişim ve özgürlük taleplerinin bir başka adresi yine Kuzey Afrika ülkesi olan Libya olmuştur. Libya’da Bingazi meydanlarını dolduran yüz binler tıpkı diğer devrim ülkelerinde olduğu gibi kendi ülkelerindeki diktatörün de yönetimden ayrılmasını talep etmişlerdir. Muammer Kaddafi ülkede yaşanan bu olaylar karşısında diğer ülkelerin izlediği reform ve taleplerin gerçekleştirilmesi yönünde politikalar izlememiş, aksine silah ve güç kullanma yolunu seçmiştir (Hax 2011, 8-10). Fakat diğer devrilen yöneticilerden farklı olarak Kaddafi yönetimi orduyu kendi tarafına çekmeyi başarmıştır. 2011 Şubat ayında başlayan isyan hareketleri birkaç ay sonra ülke çapında iç savaşa dönüşmüştür.

İç savaşın başlamasının üzerinden üç ay gibi bir zaman geçtikten sonra muhaliflere destek olan NATO’nun yardımlarını engellemeye çalışan Kaddafi yönetimi, başta Bingazi şehrinde olmak üzere kendi halkına daha sert silahlı müdahalede bulunmaya başlamıştır. NATO’dan yardım alan kendi halkı üzerine silahlı saldırılar yapan Kaddafi yönetimi tüm dünyadan daha fazla tepki toplamıştır. Kaddafi’nin bu saldırıları 1995 yılında yaşanan Srebrenitsa katliamını akıllara getirmiştir. 2011 Haziran ayında BM Güvenlik Konseyi’nde Libya’ya müdahale konusunda 18 ülke mutabakata varmıştır. Alınan kararda Kaddafi iktidarının meşruiyetini kaybettiğini ve derhal görevinden çekilmesi gerektiği ifade edilmiştir (Хейр 2011). Rusya BMGK’nde alınan bu kararda çekimser oy kullanmıştır. Rusya her ne kadar çekimser oy kullanmış olsada Muammer Kaddafi için sonun yaklaştığı şeklinde açıklamalarda da bulunmuştur (Allison 2013, 797). Rusya’nın neden çekimser oy kullandığı kendileri tarafında da halen net olarak açıklanamamaktadır. İleriki bölümlerde değinileceği üzere yavaş tepki ve bekle gör politikası Rusya’nın en büyük handikabı olmuştur. Libya gibi kendisine yakın bir ülkeyi sadece uluslararası tepkilerden çekinerek ve sürecin önünü göremeyerek desteklememesi Rusya için büyük bir kayıp olmuştur.

BM'in bu kararı almasında sonra Muammer Kaddafi yönetimden çekilmeme adına orduyu kullanmaktan geri kalmamış, halkını öldürme pahasına iktidarını devam ettirme yönünde çabalarına devam etmiştir. Neticede NATO'nun havadan yaptığı bombardıman harekâtlarıyla muhalifler desteklenmiş, yaklaşık 5 ay süren iç savaş Batı'nın da yardımıyla muhalifler tarafından kazanılmış, Kaddafi muhalifler tarafından öldürülmüştür (Политическое землетрясение в арабском мире 2011).

Arap Baharı süreci başlamadan önce Kaddafi yönetimi Batı ile iyi ilişkiler geliştirmiş özellikle İngiltere'den çok yardım ve destek görmüştür. Fakat Arap Baharı süreci başlaması Libya ile Batılı ülkeler arasını açmış, Kaddafi eskisi gibi destek göremez olmuştur. Fransa ve İngiltere ilk başlarda Amerika'nın da desteğini alarak sert ekonomik tedbirler ve silah ambargosu uygulamış, daha sonra Amerika'nın öncülüğünde NATO şemsiyesinde ilk hava saldırısı düzenlemiştir. Fransa ve İngiltere bu harekata destek vermiştir (Hax 2011, 8-18).

Kaddafi'nin iktidardan düşmesi ve demokratikleşme adına atılmaya çalışılan adımlar günümüze gelindiğinde halen yeterli seviyeye çıkamamıştır. 2012 yazında ülkede parlamento seçimleri yapılmış ve hükümet kurulmuştur. Ülkenin demokrasiye geçiş sürecini sivil irade yönetmeye çalışsa da ülkede hiçbir sivil yönetim tecrübesi olmamasından dolayı toparlanması zaman almaktadır. Ayrıca iç savaş esnasında silahlanan grupların halen ellerindeki silahları bırakmaya yanaşmaması istikrarsızlığa sebep olan bir başka etkidir. Bu minvalde ülkede halen terörist eylemler devam etmekte ve kendi çıkarları doğrultusunda hareket eden çeteler ülkede ciddi güvenlik zafiyeti doğurmaktadır (Uysal 2014).

3.1.5. Arap Baharının Yemen Ayağı (Yemen Ayaklanması)

Sebepleri farklı olsa da bir diğer değişim talebi Yemen'den gelmiştir. Burada da süreç parlamentoda hazırlanan bir tasarı sonrası halkın sokağa dökülmesiyle başlamıştır.

2011 Ocak ayından itibaren Tunus ve Mısır'da yaşanan olaylar Yemen'i de etkilemiş ve halk Cumhurbaşkanı Ali Abdullah Salihi'nin görevi bırakması için protestolara başlamıştır. Protestolar başlamasında birkaç hafta önce Yemen parlamentosuna getirilen anayasa değişikliği tasarısı ile Ali Abdullah Salihi ömrünün

sonuna kadar iktidarda kalması amaçlanmıştır. Bu tasarı bir bakıma toplumsal olayların oluşmasına zemin hazırlamıştır. Ayrıca Salihi'yi destekleyen kabile liderleri de bu değişiklik teklifine karşı çıkmış ve Salihi aleyhine oluşan toplumsal olayları desteklemişlerdir (Ayhan 2012, 226-246).

Haziran 2011'de tepki ve olaylar devam etmiş Cumhurbaşkanı Ali Abdullah Salihi'ye Başkent Sana'da cami çıkışı suikast girişiminde bulunulmuştur. Abdullah Salihi bu olaydan yaralı kurtulmuş tedavi için Riyad'a gitmiş ve 3 ay burada kalmıştır (Cypkov 2011). Eylül ayında tedavisinin bitip ülkeye dönmesiyle ayaklanmalar tekrar başlamış, ilk birkaç gün içinde yüzden fazla insan ölmüştür. Toplumsal ve uluslararası baskılara uzun süre dayanamayan Salihi 23 Kasım 2011 tarihinde iktidardan çekilmiş ve yetkilerini Cumhurbaşkanı yardımcısına devretmiştir (Ayhan 2012, 226-246).

Yemen'de siyasal taleplerin dışında diğer devrim ülkelerinde olduğu gibi ülkenin içinde bulunduğu ekonomik durum toplumsal olaylara zemin hazırlamıştır. Yemen'deki ekonomik sorunlar ve diğer ülkelerde yaşanan dönüşüm burada da etkisini göstermiştir. Bölgedeki diğer ülkelere bakıldığında ekonomik olarak hiçte iyi bir seviyede olmayan Yemen, Körfez ülkelerinde kişi başına düşen milli gelirle kıyaslandığında ancak kırkta bir seviyesinde kalmıştır. Ayrıca El Kaidenin faaliyetleri ülkenin istikrarını bozucu etki yapmıştır. Tüm bu etkiler sonucunda halk ekonomik ve demokratik atımların yapılması için ayaklanmıştır. 33 yıl iktidarda bulunan Ali Abdullah Salihi halkın tepkisini bastıramayacağını anlamış ve görünürde de olsa yönetimden çekilmiştir. Fakat ülkenin yüksek kademelerine yine Salihi ailesinin hâkim olması değişimin gerçekleşmesine engel olmuştur (İnal 2012).

3.1.6.Arap Baharının Bahreyn Ayağı

Bahreyn'deki gösteriler 14 Şubat 2011 tarihinde demokratik reformların yapılması için halkın meydanlarda toplanmasıyla başlamıştır. 16 Şubat'ta başkent Manama'da bulunan İnci meydanında toplanan binlerce Bahreynli İnci meydanının adının değişmesi için talepte bulunmuştur. 14 Mart'ta Bahreyn yönetimi Suudi Arabistan'dan 1000 asker, BAE'den 500 polis desteği alarak bu toplumsal olayı bastırmaya çalışmış ve ülkede 3 ay olağanüstü durum ilan etmiştir. 16 Mart'ta ordu

Manama’da bulunan meydana girmiş ve göstericileri dağıtmıştır. Bu arbedede birkaç gösterici ölmüş, yüzün üzerinde insan yaralanmıştır (Труевцев 2012, 23). 17 Mart’ta 20 den fazla muhalif gösterici olayları örgütlediği gerekçesiyle tutuklanmıştır (Как наступала "арабская весна" 2013). Görüldüğü üzere Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirliklerinin desteğiyle Bahreyn’de Arap Baharı değişim ile sonuçlanamamış, gösteriler güç kullanarak bastırılmıştır (Политическое землетрясение в арабском мире 2011). BAE ve Suudi Arabistan’ın Bahreyn’e bu denli yardımda bulunmasında hiç şüphesiz komşu olmaları ve Bahreyn’de oluşabilecek bir değişimin kendilerini de etkileyebilecek olması en önemli sebep olarak gösterilebilir. Elbette bu desteği verirken bu iki ülke ABD’nin desteğini aldıkları unutulmamalıdır.

Özetle ‘Arap Baharı’nın en etkili olduğu Kuzey Afrika ve Arap yarımadasında 2013 yılı oldukça çalkantılı geçmiş ve demokratikleşme konusunda genel olarak geriye gidilmiştir. Özellikle Körfez sermayesinin Mısır’da Sisi askeri darbesini finanse etmesiyle İhvan-ı Müslimin yönetimi sona erdirilmiştir. Darbeye direniş sürse de geri döndürülmesi çok zor görülmektedir. Tunus’ta Elnahda baskılar sonucu yerini teknokrat hükümete bırakmak zorunda kalmıştır. Fas’ta ise Adalet ve Kalkınma Partisi’nin kurduğu koalisyon zayıflamış ve sistem karşısında yetkisi azaltılmıştır. Libya ise ciddi bir istikrarsızlık ve güvenlik sıkıntısı yaşamakta, silahlı gruplar kontrol altına alınamadığı için yatırım ve hatta petrol üretimi azalmıştır. Cezayir’in etrafında ciddi güvenlik sıkıntıları olmakla birlikte kısmi sivilleşme ve dışa açılım yapması olumlu yönde değişimi işaret etmektedir. 2014 yılında ülkede yapılacak başkanlık seçimleri demokratikleşme yönünde ciddi bir ivme kazandırabilir.’ (Uysal 2014).

3.2. RUS STRATEJİSİ VE RUSYA’NIN ARAP BAHARI ALGISI

Rusya dış politikasını anlatırken 3 parametrenin altının çizilmesi gerekmektedir; Bu parametrelerden biri yavaş reaksiyon, esnek ve düzenli olamamaktır. Çağımızın dış politikasında ve gidişatına bakıldığında diğer ülkelere nazaran daha fazla dinamik ve esnek bir politika izlenmesi gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Böylece uluslararası arenada daha fazla söz sahibi ve etkin olunabilir. Rusya uluslararası olaylarda ve beklenmedik gelişmelere tepki vermekte hemen hemen hepsinde gecikmeler yaşanmaktadır. Bu demek değildir ki Rusya uluslararası olaylarda reaksiyon gösterme adına gücü ve etkisi olmayan bir ülkedir. Sadece bekle ve gör politikasıyla olayları bu şekilde yorumlamaktadır (Степанова 2012, 3-4).

Bir diğer husus ulusal konsensusun minimal seviyede olmasıdır. Ülkenin ilk kurulduğu yıllarda dış politika gerçekleri ile Rus halkının, devletin ve toplumun çıkarları arasında belli farklılıklar ortaya çıkmıştır. Bu farklılıklar bazen sorunlar yaratsa da günümüze gelindiğinde git gide bu sorunlar çözülmeye başlamıştır. Fakat halen ülke çapında istenilen seviyede konsensüs oluşmuş değildir. Eskiyle kıyaslandığında dünya politikasına adaptasyon konusunda nispeten daha bilinçli adımlara atıldığını da söylememiz gerekir lakin büyük devlet refleksleri gösterirken halen hatalar yapmaktadır (Степанова 2012, 4-5).

Son olarak üzerinde durulması gereken mesele yöneten grupların etkin rolüdür. Rusya’da mevcut olan dış politika istikameti, Rus politik elitlerinin çizdiği çerçevede politika izlendiği gerçeğidir. Bu elitlerin spesifik olarak dünya görüşleri, kökenleri ve diğer etki unsurları olan finans ve ekonomik etkenler ile doğrudan ilişkilidir. Halen ekonomi ve zamanında kazanılmış sınıfsal üstünlük ülkenin dış politikasında önemli parametrelerden biridir (Степанова 2012, 5).

Yukarıda Rus dış politikasını anlatmaya çalışırken, halen belli odakların varlığı ve bunların etkinliklerine değinilmiştir. Bu istikametten bakılacak olursa Rusya, Arap Baharı olarak adlandırılan bu süreç başladığında oluşan bu kaotik durumdan hiçte şikâyetçi değildi. Çünkü bölgede istikrarsızlık olması petrol fiyatlarının artması anlamına gelmekte ve elbette bu durum Rusya’nın lehine olacak sonuçlar ortaya çıkarmaktaydı. Ayrıca bölgenin istikrarsız durumu enerji güvenliğini

doğurmakta, Rusya güvenli enerji merkezi olarak öne çıkmaktaydı. Süreç başladığında Rusya diğer ülkeler gibi ‘bekle gör’ politikası izlemiştir. Aslında bu durum bir nevi Rusya’nın konu ile alakalı nasıl hazırlıksız olduğunu izah etmektedir. Libya, Tunus ve Mısır olaylarında etkisiz kalan Kremlin yönetimi, çözüm içinde yeterli politikalar üretememiştir. Tarafları birkaç kez bir araya getirme girişimleri olsa da bu girişim başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Rusya’nın bu arabuluculuk çalışmalarındaki asıl amacı elde ettiği ve yanında yer alan birkaç ülkeyi kaybetme korkusudur (Kamalov, 2012, 13-14).

2011 Mart ayında Rusya Dışişleri Bakanı Sergey Lavrov Arap Baharını yorumlarken, ‘Elbette beklediğimiz ve öngördüğümüz bir durum değildi. Arap ülkelerinde başlayan bu hareketlenme yıllarca dile getirilemeyen bir düşüncenin eseridir. Sosyal ve ekonomik sorunlar olayların başlamasında öncü rol oynamıştır.’ şeklinde beyanatta bulunmuş ve bu duruma hazırlıksız olunduğu en yetkili ağızdan bildirilmiştir (Демченко, 2012).

Türkolog Aleksandr Sotniçenko’nun Arap baharını yorumlarken değindiği iki husus şöyledir. ‘ Vladimir Putin, modern dönemden kalma milliyetçi ve laik bir lider, tıpkı Hüsnü Mübarek, Muammer Kaddafi ve Beşşar Esad gibi. Mevcut Rus elitte Putin ile benzer bir arka plana sahiptir. Diğer yanda liberal bir elit kadro mevcuttur. Dimitri Medvedev ve arkadaşlarının yüzü tamamen Avrupa’ya dönüktür. Bu iki kesimde Arap Baharının etkilerinin Rusya’ya sıçrayabileceğinden ciddi bir şekilde endişe etmekte ama bu vesileyle ilk kez yüzlerini Ortadoğu’ya çevirmiş durumdadırlar.’ Ayrıca Rusya’nın Mısır’daki olaylarda tarafsız kalması ve Libya müdahalesinde BM Güvenlik Konseyi’nde çekimser oy kullanması, Libya’daki milyarlarca ABD doları yatırım ve iş ortaklıklarının sona ermesine sebep olmuştur. Sotniçenko’nun diğer tespitleri ise şu şekildedir. ‘Rusya yönetimi ülkede farklı düşünenlere karşı hareket alanı açmaması sıkıntılara sebep olabilir, muhalif elitin Arap Baharında olduğu gibi bir durumu Rusya’da yaşatma ihtimali vardır. Bu durumda Putin ve ekibi farklı düşünen ve kendisinden olmayanlara karşı adil ve seslerini duyurabilecek reformları ülke çapında başlatması gerekmektedir. Elbette bu durum anlatıldığı gibi kolay olmayacaktır. Çünkü Putin’in çevresi kendisi gibi güçlü ve oligark yapılı kesimler tarafından sarılmış durumdadır.’ (Sotniçenko 2012).

Alman Enstitüsü uluslararası politika ve güvenlik uzmanı olan Margarete Klyayn'ın Arap Baharında Rusya'nın izlediği politika ile ilgili yorumları şöyledir. Rusya Arap Baharında iktidarlar ile muhalifler arasında 3 farklı dış politika izlemiştir. İlki Tunus, Mısır, Yemen, Bahreyn ve diğer devletlerde ortaya çıkan olaylarda muhalefeti seyirci olarak izlemiş ve durum değerlendirmesi yapmıştır. İkinci olarak Libya olayında olayların çatışmaya dönmesinden sonra diğer ülkelere engel olmamış ve dış müdahale konusunda tarafsız kalmıştır. Üçüncü olarak Suriye iç savaşında yakın müttefiki olması sebebiyle kendine burada iktidarı destekleme yolunda rol biçmiş, bölgede güçlü birkaç devleti yanına çekmiş ve Batıyı karşısına almıştır (Кляйн 2012).

Rusya bu süreci yorumlarken kendine yönelebilecek tehlikelerinde farkındadır. Rusya Devlet Başkanı Dimitri Medvedev bölge ile alakalı bir açıklamasında, Mısır ve Tunus'ta uzun süredir devam eden otoriter rejimlerin düşüşünden sonra Arap Baharında asıl amacın Batının Rusya rejimini değiştirmek olduğunu ifade etmiştir (M. N. Katz, 2011).

Arap Baharının başlaması üzerinden iki yıldan fazla süre geçmiş olmasına rağmen bölgenin durumu ortadadır. Sadece belli başlı bir kaç ülkede yönetim değişikliği gerçekleşmiş, demokratikleşme ve liberalleşme kısmen hayata geçirilmiştir. Ayrıca yeni oluşturulan siyasal organ ile muhalif kesimler arasında rekabet başlamıştır. Her ne kadar yönetim değişmiş olsa da geçmişten gelen ülke yönetimindeki derin yapılar halen varlığını korumaktadır. İç siyasette belli bir stabilizasyon yakalanmış olsa da en büyük mesele sosyo-ekonomik sorunların halen devam etmesi, global ve uluslararası ilişkiler alanında bölgede yaşanan sorunların halen rayına oturmamış olması öne çıkmaktadır (Демченко, 2012).

Sovyetler Birliği dağılmasından günümüze kadar Rus dış politikasında etkili olan düşünceler Rusya'nın tarihsel sürecinde etkili olan düşüncelerinin (Batıcılık, Slavofillik, Avrasyacılık) yeni versiyonlarıdır. Yeni(Neo) Slav milliyetçiliği; Rusya, Belarus, Ukrayna ve Kazakistan arasında birlik oluşturulması şeklinde oluşan bir düşünce sistemidir. Yeni(Neo) Batıcılar, Rusya'nın Avrupalı olduğunu ve Avrupa ile bütünleşmesi gerektiğini savunan düşünce sistemini savunmaktadırlar. Yeni

Avrasyacılar ise, Slav birliğinin yanında diğer Orta Asya ülkelerini de içine katacak şekilde bir bütünlüğün oluşturmalarını içeren bir düşünce sistemini savunmaktadırlar (Wehrschutz 2000).

Batıcılar ve Avrasyacıların fikirlerinin çatışmasında en önemli nokta Batıcılar, mevcut durumu kabul ederek ABD ve Batıyla ilişkilerin ağırlık verilmesini savunurken, Avrasyacılar ise Rusya tarihinde olduğu gibi yakın çevresinde etkinliğini tekrar kurma ve kendi önceliğini yeniden tesis etmesi gerekliliğini savunmaktadırlar (İşyar 2004, 18).

Sovyetler Birliği'nin dağılması ile beraber Rusya, Orta Asya ve çevre ülkelerini SSCB ardılı ülke olarak tanımlamış ve halen kendi kontrollerinde bulunması gereken bölgeler olarak politikalarını devam ettirmiştir. Rusya'nın bu politikasını belirlemedeki en önemli iki parametre tarih ve coğrafya olmuştur. Çarlık döneminden itibaren kolonileştirilen ve Sovyetler Birliği dönemi ile beraber kısa süreli kopuşlar yaşanmış olsa da Bolşeviklerin etkisiyle tekrar Çarlık döneminde kendine bağlı olan bölgeleri elde etmeleri tarihin tekerrür ettiğinin, Çarlık dönemine benzer bir tarihi ve coğrafik düzenin kurulduğunu göstermektedir (Çaman ve Dağcı 2012, 65).

Rusya'nın yeniden tesis etmek istediği Avrasyacı düşünce sisteminde bölge ülkelerinin tek tek ele alınmasından ziyade Sovyetler Birliği'nin yeniden tesis edilmesi yani ülkelerle genel ilgilenilmesi gerekliliğini savunulmaktadır. Bu genellikten bahsedilen ülkeler arasında derin manada farklılar olmamasından kaynaklanmaktadır (Çaman, 2005, 328-329). Netice itibarıyla 20 yıl öncesinde bu bölge SSCB yönetimindeydi. Avrasyacıların gözünde sadece Rusya Federasyonu'nda yaşayan toplumların değil, eski SSCB vatandaşları arasında tarihi, kültürel ve antropolojik anlamda derin benzerlikler ve aidiyetler bulunmaktadır (İşyar 2004, 19).

Bu sebeple Avrasyacılık Slav toplumlarının kültürlerini vurgulamasının ötesinde, Avrasya bölgesinin güney ve doğuda yaşayan Ortodoks ve Müslüman halkların tek bir yönetim altına ve sistemde birleşmesini ön görmektedir (Clover 1999). Yine Avrasyacılık ekolüne göre; Rusya, eski SSCB veya Çarlık

hâkimiyetinde olan bölgelerde denetim kurmalıdır. Tarihini bilen Rusya bu tarihi misyon çerçevesinde hareket etmelidir (Özdağ, 1996, 172).

Ünlü Rus filozoflarından olan ‘Aleksandr Dugin gibi anti-mondialist düşünürler bu mondializm tehlikesine ve Atlantikçiliğe karşı geniş destek bulmaya çalışmaktadırlar. Dugin’e göre bu destek yakın çevredeki Ruslardan ve Orta Doğu ve Orta Asya’daki İslam ülkelerinden gelebilecektir. Bu anlayışa göre, Avrasyacılar Müslüman ülkelerin tümünü anti-mondialist kefeye koymakta ve onları Batı yanlısı-karşıtı diye gruplandırmamaktadır.’ (İşyar 2004, 22-23) Yine Avrasyacılara göre Rusya ne Avrupa ne de Asya’dır. Bu manada Rusya özel bir coğrafik durumu oluşturmaktadır (Tağızade 2003, 151).

Avrasyacıların günümüzdeki yaklaşımları ise şu şekildedir. Hükümetler yeni ortaya çıkacak durumlar karşısında hazırlıklı olmalıdır. Avrasya’daki komşu devletlerle ilişkilere öncelik verilmeli, Orta Asya ve Ortadoğu’da yayılabilecek radikal İslam’ın önlenmesine karşın stratejiler üretmelidirler (İşyar 2004, 23). Tam bu noktada Ortadoğu ve Arap Baharı Avrasyacılık ile ilişkilendirilmekte ve birbirlerini etkilemektedir.

Avrasyacılık fikirlerinin yeniden gözden geçirilmesi gerekliliği ortaya çıkmış ve bu yeni tanımlamaya Neo Avrasyacılık denmiştir. Vera Tolz’a göre Batıcılığa tepki ve alternatif olması amacıyla geliştirilen Yeni (neo) Avrasyacılıkta üç ekol bulunmaktadır (Sunny 1999-2000, 148-149).

- Muhafazakar Ulusçular,
- En Militan Komünistler,
- Sözde Avrasyacılar.

Tüm bu akımların ortak noktası Rusya, eski Sovyetler Birliği hinterlandını kapsayacak şekilde yeni bir birliğin oluşturulması gerekliliğidir (Sunny 1999-2000, 148-149). Günümüzde çok daha fazla konuşulan Neo Avrasyacılığı iki alt başlıkta inceleyecek olursak İlmli Avrasyacılık ve Aşırı Avrasyacılıktır. İlmli Avrasyacılıkta eşsiz olarak kabul edilen Rusya, modernleşmek için mutlak surette Batılılaşmak zorunda değildir. İlmli Avrasyacılar Rusya’nın batı, doğu ve güneyi ile dengeli bir

politika izlemesi gerekliliğini savunan bir düşünce sistemleri ve ekonomik reformlarda daha sakin ve yavaş adımlarla ilerlemesi gerektiği ve hinterlandı olarak gördüğü bölgelerde doğal üstünlüğü olduğu düşünceleri hâkimdir. Bu grup siyasi yelpazenin ortasında yer almaktadırlar (R. O. Freedman, 1998). Aşırı Avrasyacılar ise Avrasya bölgesinde Atlantik etkisinin tamamen ortadan kaldırılması ve bu yönde izlenen politikaları içeren bir düşünce yapısı hâkimdir. Aşırıcılar Batıya daha düşmanca yaklaşım içerisindedirler ve Rusya'nın kendine has bir kalkınma stratejisi içerisinde olması gerekliliğini vurgulamaktadırlar (İşyar 2004, 32).

Yukarıda Rusya'nın Avrasyacılığı ve yeni söylemler olan Neo Avrasyacılığa değinilmiştir. Alt bölümde bu politikaların Rusya'yı Orta Asya'yı ve Ortadoğu'yu hatta Arap Baharı başlamasından sonra bölgenin nasıl etkilendiği anlatılacaktır. Avrasyacılık politikalarında Rusya için yeni denklem Rusya, Orta Asya, Ortadoğu ve Arap Baharı olarak şekillenecektir.

Sovyetler Birliği'nin dağılması ve yerine bağımsız cumhuriyetlerin kurulması bölgede yeni dengeler doğmasına sebep olmuştur. Yeni kurulmuş olan bu yeni ülkelerin devlet geleneklerinin olmaması çatışmaları ve sorunları beraberinde getirmiş, bölgede istikrarsızlığa sebep olmuştur. Rusya bu istikrarsızlıktan olumlu ve olumsuz iki yönlü çıkarımda bulunmuştur. İlki bölgede yaşanan bu istikrarsızlığın kendisini de tehdit etmesi ve maiyetinde bulunan unsurlar arasında huzursuzluğa sebep olmaktadır. İkincisi ise bölgesinde yaşanan sorunlar haklı olarak birinci derecede kendisini ilgilendirmekte ve bölgede daha fazla söz sahibi olmasına meşruiyet kazandırmaktadır. Ayrıca üçüncü ülkelerin bu sorunlara müdahil olma girişimleri Rusya'nın daha etkili olmasını zorunlu kılmaktadır. Rusya'nın bölgede bu denli etkili olma girişimleri 11 Eylül saldırıları sonrası ABD'nin bölgede askeri güç bulundurma çalışmaları sebebiyle sekteye uğramış ve bir nevi bu konuda mağlubiyet almıştır. Artık SSCB ardılı denilen bölgede Rusya en güçlü oyuncu kartını kaybetmiş, ABD ile yarışır pozisyona doğru gerilemiştir (Çaman ve Dağcı 2012, 66). Elbette bu demek değildir ki bu bölgede ABD tam anlamıyla bölgenin hâkimiyetini elde etti. Doğal olarak Rusya'nın burada avantajları devam etmekte fakat Çarlık ve Sovyetler Birliği dönemlerinde bulunduğu pozisyonundan epey uzaklaşmıştır.

Rusya Federasyonu'nun güney kanadı olarak tanımlanan bölge tamamıyla Müslüman toplumlardan oluşmaktadır. Özellikle Kafkasya ve Orta Asya bölgesinde baskın kültür olarak Müslüman kültürü, tarihi, dini, mezhebi ve medeniyeti varlığını sürdürmektedir. Bu sebeple Avrasyacılık teorisi İslam ve Müslüman toplumlara karşı büyük bir anlam taşımaktadır. Sovyetler Birliği döneminde dine bakış ve ateizm doktrinleri hariç tutulmak üzere Rusya Federasyonu ve etkili olduğu bölgelerinde İslam ve Müslümanlara bakışı Batı'nın uyguladığı ötekileştirme politikalarından oldukça farklıdır (Çaman ve Dağcı 2012, 70).

'Rusya, Avrasyacı reflekslerle Atlantikçilerin ABD ve onun müttefiklerinin Ortadoğu'da belirleyici bir güç olmalarını kendi menfaatlerine aykırı görmektedir. Rusya Federasyonu düşünce yapısına göre Atlantikçi Batı, Rusya Federasyonunu çevreleme ve eski SSCB topraklarını ileride Rusya Federasyonu sınırları içerisinde kalan bazı toprakları da içine alacak şekilde kendisi ile müttefik, siyaseten bağımsız, ancak güvenlik politikalarında ABD ve NATO'ya bağımlı bölgeler haline dönüştürmek hedefindedir. Avrasyacı teoriye dayanan Rusya Federasyonu dış politikası bu durumu bir güvenlik tehdidi olarak algılamaktadır.' (Çaman ve Dağcı 2012, 71).

Aleksandr Dugin'e göre Ruslar tarih boyunca hiçbir zaman mono-etnik yani tek ırka dayanan bir millet olarak devlet kurmamıştır. (Yukarıda da değinildiği üzere mondializm düşünce modeli) Diğer medeniyet ve milletleri de kapsayacak şekilde bir devlet sistemi kurma yolunu seçmişlerdir. Bu da toplum içerisinde farklı kültür, din ve medeniyetten halkların bulunmasına sebep olmuştur. Bu farklı kültürler sebebiyle 'ortak payda'da buluşma imkânları doğmuş ve paydaşma (ortak ekseninde buluşma) kültürünü çok iyi yönetmişlerdir (Dugin 2003, 28-29).

Tüm bunlar ışığında Avrasyacılık, İslam dünyasını kendi çıkarları açısından değerlendirirken, Şii İran'ı ve Şiiliği birincil olarak, Baas'çı Ortadoğu rejimlerini de ikincil olarak müttefik algılamaktadır. Her iki odak da özellikle Batı ve ABD düşmanlığı içerisinde olmaları sebebiyle Rusya'ya yakınlaşmalarına olanak sağlamaktadır (Çaman ve Dağcı 2012, 71). Rusya, Avrasyacılık politikasına paralel

olarak İran ile müttefikliği Orta Asya ülkelerinde her hangi bir İslamist tehlike ve hareketlilik yaratmaması adına özel bir önem vermektedir (Özbek 1996, 18).

Rusya'nın Avrasya coğrafyasında Afganistan'da bulunan Taliban yönetiminin Tacikistan'ını da etkilemesinden ve köktendinciliğin bu ülkede de başlamasından endişe duymaktadır. Tacikistan'dan yayılabilecek bu akım bütün Orta Asya ülkelerini etkileyebilir ve İslamist bir ayaklanmayla karşı karşıya kalınabilir. Böylece köktendincilik, Volga nehrine ve kadim Rus topraklarına ulaşabilir (Mikoyan 2000, 47).

2012 Şubat ayında Vladimir Putin'in yayınlanan bir makalesinde Ortadoğu ve Avrasyacılığa değinmektedir. 'Rusya hem kendi topraklarında bulunan yönetimler ile hem de Ortadoğu devletleri ile daha fazla iletişim kurmak için hazırdır. Bu konuda hem tecrübemiz hem de diplomasi ekibimiz yeterli seviyededir. Fakat yeni yönetimlerle diyaloga girmemizde en önemli şart ülkemiz içerisinde ılımlı İslam'ın bozulmasına sebep olabilecek açıklama ve çalışmalardan uzak durulmasıdır. Biz Rusya'da İslam dini temsilcileri ile her zaman iyi ilişkiler içerisinde bulunduk. Dünya görüşü olarak Rus ve Müslümanların tandansları birbirlerine çok yakındır. Bugünün şartlarına göre bu ilişkileri geliştirmeye hazırız. Politik, ticari ve ekonomik ilişkilerde tüm Arap ülkeleriyle iyi ilişkiler içerisindeyiz' (Путин 2012).

Putin'in Arap Baharı başlamasının akabinde yaptığı böyle bir açıklama aslında bu konuda çekincelerinin olduğu anlamını taşımaktadır. Rusya'nın Arap Baharından çekincelerinden biride bölgesinde yaşayan Müslüman halk ve bunlar üzerinde oluşabilecek radikal din faktörüdür. Kremlin yönetimi Nisan 2011'de meclisinde yayınladığı bir kararnamede; 'Orta Asya devletleri düzeni korumak adına eğitim sistemlerini geliştirmeli ve nüfuslarının yaşam standartlarını arttırmak için çalışma yapmalıdır.' şeklinde bir çalışma yapılmasını istemiştir (Varol 2011, 39). Moskova yönetiminin yayınladığı bu kararnameden sonra kendine çiziceği istikamet, bölgede yaşanan bu değişimlere karşı ilgili olmalı ve radikal unsurların kendi bölgesinde aktif olmaması için ılımlı İslam ülkeleri ile daha fazla işbirliği yapmalıdır. Rusya bu hususta ABD'den geri kalmak istememektedir. Rusya şunun

farkındadır ki kendine yakın bölgelerde oluşan bu değişim hareketleri elbette iç durumu da etkilemesi kaçınılmazdır (Демченко, 2012).

Yine Aleksandr Dugin'in Rusya ve ulusal dönüşüm ile ilgili yorumları şöyledir. Dünya'da sadece tek milletten oluşmuş bir ulus-devletten söz edilemez. Ülkeler içerisindeki farklı kültür ve etnik kökende bulunan grupların talepleri tüm dünyada başladı. Yugoslavya'nın parçalanması buna en doğru örnek olarak gösterilebilir. Bugün Rusya bu sorularla karşı karşıyadır. İslam artık Rusya'nın tüm bölgelerinde büyük ve daha da büyüyecektir. Bu sebeple daha fazla hak ve özgürlük ve bölgesel politik serbestîsi talep edilebilir. Bu süreç içerisinde bu tarz talepleri bastırmak yerine optimal seviyede orta noktada nasıl buluşuruz bunların araştırılması gerekmektedir (Дугин 2013). Bu sebeplerden ötürü Rusya, kendi ülkesi içerisinde Arap Baharı ve buna benzer İslam hareketlenmeleri veya kültürel ve etnik hareketlenmelerden ötürü dikkatli davranmakta ve attığı dengeli adımlarla bölgesinde oluşabilecek tehlikelerin önünü almaya çalışmaktadır.

Orta Asya ve Ortadoğu bölgesinde son dönemde yaşanan hızlı değişim ve dönüşümler bölgeyi derinden etkilemektedir (Aras, Dağcı ve Çaman 2009, 25). Jeopolitik ve Jeoekonomik açıdan Ortadoğu bölgesi NATO ve ABD'nin yörüngesine girmeye başlamış ve bu amaçla bölge kurban edilmiştir. Özellikle son dönemde Orta Asya ve Ortadoğu bölgelerinde İslamist söylemler hızla artmış ve adeta bölge 'barut fıçısı' halini almıştır. Dünyadaki büyük ülkeler bu gidişatı görememiş ya da görmek istememiştir. Fakat eski SSCB bölgesinde cereyan eden bu hareketlenme için acil önlem alınması gerekmektedir. Dünyanın entelektüelleri tarafından geliştirilen ve bölgeyi yeniden dizayn etmek için ortaya attıkları strateji Büyük Ortadoğu Projesi ve bunun yanına yakıştırdıkları bir diğer projede Büyük Orta Asya projesidir. Bu iki mega projeden kasıt Rusya'nın etkisinde bulunan bu bölgeleri parçalara ayırarak Rusya'nın etkinliğini kırmaktır. O halde Rusya kendi projelerini hayata geçirmek için vakit kaybetmemeli ve kendine özgü Yeni Ortadoğu projesi başlatmalıdır. Rusya bu Yeni Ortadoğu mega projesi Orta Asya ve Ortadoğuyu kapsayacak şekilde olmalıdır. Kazakistan'dan Hindistan'a ve İran körfezine kadar olan bölgede yeni mega projeler ele alınmalıdır. Başta sanayi alanında sıkı işbirliklerine gidilmeli yakın ilişkiler daha önemli başlıklar altında derinleştirilmelidir. Yakın ilişkiye girilecek

lkeler olarak ilk başta Hindistan, Çin, İran, Afganistan, Pakistan, Moğolistan, Kazakistan, Türkmenistan, Kırgızistan, Tacikistan, Azerbaycan ve Türkiye gelmektedir. Rusya için bu mega proje yaşamsal bir anlam ifade etmektedir. Avrasya politikasının daha da sağlamlaşması için Yeni Ortadoğu projesinin çok önemli bir konumu vardır (Крупнов 2011). Bu yeni oluşum ve projeler Rusya'nın Ortadoğu lkeleriyle ve özellikle İran ve Suriye ile neden bu denli derin ilişki içerisinde olduğunu açıklamaktadır.

Bunların dışında bir başka oluşum da ABD'nin Büyük Ortadoğu Projesini genişlettiği ve Orta Asya bölgesini de bu projeye dahil ettiği anlaşılmaktadır. Bu bölgelerde radikal İslamcılarını destekledikleri bilinmekte, finansal ve silah desteklerinde bulunmaktadır. Sadece Müslüman nüfusu değil farklı etnik grupları da destekleyerek kaos oluşmasına neden olmaktadır. Böylece Ortadoğu ve Orta Asya bölgelerinde bulunmasını meşrulaştırmaktadır. ABD sadece Ortadoğu ve Orta Asya ile sınırlı bir yayılma izlememiş, Kafkasya'da da yayılmaya çalışmalarına devam etmiştir. Tam bu noktada 11 Eylül saldırıları ve Arap Baharı ıkış ele alındığında konu daha net anlaşılacaktır. şu anda Ortadoğu bölgesinde devam eden istikrarsız durum tüm Avrasya kıtasını olumsuz yönde etkilemektedir. Bölgede oluşturulan istikrarsızlık hiç şüphesiz Rusya'nın planladığı Avrasyacılık politikalarını sekteye uğratmıştır. Afganistan'da üretilen Taliban tehlikesi bölge ülkeleri olan Pakistan, İran ve Çin'i de olumsuz yönde etkilemiştir. Bölgede İslamist söylemleri ve grupları destekleyen ABD, Avrasyacılık politikası ile bölge ülkelerinin tekrar yeni bir birlikteliğe girmesini engellemeye çalışmaktadır (Иванович 2013).

1990-2005 yılları arasında Kırgızistan Devlet Başkanlığı yapmış Askar Akayev'in Avrasya ve Arap Baharı ile ilgili yorumları şu şekildedir. 'Arap Baharı başladığından itibaren konuyu ele aldığımızda Avrupa'nın ve ABD'nin desteklediği liderler tek tek devrilmiştir. Sebebi ise Batı'nın artık bu iktidarlar ile çalışmak istememesi ve desteğini çekmesidir. rnek olarak Hüsnü Mübarek ve Muammer Kaddafi gösterilebilir. Bu ülkelerin bu hareketlenme neticesindeki durumları da ortadadır. Halen istikrarını elde edemediler ve ülkelerinde ekonomi ve yönetim istenilen seviye gelemeydi. Aynı şekilde Orta Asya lkeleri de Batı'dan böyle bir destek bekler ve yakın ilişkiler geliştirmek gibi bir oluşum içerisine girerlerse

sonlarının Arap Baharı ülkeleri gibi olmasını tahmin etmek hiçte zor olmayacaktır.’
(Акаев 2013).

3.3. SURİYE'DE BAŞLAYAN İÇ SAVAŞ VE GELİŞMELER

II. Dünya Savaşın bitmesiyle Ortadoğu'da başlayan bağımsızlık hareketleri Suriye'de de etkili olmuş ve 1946 yılında Fransa manda yönetiminden kurtulan Suriye bağımsızlığını ilan etmiştir. 1963 yılına kadar iktidar savaşları ile yönetilen ülke 1963 darbesiyle tek bir yapının eline geçmiştir. Yıllarca varlığını koruyan bu yapı Arap Baharı süreciyle sarsıntıya uğramış bağımsızlık ve demokrasi adına ülkede iç savaş başlamıştır.

1963 yılında bir askeri darbeyle iktidara gelen Baas yönetimi 1970 yılından itibaren Esad ailesi tarafından sürdürülmektedir. Ülkede belirli dönemlerde bağımsızlık adına hareketlenmeler yaşanmış fakat etkili olamamıştır. Bunlardan ilki Baas yönetimine karşı oluşturulan Suriye İhvan-ı Müslimin hareketi bu dönemde yapılan en büyük muhalif hareket olarak ortaya çıkmıştır (Atalay, Kavaktan ve Sönmez 2013, 3-6).

Muhalif hareketlenmeler bu tarihlerden itibaren devam etmiş fakat sınırlı seviyede kalmıştır. İhvan-ı Müslimin hareketine karşı 1982 yılında yönetimde bulunan Hafız Esad sert tedbirler uygulamış, aykırı fikirlerin bastırılması adına 20 bin kişinin öldüğü Hama katliamını gerçekleştirilmiştir (Мирский 2011).

Buradan bakıldığında Suriye'de değişim ve dönüşüm talepleri sadece Arap Baharı ile başlamamış, Baas yönetiminin varlığına kadar uzanan bir tarihsel süreç içerisinde muhalefet güçsüzde olsa da varlığını korumuştur. Elbette bu zamana kadar değişik yöntemlerle bu değişim talepleri bastırılmış olsa da bu baskı şu an içerisinde bulunduğumuz iç savaşın başlamasına sebep olmuştur. Aşağıda Suriye yönetimi, çatışmaların başlaması ve iç savaşa dönüşmesi ve son gelişmeler anlatılacaktır.

3.3.1. Nusayriler ve Yönetim

Yukarıda Baas olarak anılan ve yönetimi oluşturan teşkilattan kastedilen Suriye'de bulunan ve ülkenin % 15'lik bir kesimini oluşturan Nusayrilerdir (Lesch 2011). II. Dünya Savaşı sonrası bağımsızlığını elde eden Suriye 1950'li yıllardan itibaren Nusayrilerin yönetim ve tasarruflarına maruz kalmıştır. Nusayrileri biraz tanıyacak olursak, farklı yaklaşımlar olmak ile birlikte Nusayriliğin kurucusu sayılan

Muhammed Bin Nusayr ilk atıfta bulunulan yaklaşımdır (Ulutaş ve Bölme, 2012, 126).

Diğerleri ise Nusayrilerin ilk yerleşim yeri olan Kufe yakınlarındaki Nasuraya köyünden gelen yerleşimciler olarak tanımlanmakta ve Nusayr Dağları referans olarak gösterilmektedir. Diğerleri ise Hristiyanlar için kullanılan Nesserani/Nasrini kelimesinden türediği düşünülmektedir. Kendilerini tam anlamıyla Arap olarak tanımlamayan Nusayriler, konuştukları dilin Arapça olması sebebiyle diğer Arap kavimlerinden farklı olmasına engellemektedir. Dil referanslı anlatım şeklinde ise kendileri için Arap Alevisi gibi kavram türetilmiş, kendilerini Hz. Ali'ye biat eden ilk Aleviler olarak tanımlamışlardır. Nusayriler 1950'li yıllarından itibaren siyasete girmiş ve önemli noktalarda teşkilatlanmışlardır. Yüksek bürokrasi, ordu ve emniyet teşkilatında sayıları çoğalan Nusayriler, 1963 darbesiyle iktidarı ele geçirmişlerdir. 1970 yılında Nusayri kökenli Hafız Esad'ın kansız darbesiyle artık ülke yönetimini tamamıyla Nusayrilerin kontrolüne geçmiştir. İlerleyen süreçlerde ellerinde bulundurdıkları bu gücü devam ettirme adına baskı yönetimiyle iktidarda kalmayı başarmışlardır (Yazıcı 2012, 349-350).

Nusayrilerin devlet kademesinde belirgin olarak teşkilatlanmaya başladığı dönem 1963-1966 yılları arasındır. Bu tarihlerde Nusayrilerin ilk operasyonları gerçekleşmiş yüzlerce üst rütbeli subay Baas yönetimi tarafında tasfiye edilmiş, yerlerine Alevi kökenli subaylar yerleştirilmiştir (Bhalla 2011). Anlaşılması açısından şöyle bir sayısal bilgi verecek olursak, şuanda 200 bin kişilik Suriye ordusunun yönetim kademesi ve kariyer sahibi askerlerin ve güvenlik güçlerinin yaklaşık % 70'i Nusayrilerden oluşmaktadır (Yavuz ve Erdurmaz 2012, 149-150).

Teşkilatlanmayı tamamlayan Nusayri yönetiminin karşısında Arap Baharı başlamadan önce belli birkaç isyan hareketlenmeleri yaşanmış olsa da bastırılmıştır. 2000 yılından sonra Hafız Esad'ın vefat etmesi neticesinde yönetime Beşar Esad geçmiştir (Zisser 2009, 109). Arap Baharı başlamadan önceki süreci ele aldığımızda Beşar Esad için yönetim konusunda çokta sıkıntı doğuracak gelişmeler yaşanmamıştır. Geçmiş dönemlerde Suriye'de hükümet muhalifleri olmaması, olanlarında birlik ve bütünlük içerisinde bulunmamaları, fikir birliğinin oluşmaması

ve birbirlerine sıkı sıkıya kenetlenme durumu söz konusu olmaması, Beşar Esad'ın rahat bir yönetim sergilemesine sebep olmuştur. Her şeyden öte muhalefet iktidarı kazanma adına hazırlanmıştır. Bu da Esad ailesinin ülke yönetiminde elini güçlendirmiş ve bu durumu çok iyi kullanmışlardır (Степанова 2012, 6).

Muhalefette birlik ve beraberliğin olmadığı söylememiz, şimdide bu beraberliğin var olduğu anlamına gelmemektedir. Diğer Arap Baharı ülkelerine baktığımızda değişim sürecinin Suriye'de neden bu denli uzadığı ve bir iç savaşa dönüştüğü konusunda muhaliflerin yeknesak bir yapı sergileyememesi önemli bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır.

Esad ailesi ülke içerisinde önemli azınlıklar ile yaptığı anlaşmalar sebebiyle iktidarını garanti altına almış ve azınlıklardan gelebilecek tehditlere karşı kendini koruyabilmiştir. Bu açıdan, yönetimde olan Esad ailesinin azınlıklar ile yaptıkları ittifaklar ülkedeki iç savaşın devam etmesiyle bozulmamıştır. Nitekim olayların patlak verdiği Mart 2011'den itibaren, Hristiyan liderler Esad'ı destekleyen açıklamalar yapmış, aynı şekilde Dürzi ve İsmaililerin çoğunlukta olduğu Süveyda, Selamiya ve Masyaf gibi şehirlerde rejim karşıtı gösterilerde bulunulmamıştır (Ulutaş ve Bölme, 2012, 127).

3.3.2. Protesto ve Çatışmaların Başlaması

2011 Mart ayında ülkenin güneybatı bölümünde yer alan Dera şehrinde 9 ile 15 yaşları arasında 15 çocuk okul duvarına yazdıkları slogan nedeniyle tutuklanmıştır. Gözaltına alınmaları, günlerce devam eden işkence ve kötü muamele sebebiyle tutuklu yakınları olayı protesto etmek istemiş ve kolluk kuvvetleri tarafından şiddetle karşılık verilmiştir. Halk bölgenin ileri gelenlerini araya sokarak çocuklarının serbest bırakılması için taleplerde bulunulmuşsa da sonuç alınamamıştır. Neticede olaylar kitlesel bir hareket dönüşmüş ve ülkenin farklı şehirlerine (İdlib, Halep, Hama, Humus, Lazkiye ...) yayılarak toplumsal olay halini almıştır (Brown 2012, 8).

Arap Baharının ülkede henüz tam manasıyla yayılmadığı dönem olan Mart ayında kendine göre çözüm arayan Suriye Başbakanı ve Petrol Bakanı İran'a bir ziyaret gerçekleştirmiştir. Bu ziyarette İran gazının Irak ve Suriye üzerinden

Akdeniz'e transferi konuşulmuş ve böyle bir anlaşmanın bölgeye getireceği istikrar üzerinde durulmuştur. 2-3 yıl içerisinde tamamlanması planlanan bu yatırım enerji alanında Suriye'nin elini güçlendirecek, Batının Suriye'ye karşı oluşabilecek baskısından bu şekilde kurtulunabileceği düşünülmüştür. Enerji güvenliği sayesinde Batı Suriye'deki muhalifleri desteklemeyecek, olası bir ayrışmada yönetimin yanında yer alabileceği gibi hesaplar yapılmıştır (Yavuz ve Erdurmaz 2012, 152).

Suriye'de devam eden protesto olayları ve yönetimin sert müdahaleleri karşısında 2011 Mayıs ayında ABD ve AB üyesi ülkeler Suriye'ye bir dizi yaptırım kararı almışlardır. Bu karar neticesinde Suriye'ye silah ihracatı durdurulmuş, Suriye devlet görevlilerinin bu ülkelere girişleri engellenmiş, Suriyeli olup bu ülkelerde bulunan önemli 13 kişinin hesapları dondurulmuştur (Hekpacov 2012).

2011 Mart ayından itibaren ilk altı ay sadece Cuma namazlarından sonra gösteriler barışıl amaçlı yapılmış daha özgür bir ortamda yaşamak için reformlar yapılması için talepler dile getirilmiştir. Gösterilerin iyiden iyiye alevlendiği dönemde ortamı sakinleştirmek için Beşar Esad mecliste yaptığı konuşmada talep edilen reformların en kısa zamanda hayata geçirileceği sözünü vermiştir (Atalay, Kavaktan ve Sönmez 2013, 3-4).

Reform taleplerinin başlamasında henüz daha birkaç ay geçmişken, Esad yönetimi reformların hızlı bir şekilde hayata geçirileceği sözünü vermesine rağmen rejim güçlerinin öldürdüğü insan sayısı 800'ün üzerine çıkmıştır. Rejim tarafından yapılacağı vaatlerini yinelenmiş fakat Dera, Humus, Hama, Banyas gibi şehirlere girilerek ev ev aramalar yapılmış ve muhalifler tutuklanmıştır (Ayhan 2012, 374-375).

6 Mayıs 2011 tarihinde Suriyeli muhalifler Dera kentinde ülkedeki en büyük protesto gösterisi gerçekleştirmiştir. Şam yönetimi bu gösteriye izin vermeyeceğini açıklamışsa da muhalifleri engelleyememiştir. Yaşanan arbede neticesinde 30 gösterici yaşamını yitirmiştir. Beşar Esad yaptığı açıklamada reformların hızla devam ettiğini ve isyanların sona ermesi gerektiğini ifade etmiş, bu açıklamalarla halkı bir nebze olsun sakinleştirebileceğini düşünmüştür (Ayhan 2012, 377).

Haziran 2011 itibariyle Suriye güvenlik güçlerinin öldürdüğü insan sayısı 1100'ü geçmiş ve 10 binin üzerinde insan tutuklanmıştır. Suriye yönetimi bu muhalifleri 'İslami Militan ve Yabancı Provokatör ' olarak nitelemiş, Suriye'ye Batının operasyon yaptığını ve ayaklanmaların sorumlusunun Batı olduğunu ifade etmiştir (Yavuz ve Erdurmaz 2012, 162).

Kolluk kuvvetleri bu toplumsal olayları bastırmak için daha fazla şiddete başvurması ve gösterilerde halka karşı silah kullanması halk nazarında reformların yapılacağı umudunu bitirmiştir. 2011 Temmuz ayından itibaren ordudan kaçan yönetime muhalif kesimler silahlanmaya başlamış ve ülkede iç savaş başlamıştır (Atalay, Kavaktan ve Sönmez 2013, 3-6).

Birkaç ay içerisinde teşkilatlanmasını tamamlayan Özgür Suriye Ordusu (ÖSO) rejim karşısına çıkmaya başlamıştır. İlk olarak Ocak 2012'de Lübnan sınırında bulunan Hristiyan ve Müslümanların beraber yaşadığı şehir olan Zebedani'yi ele geçirmişlerdir. Rejim güçleri ile ÖSO arasında 5 gün süreyle çatışmalar yaşanmış, ordu sokak çatışmasına dönen bu savaştan daha fazla zarar görmeme adına 18 Ocak 2012 günü muhaliflerle ateşkes imzalamıştır. ÖSO ülkenin değişik bölgelerinde rejim ordularına karşı başarılı direnişler sergilemiş olsalar da ilk defa ordunun kontrolünde bulunan bir bölgenin anlaşıma yapılarak alınması muhalifler açısından önemli bir zafer olarak görülmüştür (Ayhan 2012, 383-384).

Zebedani şehrini alan ÖSO aynı zamanda ülkenin üçüncü büyük şehri olan Humus'a yönelmiş ve rejim güçleriyle çatışmaya başlamıştır. 4 Şubat'ta şehri kuşatan rejim güçleri mahallelerde üstünlük sağlamaya başlamıştır. Şehrin birkaç mahallesinde üstünlük sağlayan muhalifler, diğer mahallelerde ordunun ağır tank, havan ve bombardıman atışları sebebiyle geri çekilmek zorunda kalmıştır. 26 gün süren bu çatışma neticesinde ordu tam anlamıyla şehrin kontrolünü ele geçirmiş ve muhalifler geri çekilmek zorunda kalmıştır. Çatışmalar sırasında halka ateş açıldığı ve kıyım yaşandığı şeklinde haberler yapılmış ve uluslararası kamuoyu tarafından Humus'un ikinci Srebrenitsa'ya dönüştüğü şeklinde yorumlarda bulunulmuştur (Fisk 2012).

2012 Haziran ikinci yarısından itibaren çatışmalar devam etmiş ve muhalifler başkent Şam'ın ele geçirilmesi için operasyonlar düzenlemeye başlamıştır. Rejim sert güvenlik tedbirleri almış ve özellikle Halep şehrinde kontrol noktaları oluşturarak şehre giriş çıkışları kontrol altına almayı başarmıştır (Демченко 2013).

Devam eden bu iç savaş ve ölen bunca insanın dünya kamuoyunda nasıl bir algı yarattığını anlatan Rus yazar ve politika uzmanı olan Mihail Bogdanov'un Suriye değerlendirmesi şu şekildedir. 'Artık tüm olgular görülmelidir. Olaylar bu yönde ilerledikçe Suriye rejiminin bu savaşı kazanma ihtimali ne ideolojik olarak nede teritoryal olarak yoktur. Muhaliflerin artık bu savaşı kazanma ihtimali göz ardı edilmemelidir.' (Богданов 2012).

2013 Haziran ayı itibariyle Suriye'deki iç savaşın boyutlarına bakacak olursak; 22 milyon nüfuslu Suriye'de 6,8 milyon insani yardıma muhtaç kişi sayısı, ülke içinde yerinden edilen kişi sayısı 4,25 milyon, , öldürülen insan sayısı 93 binden fazla, yıkılan ev sayısı 1,2 milyon, tespit edilen hapishane ve işkence merkezi sayısı 27'dir (Atalay, Kavaktan ve Sönmez 2013, 3-6). Ayrıca BM İnsan Hakları Yüksek Komiserinin yaptığı açıklamada 2,5 milyondan fazla insanın ülke dışında mülteci olarak yaşadığı ve bu sayının daha da artacağını bildirmiştir (Burki 2013).

3.3.3. ÖSO ve Suriye Ulusal Konseyi'nin Kuruluşu

Olayların başladığı Mart ayından Kasım ayına kadar Suriye ordusu 3 binden fazla insan (bunların 200'den fazlası çocuk) öldürmüştür. Artık ülke içinde ve ordu mensupları arasında bu durumun böyle devam edemeyeceğini düşünen gruplar ordudan kaçarak muhaliflerin saflarında yer almaya başlamış ve profesyonel olarak savaş kabiliyeti olan bu askerlerin öncülüğünde 29 Temmuz 2011 tarihinde Özgür Suriye Ordusu (ÖSO) kurulmuştur (Мясников 2011) .

Hatay'a sığınan Albay Riyad el Esad tarafından, farklı muhalif grupları bir şemsiye altında toplayarak direnişte daha etkili olmak ve ordudan kaçanları bu organizasyona dahil ederek tek direniş gücü oluşturmak maksadıyla kurulmuştur. Ayrıca Suriye ordusundan kaçarak bu orduya katılan düşük rütbeli subaylarda dahil olmak üzere ÖSO 25 binden fazla sayıya ulaşmıştır (Phillips 2012, 37-38).

Rejimin protesto gösterilerine kanla karşılık vermesi muhaliflerin ülke dışında bir araya gelerek ortak bir çatı altında toplanma ve konsey oluşturmaya yönlendirmiştir. Bu amaçla Suriye Ulusal Konseyi (SUK) 20 Ağustos 2011 tarihinde İstanbul’da kurulmuştur. Suriye halkının taleplerini uluslararası topluma aktarmak ve Esad rejimine son vermek adına kurulan SUK içerisinde pek çok kesimden farklı muhalifler barındırmaktadır (Ziadeh, Hadar ve Katz 2012, 2-3). Bu kesimler arasında Suriyeli Müslüman Kardeşler, Ulusal Demokratik Değişim için Şam Deklarasyonu Hareketi, Aşuriler, bazı Kürt, seküler ve bağımsız muhalifler gibi gruplar vardır. 2011 Eylül ayında Paris’te yaşayan Suriyeli akademisyen Burhan Galyun SUK Başkanı olarak seçilmiştir (Ulutaş ve Bölme, 2012, 50).

Yeni kurulan bu konseyin uluslararası camiadan alacağı destek çok önem verilmiştir. AB yönetimi yaptığı açıklamada Suriye muhaliflerinin haklı, demokratik taleplerini desteklediklerini ve içerisinde bulundukları savaş dolayısıyla arkalarında olduklarını bildirmiştir. Ayrıca SUK Suriyelilerin hukuksal temsilcisi olduğunu kabul ettiklerini dile getiren AB, tüm muhalif gruplara çağrı yaparak tek çatı altında toplanmaları gerektiğini ve beraber yeni Suriye’yi inşa etmelerini istemiştir (EC признал легитимность сирийского Национального совета 2012).

Başlarda ÖSO ile SUK arasında her hangi bir organik bağ kurulmamış olsa da son dönemlerde Ulusal Konseyin verdiği beyanatlarda ÖSO’nu desteklediklerini açıklamışlardır (Ulutaş ve Bölme, 2012, 86).

3.3.4. Uluslararası Kamuoyunun Faaliyetleri

Suriye’ye yapılması düşünülen baskı ve yaptırımlardan biri de Arap Ligiden gelmiştir. Ülkede devam eden protesto ve ölümler sebebiyle 2011 Kasım ayında Arap Ligi ülkeleri Suriye yönetiminden desteğini çekmiş ve Arap Liginde Suriye’nin üyeliğini askıya almıştır. Arap Liginin bunu yapmaktaki maksadı yönetim üzerinde baskı oluşturarak muhaliflerle görüşülmesi ve isteklerinin derhal hayata geçirilmesidir. Ne var ki Arap Liginin bu yaptırımına karşı herhangi bir sonuç alınamamıştır (Мясников 2011).

Bir diğer uluslararası kamuoyu faaliyeti, 19 Aralık 2011 tarihinde Arap Ligi ile Suriye arasında Arap Ligi gözlemcilerinin Suriye’de görev yapmasına olanak

sağlayacak protokol olmuştur. Bu protokol Irak'ın arabuluculuğu ile imzalanmıştır. BMGK'nin dışında kendi aralarında böyle bir çalışma yapıldığı için Rusya'da bu protokolü desteklediğini açıklamıştır (Küçükkeleş 2012, 9).

2012 yılında devam eden iç savaşın sonlandırılması ve ateşkesin sağlanması için BM ve Arap Birliği yoğun çabalar başlatmıştır. Suriye Özel Temsilcisi olarak görevlendirilen Kofi Annan 2012 Mart ayında Suriye temaslarına başlamış ve en son Beşar Esad ile görüşmüştür. Annan 6 maddelik bir ateşkes ve barış planı hazırlamış, 27 Mart 2012 tarihinde Beşar Esad bu ateşkes ve barış planını kabul ettiğini açıklamıştır. Esad yönetimi 12 Nisan itibariyle ateşkesin sağlanabileceğini söylemiştir. Plan gereği taraflar arası ateşkes sağlanacak ve karşılıklı diyalog süreci başlatılacaktır (Ayhan 2012, 387).

Uluslararası kamuoyunun 6 maddelik Annan planının içeriği şu şekildedir. Suriye özel temsilcisi olarak Kofi Annan'ın BM ve Suriye'deki taraflar tarafından kabul edilmesi, tarafların ateşkesi derhal sağlaması, acil olarak insani yardım koridorunun oluşturulması, belirlenen bölgelere günde 2 saat insani yardım sağlanabilmesi, barışçıl göstericilerin ve aktivistlerin derhal salıverilmesi, bölgeye girmekte zorlanan gazetecilere herhangi bir ayırım gözetilmemesi ve vize işlemlerinde zorluk çıkarılmaması, son olarak barışçıl olarak örgütlenen muhaliflerin haklarına saygılı olunması (Сирия приняла план Кофи Аннана по урегулированию конфликта 2012).

Ateşkes sağlanmasının akabinde bölgeye gönderilmesi düşünülen 300 kişilik BMGK temsilcileri 21 Nisan 2012 tarihinde göreve başlamış ve bölgede incelemelerde bulunmuşlardır (Ayhan 2012, 387). Bölge uzmanlarına göre gözlemcilerin dönmesinden sonra bu ateşkesin çok uzun süre devam edemeyeceğini ve çatışmaların tekrar başlayacağını şeklinde yorumlar yapılmıştır. Ayrıca rejim muhalifleri arasında 'Ateşkes Esad rejiminin elini güçlendirmek için yapılmış bir çalışmadır.' şeklinde düşünceler öne çıkmıştır (Демченко 2013).

2012 Ağustos ayında Kofi Annan planının başarısızlıkla sonuçlanması BM temsilcisinin değiştirilmesini gündeme getirmiş ve Kofi Annan'ın yerine Lahdar el Brahimi temsilci olarak atanmıştır. Brahimi Ortadoğu'da tanınan ve bölgeyi

yakından takip eden bir kişilik olarak sorunu çözebileceği düşünülmüştür. Brahimi göreve geldiğinde yaptığı açıklama kamuoyu tarafından pekte beğenilmemiştir. Açıklamasında durumun hiçte iç açıcı olmadığını ifade etmiş, iki üç aç içerisinde iç çatışmaların daha da artacağını ve ölümlerin daha sık geleceğini söylemiş, bu istikrarsızlığın komşu ülkelere de sirayet edebileceğini ifade etmiştir (Демченко 2013).

Brahimi'nin savaşın durdurulması için yaptığı çalışmalarında, Suriye ve muhaliflerin birbirleri ile diyaloga girmeleri gerekliliği vurgulanmış ama bu sorunun çözülmesi için ilk önce ABD ve Rusya'nın öncülük ederek iki tarafı birbirlerine yakınlaştırması gerektiğini ifade etmiştir. ABD ve Rusya Aralık 2012'de birkaç kez temsilciler aracılığıyla bir araya gelmiş olsa da her iki ülkede kendi kırmızı çizgilerini aşmadığı için gelişme kaydedilememiştir. Beyaz Saray yönetimi Beşar Esad'ın derhal yönetimden çekilmesi gerektiğini sert bir dille ifade etmiş, Kremlin yönetimi de bu kararı vermesi gerekenlerin Suriye halkı olduğunu tüm toplantılarda dile getirmiştir (Демченко 2013).

3.3.5. Suriye'de Rejim Muhalifleri

Suriye'de yaşanan durum göz önüne alındığında özellikle muhalif kesim diğer devrim yaşayan halklardan oldukça farklıdır. Yukarıda bahsedilen ÖSO'nun kurulması ve muhaliflerin tek çatı altında toplanma çabaları ülke çapında tam anlamıyla hayat bulamamıştır. Diğer ülkelerde devrim ve reform hareketleri birleşme ve yekvücut olarak hayat bulurken Suriye'de muhalif kesimler bu durumu pekte sağlayamamıştır. Belki de Suriye'de yaşanan bu devrim hareketleri diğer devrimlere bakıldığında en ilginç yönü bu olmuştur. Muhaliflerin dağınık ve kendi başına hareket etmeleri rejimin elini güçlendirmekte, rejimi devirme adına daha sağlam adımlar atılmasına engel olmaktadır (Ulutaş, 2011).

Suriye'de yaşanan iç savaşın diğer bölge ülkelerine nazaran bir farklı sebebi de bölgede etkin olan Hizbullah'ın Suriye rejimini desteklemesidir. Hizbullah'ın Irak'ta, Lübnan'da ve İran'da etkin durumda olması, Suriye rejimine verdiği destek sayesinde şimdiye kadar rejimin ayakta kalmasında önemli bir etkiye sahip olmuştur (R. O. Freedman 2011).

Üzerinde durulması gereken bir diğer konu Arap Baharı ülkeleri olan Mısır, Tunus ve Libya'da iktidarların devrilmiş olması, aynı şekilde Suriye'de de iktidarın bu şekilde devrilecek olması anlamına gelmemektedir. Mısır, Tunus ve Libya'da iktidarda bulunan güçler Batı destekli olmaları sebebiyle kitlesel halk ayaklanmasında Batının bu desteği çekmesi durumunda dikta yönetimlerinin yıkılması kaçınılmazdır. Fakat Suriye'de yönetimi % 15 oranında Nusayriler desteklemektedir. Bu da bir bakıma Esad yönetiminin elini güçlendirmektedir. Ayrıca azınlıkların desteği de unutulmamalıdır. Ortaya çıkan bu halk ayaklanmasında 2 yılı geçen sürede halen Esad yönetimi devrilmemiş ise sebeplerinden biri de budur. Ayrıca Esad yönetimine Nusayrilerden başka Rusya, Çin ve İran'da destek vermektedir. Rusya, Suriye'ye müdahale konusunda diğer hegemon güçler gibi düşünmemektedir. İş birliği yapılarak sorunu çözme taraftarı olan Rusya, Suriye'de oluşan bu durumun ülkenin iç meselesi olduğunu ifade etmektedir (Ercan 2012, 256).

Suriye'de muhaliflerin Esad yönetiminden talepleri şunlardır; Tüm siyasi mahkûm ve tutukluların serbest bırakılması, yeni siyasi partilerin kurulmasına izin verilmesi, serbest ve adil seçimlerin yapılması, demokratik yeni bir anayasanın hazırlanması ve son olarak Anayasa'nın 8. maddesi gereği BP'nin anayasadaki öncü rolünün kaldırılması (Kıymaz 2012, 31).

ABD Ulusal Arama Direktörünün son verdiği bilgide şuanda Suriye'de 1 altıyüz'den fazla farklı grupların olduğu ve bu grupların sayılarının 75 bin ile 110 bin arasında değiştiği, yaklaşık 26 bin savaştının aşırı olduğu ve yaklaşık 50 farklı ülkeden 7 bin savaştının bu savaşta yer aldığını bildirmiştir. (Мартынычев 2014)

3.3.6. Suriye Rejiminin Reform Çabaları

Şam yönetimi ülke çapında oluşan tepkilere cevap verme ve uluslararası arenada elini güçlendirme adına bir dizi reform girişimlerinde bulunmuştur. Elbette bu reform süreci içerisinde Suriye'de geleneksel devlet yapısının değişmesi hiç de kolay olmayacaktır. Suriye'nin yönetim sistemi, siyasal iradeyi elinde bulunduran kesimin güvenliğini sağlamak ve bu grubun istemeyeceği bir düzenlemenin yapılmamasını temel ilke olarak görmektedir. Yapılan bazı reformlara da

bakıldığında görülecektir ki bu siyasal grubun kontrolünde, sınırlı hareket serbestinin olduğu belli birkaç değişim olmaktan öteye geçememiştir (Mercan 2012, 181-194).

2011 Nisan ayında Esad yönetiminin ülkede giriştiği ilk reformlar, 40 yıldan fazla süredir uygulanan olağanüstü hali kaldırmak olmuştur (Демченко 2013). Bir diğer reform ise ülke içerisinde BP dışında parti teşkilatı oluşturulmasına izin verilmesi olmuştur. Yeni kurulacak partiler BP'nin alt birimi olarak değil özgür birer tüzel kişilik kimliğinde siyaset sahasına giriş yapabilecektir. Fakat kurulacak partilerin Başkan Esad'ın atadığı bir kurulun onayından sonra siyaset yapmalarına izin verilmiştir. Bu durum rejimin kendi kontrolünde bir demokrasi istediğinin açık örneğidir (Mercan 2012, 181-194).

Esad yönetiminin reform yaptığı bir diğer konuda memur maaşları olmuştur. Maliye Bakanı Muhammed el Hüseyin'in açıkladığı bu yeni düzenlemede 10 bin liranın altında olan maaşlara % 30 oranında, üstünde olan maaşlara % 20 oranında iyileştirme yapılmıştır. (Zaman 2011) Yönetimin reformlar adına attığı bir başka adım imzalanan kararnameyle askerlik süresini 21 aydan 18 aya indirmek olmuştur (Демченко 2013).

Ayrıca Şam yönetimi ülkenin içinde bulunduğu kaos ortamı ve uluslararası baskıların neticesinde aldığı en önemli reform kararı 26 Şubat 2012 tarihinde gerçekleştirilen halk oylaması olmuştur. Bu referandum ile yeni bir anayasa yapılmış BP'nin ülkede daha fazla kökleşmesini sağlayan anayasa değişikliğine % 89 oranında evet oyu çıkmıştır. Muhaliflerin protesto ettiği referanduma katılım oranı % 57.4'de kalmıştır. Anayasanın 8. Maddesi olan ve BP'nin mutlak hâkimiyetini içeren maddede anayasadan kaldırılmıştır (Некрасов 2012). Ayrıca anayasada sosyalizm temelli düşünceleri içeren maddeler kaldırılmış yerine hukuk ve özgür yurttaşlık vurguları yapılmıştır. Başkanlık en fazla iki kere seçilme şartına bağlanmış, başkan seçilme yaşı 34'e indirilmiştir. Başkanlığa aday olmak isteyen en az 10 yıl Suriye'de yaşamış olması şartı konmuş ve Suriyeli biri ile evli olma şartı eklenmiştir. Ayrıca aday olmak için meclisteki milletvekillerinin % 25 'inin desteğini alma zorunluluğu getirilmiştir. Başkanlık seçimlerinde birden fazla aday olabilmemesinin önü açılmış, sadece Müslüman birinin başkan olabilmesine izin verilmiştir (Демченко 2013).

Reformlar adına atılan bir başka adım Mayıs 2012’de ülkede ilk defa demokratik olarak seçim yapılmış ve neticede parlamento milletvekillerinin % 73’ünü Beşar Esad yönetimindeki BP kazanmıştır (Некрасов 2012). Ancak seçimlerden önce muhalifler seçimin göstermelik olduğunu ve rejimin seçimde kendi istediği neticeyi çıkaracağını ifade etmiş ve seçime katılmamış, seçime katılma % 51 oranında kalmıştır. Meclisin sandalye dağılımında 183 sandalye BP, 49 sandalye seçime bağımsız olarak katılan adaylar kazanmıştır. Muhalifler çok düşük sayıda sandalye elde edebilmişlerdir (С.С.Балмасов 2012).

2013 yılına girildiğinde ülke için iç savaş tüm hızıyla devam etmiş, iki tarafta silahlanma konusunda daha da hızlanmışlardır. Sorunun çözümü için Beşar Esad üç aşamalı bir paket önermiş, ilk olarak dış güçler muhaliflere verdiği finansal desteği kesmeleri için taahhüt vermeli, ikinci olarak ulusal diyalogun sağlanması için bir konferans düzenlenmeli, üçüncü olarak yeni bir yönetim sistemi önerilmeli ve genel af ilan edilmelidir (Малков 2013). Bu adım muhalifler ve dış ülkeler tarafından şiddetle eleştirilmiştir. BM temsilcisi Brahimi Esad’ın bu önerisi hakkında ‘ Bu önerinin tek taraflı olduğunu, Suriye’de yapılması gereken şey makyaj değil değişimdir.’ şeklinde yorumda bulunmuştur (Демченко 2013).

3.4. ARAP BAHARI SÜRECİNDE RUSYA’NIN SURİYE POLİTİKASI

Rusya’nın Suriye üzerinde hiç şüphesiz belli çıkarları ve bu çıkarlar için kendisini dahi tehlikeye atabilecek etkisi vardır. Bu cazibedar konuları üç başlıkta bakacak olursak ilki, Rusya’nın Suriye’de devam eden müteahhitlik hizmetleri ve bu ülkeye sattığı silah ve teknik ekipmanlardır. İkincisi, Rusya’nın bölgede kendisi ile ittifak yapabilecek tek ülkenin Suriye olması, Suriye’yi ABD’ye müttefik olarak kaptırmak istememesi ve Suriye’de Rusya’nın güçlü bir unvanının bulunmasıdır. Bu yüzden Rusya Libya’da yaptığı hataları tekrarlamak istememektedir. Ayrıca Rusya’da 2012 seçimlerinin yaklaşması ve bu seçimde Batıya güçlü bir lider profili çizme gayreti içerisinde olan Putin, güçlü devlet profili ile Batıya mesaj verme çabalarının olmasıdır. Bu inanış toplumsal ve sosyal olarak ta Rus halkı tarafından desteklenmesi Putin’in elini güçlendirmektedir. Ortadoğu bölgesinde Rusya’nın müttefiki olarak sadece Suriye ve İran kalmıştır. Ayrıca Rusya kendi kara sınırları dışında 2 adet deniz aşırı askeri limanları mevcuttur. Bunlardan biri Suriye’deki Tartus limanıdır (Почему Россия так сильно поддерживает Сирию? 2012). Yapılan bu genel değerlendirmeden sonra Rusya’nın Suriye’ye verdiği siyasi ve askeri desteğe aşağıda başlıklarda değinilecektir.

3.4.1. Arap Baharı Sürecinde Rusya’nın Suriye Yönetimine Verdiği Siyasi Destek

Rusya’nın Suriye’de yaşanan iç çatışmalar konusunda verdiği desteği anlatırken konu ile alakalı birinci yetkili olan Dışişleri Bakanı Sergey Lavrov’un açıklamalarına bakmamız gerekmektedir. 2011 Haziran ayında Sergey Lavrov Suriye’deki iç çatışmalar ile ilgili yaptığı açıklamada ‘Tüm uluslararası camiayı uyarak rejim değişikliğine ve provokasyona karşı olduklarını dile getirmiş ve sorunun halkların kendi içlerinde çözülmesi gerektiğini ifade etmiştir. Görülen o ki Suriye’ye Libya’dakine benzer bir askeri müdahalenin uygulanması söz konusu değildir. NATO’nun ve ABD’nin Afganistan ve Irak’ta aldığı neticelere bakıldığında böyle bir askeri müdahaleye girişmeleri oldukça uzak bir ihtimal olarak gözükmemektedir.’ şeklinde açıklamada bulunmuş ve açıktan Suriye’ye müdahil olunmasının önüne geçmiştir (M. N. Katz, 2011, 5).

Rusya'nın diğer Arap Baharı ülkelerinden ziyade Suriye'de yaşanan savaşta bu kadar aktif olmasını gerektirecek sebeplere bakılacak olursa, hiç şüphesiz Suriye Ortadoğu'da Rusya'nın stratejik olarak en yakın müttefiki olması Rusya yönetiminin ilk önce sayılmalıdır (Allison 2013, 798-799). İkinci olarak Rusya'da Aralık 2011 itibariyle parlamento seçimlerinin ve 2012 Mart ayında başkanlık seçimlerinin olması Suriye'yi iç politika malzemesi yapması anlamına gelmekte ve bu açıdan Suriye'nin daha fazla desteklemesi anlamı çıkmaktadır (Olimpieva ve Orttung 2013, 3-4). İç politika malzemesi olarak kullanılabilecek böyle bir desteğin Putin'in elini güçlendireceği açıktır. Üçüncü olarak Batının Suriye'ye Libya'daki gibi bir müdahale yapma ihtimalinin ortaya çıkması Suriye'ye daha fazla desteği beraberinde getirmiştir (E.A.Степанова 2012).

Suriye'de devam eden iç savaş neticesinde BMGK'de durum değerlendirmesi yapılmış ve Suriye ile ilgili müdahale kararı çıkması yönünde girişimlerde bulunulmuştur. 4 Ekim 2011 günü yapılan oylamada Rusya ve Çin konseyde veto haklarını kullanarak müdahale kararını bloke etmişlerdir. Veto kararından sonra Rusya Devlet Başkanı Dimitri Medvedev; 'Eğer Beşar Esad iktidar gücünü sağlayamıyorsa yapılacak şey bellidir, Esad'ın gitmesi. Fakat buna karar verecek olan NATO veya Batılı devletler değil Suriye halkının kendisidir.' şeklinde açıklama yaparak veto kararındaki gerekçelerini ifade etmiştir (Мясников 2011).

Rusya Şubat 2012'de BMGK'nden çıkarılmaya çalışılan Suriye ile ilgili karar tasarısını bir kez daha veto etmiştir. Ayrıca 2012 Nisan ayında Annan Planının başarısız olması durumunda askeri bir müdahaleye başlanmaması yönünde son derece dikkatli adımlar atmıştır (Ayhan 2012, 399).

Annan planı ile ilgili RF Dışişleri Bakanı Sergey Lavrov'un 'Biz Annan Planında belirtilen altı madeninde tam manasıyla uygulanması için yoğun çabalar içerisindeyiz. Planın uygulayıcısı olan BM eski genel sekreteri tüm hususları göz önüne alarak ateşkesin sağlanması, insani yardımın yapılması ve taraflar arası siyasi diyalogun sağlanması yönünde tedbirler almalıdır. BM temsilcisinin ortaya koyduğu bu planı en şiddetli ve çabuk şekilde uygulamaya konmasını isteyen hiç şüphesiz Rusya Federasyonudur.' şeklinde açıklamalarıyla sorunun masa başında çözülmesi

gerekliliğini ifade etmiştir (Россия требует выполнения плана Кофи Аннана по Сирии 2012).

Suriye’de dini hususlarda önde gelen kanaat önderi sayılabilecek bir aşiret lideri ile yapılan bir mülakatta Suriye iç savaşı ile ilgili verdiği bilgiler şöyledir; ‘Suriye’de dinsel ayrımcılık yaşandığı söylentileri, yakın zamana kadar bölgedeki Sünniler, Şiiiler, Aleviler, Ortodokslar ve diğer farklı inançtan insanlar arasında husumet girdiği gerçeği yansıtmamaktaydı. Şimdi ise bu farklı inançtan insanlar parçalanarak birbirlerine düşman oldular. Bu savaş daha önce yapılan savaşlara benzememekte, kendine özgü bir gidişatı ve farklı planları mevcuttur. Suriye yönetiminin karşısında Sünni kesim nüfuz olarak çoğunluktadırlar. Bu karşıt grup 2 yıl önce internet ortamında farklı fikirlerini ilan etmeye başlamışlardı. Bu barışçı göstericiler ilk önce Humus ve Hama’da sayıları binlerle ifade edilecek kadar insanla yönetimi protesto etmeye başladılar. Çok geçmeden bu göstericiler silahlanarak birer terörist unsur haline geldiler ve polisleri hedef almaya başladılar. Oluşan cenazelerde onlarca televizyon görüntüledi. Bunların başında Katar merkezli paralı ve güçlü bir televizyon olan El-Cezire gelmektedir. Bu televizyon kanalı Şam’daki savaşa da ön ayak olmuştur. Burada amaç bölge ülkeleri olan Irak, Türkiye, Lübnan ve Ürdün’ü harekete geçirmektir. Yine diğer taraftan Katar ve Suudi yönetimi de bu isyancılara para yardımında bulunmaktadır. Yine otuzdan fazla ülke ve İslam ülkeleri kendi askerlerini gizliden buraya göndermiştir. Terörist gruplara ülke sınırlarında oluk oluk silah yardımı yapılmaktadır. İlk olarak tanksavar, ağır topçu silahları sağlanmakta ayrıca bu isyancı grup NATO’nun en yeni silahlarını kendilerine sağlamışlardır. İyi bir şekilde donatılmış olan bu gerillalar küçük savaşı gruplar modelinden çıkarak düzenli ordu modeline geçecek seviyeye gelmişlerdir. Tüm bunlardan sonra anlaşılan şudur ki tüm bu savaş Rusya için yapılmaktadır. Çünkü Suriye Rusya için son kale, son sınır ve burada Batı silahlarıyla donatılan bir Suriye’nin varlığı Rusya’nın mobil ordusunun bu durumdan fazlasıyla etkilenmesi anlamına gelmektedir. Oluşan bu ABD stratejileriyle bölge bir dönüşüme girecek, İslam dünyasından Rusya tamamıyla kopacaktır. Aslında Şam’a yardım Rusya’nın kendisine yardım anlamına gelmektedir.’ (Проханов 2013, 2-10).

Suriye'deki iç savaşın devam etmesi müdahale ihtimallerini gündeme getirmektedir. 2012 Temmuz ayında ABD'de yapılan bir araştırmada halkın %63'ü Suriye'deki siyasal yönetime müdahale edilmesine karşı çıkmış, ekonomik ve diplomatik olarak baskı yapma yöntemlerinin uygulanmasını istemiştir. Bir bakıma ABD halkı Afganistan ve Irak tecrübelerinden ziyadesiyle ders çıkarmış gibi görünmektedir (Степанова 2012, 7). Yapılan bu araştırma sonucunda Rusya'nın savunduğu tez güçlenmiş ve olası bir müdahalede asıl zararın müdahale yapacak ülkenin kendisinin göreceğini savunmuştur.

Rusya Suriye konusunu bu kadar şiddetli savunması ordusunun bu bölgede rahatça bulunmasıyla doğrudan alakalı bir durumdur. Rusya'nın Ortadoğu'da ordusunun bu kadar hareket serbestisinin olmasının sebebi, Suriye'de Libya'nın tersine Rusya ve Çin'i yanında bulması ve BM' de bu iki devletin Suriye'ye müdahale konusunda veto hakkını kullanması olmuştur. Bu veto kararını vermede Rusya'nın Suriye ile tarihsel ittifakı, Suriye'deki askeri üssü ve yapılan silah anlaşmalarını bir kenara bırakacak olursak, Rusya'nın bölgede son psikolojik direnç noktası olan Suriye'yi kaybetmek istememesi bu etkenlerin en başında yer almaktadır (Çubukçu 2012, 199).

Her ne kadar Rusya Suriye'de reformların hayata geçirilmesi, rejim ve muhalefetin diyalog kurarak bir geçiş süreciyle bu durumu atlatması gerektiği şeklinde açıklamalarda bulunsada Esad yönetimine olan desteğini halen devam ettirmektedir (Mercan 2012, 192).

Rusya açısından baktığımızda sebepler yukarıda arz edilmiştir. Bir de bu durumu Suriye açısından ele almamız gerekmektedir. Büyük güçler arasında denge politikası izlemek Suriye'nin dış politikasının tipik bir göstergesi olmuştur. Suriye, Soğuk Savaş döneminde Sovyetler Birliği ve ABD arasında kendini tam anlamıyla bir bloğa entegre etmemiştir. Genel hatlarıyla rejimin Sovyetler Birliği sistemine yakın olmasından dolayı SSCB yanlısı gibi gözükmüş fakat Batıyı tam anlamıyla karşısına alacak politikalarından da uzak durmuştur (Mercan 2012, 100).

Libya operasyonuna yönelik her hangi bir karşı tutumda bulunmayan Moskova yönetimi Fransa, İngiltere, Almanya ve Portekiz'in hazırladığı, Suriye'de

sivil protestolara karşı yönetimin sergilediği askeri müdahaleyi önleme kanun tasarısını yine Rusya ve Çin BM Genel Kurulunda veto etmiştir (Doster 2012, 49). RF Dışışleri Bakanı Sergey Lavrov Suriye konusunda verdiği bir beyanatta ‘Hiçbir devlet kendisine karşı düzenlenen ayaklanma karşısında susmaz. Biz Esad’ın vaat ettiği reformların gerçekleştirilmesi gerekliliğini savunuyoruz. Muhalefetin de Esad’ın diyalog çağrısına cevap vermesi gereklidir.’ ifadelerini kullanmıştır (Aksay 2013).

Rusya’nın Suriye ile alakalı veto kararları sadece son dönemle sınırlı kalmamıştır. Yine 2005 yılında Refik Hariri suikastı için BMGK’nden çıkan karar sonrasında Suriye’ye ekonomik yaptırımlar uygulanması konusunda Rusya Federasyonu engel olmuştur. Elbette bu karar alım sürecinde RF’da zor durumda kalmıştır. Veto hakkını kullandığında ABD ile karşı karşıya gelebilme ihtimali varken diğer yandan alınacak olan yaptırım kararına onay vermesi durumunda Rusya Suriye ilişkileri bozulabilecekti. Suriye ile ilişkilerinin bozulması bu bölgedeki en önemli müttefikini kaybetmesi anlamına gelebilmekteydi (Kamalov 2008, 233-234).

Suriye’de devam eden çatışma ve muhaliflerin rejim ile anlaşma yapmak istememesi sebebiyle RF Dışışleri Bakanı Sergey Lavrov 2011 Eylül ayında Fransa Dışışleri Bakanı ile yaptığı görüşmede ‘Muhalefetin Suriye yönetimi ile görüşmeyi reddetmesinin Libya’daki muhalifler gibi uluslararası tanıma aradığı anlamına geldiği ve Suriyeli muhaliflere yönelik uluslararası desteğin artması ülkede çok daha fazla kan akması anlamına gelir.’ şeklinde açıklamada bulunmuş ve Batıdan Suriye iç savaşı için destek talep etmiştir (Suriye Muhalifleri Rusya’dan Eli Boş Döndü 2011).

Rusya ayrıca AB’nin Suriye’de insani koridor oluşturulması önerisini gündemine almasını eleştirmiş ve bu önerinin arkasında Suriye’ye yönelik uluslararası müdahalenin ilk adımı olarak nitelemiştir. Yapılan açıklamada Suriye’nin toprak bütünlüğüne saygı gösterilmesi gerektiği vurgulanmıştır (Doster 2012, 52).

Rusya’nın Arap Baharı sürecinde Suriye’yi destekleme sebeplerinden biri de bu sürecin Soros destekli renkli devrimleri çağrıştırmasıdır. Rusya’nın eski

hinterlandında bulunan bu devletlerde ortaya çıkan bu devrimlerin Ortadoğu'daki müttefikinin başına gelmesini istememektedir. Aslına bakıldığında Arap Baharı sürecinde dünyada enerji fiyatlarının yükselmesi Rusya'nın işine geliyor olsada Kremlin yönetimi bu sürecin Batı merkezli kontrol edildiği düşüncesi hâkim olduğundan süreçten oldukça rahatsız olmuştur (Cafersoy 2011).

Askeri ve siyasi anlamlar taşıyan önemli yerlerden beklide en önemlisi Tartus limanı olmuştur. Rusya Suriye'nin ikinci büyük limanı olan Tartus limanını elde etmesi Çar I. Petro döneminden itibaren Akdeniz'e ve sıcak denizlere açılma konusunda elde ettiği tek zafer olarak görmektedir. Ayrıca bazı Rus uzmanlara göre Rusya'nın bu limanı elinde bulundurması sadece psikolojik sebeplere dayanmakta, bölgedeki son SSCB izlerinin de yok olmaması için Rusya'nın Suriye'yi kaybetmeyi göze alamadığı ifade edilmektedir (Kasapoğlu 2012).

Dinsel perspektiften bakıldığında Rus kökenli İsrailli uzman Alexander Kogan'ın yorumlarına göre; Rusya tekrar radikal İslam'ın ortaya çıkacağından korkmakta ve Rus medyası da Suriye'de meydana gelen ayaklanmayı Libya ve Mısır'dakine benzer şekilde yorumlamaktadır (Kasapoğlu 2012).

Rus diplomasi uzmanı olan Andrey Ostalski, Suriye'deki ayaklanmanın Arap Baharı'nın devamı olduğunu vurgularken Rusya'nın kendi muhalefetine de Suriye üzerinden mesaj verdiği şeklinde yorumlarda bulunmaktadır. Ayrıca Rusya, Arap Baharı olarak adlandırılan bu sürecin Batı uzantılı olduğunu ve Putin karşıtı yapılan gösterilerinde yine bu merkezden hareketle oluşturulduğunu düşünmektedir. Yine Ostalski'nin önemli bir tespiti de şöyledir. 'Tam anlamıyla olmasa da içinde bulunduğumuz durum Soğuk Savaş dönemini ve o dönemin retoriğini anımsatıyor. Rus hükümeti Batı karşıtı duyguları kışkırtırken inanç ve propagandayı karıştırıyor ve paranoyak bir politika izliyor.' (Kasapoğlu 2012).

Rusya'nın Suriye politikasını yorumlarken farklı bakış açısına sahip düşüncelerinde var olduğu unutulmamalıdır. Rusya'nın Suriye politikası analiz ederken konuyu çok boyutlu ele almamız gerekmektedir. Bunlar savaş teknolojisi, ekonomi ve kültür alanındaki ikili etkileşimdir. Savaş teknolojisinde bahsederken Suriye'nin Rusya'dan aldığı silah alımlarını da fazlaca abartmamak gerekir.

Özellikle de Şam yönetimine uygulanan global baskı ve ödeme güçlüklerini de hesap ettiğimizde hiç de büyük silah ithalatı yapan müşteri konumunda değildir. Ayrıca bölgede bulunan Tartus limanı da teknik hizmet açısından ele alındığında Rus savaş gemilerine hizmet verecek seviyede değildir. Rusya için sadece sembolik bir öneme sahiptir. Rusya, bölgede Suriye dışında ekonomi, enerji ve diğer alanlarda komşusu olan Türkiye ile kıyaslandığında ekonomik ölçekte aslında çokta mütevazı ilişkiler içerisinde. Asıl olan burada birbirinden farklı unsurlar ve bu unsurlardan çokta farklı olan politik rejimdir (Степанова 2012, 8).

Bu farklılıkların başında Suriye'deki siyasi yapıdır. Suriye'de iktidarı elinde bulunduran yapı politik ve ekonomik olarak enstrümanları elinde tutmakta, dar, kapalı ve kast sisteminin kendine verdiği bu gücü kullanarak bu yapıyı devam ettirmektedir. Ayrıca geç gelen reform hareketleri ve baskı rejimi bu sistemin ayakta kalmasını sağlayamamıştır. Elbette şu an Suriye'deki rejimin düşmesi Rusya için buradaki çıkarları adına çok önemli etkiler yaratacaktır. Rejimin değişmesi durumunda ve ulusal bir modernleşme gerçekleştirilmesi, içgüdüsel olarak Rusya'nın bu bölgede faaliyetlerine devam etmesi oldukça zorlaştıracaktır (Степанова 2012, 8).

2012 yılının başlarından itibaren Suriye'nin içerisindeki olaylara karşı Rusya'nın tek taraflı olarak rejime destek olması ne şekilde etki yaptığı tartışılması gereken bir konudur. Rusya ilk başlarda tarafsız kalarak ve Batının karşısında tümüyle yer almamıştır. Suriye'de negatif yönde etkilendiğini gören Çin ve Rusya çıkarlarını korumak için adımlar atmaya başlamış, Arap Ligi ve Batı dünyasına karşı Suriye'ye arka çıkmışlardır. Elbette bu karar sonrası Anti-Esad grupları baskı altına alınabilmiş fakat BM Genel Kurulu'ndan birkaç gün sonra Suriye'de Rusya'nın istemediği olaylar olmuştur. Rusya ve Çin'in Suriye için verdiği veto kararlarında ülkelerin politik ve ekonomik stratejik çıkarları etkili olmuştur. Sorunu tarih değiştirerek ele aldığımızda yani 1990 ve 2000'lerin başında Suriye'ye müdahale kararı BM Genel Kuruluna getirilse büyük güçler olan Rusya ve Çin soruna mantık ve hukuk yönünden çözümler üretebilecekti. Fakat sorun bölgesel ve uluslararası boyuta ulaşınca ülkelerin vereceği kararlar mantık ve hukukun ötesine geçebilmektedir. Rus diplomasisi Suriye olayında belirli konularda geç kalmışsa da

halen daha Suriye ile Avrupa ve ABD güçleri arasında arabulucu rolünde çalışmalarına devam etmektedir (Степанова 2012, 9).

Cenevre-1 toplantısından önce son durumu yorumlayan ve Suriye'ye müdahale ile ilgili sorulan bir soruda Sergey Lavrov'un verdiği cevap şu şekildedir. 'Biz kesin olarak Suriye'de olup bitenlere karşı müdahale konusuna karşıyız. Gücümüzle her şeyi yapabileceğimiz gibi bölgede daha fazla kan dökülmesini durdurmak ve tarafları masaya çekebilmek için gayret sarfetmeliyiz. Yine Suriye toplumunun onaylayacağı bir politik sistemin kendi ülkelerinde işler hale getirilmesi gerekir. Burada aslı amaç 30 Haziran'da toplanacak Cenevre toplantısında öncü devlet hükümetleri ve muhalif gruplar beraber sıkı sıkıya çalışmasıdır. Tüm dış aktörler Suriye'deki ağırlıklarını kullanarak bütün tarafların mutabık olacağı bir toplantı için çalışmalıdırlar.' (Сорока 2012).

Suriye'de iç savaşın başlaması ve tüm şiddetiyle devam etmesi burada yaşayan Rus vatandaşlarını kendi ülkelerine döndürememiştir. Maksatlı yapılan yayınlarla 'Suriye'deki bu trajedi büyük Rus diasporası tarafından başlatılmıştır. Suriye'de epeyce sayıları bulunan Rus vatandaşları ülkelerine dönmeye zorlandı fakat binlerce insan orada kalmayı seçti.' gündem değiştirmek istenmiştir (Сорока 2012). Rus vatandaşlarının aslında Suriye'ye ne kadar adapte olduğunu ve kendilerini oraya ne kadar ait hissettiklerini göstermektedir.

Rusya'nın tarafları bir araya getirme ve savaşa son verme çabaları neticesinde ÖSO muhalefeti temsilcisi Salim İdris, 'Her daim Moskova yönetimi ile görüşmeleri başlatmaya hazırız.' şeklinde demeç vermiş, Sergey Lavrov Slovenya Dışişleri Bakanı ile yaptığı ortak basın toplantısında, 'Anladığım kadarıyla birileri general İdris'e atıfta bulunarak böyle bir açıklamada bulunmuştur. Şimdiye kadar bize böyle bir talep ulaşmamıştır. Prensip olarak söyleyebiliriz ki biz Suriye'deki tüm muhalif gruplarla görüşmeye açığız.' ifadelerini kullanmıştır (Лавров: Москва готова к переговорам с оппозицией Сирии 2013).

Rus diplomasi uzmanı olan Aleksaya Maleşenko yorumlarına göre, 'Suriye'deki çatışmayı sona erdirmek için Rusya diğer ülkelere kıyasla daha fazla çaba harcamaktadır. Çünkü Rusya için Suriye sıradan bir müttefik değildir. Burada

bilinmesi gereken konu, iki yıldan fazla süredir devam bu savaştan sonra Rusya artık ilk savunduğu durumdan vazgeçmiş durumdadır. Eğer BMGK verilen vetodan sonra Suriye'ye müdahale edilecekse II. Dünya Savaşı'ndan sonra tesis edilmiş olan devletlerarası ilişkiler düzeninin sona ereceği anlamına gelmektedir.' ifadelerini kullanmıştır (Клещенко 2013).

Taraflararası görüştürme çabaları devam ederken her zaman olduğu gibi olan sadece halkın kendisine olmaktadır. Suriye'de iki yıldan fazla süredir devam eden iç savaş neticesinde 130 binden fazla insan yaşamını yitirmiştir (Клещенко 2013).

Bölge ülkelerindeki sürece baktığımızda hiç kimse ne bölgesel olarak ne de uluslararası olarak Libya'da Kaddafi rejiminin değişmesini durduramadı. Aynı şekilde Beyrut'ta da aynı durum geçerli fakat Suriye'de çok karışık ve farklı bir durumu söz konusudur. Suriye'de Esad rejimini destekçileri çok fazla sayıdadır. Rusya ve Çin küresel anlamda yönetime destek olurken, bölgesel olarak İran ve Irak merkezi yönetimi olan Maliki ve elbette Hizbullah yönetime açıktan destek vermektedir (Shapiro 2013). Diğer Arap Baharı ülkelerinin bu seviyede destek görememeleri sadece Suriye'nin bu desteği alması, diğer bölge ülkelerinden daha farklı olduğunu açıkça göstermektedir.

Suriye'de yaşanan gelişmeler sebebiyle halk Rusya'nın yönetime verdiği desteği tepki ile karşılamaya başlamıştır. Rus stratejist Şamil Sultanov; Arap Baharı başladığından itibaren Rusya'nın izlediği politika Suriye halkı tarafından tepki ile karşılanmıştır. Artık Suriye sokaklarında Rus bayrakları bez parçası gibi buruşturulup atılmakta ve burada bulunan büyükelçiliklerimiz muhalifler tarafından protesto edilmektedir. Ayrıca Ürdün'de de Rus malları protesto edilmektedir. Rusya'nın Esad rejimini desteklemesi yanlış bir hamle olarak görülmektedir. Rusya barışçıl gösteriler sonucu ölen insanlar için Esad yönetimine tepki gösterse de durum hiçte öyle anlaşılmamaktadır (Myxamетов 2013, 2013). Bu tepkilerin büyümesi Rusya'nın korkularını daha da derinleştirmektedir. Esad'ın gitmesi Rusya'nın da Suriye'den gitmesi anlamına gelmektedir. Bu sebeple Rusya her geçen gün Esad'a daha fazla destek vermektedir (M. N. Katz, 2013, 39-40).

Rusya, çatışmalar başladığında ilk başta sorunun çözülmesi için attığı ve izlediği politikaları daha da sertleştirerek Suriye yönetimine sağladığı kayıtsız şartsız desteği sayesinde elini zayıflatmış ve ülke içerisinde yapılan katliamlara sessiz kalmakla bölgeden çok fazla tepki çekmiştir. Rusya'nın bu izlediği politikalar sebebiyle artık Suriye'de ya daha fazla gücü elinde bulunduran bir rejimin varlığını sürdürecektir ya da rejim keskin bir şekilde paramparça olacak. Artık Suriye eski Suriye değildir. Bu savaşta Rusya desteklediği rejim galip gelmesi durumunda yaptığı tüm faaliyetleri temizleyecek ve kendini aklayacak ya da rejimin düşmesi durumunda bölgeden bütünüyle çekilecektir (Лукьянов 23).

Ayrıca NATO müdahalesi ile değişen Trablus yönetiminde Rusya, hem silah ticaretinden hem de ülkedeki petrol/gaz yataklarının işletilmesi ve alt yapı inşasında elde edilecek kârlardan mahrum kalmıştır. Buna benzer durumları Suriye'de yaşamak istemeyen Kremlin yönetimi mümkün olan son ana kadar Esad rejimine desteğini devam ettirecektir (Yazıcı 2012, 43).

Takip edilen bu politika ve stratejilerden sonra Rusya'nın bölgedeki sorunlara yaklaşımı ve çözüm önerileri şu şekildedir. Rus yetkililer, İran'ın nükleer programı ile Suriye'deki gelişmeler başta olmak üzere bütün sorunların diplomatik yollarla çözülmesini istemektedir. Rusya, bölgeye dışarıdan yapılan müdahalelere karşı çıkmakta ve mümkün olduğunca da bunları engellemeye çalışmaktadır. Rusya, sorunların BM çatısında çözülmesini istemektedir. Rus yetkililer, uygulanan ve uygulanmak istenilen yaptırımların, sorunların çözümüne yardım etmediği görüşündedirler. Rusya, belki de saldırıları ve askeri operasyonları engelleyemeyecek, ancak bu tür müdahalelerin BM çatısı altında gerçekleşmesine de izin vermeyecektir. (Kamalov, 2012, 15-16).

ABD'nin muhalifleri destekleyen politikalar izlemesi Rus uzmanlar tarafından şu şekilde yorumlanmaktadır. 'ABD'nin Suriye'de devam eden iç savaşta muhalif grupları desteklemesinde hiçbir mantığa dayanan taraf bulunmamaktadır. Sadece düşündükleri ve mantıkları gördükleri, düşmanımın düşmanı dostumdur (враг моего врага, мой друг - враг моего врага, мой друг) politikasından öteye

gidememektedir. Burada amaç muhaliflere destek vermek değil Esad rejiminin yani Rusya'nın devrilmesidir.' (Иванович 2013).

3.4.1.1. Rusya için Suriye'nin Jeopolitik ve Jeostratejik Konumu

Rusya için Suriye'nin jeopolitik ve jeostratejik konumunu açıklamadan önce jeopolitik nedir, nasıl bir çalışma ve görüş alanına sahiptir ve jeopolitik içerisindeki kuram ve teorilerin açıklanması gerekmektedir.

İlk kez Rudolf Kjellen'in kullandığı jeopolitik kelimesinin anlamı 'coğrafi politika' veya 'coğrafyaya dayanan politika' ya da 'coğrafyanın yönlendirdiği politika' olarak açıklanabilir (İlhan, 1993, 4). Jeopolitiğin en kısa ve anlaşılır tanımlamasını yapacak olursak; 'Jeopolitik, coğrafyanın politik olarak yorumlanmasıdır.' şeklindedir. Elbette bu kısa tanımdan anlaşılacağı üzere jeopolitiği sadece coğrafya üzerinden ele alınması konuyu anlamamızda yeterli olmayabilir. Çünkü jeopolitikte sadece coğrafya değil bunun yanında kültürel, dini, psikolojik ve diğer sosyal konularda ele alınmalıdır. Bir diğer kısa tarifi ise şöyledir; 'Jeopolitik, geleneksel olarak coğrafi faktörlerin politika üzerine olan etkilerinin incelenmesidir. Bu tanımlamada da kullanılan politika kavramının siyasi partilerin kendi aralarında uyguladıkları iktidar mücadelesi anlaşılmamalıdır (Tarakçı 2003, 32).

Jeopolitikte kullanılan politika terimi kullanılırken anlaşılması gerekenler doğrudan devlet yönetimi, devletin dış ilişkilerinin yönlendirilmesi, güvenliğin sağlanması başlıklarıdır (Tarakçı 2003, 33).

Bu açıklamalardan sonra geniş ve tam anlamıyla jeopolitik tanımlaması yapacak olursak; 'Bir milletin, milletler topluluğunun veya bir bölgenin, mevcut coğrafi platform üzerinde, değişmeyen unsurları ve değişen unsurları dikkate alarak, güç değerlendirmesi yapan, etkisi altında kaldığı o günkü dünya güç merkezlerini, bölgedeki güçleri inceleyen, değerlendiren, hedefleri ve hedeflere ulaşma şartı ve aşamalarını araştıran, belirleyen bir bilimdir.' (Tarakçı 2003, 33). Jeopolitik, bugünkü ve gelecekteki politik güç ve politik hedef ilişkisini coğrafi gücü esas olarak inceler, hedefleri ve hedeflere ulaşma şart ve anlaşmaları belirler. Jeopolitik, bütün

güç unsurlarının, coğrafi platformun sahip olduğu değerlerle ve diğer coğrafi verilerle politikaya verdiği yönü açıklar (İlhan 1989, 15).

Jeopolitiğin ne olduğunu açıklarken bilinmesi gereken önemli unsurlar değişen unsurlar, değişmeyen unsurlar ve zaman kavramlarıdır. Değişmeyen unsurlar; ülke ve bölge hudutları ve coğrafik karakter, değişen unsurlar; sosyo-kültürel, ekonomik, politik, askeri ve bilimsel değerler, zaman faktörü (Tarakçı 2003, 36).

Jeopolitik alanında çalışma yapmış teorisyenler, dış politika bakış açılarını dünyanın fiziki ve insani kaynakların eşit olmayan dağılımı üzerinden dünyayı okumaya çalışsalar bile diğer teorisyenlerden biraz ayrılmaktadırlar. Jeopolitik teorisyenler teritoryal faktörler ile ülkenin dış politikası ve uluslararası ilişkilerinde doğrudan bir sebep sonuç ilişkisi kurarlar. Çevre ve coğrafyanın, insan ve siyasal davranışlar üzerinde etkisini çok büyük olduğunu savunmaktadırlar (Arı, 2013, 187).

Alkesandr Dugin'in jeopolitiği yorumlarken şöyle bir ifade kullanmaktadır. 'Jeopolitik, insanlığı mekân faktörüyle karşılıklı ilişkisi içerisinde inceleyen bir disiplindir.' Diakronik yaklaşımda belirlenmiş olan iki temel husus vardır. Biri coğrafya diğeri tarihtir. Tarih yaklaşımını destekleyen gruba Tarihsevciler, coğrafyayı destekleyen gruba da Jeopolitikçi denmektedir. Jeopolitik teorisi mekânsal kritere öncelik vermekle tarihselciliğe karşı tek taraflı hayranlığı dengelemeyi hedeflemektedir. Bir tarihçi için 'ne zaman' sorusuna cevap bulmak önemliyse, jeopolitikçi için bu soru 'nerede' olmalıdır. Çünkü jeopolitikçiler olayı zaman ekseninden öte mekandan dolayı yorumlamaktadır. Tarihsevcilik, mekan (coğrafya) faktörünün önemsiz olduğunu, tarihi zamanın ve yapısının temelde bir olduğu düşünceleri hakimdir. Jeopolitik ise kürenin her bir noktasında, mekanın içsel işleyişine uygunluklarının bulunduğunu ve kendine özgü bir zamanının olduğu düşüncesi hâkimdir. Son tahlilde tarihselcilik modernite çağı ile beraber ortaya çıktı ise jeopolitik teori veya daha geniş anlamda mekân felsefesi postmodern çağın öncelikli enstrümanı olma iddiasındadır (Дугин 2013).

Jeopolitik üzerinde öne çıkan düşünürlerden birkaç tanesinden bahsedecek olursak, Friedrich Ratzel, çalışmalarında jeopolitik ismini kullanmamış olsa da siyasi

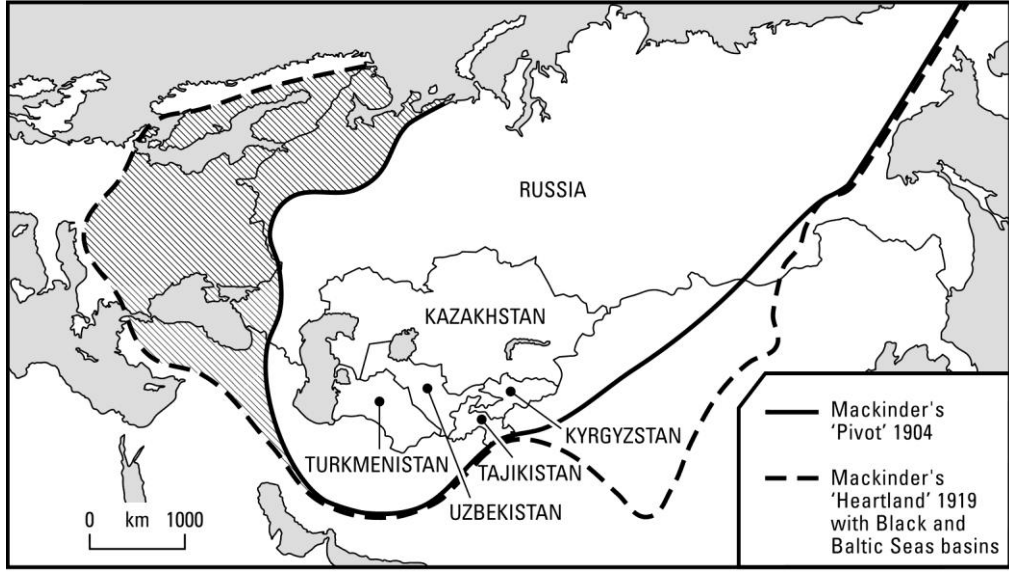
coğrafyadan jeopolitiğe geçişin oluşmasını sağlamıştır. Ratzel, devleti toprağa bağlı bir uzviyet olarak görür ve alan genişlemesine çok önem verir. Alfred Mahan, deniz hakimiyet kuramının kurucusudur. Yayınladığı ‘Deniz Kuvvetinin Tarihe Etkisi’ çalışmasında dünya gücü olmak için denizlere hakim olma fikri üzerinde durmuştur. Rudolf Kjellen, Ratzel’in görüşleri yönünde çalışmalar yapmış ve yayınladığı ‘Devlet, Bir Hayat Şekli’ kitabıyla ilk defa jeopolitik terimini kullanmıştır. İnceleme konuları coğrafyanın devletin üzerindeki etkileri olmuştur. Nicholas J. Skyman, kenar kuşak teorileri üzerinde durmuş ve Mackinder’in teorileri karşısında tutarlı alternatif teoriler sunmuştur. Karl Haushofer, (Hitlerin politikalarında etkili olan bu düşünür) II. Dünya Savaşı öncesi Rusya ile ittifak kurulması, bunun için önce batıda bir başarı kazanılması gerekliliğini savunmuştur. Hatta bu düşünür için Hitlerin fikir babası şeklinde benzetmelerde bulunulmuştur. Bazı çevreler kendisini jeopolitiğin Maknyavel’i olarak adlandırmaktadır. Sir Halford John Mackinder, Kara Hakimiyet Kuramı kurucusu olarak bilinen düşünür, 1904 yılında sunduğu ‘Tarihin Coğrafya Mihveri’ konferansı ile fikirlerini ilke defa açıklamıştır. Kendisi bir İngiliz olmasına karşın fikirlerinden Almanlar istifade etmiş ve planlarında tatbik etmişlerdir (İlhan 1989, 9-13).

Jeopolitiğin önde gelen düşünürlerinden kısaca bahsettikten sonra bu alanda en önemli teorilerden olan Kara Hakimiyet Kuramı ve Deniz Hakimiyet Kuramı değinilecektir. Yukarıda da anlatıldığı gibi Kara Hakimiyet Kuramının kurucusu ve fikir ustası Sir Halford John Mackinder, Deniz Hakimiyet Kuramının kurucusu Alfred Thayer Mahan’dır.

Kara Hakimiyet Kuramı diğer adıyla kalpgah kuramının şöhrete ulaştığı dönem 1904 yılı olarak bilinmektedir. Mackinder’ın 25 Ocak 1904 yılında bir konferansta bahsettiği bu kuram çok büyük etki yaratmış, daha sonra bahsettiği bu yeni kuramı jeopolitik dergisinde yazdığı yazıyla derinlemesine ele almış ve ilgi uyandırmıştır. Kalpgah bir kara devletinin Avrasya kıtasında iç ülke konumunda bulunan Rusya’nın zapt edilemez bir güç olduğunu vurgulamıştır (Дугин, Основы геополитики 2000).

1904 yılında askeri güç kara ve deniz gücünden oluşmaktaydı. Son 400 yıl Amerika/Kolomb devri olarak anılmakta ve bu devir artık sona ermekteydi. Bu durumun uluslararası politikada çok büyük etkileri olacaktı. Mackinder'a göre Avrupa kıtasının uygarlığa ulaşmasında dış barbarların baskı sebebiyle olduğu görüşleri hakimdir. Yapılan dış baskılar sebebiyle Avrupa kıtası bir araya gelmekte önemli bir sosyal fonksiyonun gerçekleşmesine zemin hazırlanmıştı. Asya'nın bu baskısı sebebiyle Rusya'nın kıta için önemi bir kez daha ortaya çıkmıştı. Öyle ki Avrupa kıtasının neredeyse yarısını kaplayan Rusya topraklarının önemli bir kısmını burada barındırmaktaydı. Mackinder'ın kalpgah olarak çizdiği bölge batıda Volga nehri, doğuda Sibiry, Güneyde Moğolistan ve Kuzeyde de kuzey buz denizi olmuştur. 1904 yılında dünya'nın merkezi Avrupa, Asya ve Afrika kıtaları olarak belirtilmiş ve kıtaların merkezi çizilen bu bölge olmuştur. Bu yüzden bu bölgeye kalpgah denmiştir. Çizilen bu bölgenin hemen dışına iç veya kenar hilal, daha dışına da dış veya adasal hilal toprakları adı verilmiştir (Sloan 2003, 22-26).

I. Dünya Savaşı döneminde ve savaş sonrası dünya ve kalpgah çevresinde yaşanan değişimler Mackinder tarafından yeniden tanımlanma ve belirten eksenin genişlemesine sebep olmuştur. Yeniden çilen 1919 kalpgahı, 'Stratejik düşüncenin amaçlarından dolayı Baltık denizini, gidiş geliş elverişli Orta ve Aşağı Tuna'yı, Karadeniz'i, Küçük Asya'yı, Ermenistan'ı, İran'ı, Tibet'i ve Moğolistan'ı kapsar. Bu yüzden kalpgah'ın içinde Rusya'ya ilaveten Branderburg-Prusya ve Avusturya-Macaristan da bulunuyordu.' (Дугин, Основы геополитики 2000).

Şekil 1. Mackinder'in Kalpgah Kuramı Haritası (1904 ve 1919)

Kaynak: http://www.ca-c.org/journal/2005/journal_eng/cac-04/02.megeng.shtml internet sitesinden alınmıştır. (22.01.2014)

Mackinder'in 1904 ve 1919 kalpgahları arasında en önemli fark haritanın Orta Avrupa'ya doğru yayılması ve güç dengesinin biraz daha Orta Avrupa'ya doğru kayması olmuştur. Yeni çizilen haritada oluşturulan yeni slogan;

Doğu Avrupa'ya hükmeden kalpgaha hakim olur;

Kalpgaha hükmeden Dünya adasına hükmeder;

Dünya adasına hükmeden dünyaya hakim olur (Дугин, Основы геополитики 2000).

Çizilen ikinci haritada tedbir alınması gereken ülkenin Sovyetler Birliği olarak görüldüğü ve bu doğrultuda Britanya'nın ve diğer Avrupa kıtası ülkelerin tedbirler alması gerektiğini belirten Mackinder, SSCB'nin iç hilal olarak belirtilen ülkelerle çevrelenmesi ve tampon bölge oluşturulması gerektiği, bölge ülkelerinin Avrupalıların çıkarları doğrultusunu hareket etmelerini sağlanması gerektiğini vurgulamıştır (Sloan 2003, 39).

Kalpgah kuramının üçüncü şekli 1943 yılında hazırlandı fakat II. Dünya Savaşı bitene kadar yayınlanmadı. Mackinder'in 1904 yılında yayınladığı ilk haritada ekonomik ve sosyal değişimler neticesinde harita tekrar bir revizyona gidilmiştir. Çizilen yeni haritada artık kalpgah orta okyanusa doğru kaymış ve neredeyse Avrupa

kıtasını tamamıyla içine almıştı. ABD’de kalpgahın içerisinde yer almış ve sağlayacağı deniz gücüyle beraber kalpgahın daha güçlü olmasına fırsat vermiştir (Sloan 2003, 42-43).

Mackinder’in son kalpgah görüşünde tedbirlerin Sovyetler Birliği değil de Almanya merkezli olması gerekliliğini vurgulaması belki de kalpgah kuramında yapılan en önemli revizyon olarak görülebilir (Tezkan 2007, 17).

Mackinder’in son kalpgahında kara, deniz ve hava kuvvetlerinin birlikte çalışması vardır. Bu düşünceye göre deniz gücü bu bölgeye gelebilecek tehditleri dengelemeye karşı uygun seviyede olacaktı. Bu görüşe ‘Orta Okyanus’ adı verilmiştir. Bunun coğrafi kapsamı Kuzey Atlantik ve ona bağlı deniz ve deniz ulaşımıdır. Bu yeni kalpgah üç bölümden oluşmaktaydı. ‘Fransa bir köprübaşı, Britanya korunaklı bir hava alanı ve Amerika’nın doğusu ve Kanada eğitilmiş askeri güç ve endüstridir. Bu açıdan bakıldığında Mackinder 1949 yılında kurulan NATO ittifakının jeopolitik yapısını mükemmel bir şekilde öngördüğü anlaşılmaktadır. Zaman ilerledikçe, politik ve stratejik algılar dönüşüme uğradıkça dünya kalpgahının nasıl değiştiği görülmektedir. Yine Mackinder’in önemli bir sözü bu durumu çok iyi özetlemektedir. ‘Her yüzyıl kendi coğrafi perspektifine sahiptir.’ (Sloan 2003, 43-44).

Mackinder’in kara hakimiyet kuramından sonra bir diğer önemli ve üzerinde değerlendirmelerde bulunacağımız teoride ABD’li Alfred Thayer Mahan’a ait deniz hakimiyet kuramıdır. Diğer jeopolitisyenlere nazaran jeopolitik terimini kullanmamış fakat kendisinin asker olması sebebiyle jeopolitik konusuna farklı bir bakış açısı kazandırmıştır. Mahan genel itibarıyla deniz ve deniz gücünü ticari olarak görmüştür. Öyle ki bu dönemde yapılan savaşlar ve elde edilen kazanımlar tamamıyla ticaret yaratmak için yapıldığını ifade etmiştir (Дугин, Основы геополитики 2000).

Bu ticari konuların yanında Mahan’ın ‘Deniz hâkimiyetinin dünya hâkimiyetinin anahtarı olduğu’ görüşüdür. Bu politikada temel esas; ‘Dünya egemenliğinin anahtarı, deniz yollarını ellerinde bulunduran ve denetiminde tutanlardır.’ şeklinde olmuştur (Tarakçı 2003, 66).

Mahan'ın deniz gücünü açıklarken kullandığı denizleri denetleyebilen ülkelerin kendi kaderlerini tayin edebildiği ve egemen oldukları bu alanda üstünlük sağlayamayan devletler ya yıkılır ya da ikinci sınıf dünya ülkesi olma durumundadır. Deniz gücünün belirtilen şekilde avantajlarından bahsedecek olursak karalara göre daya iyi hareket kabiliyeti ve ulaşım imkânı sunmakta, dünya rezervlerine ulaşımı ve erişimini olanaklı kılmakta, askeri anlamda kara gücüne nazaran daha ekonomik ve daha kolay biçimde bölgelere yayılma imkanı sağlamakta, dünya üzerinde kritik noktalar olarak sayılan boğaz ve geçişlerden faydalanma imkanı sağlamaktadır (Дугин, Основы геополитики 2000).

Mahan'ın Deniz Gücünün Unsurları (Element sos Sea Power) kitabında ileri sürdüğü görüşleri ve devletin deniz gücü oluşturmadaki şartlarını 6 temel başlıkta incelemiştir. Coğrafi konum, fiziki yapı, toprakların genişliği, nüfus, milli karakter, hükümetlerin karakteri ve politikasıdır (Mahan 2002, 36).

Mahan ulus ötesi bir deniz kuvveti konsorsiyumunun deniz hâkimiyetini elinde tutacağını ve yayılması muhtemel Rusya'nın kontrol altına alınmasının ancak bu yöntemle olacağından bahsetmiştir (Sumida 2003, 78). Buradan hareketle Rusya'nın kuşatılması İngiltere, ABD, Almanya ve Japonya'nın ortak meselesi olduğunu ifade etmiştir. Bu kontrol altına alma işleminde ABD'nin üstün deniz güçleri olan ülkelerle sıkı ittifak içerisinde olması kaçınılmazdır. Rusya'nın Batı tarafına İngiltere ve Almanya, doğu tarafına da Japonya deniz güçleri ile baskı yapması gerekmektedir (Tarakçı 2003, 72-73).

Yukarıdaki teorilerden yola çıkarak Rusya için kendi toprakları ve hilal bölge denilen ve kendisini çevreleyen ülkelerin konumu ve durumlarının ne kadar önemli olduğu bir kez daha ortaya çıkmaktadır. Rusya'nın Suriye politikasına siyasi ve teritoryal olarak bu açıdan bakmakta fayda olacaktır.

Suriye'nin jeopolitik ve jeostratejik konumu itibarıyla Rusya için üzerinde durulan ilk konuların başında Suriye'deki rejim gelmektedir. Bölgede oluşabilecek muhtemel bir rejim değişikliğinin bölgede daha fazla istikrarsızlığa yol açabileceğinden çekinen Rusya, zaten İran-İsrail arasında var olan gerginliğin Suriye'de oluşabilecek bir değişimle daha da ateşleneceğini düşünmekte ve kendi

bölge çıkarlarına zarar verebileceğini düşünmektedir (Has, 2012). Ayrıca Suriye yönetiminin düşmesi durumunda Rusya'nın Akdeniz ile kara bağlantısı koparılmış olacak ve Esad yönetiminin akabinde gelecek yönetimin Rus çıkarlarını savunup savunmayacağı sorusunun cevabı Rusya'nın karşısında durmaktadır (Çubukçu 2012, 201). Ayrıca Ortadoğu girilmesi gereken bir bölge ise Suriye, konumu itibariyle Rusya ve Çin için bölgedeki 'önemli giriş kapısı' anlamına gelmektedir (Mercan 2012, 191). Suriye'nin Akdeniz'e sahildar olması hiç şüphesiz Rusya için çok önemlidir. Rusya'nın sıcak denizlere açılması Akdeniz'den geçmekte ve burada sahili olan bir müttefikinin olması ilişkilerin bu yönde ilerlemesine neden olmuştur.

Akdeniz'de bulunan Tartus limanı Rusya'nın bu bölgede bayrak gösterebildiği tek üssüdür. Sovyetler Birliği döneminde 1971 yılında yapılan anlaşma gereğince verilen bu üs, soğuk savaşın sona ermesinden sonra dahi etkisini kaybetmemiştir. Dahası Suriye'nin Lazkiye'den sonraki ikinci büyük limanı olan bu liman 2009 yılı itibariyle teknik ve donanım olarak kapasitesinin artırılması çalışmalarına başlanmıştır. Bu limanda yaklaşık 600 kadar Rus askeri görev yapmakta ve bu bölgede yaklaşık 10 bin kadar Rus vatandaşı yaşamaktadır (Doster 2012, 61-62).

Suriye'de oluşabilecek herhangi bir yönetim değişikliğinde elbette Rusya elinde bulundurduğu Tartus limanını pazarlık konusu yapacaktır. Rejimin değişmesi ve şu anda muhalefette bulunan grubun iktidara gelmesi durumunda Batı ile daha yakın ilişkilere girebileceği özellikle ABD ve onun bölge müttefikleri olan Türkiye'yle ilişkileri geliştirmesi Rusya'nın ali menfaatlerine ters bir durum oluşturabileceği ortadadır (Çaman ve Dağcı 2012, 72).

Rusya'nın Suriye politikasında kilit rol oynamasında bir diğer parametre, Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle bölgeyi ABD'ye kaptıran Rusya, burada tekrar hâkim olabilme, hakim olamasa dahi hiç değilse ABD'ye rakip olma çabalarıdır. Soğuk Savaş sonrası kaybettiği müttefikleri belki geri kazanamayacak olan Rusya'nın Suriye'yi de kaybetmeye tahammülü yoktur. Putin ile Esad yönetimimin yakınlaşması 2005 yılında Beşar Esad'ın Moskova'ya yaptığı ziyaretle hızlanmış ve

2010 yılında Kremlin iade-i ziyarette bulunarak bölgedeki diğer devletlere ve Batı bloğuna Şam'ın arkasında olduğunu ilan etmiştir (Doster 2012, 57).

Rusya'nın bu süreç içerisinde kendine has korkuları var olsa da bölgede oluşan bu kaotik durumun ve sürecin Rusya'nın 'arka bahçesi' olarak adlandırılan Orta Asya ve Kafkasya'ya da sıçrama ihtimali vardır. Bu sebeple Rusya, Suriye yönetimini desteklemesi ölüm-kalım meselesi olarak görmektedir. Son dönemde Rusya'nın Suriye'ye yaptığı silah ihracatını durdurması kimseyi yanıltmamalıdır. Çünkü Rusya 2005-2010 yılları arasında yaklaşık 3 milyar ABD doları kadar silah satışı yapmış ve bu silahlar Suriye için yeterli seviye ulaşmıştır (Kamalov, 2012, 16).

Rusya'nın Suriye özelinde jeopolitik çıkarları Avrasyacı stratejisi ile harmanlığında önemli tespitler ve yorumlar ortaya çıkmaktadır. Çaman'ın bu iki konuyu harmanlayarak biçimlendirdiği yorumda, 'Jeopolitik temelli Avrasyacı Rus stratejisi, Baas tipi rejimleri her zaman Körfez monarşilerine ve Batı tipi demokratik rejimlere tercih eder. Çünkü Baas tipi rejimler nüvesinde ABD ve Batı karşıtlığını barındırıyor; bu ise Rusya'nın rakip olarak algıladığı ABD ve müttefiklerine karşı Suriye gibi ülkelerle daha yakın işbirliğini olanaklı hale getiriyor.' şeklinde konuyu ifade etmiştir (Çaman 2013).

Batılı ülkeler Rusya'nın Suriye'ye destek vermesindeki sebepleri araştırırken sürekli iki konu üzerinde durmaktadır. İlki Rusya'nın Suriye'ye silah ihracatında bulunması, diğeri ise Rus askerinin bulunduğu Tartus limanının varlığıdır. Bunlar elbette önemli başlıklar fakat konuyu açıklamamıza yeterli gelmemektedir. Rusya'nın asıl çekinceleri dünyaya radikal İslam'ın yayılması, böylece kendisinin dünyada var olan statüsünü kaybetme korkusu ve Batılı ülkelerin giderek artan tek taraflı askeri müdahaleleridir (Pukhov 2012).

Ayrıca Rusya Suriye'ye destek verirken bölgesi için düşündüğü bir diğer konu, kendine yakın bölgeler olan Ukrayna, Gürcistan ve Sırbistan'da olan renkli devrimlerin kendi bölgesine istikrarsızlık getirebileceği korkularını taşıması, Suriye'de ve büyük çapta Ortadoğu'da oluşan bu karışıklık sonrası aynı taleplerin kendi unsurlarından gelmesi ve Orta Asya devletlerinin bağımsızlık talepleri ile

Rusya'nın karşısına çıkma ihtimali Kremlin yönetiminin uykularını kaçırmaktadır (Gorenburg 2012, 4-5).

3.4.1.2. Cenevre-2 Konferansı

Rusya'nın Suriye yönetimine sağladığı siyasi desteklerden biri belki de en önemlisi Cenevre görüşmeleri olmuştur. Rusya'nın sorunları ve iç savaşı masa başında çözme girişimleri olarak ortaya çıkan bu süreçte ilk görüşme başarısızlıkla sonuçlanmış olsa da Cenevre-2 konferansından umutlu oldukları görülmektedir. Aşağıda Cenevre-2 görüşmeleri ve Rusya'nın bu süreci devam ettirme adına attığı adımlar incelenecektir.

İlki 30 Haziran 2012 tarihinde yapılan Cenevre-1 konferansında herhangi bir gelişme kaydedilememesi lider ülkeleri yeni bir arayışa itmiş ve sorunun tekrar uluslararası bir platformda ele alınması gerekliliği ortaya çıkmıştır (На "Женева-2" должны быть Иран и Саудовская Аравия, считает Лавров 2013). Suriye'de yaşanan savaşın devam etmesi ve iç savaşın neticelenmesi konusunda atılan adımların yetersiz kalması dünyadaki lider ülkelerin bu konuda daha fazla girişimde bulunmasını zorunlu hale getirmiştir. Bu amaçla tarafları bir kez daha bir araya getirme adına Rusya, ABD ve Birleşik Krallık (BK) yeni bir girişimde bulunmuş ve Suriye sorununun çözümü ile alakalı yeni bir konferansın yapılması kararı alınmıştır. Bu konferansta başta sosyo-politik sorunların konuşulması ve bu sorunların çözüme kavuşturulması amaçlanmıştır. Yukarıda söylendiği üzere daha önce buna benzer bir konferans yapılmış fakat konferansa katılan grupların şartlı ve belli bir birkaç grubun davet edilmiş olması sebebiyle sonuç elde edilememiştir. Yapılması düşünülen bu yeni konferansa Cenevre-2 adı verilmiş, yönetim ve muhalefetteki tüm grupların katılması hedeflenmiştir. Cenevre-2 konferansında belirlenen en önemli madde hiç şüphesiz tarafların koşulsuz olarak masaya oturmaları olmuştur (На пути к "Женева-2" 2013).

Yapılması düşünülen bu konferansın detaylarını görüşmek üzere Rusya ve ABD Dışişleri bakanları 2013 Mayıs ayının sonunda Paris'te bir araya gelmiş ve atılması gereken adımları görüşmüşlerdir (Лавров и Керри начали обсуждение подготовки к конференции по Сирии 2013). Özellikle Rusya'nın bu konferansın

yapılması için üstün çabalarının sebebi sorunun masa başında ve diyalogla çözülmesi gerektiğine inanması ve Suriye yönetimine siyasi meşruiyet kazandırma çabalarıdır.

Konferans için başta Rusya olmak üzere diğer küresel güçler büyük çabalar sarf ederken çatışmaların duraksamadan devam etmesi Rusya tarafından sert bir şekilde eleştirilmiştir. RF Dışışleri Bakanı Sergey Lavrov verdiği beyanatta, Rusya barış görüşmeleri ve yapılması planlanan Cenevre-2 konferansı için önemli çabalar sarf etmesine karşın Suriye Ulusal Muhalif Koalisyonu (SMDK) bu süreci baltalama adına çalışmalarına devam etmekte ve Suriye'ye dış müdahale yapılması yönünde gayretler içerisinde bulunmaktadır. Devam eden iç savaşta kendilerini çok iyi ezilen ve öldürülen taraf gösteren muhalifler uluslararası camiaya ve Batıya ajitasyon yapmaktadırlar. Ülke içerisinde belirli bölgelerde aldıkları desteklerle çatışmaları devam ettirme gayretlerinde olduklarına değinen Lavrov, siyasal çözüm için muhaliflerin hiçbir gayret sarf etmediklerini ifade etmiştir.' Muhaliflerin Cenevre-2 Konferansı ile ilgili verdiği demeçte, Suriye yönetiminde bulunan Beşar Esad'ın yönetimden çekilmedikçe hiçbir surette konferansa katılmayacaklarını ifade etmelerini yorumlayan Rusya Dışışleri, muhaliflerin Cenevre-2 konferansı için yaptığı bu ön şartı hiçbir şekilde kabul edilmeyeceğini ifade etmiştir (Лавров: оппозиция Сирии делает все, чтобы добиться военной интервенции 2013).

Haziran 2013'te tekrar Cenevre'de bir toplantı yapılmış ve toplantıya Rusya, ABD ve BM ve Arap Ligi temsilcisi katılmıştır. Bu ön toplantıda taraflar çağırılmamış, belirli bir yol haritası üzerinde durulmuş ve taraflardan kimlerin çağırılacağına 25 Haziran'da yapılacak toplantıda karar verileceği açıklanmıştır (Эксперты: консультации по "Жене-2" дали положительный результат 2013).

Tüm bu çalışmaların devam etmesi ve Cenevre-2 konusunda istenilen ilerlemenin kaydedilememesi sebebiyle Rusya Dışışleri Bakanlığı, ABD Suriye muhalefetine Cenevre-2 konferansına katılmak için yeterince baskı yapmadığını ve konferansa ön koşulsuz gelmeleri için bir çabada bulunmadığını belirtmiş, muhaliflerin Beşar Esad'ın yönetimden çekilme şartında ısrar etmelerinden ötürü çıkmaza giren çalışmaların bir an önce çalışır hale gelmesi için daha fazla inisiyatif alması gerektiği ifadeleri kullanmıştır (МИД РФ: США недостаточно влияют на

Сирию при подготовке к "Жене-2" 2013). Elbette Rusya, ABD ve Batı'dan bu tarz talepler beklerken kendide üzerine düşen sorumluklarının yerine getirilmesi için çabalarını devam ettirmiş, konferans çalışmalarında masayı deviren tarafın rejim olmaması adına gayretli çalışmalarını son aşamaya kadar sürdürmüştür. Masaya oturmaya hazır olduğunu belirten bir açıklamada Suriye'nin Moskova büyükelçisi Riad Haddad tarafından yapılmıştır. Açıklamada, Şam yönetimi devam eden iç savaşın sona ermesi ve kanın durması için yapılması planlanan Cenevre-2 konferansına ön koşulsuz olarak katılmaya hazır olduğunu bildirmiştir (Дамаск готов участвовать в "Жене-2" без предварительных условий 2013).

Rusya, Cenevre-2 konferansına katılma konusunda masanın çeşitlenmesi adına davet ettiği bir diğer grupta bölgedeki Kürtler olmuştur. 23 milyon nüfusa sahip Suriye'de yaklaşık %10'luk bir nüfusa sahip olan Kürtlerin konferansa katılması diğer grupların olduğu gibi bu grubunda en doğal hakkı olduğunu, katılmaları ülke yönetiminde politik ve siyasi olarak etkinlik göstermeleri çözüme yapılacak önemli bir destek olacak şekilde yorumlar yapılmıştır. (Москва выступает за участие сирийских курдов в "Жене-2" 2013). Rusya'nın Kürt grubu davet etmesinde en önemli sebep ise Kremlin yönteminin Türkiye'ye karşı aldığı bir tavır olarak yorumlanabilir. Türkiye'nin kendi sınırlarında da Kürt nüfuzunun olması ve böyle bir konferansa Kürtlerin de katılmaları Türkiye'deki Kürt nüfusunda istenmeyen hareketlenmeler doğurabileceğinden dolayı Türkiye bu davetten rahatsız olmuştur.

Belki de konferans hazırlıklarında Rusya'nın elini zayıflatan en önemli gelişme 21 Ağustos 2013 tarihinde Suriye'de kimyasal silah kullanılması olmuştur. Kimyasal silah kullanımı sonucu ABD Cenevre-2 çözüm sürecini bitirdiğini açıklamış, Rusya masanın bir kenara itilmesinden rahatsız olmuştur (Россия сожалеет о решении США отменить встречу по "Жене-2" 2013). Suriye'de kullanılan kimyasal silah Rusya'nın elini zayıflatmış ve her defasında ABD'deki muhataplarına konferansın yapılması gerektiğini ve çözümün yapılacak bu konferansta aranması gerektiğini ifade etmiştir (Лавров: Россия подтверждает необходимость проведения "Женевы-2" 2013). Suriye'deki kimyasal silah

kullanımı konusuna aşağıdaki başlıklarda ve Rusya'nın destek ve çabalarına detaylı değinilecektir.

Belli bir süre duraklayan bu süreç Suriye'de kimyasal silah kullanılması ve gerilen ortamda Rusya'nın Suriye'deki kimyasal silahların uluslararası kontrole verilmesi teklifi Cenevre-2 konferansı için olumlu bir adım olmuş ve konferansın yapılması için girişimleri yeniden hızlandırmıştır (Саможнев, Конференция по Сирии состоится в ноябре 2013).

Uzun uğraşlar sonucu yapılması düşünölen konferansa katılım için muhalefetten farklı sesler yükselmiştir. Suriye Ulusal Konseyi Başkanı olan George Sabra yapılacak olan Cenevre-2 toplantısına katılmayacağını bildirmiştir. Ayrıca bu ayrılışın devamı sayılan bir kararda Suriye muhalefetinde bulunan 19 grubunda bu toplantıya katılmayacağı bildirmesi olmuştur. Yaptıkları açıklamada; 'Devrim taleplerimizin karşılanacağını ummadığımız için bu toplantıya katılmama kararı alınmıştır.' denilmiştir (19 групп сирийской оппозиции отказались от участия в «Жене-2» 2013). Ayrıca SUK, Suriye Muhalif ve Devrimci Güçler Ulusal Koalisyonu'nun(SMDK) Cenevre-2 konferansına katılacağını bildirmesi üzerine bu birlikten ayrıldığını açıklamıştır. Konseyden yapılan açıklamada dünyada ve bölgede kayda değer bir gelişme yaşanmadığı için bu konferansın bir şeyleri değiştirmeyeceğini inandıklarını ve katılmayacaklarını bildirmişlerdir (СНС покинет Нацкоалицию Сирии в случае ее участия в "Жене-2" 2013).

Suriye muhalefetinin bir bütün olamayıp konferansa katılma adına ayrılışma içerisine girmeleri aslında Suriye iç savaşının neden bu hali aldığını gösteren en önemli parametredir. Suriye muhalefetinde farklı gruplar bulunmaktadır. Silahlı ve silahsız olarak teşkilatlanmış olan iç ve dış destekli muhalifler, İslamist ve modern düşünce yapısına sahip farklı gruplardan oluşmaktadır. Suriye muhalefetinde genel anlamda iki tip İslamist söylem içeren grup bulunmaktadır. Biri El-Nusra, diğeri El-Kaide gruplarıdır. Bu iki grup arasında fikir çatışmasının temelinde ülkeyi kendi düşünce yapılarına göre şekillendirmek istemeleri yatmaktadır. El-Kaide grubunun yeni cumhuriyet kurmak gibi bir düşüncesi olmamış, aksine daha köklü bir İslam devleti kurma adına muhalif saflara geçmiştir. El-Nusra ise yeni bir cumhuriyet

kurulması ve demokratik temellere dayanan bir yönetim tarzının ülkeyi yönetmesi gerektiğini savunmuştur. Bu açıdan bakıldığında Cenevre-2 konferansından tam manasıyla çözüm üretilmesi beklemek hayalcilik olur. Bu toplantı sadece başlangıç olacaktır. Muhaliflerin bu toplantıya katılmalarıyla uzlaşmanın kapısı aralanabilir ve bir formül üzerinden görüş birliğine varılabilir (Новикова 2013).

Ekim ayında Rusya Dışişleri Bakanı Sergey Lavrov BM Suriye özel temsilcisi olan Lahdar Brahimi ile yaptığı görüşmede yapılacak olan toplantıya tarafların ortak bir delegasyonla temsilcilerini seçmesini istemiş ve bölgedeki tüm kilit ülkelerin bu toplantıda katılmalarını talep etmiştir. 5 Ekimde Rusya, Çin ve BM hazırlanan yol haritasına son şeklini vermek için tekrar toplanmıştır. Ayrıca Beşar Esad, yapılacak bu toplantıda ön şart getirilmemesi gerektiğini ifade etmiş, doğrular, yanlışlar neyse tüm açıklığıyla konuşulması gerektiğini söylemiştir. Bunun aksine SMDK Başkanı olan Ahmet Carba konferansa katılmak için ön şart getirmiş ve derhal Esad'ın yönetimden çekilmesi istemiştir (Саможнев 2013).

Sürecin sonuna doğru yaklaşıldığında artık konferans için bir tarih belirleme zamanının geldiği konuşulmaya başlanmıştır. Rusya Başbakanı Dimitri Medvedev'in bir beyanatında, 'Cenevre-2 konferansının Kasım sonu gibi yapılmasının kararlaştırıldığını, Suriye yönetiminin şartsız ve koşulsuz olarak Cenevre-2 konferansına katılacağını fakat muhalefet kanadının büyük çoğunluğu bu konferansa katılmayacağını bildirmiştir. Katılmaları için sundukları ön şartta Esad'ın yönetimden çekilmesidir. Aslında çözümün muhalifler tarafından istenmediği açıkça görülmektedir.' ifadelerini kullanmıştır (Медведев: Асад не уйдет с поста президента Сирии без гарантий 2013).

Kremlin yönetimi konferansa katılma çalışmalarına aralıksız devam etmiş ve sürecin akamete uğramaması için Cenevre konferansından önce tarafları, bir ön toplantı yapılmak üzere Moskova'ya davet etmiştir. Kasım ayında Suriye yönetimi ile Ulusal Koalisyon arasında başlatılan bu çalışma Suriye yönetimi tarafından olumlu karşılanmasına karşılık Ulusal Koalisyon tarafından reddedilmiştir (МИД РФ: встреча с сирийской оппозицией в Москве поможет "Женева-2" 2013).

Konferans için ilk tarihi Suriye Eski Başbakan Yardımcısı Kadri Cemil vermiştir. Cemil verdiği beyanatta konferansın 23-24 Kasım tarihlerinde yapılacağını duyurmuştur (Нацкоалиция Сирии определится с участием в "Женева-2" до конца октября 2013). Fakat devam eden süreçte istenilen görüşmeler gerçekleştirilememiş ve bildirilmiş olan bu tarih yeniden ertelenmek zorunda kalmıştır.

Belirtilen tarihte konferansın yapılamaması bölge ülkelerine görev yüklemiş ve hatırı sayılır ülkeler devreye sokularak konferansın yapılması planlanmıştır. Suriye muhalefeti ikna çalışmaları sadece Rusya ile sınırlı kalmamış bölge ülkeleri de bu çalışmaya destek vermiştir. Türkiye'nin de desteğiyle ikna çabaları olumlu neticelenmiş, SMDK Başkanı Ahmet Carba 9-11 Kasım tarihlerinde İstanbul'da yaptıkları toplantıda Cenevre-2 konferansına katılmayı kabul ettiklerini fakat birkaç talepte bulunmuştur. Bu talepler içerisinde Beşar Esad'ın yönetimden çekilmesini şart olarak değil istek olarak belirtilmiştir (Лидер Нацкоалиции Сирии дал пощечину оппоненту на встрече оппозиции 2013). Ulusal Koalisyon'un talepleri arasında birincisi yardımların bütün ihtiyaç olunan alanlara engellenmeden gitmesi, Cenevre 2'nin siyasi bir geçiş sürecini garanti etmesi ve bütün tutukluların serbest bırakılmasıdır (Bacık, Cenevre 2: Suriye krizi, İran ve diğer tartışmalar 2013). Kremlin yönetimi alınan bu karardan memnun olmuş, 'Çözümüne ulaşmak için çok önemli bir karar alınmıştır. Umut ediyoruz ki diğer gruplarında bu karar sonrasında konferansa katılma yönünde adımlar atacaklar ve tek çatı altında koşulsuz ve şartsız toplanacaklar.' ifadelerini kullanmıştır (Москва приветствует намерение Нацкоалиции участвовать в "Женева-2" 2013).

Gerilen ilişkilerin bir nebze olsun sakinleştiği dönemde yeni bir tarih veren BM Genel Sekreteri Ban Ki Mun konferansın 22 Ocak 2014 tarihinde yapılacağını bildirmiştir (Макарычев, Мирная конференция по Сирии "Женева-2" состоится 22 января 2013). Aynı şekilde Rusya Dışişleri Bakanlığın da bu yeni tarihi doğrulamıştır. Rus Dışişleri Bakanlığı, 'Bu sürecin daha önce yapılması gerektiği vurgulanmış fakat muhaliflerin her tarih vermede ön şartlı bir şekilde masaya gelmek istemeleri sebebiyle süreç Eylül, Ekim, Kasım aylarına kadar ilerletilememiştir'

açıklamalarında bulunmuştur (Лавров подтвердил дату проведения конференции "Женева-2" 2013).

Suriye rejimi belirtilen bu yeni tarihte rejim temsilcisi olarak Başkan Esad'ın Cenevre-2 konferansına katılmayacağını, yerine Dışışleri Bakanı Velid Muallim'i görevlendirmiştir (Асад не поедет на "Женеву-2", делегацию Сирии возглавит глава МИД 2013).

SMDK 28 Kasım tarihinde yaptığı açıklamada 22 Ocak 2014 tarihinde yapılması planlanan Cenevre-2 barış görüşmelerinde katılacaklarını yinelemişlerdir. Temsilci Mahmut el Hamza'nın beyanatını değerlendiren Moskova ve ABD yapılan bu açıklamanın, 'Değerli ve üzerinde durulması gerek bir açıklama olduğunu belirtmişleridir. Ayrıca rejim, hükümet aleyhtarlarına daha fazla baskı yapmaktan kaçınmalı ve muhaliflerin etkili olduğu bölgelerde rejim ablukayı kaldırarak insani yardımların ulaşmasını temin etmelidir.' denilmiştir. Ayrıca Kadri Cemil, Cenevre-2 konferansından önce tutuklanmış olan muhaliflerin önde gelen temsilci ve yöneticilerin salıverilmesini talep etmiştir. Ayrıca El Hamza 'Biz ön şartsız ve ilkeli bir duruş sergileyerek bu konferansa katılacağımızı bildirdik, rejim yönetimi de aynı şekilde bu sözü vermeli ve konferans sonunda nasıl bir karar çıkarsa çıksın kesinlikle uyacağı yönünde teminat ve garanti vermelidir.' (Болков 2013). Bu açıklamalardan farklı olarak ÖSO komutanı Salim İdris Cenevre-2 barış görüşmelerine katılmayacaklarını bildirmiştir. İdris, 'Barış görüşmelerinin yapılması için halen uygun bir ortamın oluşmadığını belirtmiş ve konferansın yapılması durumunda dahi biz içinde bulunduğumuz savaştan bir an olsun dur olmayacağız ve devrimci güçler olarak savaşımıza devam edeceğiz.' (Сирийская свободная армия не будет участвовать в "Женеве-2" 2013).

Yine Rusya'nın bu Cenevre-2 konferansına verdiği öneme binaen Dışışleri Bakanlığı 'Biz Rusya olarak Suriye muhalefetindeki silahlı grupların Cenevre konferansına katılmaması yönünde bir tutumumuz olmayacaktır, fakat bu gruplar terörist eylemlerden uzak durmak şartıyla Cenevre konferansına birleşik bir delegasyonla katılabileceklerdir. Cenevre konferansına katılımı sonuna kadar destekleyeceğiz.' ifadeleri ile sürecin masa başında devam etmesi yönünde çabaları

olduğu göstermiştir (МИД РФ допускает участие отдельных групп оппозиции Сирии в "Женева-2" 2013).

RF Dışışleri Bakanlığı sözcüsü Mihail Bogdanov'un Cenevre-2 için verdiği bir beyanatta, '20 Aralık tarihinde Cenevre-2 konferansı öncesinde son bir toplantı yapılabilir. Bu toplantı konferans için son hazırlıkları ve ilgili komşu devletleri kapsayacak şekilde olacaktır. Katılımcılar Rusya, ABD ve BM temsilcisi, ayrıca güvenlik konseyinin daimi üyeleri olan Çin, Fransa, İngiltere ve Suriye'nin komşuları olan Türkiye, Irak, Ürdün ve Lübnan'dır.' (Встреча РФ - США - ООН по Сирии пройдет с участием еще ряда стран 2013).

22 Ocak tarihi yaklaştıkça diplomatik ilişkiler hızlanmış, özellikle Rusya'nın diplomatik çabaları netice vermiş ve İran'ın Cenevre-2 toplantısına katılmasının önu açılmıştır. BM Genel Sekreteri Ban Ki Mun İran'ı konferansa olumlu destek sağlama koşulu ile davet etmiştir. SMDK yaptığı açıklamada; bu durumdan rahatsız olduklarını bildirmiş ve konferansa katılmama yönünde karar alabileceklerini bildirmiştir. Yapılan görüşmeler neticesinde Suriye muhalefетinin ve Batının baskıları işe yaramış, konferansa İran'ın katılımı iptal edilmiştir (Паниев 2014). Ayrıca Cenevre-2 konferansı başlangıcın ve toplanma yerinin İsviçre'nin Montrö şehri olarak karar alınmıştır.

22 Ocak 2014 tarihinde taraflar İsviçre'nin Montrö şehrinde bir araya gelmiştir. İlk toplantıda Rusya bu konferanstan umutlu olduğunu ve iç savaşı bitirmesi adına karar çıkarılması gerektiğini vurgulamıştır. Fakat taraflar her ne kadar ön koşulsuz geldiklerini söylediler de birbirleri için kırmızı çizgi olarak nitelendirilen konularda taleplerde bulunmuşlardır (Фирсова 2014).

24 Ocak'ta toplantı İsviçre'nin Cenevre şehrinde devam etmiştir. Asıl planlanan bu toplantıda ortak bir noktada buluşulması ve ortak bir bildiriye imza atılması olmuştur (Исакова 2014). Yapılan görüşmelerde hiçbir netice elde edilememiştir. Muhalefet kanadı Cenevre-1 toplantısında alınan kararın uygulanmasını ve Suriye'de rejimin çekilerek bir geçiş hükümeti kurulması taleplerinde bulunmuştur (Фирсова 2014).

Cenevre-1 bildirgesinde belirtilen geçiş hükümeti; halen devam eden yönetim muhalifler ve diğerk grupların ortaklaşa alacakları bir kararla ve karşılıklı rızaları çerçevesinde oluşturulacak geçiş hkmetinin üyelerinin sayılarının arttırılması ve daha fazla yetki ile hareket etmesinin sağlaması, ülkenin geleceğini halkın kendisinin belirlemesi gerektiğı ve ülkedeki tüm sosyal gruplar ve ulusal diyalog sürecine katılmalı, süreç sadece diyalogla sınırlı kalmamalı sonuçlar üretilmeli ve bu sonuçlar uygulanmalı, bu mihvalde anayasal düzeyde oluşturulmuş bir hukuk sistemi oluşturulmalı ve neticede halk onayına sunulmalı, yapılan yeni anayasanın ardından zgr ve adil çok partili seçim sistemi kurularak seçim yapılmalı ve yeni kurumlar oluşturulmalı ve son olarak kadınlar geçiş sürecinde tam olarak temsil edilmelidir (Action Group for Syria Final Communiqué 2012).

İstenen bu talepler karşısında rejim kanadı bu taleplerin kabul edilemeyeceğini ifade etmiş, bunların dışında yönetim Humus'ta devam eden kuşatmada savaşın arasında kalan kadın ve çocukların bölgeden çıkarılması talepleri olumlu karşılanmış fakat sürecin nasıl işletileceğı net olarak görüşülmemiştir (Латухина 2014).

Yapılan bu ilk görüşmede taraflar ortak bir bildiride uzlaşamamış ve Cenevre-2'de ilk raunt bu şekilde sona ermiştir. Bir sonraki toplantı için belirlenen tarih 10 şubat 2014 olarak aıklanmıştir (Сирийская оппозиция намерена участвовать во втором раунде переговоров 2014).

Rusya'nın Cenevre-2 sürecinde yaşanan tüm bu gelişmelerden sonra bir kez daha ifade ettiğı Suriye'de Beşar Esad'ın yönetimden çekilmek gibi bir durumunun olmadığını ve sürecin bu sebeple tıkanması durumunda neticeye varılamayacağı anlaşılmaktadır (Латухина 2014). Her ortamda ve şartta konferansa n şartsız gelinmesini savunan Rusya, aslında kendisinin n şartlı olduğunu ve yönetimin değışmesi gibi bir konunun müzakere dahi edilemeyeceğini ifade etmesi sürecin devam etmesi açısından sıkıntılar oluşturmuştur. Ne var ki Rusya sürecin ikinci raundu olarak 10 şubat tarihinin belirlenmesi konusunda memnun olduğunu bildirmesi ve tarafların masayı deviren kişi olmak istememeleri sürecin devam etmesine katkı sağlamıştir.

Cenevre-2 sürecinde 10 Şubat'tan itibaren tarafların anlaşmaz tavırları devam etmiş fakat masadan kalkılmamıştır. İlk konferanstan ziyade taraflar masadan kalmayı değil, uluslararası arenada taleplerini ve haklılıklarını ifade etme yolunu seçmiş, oluşan konjonktürde masadan kalkmak ya da anlaşmaz bir tavır sergilemenin savundukları davaya olumlu hizmet etmeyeceği kanaatleri her iki tarafta da hakim olmuştur. Ayrıca hiçbir savaşın sonsuza dek devam edemeyeceği ve sağlayacakları maksimum fayda ile süreci sonlandırmak istemeleri, tarafların birazda bu tarz bir yol izlemelerine sebep olmuştur.

İkinci görüşmelerde de beklenen sonuçlara varılamaması sürecin akamete uğradı inanişini da beraberinde getirmiştir. Muhalifler tarafından ifade edilen, görüşmelerden sonuç çıkmaması için rejimin uğraşlar içerisinde olduğudur. Rejim tarafı ise bu toplantıda sonuç çıkmaması sonuca ulaşamayacağı anlamına gelmediğini ve görüşmelerin devam etmesi gerekliliğidir. (Делегация властей Сирии не считает второй раунд "Женевы-2" провальным 2014)

3.4.1.3. Suriye Konusunda Rusya-İran Dayanışması

Rusya ve İran arasındaki ilişkiler uluslararası arenada oldukça benzer özellikler göstermektedir. Bu iki ülke karşılıklı ilişkilerine diğer ülkeler ile ilişkilerinden daha fazla önem atfetmektedir. En başta sayılabilecek ilk madde Ortadoğu bölgesinde ABD'ye rakip olmak gibi ortak noktaları olmasıdır. Özellikle Suriye konusunda birlikte hareket etmeleri ilaveten İran'ın nükleer çalışmaları bu iki ülkeyi birbirine yaklaştırmıştır. İki ülkenin paralel düşündüğü bir diğer konu NATO'nun doğuya yayılma girişimlerine karşı çıkmalarıdır (Ходжат-Шамами 2013).

Moskova, İran'ı da aynı ABD ve Batı karşıtı duruşundan dolayı stratejik görmektedir. Rusya Suriye konusunda izlediği politikaların benzerini İran içinde izlemektedir.

Rusya ve İran Suriye konusunda benzer politikalar izlerken aslında iki ülkenin de sorununun Suriye olmadığı şeklinde yorumlar yapılmaktadır. 'Rusya için Suriye'nin iki anlamı bulunmaktadır. Birincisi, Ortadoğu jeopolitiğinde Suriye

halkının kanının maliyetine müdahil olmaktadır. Lakin Rusya'nın derin bir siyaset olarak ya da iyi planlanmış jeopolitik hamleler olarak gördüğü Suriye siyasetinin temel bir sorunu bulunmaktadır. Rusya, 2012 senesinde devam etmekte olan Suriye krizine 1980 model Soğuk Savaş jeostratejisi ile konuya yaklaşmaktadır. Meseleyi siyah beyaz bir düzeye indirerek Rusya taraftarı diye nitelendirdiği yönetiminin arkasında yaşananlara veya yaşanacaklara bakmaksızın desteklemeye devam etmektedir. Benzer bir şekilde İran'da Suriye konuşurken aslında Suriye'den bahsetmemektedir. İran için Suriye'nin dört anlamı bulunmaktadır. İlk olarak, devrim sonrası bölgesinde işbirliği yapabildiği tek ülke olmasından dolayı önemli bir partnerdir. İkincisi, Lübnan siyasetine müdahil olma aracıdır. Üçüncüsü mezhepçi siyaset İran'ın Suriye'yi mahkûm ettiği bir siyasettir. Son olarak, Suriye, İran'ın tıpkı nükleer meselede olduğu gibi üzerindeki siyasi ambargoyu kırmak için etkili bir silahtır. İran'da Rusya gibi pozisyonunu pozitif değil negatif siyaset üstüne kurmuş durumdadır. Hem Rusya hem de İran Suriye'den bahsederken bugün yaşananlardan değil yarın yaşanma ihtimali olan kötü senaryolardan bahsetmekteler.' (Özhan 2012).

Bu iki ülkenin Suriye üzerinde bu denli çıkar ve ilişkilerinin paralel olması Rusya ve İran'ın uluslararası arenada beraber hareket etmesine olanak sağlamıştır. Askeri ve ekonomik açıdan Rusya ve İran Suriye üzerinde etkili olsalar da siyasi olarak ta bu konuda birbirlerini önemli birer partner olarak görmektedirler (Staar 1999). Yapılması planlanan Cenevre-2 konferansına bu pencereden bakıldığında Rusya kesinlikle İran'ın arabuluculuk faaliyetlerinde bu konferansta bulunmasını isteyecektir.

Yukarıda belirtildiği üzere Rusya'nın da desteğiyle yeni bir platform ve konferans oluşturma girişimleri başlatılmıştır. Rusya'nın yeniden yapılması planlanan bu konferansta İran, Suudi Arabistan ve Mısır'ın da katılmasını talep etmiş, Batı ise Tahran yönetiminin katılmasını fuzuli olduğunu ve ifade etmiştir (Россия и ООН обсуждают подготовку к международной конференции по Сирии 2013).

Rusya Dışişleri Bakanlığı, İran'ın Cenevre-2 konferansına katılması konusunda Suriye'nin komşusu olan İran'ın bu toplantıya katılması gerektiğini ifade

etmiş, bu süreçte bölgedeki bütün kilit ülkelerin bu konferansta bulunması gerekliliğini bildirmiştir (Россия будет добиваться участия Ирана в конференции по Сирии 2013).

İran aynı şekilde bu konferansa katılmayı istemekte ve çözüm sürecinde önemli bir aktör olduğunu vurgulamaktadır. İran'ın Moskova büyükelçisi Seyid Mahmudreza Sacavi Cenevre-2 konferansına Tahran yönetiminin katılımı ile alakalı sorulan soruda, ' Biz elbette bu konferansa katılmak istiyoruz. İlk konferans olan Cenevre-1'de bir sonuç alınamaması doğal bir sonuç olarak karşımıza çıkmıştır. Biz bu bölgede önemli bir konuma sahibiz ve bu konferansa katılmamız bölgede önemli bir etki gösterecektir. Irak ve Afganistan'daki durumun kısmen de olsa düzelmesi ve çözüme kavuşmasında hiç şüphesiz İran'ın önemli bir etkisi olmuştur. Yapılacak olan böyle bir daveti kabul edeceğimizi ve çözüm için elimizden gelen tüm çabayı göstereğimize kimsenin şüphesinin olmaması gerekir.' ifadelerini kullanarak Suriye konusunda daha aktif bir rol almak istediğini bildirmiştir (Гусеву 2013).

Rusya'nın sorunun çözümü için İran'ı dahil edilmesi politikasından muhalefet tarafı rahatsız olmuştur. İran'ın bu konferansa dâhil olma yönünde attığı adımların yanı sıra SMDK lideri Ahmet Carba'nın El-Arabia televizyonuna verdiği bir beyanatta, Cenevre-2 konferansına İran'ın arabulucu rolüyle katılmasına karşı olduklarını, İran'ın Suriye muhalifleri için işgalci ve hasım gözüyle baktığını belirtmiştir (Оппозиция Сирии против участия Ирана в "Женева-2" как посредника 2013).

Bölgede etkisizleştirilmeye çalışılan İran'ın aslında başka planlarının parçası olduğu ifade edilmekte, yapılan yorumlar 'Şam yönetimini devirmek için yapılan girişimlerin büyük bir bölgesel jeopolitik oyunun bir parçası olduğu görülüyor. Bu planlar, açıkça İran'ı hedeflemektedir. İçinde, ABD, NATO ülkeleri, İsrail, Türkiye ve bölgedeki bazı devletlerin yer aldığı bir büyük devletler gurubu, bu ülkenin bölgesel gücünü zayıflatmayı amaçlıyor.' şeklindedir (Ercan 2012, 257).

3.4.1.4. Suriye'de Kimyasal Silah Kullanımı

21 Ağustos 2013 günü Şam'ın çevre bölgelerinde kimyasal silah kullanıldığına dair bilgiler dünya kamuoyuna yansımış ve bu kimyasal silah

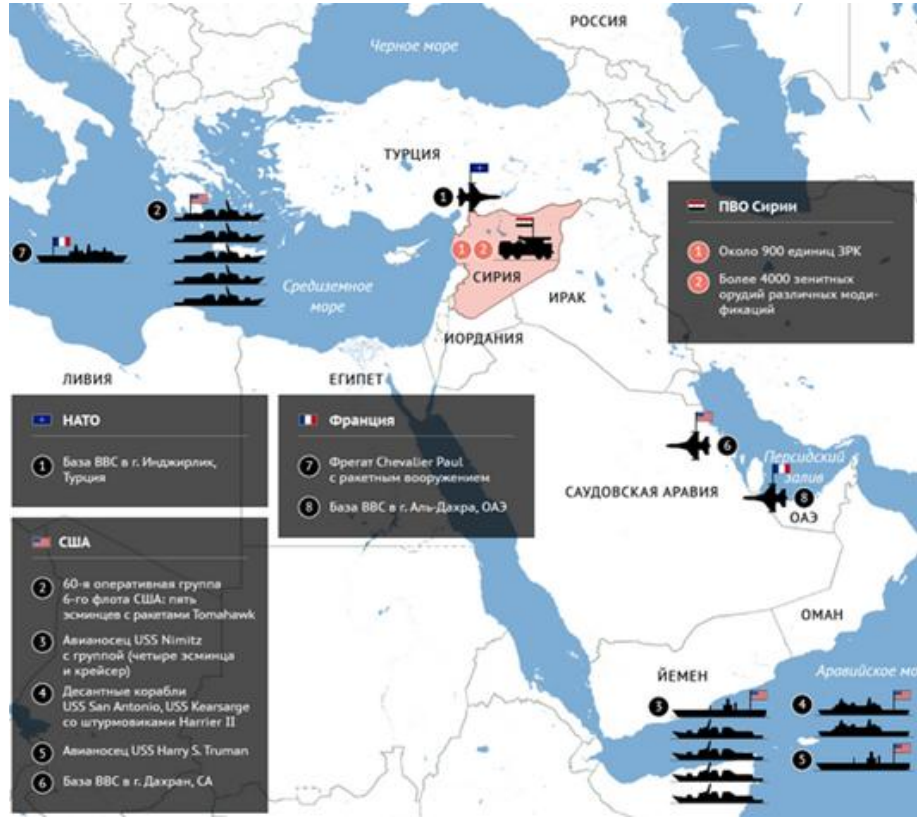
kullanımında yaklaşık 1700 insan yaşamını yitirmiştir (Филиппов 2013). Olayın ortaya çıkmasından sonra ABD ve Rusya yetkilileri yaptıkları görüşmelerde, Suriye’de kimyasal silah kullanıldığı yönünde haberler alındığını ve bunların tespit edilmesi için bilirkişilerin derhal Şam bölgesinde inceleme başlatılması gerektiğini duyurmuşlardır (Лавров и Керри обсудили расследование о применении химоружия в Сирии 2013). Akabinde Suriye muhalefeti Şam bölgesinde kimyasal silah kullanıldığını bildirmiş ve BM heyetinin bölgeye gelerek incelemeler yapmasını talep etmişlerdir. Kimyasal silah kullanımı haberleri tüm dünyaya yayıldığında rejimin destekçisi olan Kremlin yönetimi bu olayın muhalifler tarafından yapılan bir provokasyon olduğunu bildirmiş ve suçunda Esad yönetimine atılmak istendiğini yönünde açıklamalarda bulunmuştur. Bu açıdan Kremlin yönetimi gidecek heyetin objektif kurallar çerçevesinde hareket etmesini talep etmiştir (Новиков 2013).

21 Ağustos 2013 tarihinde Suriye’de kullanılan kimyasal silah ile alakalı Rusya Dışişleri Bakanlığı sözcüsü Aleksandra Lukaşeviça tarafından yapılan açıklamada, ‘Suriye’de kullanılan kimyasal silahın planlı bir eylem ve provokasyona dayalı bir hareket olduğu şeklinde değerlendirmede bulunmuş, bu canice işlenen cinayetler için internette bir çok haber ve belgeler dolaşmakta, olayın açık bir provokasyon olduğu görülmektedir. Ayrıca bu kimyasal silah kullanımı ile alakalı Avrupa devletlerinden ve BM Genel Kurulundan Suriye’ye müdahale edilmesi yönünde bir karar çıkacak gibi gözükmemektedir.’ şeklinde açıklama yapmıştır (МИД РФ: сообщения о применении химоружия в Сирии, возможно провокация 2013).

Birkaç gün sonra ABD Devlet Başkanı ülkesinin savaş gemilerinin Akdeniz’de konuşlandırılması için talimat vermiştir. Suriye’ye askeri bir operasyon yapılma olasılığını ortaya çıkaran bu hamle kimyasal silah kullanılması kesinleştiğinde müdahale yapılması şeklinde yorumlanmıştır (Саможнев, Пентагон передислоцирует корабли ближе к Сирии для возможного удара 2013).

Kimyasal silah kullanıldığına dair tespit yapılması için bölgeye gönderilen bilirkişilerin araştırmaları neticesinde Şam’da ve çevresinde kimyasal silah kullanıldığı tespit edilmiştir. Yapılan açıklama sonrasına ABD, Suriye’ye müdahale

edilmesi konusunda kesin karar almıştır (США готовы к военному вмешательству в Сирии 2013). Suriye'ye müdahale konusunda ABD'ye destek Fransa ve İngiltere'den gelmiştir (Филиппов 2013).

Şekil 2. Suriye Müdahalesine Katılacak Ülkelerin Harekât Planı

Kaynak: <http://ria.ru/infografika/20130829/959445869.html> haber sitesinden alınmıştır. (29.08.2013)

ABD ve müttefikleri Suriye'ye müdahale konusunda hazırlık içerisindeyken BM tarafından oluşturulan Suriye'de kullanılan kimyasal silahların araştırılması için görevlendirilen özel komisyon başkanından gelen açıklamada, ' Olayın üzerinde bir hafta geçti ve kimyasal silah kullanıldığını tespit ettik, lakin silahın kimler tarafından kullanıldığı henüz tam anlamıyla anlaşılamamıştır. Bu konuda daha fazla çalışma yapmamız gerekmektedir.' ifadesiyle araştırma sürecinin halen devam ettiğini bildirmiştir (ООН: Химическая атака под Дамаском была организована оппозицией 2013).

Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin, Suriye’de kimyasal silah kullanması sebebiyle bu ülkenin ABD ve müttefikleri tarafından vurulmak istenmesine karşı olduklarını, ‘Henüz olay ile alakalı tam bir malumata sahip olmadan faturayı hemen yönetime kesmek ve saldırıda bulunmak gayrimeşru bir davranıştır. Biz şimdi olduğu gibi Suriye’ye gelecekte de yardım edeceğiz. İki ülke arasında askeri, silah ve ekonomik başlıklarda çok ciddi ilişkiler mevcuttur ve bu iyi ilişkileri geliştirme taraftarıyız.’ sözleriyle Suriye yönetimine desteğini tekrarlamıştır (Маловерьян 2013).

Yine Putin, Suriye’ye müdahale edilmesini engellemek ve müdahale yapacak ülkelerde kısmen de olsa çekince yaratabilmek için Suriye’ye sağladıkları S-300 füzelerinin tesliminin belli bir dönem için durdurulduğunu fakat bu durdurma işleminin daimi olmadığını söylemiştir. Suriye’ye yapılacak bir müdahale karşısında tekrar silah satışının olabileceğine değinen Putin, ‘ Bu satış savaş sebebiyle değil daha önceki yıllarda yaptığımız anlaşmalar çerçevesinde yürütülen faaliyetlerdir.’ ifadelerini kullanmıştır (Президент: Россия приостановила поставку Сирии деталей С-300 2013).

ABD kongresinin Suriye’ye müdahale kararını etkileme adına Rusya’nın yaptığı bir başka hamle de Karadeniz’de bulunan donanmasının bir bölümünü Suriye karasularına göndermek olmuştur (Российский корабль "Сметливый" будет направлен к берегам Сирии 2013).

İlerleyen süreçte Suriye konusunu görüşmek için BM’in 5 daimi üyesi Rusya’nın girişimiyle bir toplantı yapmıştır. Bu toplantıda Rusya, Suriye’ye müdahale yapılmaması yönünde bildiride bulunmuş ve ABD’nin bölgede daha önce yaptığı Afganistan ve Irak müdahalelerinde başarısız olduğu hatırlatılmış, çözümün diplomatik yollarla aranması gerektiği tavsiyelerinde bulunmuştur (Встреча членов Совбеза ООН по Сирии состоится по запросу РФ 2013).

Eylül ayının başında Rusya Dışişleri ABD’nin Suriye’ye yapmayı düşündüğü müdahale kararından vazgeçirmek için, ‘Eğer ABD Suriye’ye askeri bir müdahalede bulunursa yapmaya uğraştığımız Cenevre-2 konferansına çok büyük zarar verecek ve geri dönüşü olmayan bir gidişat ortaya çıkacaktır. ABD her ne olursa olsun

diplomasiye yer vermelidir.’ açıklamaları ile süreci durdurma adına attığı adımlarına devam etmiştir (Лавров: Нанесение США удара по Сирии отдаляет перспективы "Женева-2 2013).

Kremlin yönetimi Suriye’ye yapılması düşünülen müdahaleyi durdurma adına son kozunu oynamış ve Suriye’nin elinde buluna kimyasal silahların uluslararası kontrolün denetimine verilmesi ve imha edilmesi yönünde teklifte bulunmuştur. RF Devlet Başkanı Vladimir Putin, Suriye yönetiminin kimyasal silahlarının kontrolü için bize katılacağına inandığı bildirmiş, Suriye ile iyi bir müttefikiz ve bu konuda da beraber hareket edeceğiz. Rejime yönelik tek yönlü bir silahsızlandırma oluşması durumunda bu durumun daha büyük sıkıntılara yol açabileceğini bildiren Putin, krizin aşılması için bu sürecin iyi bir adım olduğunu ifade etmiştir (Россия надеется, что Сирия согласится на контроль за химоружием 2013).

9 Eylül 2013 tarihinde Rusya’nın Suriye’ye yaptığı teklif etkili olmuş ve ABD Suriye’ye müdahale kararını ertelemiştir. Rusya’nın gelişen bu süreçte yapmış olduğu önemli girişimlerin dışında, Obama ABD kongresinden destek alamayacağını görmesi de etkili olmuştur (Макарычев, США готовы отложить удар по Сирии 2013). Rusya’nın bu teklifi, Suriye yönetimi için üstün gayretlerde çalışmaları ve diplomasi atakları adeta yönetimi ipten almış ve müdahale kararını etkilemiştir.

RF Devlet Başkanı Vladimir Putin New York Times gazetesine yayınlanan makalesinde ‘Biz ABD ile yıllarca farklı pozisyonlarda bulunduk. Özellikle soğuk savaş yıllarında bu çok bariz olarak görülmüştür. Fakat unutulmamalıdır ki tüm dünyayı kasıp kavuran Nazi tehdidine karşı beraber hareket ettik ve bu tehlikeyi bertaraf ettik. Ardından BM’i kurulmasını sağlayarak dünyada bir kez daha böyle bir tehlikenin yaşanmasının önüne geçtik. Fakat son zamanlarda yaşanan gelişmelerde ABD’nin Suriye’yi vurma talepleri bölgede potansiyel riskler devam ettirmekte ve bir çok çevre ülkeler ve dini liderler Papa dahil ABD’ye bu konuda destek vermektedir. Bu destek daha fazla insanın ölmesine sebep olmakta ve çatışma sınır ötesine taşınmaktadır. ABD’nin bu vurma kararı dışında bölgede devam etmekte olan İran’ın nükleer programı sebebiyle gerginlik, çözülmeyi bekleyen İsrail-Filistin sorununa balta vurmakta, Ortadoğu ve Kuzey Afrika’yı daha fazla istikrarsızlığa

sürüklemektedir. Bu hamle uluslararası hukuku ve düzenini tehlikeye atabilir. Bunların dışında Suriye’de devam eden iç savaşta dışarıdan getirilen yüzlerce paralı asker ve giriştikleri çatışmalar sebebiyle sadece Rusya değil Arap devletleri ve hatta Batı dahil rahatsız olmaktadır. Yapılan bu dış yardım ve savaş ortamında kim garanti edebilir ki Mısır ve Mali’de yaşanan olayların burada ve bizim ülkemizde de yaşanmayacağını. Anlaşıyor ki sizden bize doğru büyük bir tehdit gelmesi muhtemeldir. ABD’nin bölgede giriştiği operasyon ve müdahalelerine bakıldığında Afganistan olsun, Libya müdahalesi olsun Irak operasyonu olsun yüz binlerce insan ve çocuk ölmüştür. Irak’ta halen devam eden iç savaş canlı örnek olarak gösterilebilir. O halde sorulması gereken neden ABD halen yanlış yapmaya devam etmektedir?’ (Putin 2013).

Putin, ‘Artık kuvvet kullanma dilini terk etmemiz gerekmektedir. Uygar bir dil kullanarak sorunları ve çatışmaları diplomasiyle ve masa başında çözmemiz zaruridir. Rusya dahil tüm dünya ülkeleri ve özellikle ABD’nin Suriye yönetimine desek vererek ülkedeki kimyasal cephaneliklerinin kontrol altına alınması ve sonraki adım olan yok edilmesi işleminde yardımcı olması’ gerektiği ifadelerini kullanmıştır (Putin 2013).

ABD Devlet Başkanı Barak Obama yaptığı açıklamada, Suriye’deki kimyasal silahların toplanması ve kontrol altına alınması için Putin ile yaptığı görüşmeler neticesinde olumlu yanıt almış ve Putin’e böyle bir sorumluluğu aldığından ötürü teşekkür etmiş, bu konuda iyimser bir tablo çizmiştir. ABD ve Rusya ortaklaşa yapacakları bir çalışmayla Suriye’deki kimyasal silahların uluslararası denetime teslim edeceklerini açıklamışlardır (Обама поддержал участие Путина в решении сирийской проблемы 2013).

9 Eylül günü Suriye’den gelen cevapta aynı paralellikte olmuş, rejim elinde bulundurduğu kimyasal silahların uluslararası kontrole verilmesini kabul ettiğini açıklamıştır. Moskova’da iki ülkenin diplomatik temsilcileri buluşacak ve bir yol haritası çizilecektir. Rusya Dışişleri Bakanı Sergey Lavrov yapılacak toplantıda sadece kimyasal silahların muhafazası konuşulmayacak, bir sonraki adım olan bu

silahların yok edilmesi yönünde de görüşmeler yapılacağını bildirmiştir (Макарычев 2013).

Tüm bu gayretlere bakıldığında belki de tüm dünya ABD'nin Suriye'ye müdahale edeceğini konuşurken yeterli desteği bulamayan Obama, Operasyon'un sınırlı bir müdahale olacağını bildirmiş daha sonra yaptığı açıklamada ise sadece belirli noktalara düzenlenecek bir hava operasyonundan bahsetmiştir. Bu yönüyle Obama yönetimi müdahale kararından vazgeçmiş gibi gözükmekte Rusya'dan gelebilecek bir teklife açık olduğunu gizliden gizliye ifade etmiştir. Bu sonuç dünyada Rusya'nın bir diplomatik başarısı olarak adlandırılmıştır.

Her ne kadar ABD operasyon konusunda ayak direktse de dünya kamuoyunun önemli ülkeleri bu müdahaleye yeşil ışık yakmış, 32 ülke bu operasyona destek vermiştir. Bu ülkeler Avustralya, Büyük Britanya, İspanya, İtalya, Kanada, Kore, Suudi Arabistan, Türkiye, Fransa, Japonya, Arnavutluk, Hırvatistan, Danimarka, Estonya, Letonya, Litvanya, Almanya, Honduras, Macaristan, Fas, Katar, Romanya, Birleşik Arap Emirlikleri, Kosova, Gürcistan, Guatemala, Kuveyt, Malta, Karadağ, Panama, Polonya ve Portekiz. Diğer taraftan Suriye resmi makamları kimyasal silah ile alakalı tüm ithamları reddetmiş ve elinde bulundurduğu kimyasal silahların uluslararası kontrole verilmesini kabul etmiştir (Гущин, Военную операцию США в Сирии поддержали 32 государства 2013).

Rusya'nın kimyasal silah hamlesini yorumlayan Rosiskaya Gazeta yazarı Fedor Lukyanov, 'Rusya'nın bu hamlesi çok zekice ve planlanmış hamle olmuştur. İlk önce kimyasal silah kullanımı ile alakalı dünya medyasında kısır döngülü bir tartışma başlatmış ve delillerin gerçeği yansıtmadığını savunmuştur. Daha sonra Batı'ya bu ülke ile çok köklü bir müttefik olduklarını hatırlatmış ve kimyasal silahların yönetimin elinden alınması ve uluslararası kontrole verilmesi teklif etmiştir. Rusya'nın bu yaptığı teklif tarafsız olarak kabul edilen ülkeler tarafından da destek görmüştür. Bu teklif aslında bir bakıma Rusya ile ABD arasında arapsaçına dönen ilişkilerin çözülmesi adına iki ülkeye nefes aldırılmıştır. Rusya bir bakıma bir kez daha Suriye'yi parçalanmaktan kurtarmış ve bir şans daha vermiştir.' (Лукьянов, Поймали на слове 2013).

Bir başka önemli yorum ise ‘Suriye’ye uluslararası müdahale konusunda Rusya’nın ilk yapacağı hamle Suriye’nin vurulmasına müsaade etmeyeceğidir. Bu konuda Rusya elini güçlendirmek için ilk adım Suriye’nin elinde bulundurduğu kimyasal silahları uluslararası denetime vermesi, bir sonraki adımda bu silahların ve ülke içerisindeki kimyasal silah üretim tesislerinin yok edilmesidir. Suriye’nin elindeki kimyasal silahlarından vazgeçmesi ABD’den korktuğu anlamına gelmemektedir. Sadece Rusya’ya duyduğu saygı ve itimat bunda en önemli etkindir’ (Радзиховский 2013). Bu politikaya benzer bir açıklama Rus Dışışleri Bakanı Sergey Lavrov’dan gelmiştir. Lavrov ‘Suriye’nin elinde bulundurduğu kimyasal silah cephanelerinin de yok edeceğini, Suriye’nin kimyasal silahların yasaklanması örgütüne katılacağını bildirmiştir (Иран поддержал инициативу России о контроле над сирийским химоружием 2013).

Rusya’nın Suriye’ye yapılması düşünülen müdahaleyi durdurma adına girişimleri sebebiyle İran Rusya’ya memnuniyetini bildirmiştir. İran Dışışleri Bakanlığı basın sözcüsü Marziye Afham tarafından Rusya’nın Suriye’deki kimyasal silahların akıbeti hakkında yaptığı çalışmalar ile ilgili açıklamasında, Rusya’yu Suriye’deki kimyasal silahların uluslararası kontrole verilmesi ile alakalı yaptığı çalışmaya desteklediklerini açıklamıştır. Basın sözcüsü ‘Biz bölgemizin kitle imha silahlarından temizlenmesini istiyoruz. Suriye’deki muhalif grupların böyle silahlara sahip olması konusunda da son derece hassas olmalıyız.’ ifadelerini kullanmıştır (Иран поддержал инициативу России о контроле над сирийским химоружием 2013).

Rusya’ya bu konuda bir diğer destek Çin’den gelmiştir. Çin Dışışleri Bakanlığı’ndan yapılan açıklamada, Rusya’nın Suriye’deki kimyasal silahların uluslararası kontrole devredilmesi girişimlerini desteklemiştir (Китай поддержал инициативу России по контролю над химоружием в Сирии 2013).

Libya Dışışleri Bakanı ve Arap Ligi başkanı olan Muhammed Abdel Aziz Rusya’nın bu girişimlerinin olumlu sonuç doğuracağına inandığını ifade etmiştir. Arap Liginde bu konuyu halen görüşmediklerini ifade eden Aziz şimdilik sadece Sergey Lavrov ile bu konuyu görüştiklerini ve pek yakında iyi ve olumlu sonuçların

doğması adına önemli bir girişim olduğunu söylemiştir (ЛИАГ поддержала предложение России по химическому оружию в Сирии 2013).

Bir başka açıklama BM'den gelmiştir. BMGK'nin aldığı karar neticesinde Suriye'nin kimyasal silahların teslimi yönünde karara destek verilmiş ve Rusya'nın bu konuda yapmış olduğu çabalar sonuç verdiği ifade edilmiştir (Горелик 2013). Rusya'ya yakın iki müttefik olan İran ve Çin'den gelen olumlu açıklamalar karşısında Türkiye'den de farklı bir açıklama gelmiştir. Türkiye Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu, Rusya'nın kimyasal silahların uluslararası kontrole devredilmesi girişimlerini olumlu karşıladıklarını fakat Türkiye ve dünya kamuoyunun sürecin bu kadar basite indirgenmesinden memnun olmadığını, bu silahları kullananların cezalandırılması gerektiğini vurgulamış, 1700 kişi öldüğü bir ortamda suçluların cezasız kalmasının düşünülemeyeceğini ekleyen Davutoğlu, Suriye rejiminin bu sorumluluktan kaçamayacağını ifade etmiştir (Инициатива РФ по химоружию никого не удовлетворит, заявил МИД Турции 2013).

Rusya Dışişleri Bakanı Lavrov'un Suriye'deki kimyasal silahların bu ülkeden arındırılması gerektiğini belirtmiş ve Kimyasal Silahları Yasaklama Örgütünün derhal Suriye'ye gitmesi gerektiğini vurgulamıştır. Silahların toplanmasıyla alakalı bir yol haritasının çizilmesi gerektiğini ifade etmiştir (Лавров поддержал вхождение Сирии в Организацию по запрещению химоружия 2013).

Sürecin nasıl devam edeceğini konuşmak için Rusya ve ABD bir toplantı düzenlemiştir. 14 Eylül 2013 tarihinde Cenevre'de yapılan toplantı sonucunda Suriye'deki kimyasal silahların kontrol altına alınması ve imha edilmesi konusunda anlaşmaya varılmıştır. Bu anlaşmaya göre 2014 yılı ortasına kadar Suriye'deki kimyasal silahlar imha edilecek ve uluslararası müdahalede yapılmayacaktır (Лавров: цель, поставленная Путиным и Обамой по Сирии, достигнута 2013). Ayrıca Cenevre-1 görüşmelerinde elle tutulur bir sonuç alınamaması sebebiyle Cenevre-2 konferansında bu konunun da görüşmeye alınması kararlaştırılmış, Suriye'deki kimyasal silahların tespit edilmesi için bir bilirkişi heyetinin oluşturulması yönünde anlaşmaya varılmıştır (Шестаков 2013).

Rus Dışışleri Bakanlığı Suriye'ye gidecek BM heyetin güvenliğini sağlamak için bu ülkeye asker gönderebileceğini bildirmiş ve bu sürecin akamete uğramaması için her türlü tedbirleri alınacağını bildirmiştir (Россия готова послать солдат в Сирию для обеспечения безопасности инспекторов ООН 2013).

Kimyasal silahların kontrol edilmesi konusunda Rusya ve ABD başlangıçta mutabakata varmış olsa da Rusya doğu Akdeniz'de Suriye kara sularında kendi donanmasını arttırmayı ihmal etmemiştir (Россия увеличит число боевых кораблей в Средиземноморье до десяти 2013).

Eylül ayında şam yönetimi kimyasal silahların uluslararası kontrole teslim edilmesi için kendilerinin hazır olduklarını fakat bu silahların yok edilmesi için 1 milyar ABD doları gibi bir kaynağa ihtiyaç olduğunu, kendileri için zaman probleminin olmadığını, tek sıkıntının kaynak olduğunu bildirmiştir (Башар Асад: Сирия готова к уничтожению своего химоружия 2013).

11 Ekim günü Rusya Suriye'de kimyasal silahların tespiti sürecinde bir diğer önemli aktör olan AB ile bir dizi görüşe gerçekleştirmiştir. Bu görüşmede kimyasal silahların tespit sürecinde yaşanan gelişmeleri taraflar birbirlerine aktarmıştır (Россия и ЕС обсудят 11 октября в Москве химразоружение в Сирии 2013).

Kimyasal silahlar konusunda Rusya'nın desteğini alan Suriye yönetimi kimyasal silahların yasaklanması örgütüne başvuru için gerekli belgeleri hazırlamış ve 14 Ekim 2013 tarihinde bu sözleşmeyi imzalayarak bu örgütün yesi olmuştur. Rusya'nın Suriye'yi adeta ipten alması ve bunun da farkında olan Suriye yönetimi Rusya'nın bu örgüte katılma teklifini düşünmeden kabul etmiştir (Сирия присоединится к Конвенции о запрете химоружия 14 октября 2013).

Suriye'deki kimyasal silahların tespit edilmesi ve yok edilmesi için şam'a giden BM bilirkişileri Ekim ayının başında görevlerine başlamıştır. Sergey Lavrov Endonezya temaslarında bulunurken bu ekibin faaliyetleri ile ilgili yaptığı açıklamada Suriye uzmanları ve BM uzmanları arasında çok iyi bir işbirliği ve gidişatin olduğu ve sürecin sağlıklı bir şekilde devam ettiğini, sorunsuz bir şekilde

süreci sonlandırmak istediklerini ifade etmiştir (Дамаск безупречно сотрудничает с экспертами ООН, заявил Лавров 2013).

Devam eden silahsızlandırma ve arındırma çalışmalarının ilk etabının tamamlanmasıyla sürecin ilk adımı böylece atılmıştır. Sergey Lavrov Suriye’de devam eden kimyasal silahsızlanma çalışmalarının ilk etabının başarı ile tamamlandığını ve Rusya’nın bu sürece çok önem verdiğini ifade etmiştir. İlk etapta Suriye’de kimyasal silahların tespiti ve askeri anlamda kullanılması önlenmiş ve 2014 yılı ortasına kadar bu sürecin biteceğini bildirmiştir (Россия приветствует завершение первого этапа химразоружения в Сирии 2013).

Kasım ayının başında Kimyasal Silahları Yasaklama Örgütü Suriye’deki silahların tam envanter sayımını yapmış, silahlar parçalara ayrılarak etkisiz hale getirilmiş ve bunu bir rapor halinde BM Güvenlik Konseyine sunmuştur (ОЗХО учитывает подходы РФ по ликвидации химоружия 2013). Rusya Dışişleri Bakanlığı’nın açıklamasında, ‘Artık kimyasal silahlar tespit edilmiş ve sürecin birinci aşaması sonlandırılmıştır. İkinci aşama bu kimyasal silahları belirlenecek yerlerde imha edilmesi oluşturmaktadır. İlk başta bu silahları sahil bölgelerine yakın yerlere konuşlandırılması daha sonrada üçüncü bir ülkeye transfer edilmesi gerekmektedir.’ (МИД: Компоненты сирийского химоружия уничтожат в третьих странах 2013).

Suriye’de bulunan kimyasal silahların imhası için Arnavutluk ile görüşmelere başlanılmış, bu ülkenin dışında birkaç ülke ile de temaslar devam edilmiştir. Suriye kimyasal silahların imhası yönünde kaynak yetersizliği olduğunu daha önceleri ifade etmiş, Rusya da bu silahların transferi için kendisinin yardım edebileceğini ve 2 milyon ABD doları kadar bir kaynak ayırabileceğini bildirmiştir (СМИ: Россия готова потратить на уничтожение химоружия Сирии \$2 млн 2013).

Suriye yönetiminin kontrolünde bulunan kimyasal silahların imhası için Kimyasal Silahları Yasaklama Örgütünün 31 Ekim 2013 tarihinde yaptığı açıklamada 31 Aralık 2013’e kadar yüksek dozlu silahların Suriye’den çıkarılacağını bildirmiştir. Ne var ki ülkedeki istikrarsızlık devam etmesi sebebiyle belirtilen takvime kadar süreç tamamlanamamıştır. Kimyasal Silahları Önleme Örgütü’nün

belirlediği yeni takvimde ülkede yaklaşık 20 ton toksit hardal gazının 31 Mart 2014 tarihine kadar Suriye'den çıkarılması ve Haziran 2014 sonuna kadar ülkedeki tüm kimyasal silahların temizlenmesi amaçlanmaktadır (Лавров: внутренняя оппозиция Сирии должна участвовать в "Женева-2" 2014).

3.4.2. Arap Baharı Sürecinde Rusya'nın Suriye'ye Verdiği Askeri Destek

Arap Baharı süreci başlaması ve Suriye'de bu sürecin bir iç savaşa dönüşmesi, rejimi destekleyen Rusya'nın bu aşamada vereceği siyasi destek tek başına yeterli olmayacaktır. Sebepleri ise ülkede iç savaşın halen devam etmesi ve koltuğunu koruma adına rejimin silah kullanmaya devam etmesidir. Rusya kimi zaman açıktan kimi zaman gizli olarak askeri desteğini rejime sağlamakta, uluslararası baskılara aldırış etmeden ve bölge dengelerini bazen de önünü arkasını hesaplamadan önemli ve güçlü silahların teslimatını yapmaktadır.

Stokholm Uluslararası Barış Araştırmaları enstitüsünün raporuna göre 2007-2011 yılları arasında Rusya Suriye'ye altı kez büyük silah ihracatı yapmış ve yapılmış olan beş büyük silah teslimatında Suriye Devlet Başkanı Beşar Esad'a iç savaş süresince ihtiyacı olan silah gücünün yaklaşık %72'sinin karşılandığı bildirilmiştir (Импорт оружия из России в Сирию резко возрос 2012).

Rusya için Suriye'nin siyasi öneminin dışında bir başka önemli pozisyonu daha vardır, o da silah sanayidir. Rusya 2007-2010 yılları arasında Suriye'ye yaklaşık olarak 5 milyar ABD doları değerinde silah ihracatına bulunmuş ve bu son yıllarda artarak devam etmektedir. Rusya içerisinde çok büyük şirketlerin bu silah ihracatının içerisinde yer alması bir başka önemli etkidir. Ayrıca 2009 yılında yapılan bir araştırmada Rusya'da yaklaşık olarak 3 milyon kişi dolaylı ya da dolaysız olarak silah endüstrisinde çalışmaktadır. Ayrıca yine sanayi sektöründe toplam çalışan işçi sayısının yaklaşık beşte birini bu silah sanayisi sektörü oluşturmaktadır. Bu perspektiften bakıldığında Rusya için silah ihracatının ne denli önemli olduğunu anlaşılmaktadır. Sergey Lavrov'un belli dönemlerde yaptığı, Suriye'ye silah sevkiyatını durdurduklarını belirten demeçleri bu sektörün fazlasıyla ilgisini çekmektedir. Ayrıca Rusya'da bu sektörün gücünün farkında olan uluslararası

birliklerinin silah sevkiyatı durdurmak gibi açıklamalardan çok fazla etkilenmediği tartışılmaktadır (Фрагискатос 2013).

Rusya her ne kadar uluslararası baskılar artmış olsa bile Suriye'yi silahlandırmaya devam etmektedir (Turan 2012, 268). Çünkü Libya'ya yapılan müdahalenin aynısı Suriye'ye yapılabilir olması Rusya'nın isteyebileceği bir durum değildir. Ayrıca bu iç çatışmalar başlamadan önce yapılmış olan anlaşmalar sebebiyle silah satışı meşru zeminde devam etmektedir. Rusya uluslararası arenada bu anlaşmaları örnek göstererek aslında kendini sağlama almakta ve bu silah teslim sürecinin daha önceden planlı olduğunu vurgulamaktadır. Rusya'nın sağladığı silahların kabiliyetleri son model ve her türlü müdahaleye karşı son derece güçlü silah sistemleri olarak öne çıkmaktadır (Лукьянов 23).

Uluslararası kamuoyunu tedirgin eden ve özelde İsrail'in rahatsız olduğu bir diğer silah teslim konusu S-300 füzeleri olmuştur. Ortadoğu'daki bu yakın müttefikine silah desteği konusunda hiçbir çekincesi bulunmayan Rusya, S-300 füzelerinin Suriye yönetimine teslim edilmesi yönünde hiçbir engel olmadığını uluslararası kuralları çiğnemediklerini, teslim edilecek olan bu füzelerin Suriye'de başlayan iç savaştan önce görüşüldüğünü ve imzaların atıldığını ifade etmiştir (Лойко 2013).

S-300 füzeleri ile ilgili RF Devlet Başkanı Putin, Suriye Arap ordusuna tarihte ilk silahı temin eden ülkenin kendileri olduğunu belirtmiş ve bölgeye yerleştirilmiş olan Amerika'nın Patriot füzelerinden müttefik Suriye'yi korumak için S-300 ve S-400 füzelerini gönderdiklerini ve bu sistemin Patriot füzelerinden daha gelişmiş bir sistem olduklarını ifade etmiş, füzelerin yanında bu sisteme kumanda edecek askeri uzman personelde görevlendirdiklerini belirtmiştir (Путин: Мы пошлем в Сирию S-400 и российских военных специалистов 2013).

İsrail hükümeti Rusya'dan Suriye'ye S-300 füzelerini satmamasını talep etmiş, böyle bir hamlenin Suriye'nin savunma gücünü arttıracak ve Şam yönetiminin elini güçlendireceğini ifade etmiştir. Ayrıca Suriye Rusya'dan 900 milyon ABD doları karşılığında S-300 füzeleri için 4 adet fırlatma rampası satın almıştır (Израиль просит Россию не продавать Сирии комплексы С-300 2013).

Rusya Dışışleri Bakanlığı yaptığı açıklamada; ‘Suriye’ye S-300 füzelerinin verileceğini ve bu durumun uluslararası kurallara aykırı olmadığını ifade etmiştir. Bu sistem Suriye’ye havadan gelebilecek tehditlere karşı kendini havadan korumasına olanak tanımaktadır.’ açıklamaları ile silah satışa devam edeceklerini bildirmiştir (Будет ли Россия поставлять Сирии комплексы ПВО? 2013).

Suriye Devlet Başkanı Beşar Esad Rus gazetesi İzvestiya'ya verdiği bir mülakatta S-300 füzeleri ile alakalı sorulan bir soruda, ‘Elbette bir ülke elindeki silah varlıklarının sayısını veya kabiliyetini beyan etmek zorunda değildir. Bu konu ülkenin gizli konuları arasında yer alır. Rusya ile karşılıklı olarak yapılmış bir anlaşma vardır ve Rusya bu anlaşmanın gereklerini yerine getirmektedir. Elbette ABD ve Avrupa bu anlaşma konusunda baskı yapmaktadır. Lakin Körfez ülkelerinden her hangi bir baskı ve engelleme görmemekteyiz. Rusya Suriye’nin ve Suriye halkının korunması için gerekli savunma desteğini sağlayacaktır.’ şeklinde cevap vermiştir (Все контракты с Россией выполняются 2013).

Amerikan The NewYork Times gazetesinde yayınlanan bir haberde, Rusya’nın Suriye’ye sadece S-300 füzesi vermediği bunların yanında Yahont füzelerini verdiği haberleri çıkmıştır. Sadece bu füzeler değil, bu füzelere ait olan tüm kompleks olan İskender füze sistemini verdiği haberleri yapılmıştır. Rusya donanmasının artış gösterdiği dönem olan bu zamanda ilaveten bu füze sisteminin Rusya tarafından verilmesi neticesinde bu füzeleri ilk yönelteceği yer olarak ta Türkiye gösterilmiştir. Rusya’nın daha öncede Yahont füzelerini Suriye’ye verdiğini yazan haberde, son teslimatta Rusya son teknoloji ile donatılmış olan ve havadan radar destekli Yahont füzelerini verdiğini ve bu füzelerin bölgede Suriye’nin elini güçlendirdiğini belirtilmiştir. Rusya’nın Suriye satrancında bu hamlesiyle elini güçlendirdiğini yazan Amerikan The Wall Street Journal gazetesi, teslim edilen bu sistemler sayesinde Rusya savaş gemileri doğu Akdeniz’de daha rahat devriye atabileceği, Batı ve İsrail’in Suriye’de devam eden iç savaşa müdahale etme ihtimalinin zayıflatıldığını yazmıştır. Batı’dan yapılan açıklamada Rusya’nın bu hamlesinin kendilerini korkutmadıklarını fakat bölgede istikrarın sağlanması için çalışmaları sekteye uğratacağını, yeni riskler doğuracağını ve bölge patlamaya hazır bir duruma yaklaştığını bildirmişlerdir (Гладилин 2013).

Rusya bölgedeki Arap komşularına rağmen halen neden Beşar Esad’a askeri destek vermektedir? Dünya silah ticareti analistlerinden olan İgor Korotçenko’nun yorumuna göre; jeopolitik açıdan bakıldığında buradaki Tartus limanı Rus donanması için tek limanı olması ve Rusya Suriye’nin eskiden beri silah tedarikçisi olmasıdır. Suriye topraklarında ülkenin kıyı güvenliğini sağlayacak Bastion roketleri ve gemi tehditlerine karşı koruma sağlayan Yahont füzelerini yerleştirmiştir. Ayrıca Suriye’nin elinde bulundurduğu T-72 tanklarını modernize edilmiş ve planlı olan MIG-29 savaş uçaklarını teslimatı yapılmıştır (Коротченко 2012).

2013 yılında uluslararası kamuoyunda Suriye’de devam eden iç savaş sebebiyle dış müdahale yapılması gündeme gelmiştir. Rusya Suriye’nin kara sularını korumak maksadıyla Tartus’ta bulunan limanını güçlendirme kararı almış ve doğu Akdeniz bölgesine Suriye sınırlarını korumak maksadıyla toplam 36 savaş gemisi ve 4 deniz altı göndermiştir. Bu doğu Akdeniz bölgesinde Rusya’nın önemli bir güç olmasına olanak sağlamış ve burada yaptığı tatbikatlarla Suriye’ye desteğini askeri açıdan göstermiştir. 5 Nisan 2013 yılında Rusya’dan yapılan açıklamada Suriye sınırında bulunan Rus filosunun yeniden modernize edileceğini duyurmuş ve bu bölgeye müfreze filoların dışında Pasifik donanma filosunu görevlendireceğini açıklamıştır. Bu pasifik filonun içerisinde büyük bir denizaltısavar gemisi, büyük bir çıkarma gemisi ve okyanuslarda kullanılan büyük bir cankurtaran gemisi görevlendireceğini ifade edilmiştir. 11 Nisan günü Baltık deniz filosunda görevli iki adet gemi Suriye sınırında görev yapmak için gönderilmiştir. 12 Nisan’da Karadeniz’de konuşlu bulunan deniz filosunun bir kısmı boğazlardan ve Ege denizinden geçerek Tartus limanına gönderilmiştir. Suriye kara sularında Rus savaş gemilerinin ve filolarının bu kadar kısa sürede bu kadar hızlı artması Rusya’nın açıkladığı sadece tatbikat amaçlı bir durum olduğunu boşa çıkarmaktadır. Bu konu ile alakalı Rusya basınında yapılan yorumlar, ‘Yapılan bunca girişim, hazırlanma ve dönüşüm bu müfrezelerin çok uzun bir süre burada kalacağını ve taktik bir amaç doğrultusunda burada yerleştirildiğini göstermektedir.’ şeklinde olmuştur (Тихонов 2013).

Rusya donanmasında emekli Tümamiral Aleksey Poşegin’in Rus donanmasının özellikleri ile ilgili verdiği bilgilerde, ‘Rusya’nın gönderdiği çıkarma

gemileri SSCB döneminden kalma, gayet kullanışlı ve kabiliyetli gemilerdir. Bu gemiler askeri araç gereç ve yük taşıma kabiliyetleri olan gemilerdir ve bu gemiler zamanında dünyanın değişik bölgelerinde aktif olarak kullanılmıştır. Gemilerden bir kısmı yaklaşık 5 adet tank taşıyabilecek kapasitesi vardır. Hatta büyük çaplı bir füze sistemi de taşıyabilme kapasitesindedir. Yine bir başka gemide üzerine yerleştirilebilecek bir S-300 füzesini taşıyabilecek kapasitededir. Rusya ile Suriye arasında gerçekleşen bu askeri faaliyetler tarihte daha öncede yaşanmış gelişmelerdir. Moskova, tarihte Suriye'ye çok defa silah yardımıyla bulunmuştur. Ortadoğu'da 1982 yılında meydana gelen krizde SSCB deniz ulaşımı ve donanma olarak Suriye ordusuna çok defa yeni teknolojik silah yardımıyla bulunmuştur. Bölgede İsrail'i desteklemek amacıyla Amerikan 6. filosu görev yaparken de Sovyet filosu Tartus limanını aktif bir şekilde kullanmıştır.' (Тихонов 2013). Tüm bu destekler Suriye yönetiminin hem içeride hem de dışarıda elini güçlendirmiş, Rusya'nın izni olmaksızın hiçbir uluslararası toplumun veya kuruluşun Suriye'ye müdahale edemeyeceği askeri olanaklar çerçevesinde de gösterilmiştir.

SONUÇ

Rusya'nın tarih boyunca Ortadoğu ve bölge ülkeleri ile olan derin ve etkin bağları günümüzde de varlığını korumaktadır. Bu ilişkiler Ortadoğu genelinde Suriye özelinde artarak devam etmektedir. Son yaşanan Arap Baharı gelişmelerinin tüm dünyada hissedilmesi hiç şüphesiz Rusya'yı da etkilemektedir. Bu etkiyi olumlu istikamete çevirme adına Rusya'nın izlediği politikalar ve stratejiler kimi zaman yanlışlıklar içeriyor olsa da, Rusya her zaman büyük devlet olma psikolojisi içerisinde hareket etmesini bilmiştir.

Rusların Ortadoğu'ya ilk açılımları Osmanlı döneminde başlamış ve Ruslar Ortadoğu'yu Osmanlı ve İran ilişkileri olarak tanımlamışlardır. Bölgede var olma ve etkin politikalar üretme adına Çarlık döneminde itibaren ülkenin bir çok üniversitesinde Türkoloji ve Şarkiyat fakülteleri kurulmuş ve bölge insanını daha iyi tanıma adına adımlar atılmıştır. Çarlık döneminde bu istikamette belli duraksamalar yaşanmış olsa da genel devlet politikası süreç içerisinde devam etmiştir.

Çarlık Rusya'sı yıkılıp yerine Sosyalizm sistemine dayalı SSCB'nin kurulması tüm dünyaya ilham kaynağı olmuş ve Ortadoğu ülkeleri de bu dönüşümden pay çıkarmışlardır. Bu Sosyalizm hareketi, Ortadoğu ülkelerinin daha fazla manda yönetiminde kalmaması ile tanınmış ve adeta bölgede Batıya karşı bir başkaldırı hareketi olarak görülmüştür. I. ve II. Dünya Savaşı arasında bu iç hareketlenme hızla artmış ve II. Dünya Savaşının bitmesi ile beraber bölge ülkeleri yavaş yavaş bağımsızlıklarını ilan etmiştir. Irak, Suriye, Mısır ve daha bir çok ülkede Sosyalist ve Komünist yönetim sistemine dayalı yönetimler benimsenmiş ve bu istikamette siyasi, ekonomik ve askeri politikalar üretilmiştir. Suriye'de bu ülkelerden biridir. 1946 yılında Fransız mandasından çıkarak bağımsızlığını ilan eden Suriye SSCB ve Alman yönetim sistemine benzer bir yönetim tarzı benimsemiştir. Bu siyasi ve yönetim benzerliği sebebiyle SSCB ve Suriye yakınlaşması başlamış ve Suriye, SSCB'nin Ortadoğu'daki İran'dan sonra en yakın müttefiklerinden biri haline gelmiştir. Bu süreç içerisinde siyasi, ekonomik ve askeri anlamda bir çok anlaşmaya imza atan bu iki devlet adeta birbirleri için vazgeçilmez olmuştur.

1991 yılında SSCB'nin yıkılıp yerine Rusya Federasyonu'nun kurulması bu yakınlaşmayı belli bir müddet askıya almış olsa da 2000 yılında Rusya'da iktidara Putin'in gelmesi ile tarihte olduğu gibi iki ülke arasındaki ilişkileri tekrar hızlandırmıştır. Bu dönemde de çeşitli anlaşmalar yapılmış ve Rusya bölge ülkesi olan Suriye'yi kendine daha fazla bağımlı hale getirmiştir.

11 Eylül saldırıları tüm dünyayı ve Ortadoğu'yu yakından etkilemiştir. Başta Rusya tarafından kınanmış ve terörizme karşı ABD ile birlikte hareket etme söylemleri olmuş olsa da ABD'nin Afganistan ve Irak'a müdahalesi bu destek sürecini tersine çevirmiştir. ABD'nin Afganistan ve Irak'a müdahale etmesi Suriye yönetimini tedirgin etmiş ve bir gün sıranın kendisine gelebileceği korkusu ile Rusya'ya daha fazla yakınlaşmıştır. Rusya da, bölgedeki bu yakın müttefikini kaybetmeme adına Suriye'ye desteğini arttırmıştır.

Arap Baharı'nın başlaması ve Ortadoğu ülkelerinin hepsini etkilemesi tüm dünyada olduğu gibi Rusya'da da yakından takip edilmiştir. Bu süreçte Rusya acil ve hemen reaksiyon gösterme değil, bekle ve gör politikaları izlemiş ve bu sebepten dolayı bölgede bulunan önemli sayılabilecek dost ve müttefiklerini kaybetmiştir. Rusya'nın bu süreçte aktif olma değil de tarafsız kalma gibi bir istikamet izlemesi en büyük handikabı olmuştur. Aslına bakıldığında Rusya'nın böyle bir değişime hazır olmadığı görülmektedir. Lakin sürecin Suriye'de başlaması Rusya'nın kırımızı çizgilerine dayandığı anlamına gelmiş, Suriye'ye müdahil olma gibi bir politika izlemesine sebep olmuştur. Batı, NATO ve BM Suriye'de yaşanan iç savaş ve çatışmalar sebebiyle bu ülkeye müdahale edilmesi gerekliliğini her defasında yinelemiştir.

Bu gelişmeler sırasında Rusya adeta Suriye için bir kalkan vazifesi görmüştür. Gerçekte Rusya'nın koruduğu Suriye değil Suriye'deki yönetim olmuştur. Çünkü kendi politikalarına yakın ve çıkarları doğrultusunda hareket eden bir yönetimin devrilmesi hiç şüphesiz Rusya'nın isteyebileceği bir durum değildir. Ayrıca Suriye'nin Akdeniz'e sahil dar olması ve Rusya'nın bu ülkede bulunan askeri üssü olan Tartus limanının yönetim değişikliği ile tehlikeye girmesi Rusya için bir diğer istenmeyen durumdur.

Sayılabilir bir başka sebepte Suriye'nin Rusya için psikolojik ve sosyolojik etkisidir. Psikolojik etkisi, Rusya'nın Ortadoğu'nun kalbinde kendisine yakın olan bir müttefiki kaybetmesi, bölgenin ABD'ye terk edilmesi anlamına geleceği gibi Suriye'nin kaybedilmesi adeta Rusya'nın bölgeden sökülüp atılması anlamına gelmektedir. Sosyolojik etkisine bakılacak olursa, yıllardır Rusya Suriye'ye yardım etmekte ve destek olmakta, halk arasında da yıllarca dost bilinen bir ülke olarak tanınmaktadır. Ortadoğu'da bu yakın müttefikin kaybedilmesi Rus toplumu ve Rus uzmanlar tarafından şiddetle eleştirilebilir olması Putin'e ve yönetimine olumsuz tepkiler doğmasına sebep olacaktır. Öyle ki Putin 2012 yılında seçim çalışmalarında Suriye'de devam eden iç savaşı çok iyi siyasi malzeme olarak kullanmış ve yakın müttefik olmaları sebebiyle Suriye yönetiminin çıkarlarını sonuna kadar koruyacağı söylemleri ile toplumdan ve uzmanlardan büyük destek görmüştür. Putin, bu hamleleri sebebiyle adeta Rus toplumuna bir kez daha hegemon güç olduklarını ve Rusya'nın izni olmadan dünyanın hiçbir yerinde değişiklik yapılamayacağını göstermiş ve toplumdan da bu konuda büyük destek görmüştür. Ayrıca halk arasında tekrar 'eski ve tarihi konumumuza geliyoruz' söylemleri artış göstermiş ve milli duygular bu şekilde körüklenmiştir.

Bir diğeri, Arap Baharı ile tüm dünyada İslamist söylemlerin artması bölgede Rusya'nın çekincelerini arttırmıştır. Farklı din ve kültüre dayalı bir yönetim anlayışına sahip olan Rusya kendi topraklarında böyle bir hareketlenmenin başlamasından endişe etmiş ve bu tarz bir hareketlenme yaşanmaması için yıllarca izlediği iç politikalarında revizyona gitmiştir. Baskıcı ve tek tip bir yönetim tarzından ziyade daha özgürlükçü ve çeşitliliğe dayanan ve tek şartın Kremlin yönetimine bağlı kalmak olarak görüldüğü bir yönetim modeline doğru geçildiği görülmüştür. Öyle ki Rusya Avrasyacılık politikasında da bir takım değişikliklere gitmiş, tarihindeki yönetime benzer bir yönetim tarzında, lakin çok dinli ve çok kültürlü bir yönetim anlayışının belirlendiği bir şemsiye modelden bahsedilmeye başlanmıştır.

Bu siyasi politikaların yanında Suriye'ye ihraç edilen silah ve askeri teçhizat da iki ülke arasında önemli bir yer tutmaktadır. Öyle ki Suriye ordusunun envanterinde bulunan silah ve teçhizatın yaklaşık % 90'ı Sovyet-Rus yapımıdır. Yine Rusya'da yaklaşık olarak 1 milyon insanın silah endüstrisinde istihdam edilmesi,

dolaylı olarak 3 milyon insan bu durumdan etkilenmesi gözardı edilebilecek bir durum değildir.

Suriye’de devam eden iç savaşta Rusya hiçbir zaman Suriye yönetiminden desteğini esirgememiştir. Bu destek boyutlarına bakılacak olursa, Suriye’de yönetimin kimyasal silah kullanması sebebiyle ABD ve Batı’nın Suriye’ye müdahale kararı almasına Rusya tarafından şiddetle karşı çıkılmış, Afganistan ve Irak müdahaleleri ve alınan hezimetler örnek gösterilerek bölgede daha fazla kaotik ortam oluşturulacağı ifade edilmiştir. Tam bu noktada Rusya en önemli kozunu oynamış ve yönetimin elinde bulunan kimyasal silahların uluslararası denetime verilmesi şartıyla müdahaleden vazgeçilmesini teklif yapması ABD ve Batı tarafından olumlu karşılanmıştır. Rusya bir kez daha Suriye’yi kurtarmıştır. Aslına bakıldığında bu teklifin tek başına etkili olduğunu söylemek yanlış olur. ABD, Fransa ve İngiltere yönetimlerinin Suriye’ye müdahale konusunda kendi meclislerinden destek görememesi bir başka önemli sebep olarak karşımıza çıkmaktadır. Rusya bu teklifi ile adeta ABD ve Batı’ya bir çıkış kapısı göstermiş ve müdahale yapılmasının önüne geçmiştir. Bir bakıma Rusya hem Suriye’yi hem de ABD’yi dünya kamuoyunun baskılarından kurtarmıştır. Rusya bu izlediği politika ve stratejik hamleler ile çok büyük başarı ve prestij elde etmiş, Suriye konusunda süreci doğru okuduğunu ve Rus politikalarının Suriye özelinde ne kadar etkili olduğunu bir kez daha dünya kamuoyuna ilan etmiştir.

Hem iç savaşın durdurulması hem de kimyasal silahların geleceğinin konuşulması için yapılan Cenevre-2 görüşmelerini başlatmak ve devam ettirmek Rusya’nın önem verdiği bir süreç olmuştur. Rusya Suriye’de devam eden savaşın masa başında görüşülerek çözülmesi gerekliliğini her defasında vurgulamış ve önce silahların susması ve daha sonra yönetim görüşmelerinin yapılması taraftarı olmuştur.

Rusya’nın masa başı çözüm politikasının altında yatan en önemli sebep çıkarlarına uygun bir yönetimin iktidarda kalması buradaki âli menfaatlerinin garantilenmesi olarak açıklanabilir. Rusya için Suriye’deki yönetimin kim olduğu

önemli değildir. Önemli olan yıllardır bu ülke üzerinde elde ettiği haklar ve imtiyazların devam etmesidir.

Suriye iç savaşı devam ederken sürecin nasıl devam edeceği tartışma konusu olmuştur. Sürecin nasıl seyir izleyeceği ile alakalı üç seçenek karşımıza çıkmaktadır. İlki Esad rejimi ile yola devam edilmesi ki bu durumda Suriye iç savaşından galip çıkacak olan asıl aktör Rusya olacaktır. Çünkü yukarıda da bahsedildiği gibi kendisine bu kadar yakın bir müttefiki kaybetmek istemediği gibi kendisine sıkı sıkıya bağlı bir rejimin hayatını devam ettirmesi hiç şüphesiz Rusya'nın en çok isteyebileceği durum olacaktır.

Diğeri ise Suriye'de rejimin düşmesi ve Esad'ın yönetimden çekilmesidir. Bu durumda Rusya bölgeden ilelebet çekilecek, Ortadoğu'nun kalbinde bulunan en önemli müttefikini ve Akdeniz'in doğusunda bulunan deniz gücünü yitirecektir. Bu bir bakıma Rusya'nın Ortadoğu'dan sökülüp atılması anlamına gelmektedir.

Son seçenek ise belki de gelecekte en çok konuşulacak seçenek, Suriye'nin bölünmesidir. Dünyanın hegemon güçleri olan ABD ve Rusya arasında Suriye iç savaşında ortak bir çözüm bulunamaması durumunda her iki tarafında razı olabileceği bir seçenek olan bölünme gerçekleşebilir. Öyle ki sürecin böyle devam etmesi halinde Rusya Suriye'nin bölünmesine de olumlu yaklaşabileceğinin sinyallerini vermiştir. Suriye için tasarlanan yeni gelecekte bu ülkenin bölüneceği ve Rusya'nın desteklediği yönetim olan Nusayrilere Akdeniz'in kıyısı olan bölgenin verileceği konuşulmaya başlanmıştır. Bu açıdan çözümsüzlüğün devam etmesi Suriye'nin bölünmesini hızlandırabilir ve Rusya da bu bölünmeye onay verebilir. Söylenildiği gibi Rusya için Ortadoğu'nun kalbinde bir üs, bir uydu devletinin olması ve sadece kendisine bağlı kalabilen, adeta kalesi durumunda olabilecek özellikte bir devlet Rusya için hiçte reddedilebilecek bir seçenek olmayacaktır.

Şu anki sürece bakıldığında görülen, Beşar Esad yönetiminin bugün ve yakın gelecekte de ülke yönetiminden ayrılmayacağı gerçeğidir. Dünyanın hegemon güçleri, bölge ülkeleri ve Suriye'nin komşusu olan devletler dış politikalarını şekillendirirken bu realiteyi göz önünde bulundurmalarıdır.

KAYNAKÇA

TÜRKÇE VE İNGİLİZCE KAYNAKLAR:

Abdullah, Ömer Faruk. Suriye Dosyası. 2. Baskı. İstanbul: Akabe Yayıncılık, 1988.

«Action Group for Syria Final Communiqué.» [www.un.org](http://www.un.org/News/dh/infocus/Syria/FinalCommuniqueActionGroupforSyria.pdf). 30 06 2012. <http://www.un.org/News/dh/infocus/Syria/FinalCommuniqueActionGroupforSyria.pdf> (02 01, 2014 tarihinde erişilmiştir).

Ajami, Fouad. <http://www.foreignaffairs.com/>. 03 2012. <http://www.foreignaffairs.com/articles/137053/fouad-ajami/the-arab-spring-at-one> (03 01, 2014 tarihinde erişilmiştir).

Aksay, Hasan. www.rusya.ru. 2013. <http://www.rusya.ru/Content/16872-Rusya+i%C3%A7in+Suriye%E2%80%99nin+%C3%B6nemi> (07 07, 2013 tarihinde erişilmiştir).

Allison, Roy. «Russia and Syria: explaining alignment with a regime in crisis.» *International Affairs*, no. 89 (2013): 795-823.

Amanov, Şatlık. «Hafız Esad Dönemi Suriye Dış Politikası.» Böl. 5 in *Ortadoğu Siyasetinde Suriye*, yazar Türel YILMAZ ve Mehmet ŞAHİN, 189-239. Ankara: Platin, 2004.

Arbatov, Alexei G. «Russia's Foreign Policy Alternativ.» *International Security*, no. 18 (1993): 5-43.

Arı, Tayyar. 2000'li Yıllarda Basra Körfeğinde Güç Dengesi. İstanbul: Alfa, 1999.

—. *Uluslararası İlişkiler Teorileri Çatışma, Hegemonya, İşbirliği*. Cilt 8. Bursa: MKM Yayıncılık, 2013.

Armaoğlu, Fahir. 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi. 12. Baskı. Cilt 1-2. İstanbul: Alkım Yayınevi, 1998.

Arvasi, Ömer, ve Berk Özsalgır. «Politika.» Orta Doğu - Orta Asya ve Kesişen Yollar içinde, yazar Gamze Güngörmüş KONA, 13-71. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2003.

Atalay, Osman, Murat Kavaktan, ve Gülden Sönmez. 3.Yılında Suriye Krizi. Vakıf Yayını, İstanbul: İHH İnsani Yardım Vakfı, 2013.

Atlıoğlu, Yasin. Beşar Esad Suriye'sinde Reform. İstanbul: Tasam Yayınları, 2007.

Ayhan, Veysel. Arap Baharı İsyanlar, Devrimler ve Değişim. Bursa: AKM Yayınları, 2012.

Bacık, Gökhan. «Arap Baharı'ndan Ortadoğu ve Kuzey Afrika'nın Geleceğine Bakmak.» Çerçeve Dergisi, no. 57 (2011).

—. «Cenevre 2: Suriye krizi, İran ve diğer tartışmalar.» ZAMAN, 15 11 2013.

Baktıaya, Adil. Osmanlı Suriyesi'nde Arapçılığın Doğuşu. 1. Baskı. İstanbul: Bengi Yayınları, 2009.

Berman, Ilan. «Russia and the Mideast Vacuum.» www.iasps.org. 06 2001. <http://www.israeleconomy.org/strategic/strat12.pdf> (09 14, 2013 tarihinde erişilmiştir).

Bhalla, Reva. Making Sense of the Syrian Crisis. 05 05 2011. <http://www.stratfor.com/weekly/20110504-making-sense-syrian-crisis> (10 08, 2013 tarihinde erişilmiştir).

Brown, Bryan. «Syria and the ARAB SPRING.» Junior Scholastic, no. 115 (2012): 8-12.

Burki, Talha. «Infectious diseases in Malian and Syrian conflicts.» The Lancet, no. 13 (04 2013): 296-297.

Cafersoy, Nazım. «Rusya Suriye Olaylarının Neresinde?»
www.1news.com.tr. 22 11 2011.
<http://www.1news.com.tr/yazarlar/20111122072513478.html> (07 01, 2013 tarihinde erişilmiştir).

Can, Melih. «İsrail'in Durdurulmasında Rusya'nın Etkisi Var mı?»
ZAMAN, 16 08 2006.

Clover, Charles. «Dreams of the Eurasian Heartland: The Reemergence of Geopolitics.» Foreign Affairs, 1999.

Çaman, Efe. «Suriye'de son durum: Rejim değişikliği yok, riskler ve belirsizlikler çok.» ZAMAN, 13 07 2013.

Çaman, Mehmet Efe, ve Kenan Dağcı. «Rusya Federasyonu'nun Sovyet Ardılı Bölgeleri Algılayışı: Avrasyacılık Stratejisi ve Rus Dış Politikası.» Siyaset, Ekonomi ve Toplum Üzerine 3.Uluslararası Mavi Karadeniz Kongresi içinde, yazar Yıldırım TURAN, Alaeddin YALÇINKAYA ve Ertan EFEGİL, 63-74. İstanbul: Gündoğan Yayınları, 2012.

Çaman, Efe. Türkische Außenpolitik nach dem Ende des Ost-West-Konflikts. Münih: WVB, 2005.

Çaman, Efe. «Üçüncü On Yılında Türkiye'nin Orta Asya Bölgesel Politikası: Sübjektif Algılardan Gerçeklere.» Uluslararası Sistemde Orta Asya Dış Politika ve Güvenlik içinde, yazar Turgut DEMİRTEPE ve Güner ÖZKAN, 175-223. Ankara: USAK Yayınları, 2013.

Çaman, M. Efe, Aras Bülent, ve Dağcı Kenan. «Turkey's New Activism in Asia.» Alternatives: Turkish Journal of International Relations 8, no. 2 (2009): 24-39.

Çelebi, Serdar. «Suriye'nin Silahlı Kuvvetleri ve Silahlanma Faaliyetleri.» Ortadoğu Siyasetinde Suriye içinde, yazar Türel YILMAZ ve Mehmet ŞAHİN, 241-288. Ankara: Platin Yayıncılık, 2004.

Çevik, Halis. Uluslararası Politikada Ortadoğu. 1. Baskı. İstanbul: İKİA Yayıncılık, 2005.

Çubukçu, Mete. Yıkılsın Bu Düzen, Arap Ayaklanmaları ve Sonrası. 1. Baskı. İstanbul: İletişim Yayıncılık, 2012.

Dağı, Zeynep. «Orta Doğu Denkleminde 'Büyük Güç' Rusya: HAMAS Krizi ve Lübnan Savaşı.» Avrasya Dosyası Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Araştırmaları Dergisi, Mayıs-Haziran-Temmuz-Ağustos 2006: 251-280.

—. Kimlik, Milliyetçili ve Dış Politika: Rusya'nın Dönüşümü. İstanbul: Boyut Yayıncılık, 2002.

Dannreuther, Ronald. «Is Russia Returning to the Middle East?» Security Dialogue, no. 29 (1998): 345-358.

Davutoğlu, Ahmet. Stratejik Derinlik-Türkiye'nin Uluslararası Konumu. İstanbul: Küre Yayıncılık, 2001.

Davydkov, Robert, ve Oleg Fomin. Sovyetler Birliği ve Ortadoğu. Çeviren Levent OĞUZ. İstanbul: Amaç Yayıncılık, 1988.

Doster, Barış. «Arap Baharı Özelinde Rusya'nın Suriye Politikası.» Arap Baharı ve Suriye içinde, yazar Barış ADIBELLİ, 47-68. İstanbul: IQ Yayıncılık, 2012.

Dugin, Aleksandr. Rus Jeopolitiği ve Avrasyacı Yaklaşım. 11. Baskı. Çeviren Vügar İMANOV. İstanbul: Küre Yayınları, 2003.

Ercan, Murat. «Ortadoğu'da Değişim Rüzgarları: Tunus, Mısır ve Libya Örneğinden Sonra Suriye'deki Gelişmelerin Analizi.» Siyaset, Ekonomi ve Toplum Üzerine3. Uluslararası Mavi Karadeniz Kongresi içinde, yazar Yıldırım TURAN, Alaeddin YALÇINKAYA ve Ertan EFEGİL, 249-260. İstanbul: Gündoğan Yayınları, 2012.

Fahim, Kareem. «Egypt General Has Country Wondering About Aims.» *The New York Times*, 02 08 2013.

Firro, Kais. «The Syrian Economy Under The Assad Regime .» Syria Under Assad içinde, yazar Moshe MAOZ ve Avner YANIV, 37-68. Haifa: Croom Helm , 1986.

Fisk, Robert. «Is Homs an enco of what happened in Srebrenica?» *The Independent*, 07 03 2012.

Freedman, Robert O. «RUSSIA AND THE "ARAB SPRING":: A PRELIMINARY APPRAISAL.» russialist.org, 19 07 2011. <http://russialist.org/russia-wayne-merry-russian-reaction-arab-spring-249.php> (10 07, 2013 tarihinde erişilmiştir).

Freedman, Robert O. «Russia and the Middle East: The Primakov Era.» *Middle East Review of International Affairs* 2, no. 2 (1998).

Freedman, Robert. «Putin and the Middle East.» www.gloria-center.org, 06 2002. <http://www.gloria-center.org/meria/2002/06/freedman.pdf> (09 14, 2013 tarihinde erişilmiştir).

Freedman, Robert. «Russia and the Middle East Under The Putin.» *Ortadoğu Etüdleri*, 2010: 9-55.

—. «Russian Policy Toward the Middle East Under Yeltsin and Putin.» www.jcpa.org, 02 09 2001. <http://www.jcpa.org/article/russian-policy-toward-the-middle-east-under-yeltsin-and-putin/> (09 14, 2013 tarihinde erişilmiştir).

Frye, Timothy. «My Perestroika and Russian Politics.» Problems of Post-Communism, no. 59 (2012): 68-71.

Gatrell, Peter. Economic and Demographic Change: Russia's Age of Economic Extremes. Cilt 3, Russia The Twentieth Century içinde, yazar Ronald Grigor SUNY, 383-410. Cambridge: Cambridge University Press, 2006.

Golan, Galia. Soviet Policies in the Middle East from World War Two to Gorbachev. USA- New York: Cambridge University Press, 1990.

Gorenburg, Dmitry. «Why Russia Supports Repressive Regimes in Syria.» PONARS Eurasia, no. 198 (06 2012): 1-5.

Gökcan, Özkan. Rusya'nın Ortadoğu Politikası. 13 07 2012. <http://www.impr.org.tr/rusyanin-orta-dogu-politikasi/#.UgosMZJA1dw> (08 03, 2013 tarihinde erişilmiştir).

Halliday, Fred. «Sovyet Politikası ve Orta Doğu: Bir Rapor.» Orta Doğu Dosyası 1988/1 içinde, 106-115. İstanbul: Alan Yayıncılık, 1988.

Has, Kerim. Rusya'nın Suriye Denklemindeki Yeri. 06 09 2011. www.usak.org.tr (07 03, 2013 tarihinde erişilmiştir).

Has, Kerim. Türkiye-Rusya İlişkilerinde Suriye Krizi. Ankara: USAK, 2012.

Hill, Fiona. «Putin and Bush in common cause?» The Brookings Review, no. 20 (2002): 33-35.

İlhan, Suat. Jeopolitik Duyarlılık. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1989.

—. Türkiye'nin ve Türk Dünyasının Jeopolitiği. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 1993.

İmanov, Vügar. «Rusya'nın Ortadoğu Politikası: Putin Dönemi.» Orta Doğu Yıllığı 2007 içinde, yazar Kemal İNAT, Muhittin ATAMAN ve Murat YEŞİLTAS, 377-400. İstanbul : Küre Yayınları, 2009.

İnal, Emel. www.turksam.org. 11 10 2012.
<http://www.turksam.org/gençbakis/a2784.html> (09 29, 2013 tarihinde erişilmiştir).

İşyar, Ömer Göksel. Sovyet - Rus Dış Politikaları ve Karabağ Sorunu. İstanbul: Alfa, 2004.

Kacmarski, Marcin. «Russia's Middle East policy after the Arab revolutions.» Social Issues, 2007.

Kagarlitsky, Boris. Çevrenin İmparatorluğu Rusya ve Dünya Sistemi. Çeviren Esin SOĞANCILAR. Ankara: Phoenix, 2007.

Kamalov, İlyas. Putin Dönemi Rus Dış Politikası Mosokova'nın Rövanşı. 1.Baskı. İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 2008.

Kamalov, İlyas. Rusya'nın Ortadoğu Politikası. Ankara: ORSAM, 2012.

Kara, Ersegül Ünüvar. «Büyük Ortadoğu Projesi ve Rusya Federasyonu.» Büyük Ortadoğu Projesi, Yeni oluşumlar ve Değişen Dengeler içinde, yazar Atilla Sandıklı ve Kenan Dağcı, 221-233. İstanbul: Tasam Yayınları, 2006.

Karabulut, Bilal. «Karadeniz'den Ortadoğu'ya Uzanan Bir Dış Politika: Geçmişten Günümüze Suriye-Rusya İlişkileri.» Karadeniz Araştırmaları, 2007: 67-88.

Kasapoğlu, Çağır. Rusya'nın Suriye Politikası. 03 07 2012.
http://www.bbc.co.uk/turkce/ozeldosyalar/2012/07/120703_syria_russia.shtml (07 07, 2013 tarihinde erişilmiştir).

Katz, Mark N. «Losing Balance: Russian Foreign Policy toward Iraq and Iran.» <http://digilib.gmu.edu/>. 10 2003. <http://digilib.gmu.edu/dspace/bitstream/1920/3033/1/Losing%20balance%20Russian%20foreign%20policy%20toward%20Iraq%20and%20Iran.pdf> (09 22, 2013 tarihinde erişilmiştir).

Katz, Mark N. «Comparing Putin's and Brezhnev's Policies toward the Middle East.» Springer Science, no. 45 (2008): 177-180.

—. Mideast Watch: A Russian-Syrian Alliance? 05 09 2005. http://www.upi.com/Business_News/Security-Industry/2005/09/05/Mideast-Watch-A-Russian-Syrian-Alliance/UPI-79891125934110/ (10 19, 2013 tarihinde erişilmiştir).

—. No Reason to Fear Arab Spring in Russia. 27 10 2011. <http://www.themoscowtimes.com/opinion/article/no-reason-to-fear-arab-spring-in-russia/446392.html> (10 07, 2013 tarihinde erişilmiştir).

Katz, Mark N. «Putin's Foreign Policy Toward Syria.» MERIA 10, no. 1 (03 2006).

Katz, Mark N. Russia and the Arab Spring. Analiz, Virginia, USA: RUSSIAN ANALYTICAL DIGEST, 2011.

Katz, Mark N. «Russia and the Conflict in Syria: Four Myths.» Middle East Policy, no. 20 (2013): 38-46.

Kayrak, Sedide. «Rusya Federasyon'unun Ortadoğu Politikası.» www.bilgesam.com. 27 02 2012. http://www.bilgesam.org/tr/index.php?option=com_content&view=article&id=2092:rusya-federasyonunun-ortadogu-politikasi&Itemid=136 (09 14, 2013 tarihinde erişilmiştir).

Khlebhikov, Alex. «Why is Russia Standing by Syria?» Telavivnotes 5, no. 18 (09 2011).

Kıymaz, Ahmet. Arap Baharında Kışın Açan Çiçek Suriye. Ankara: Sarkaç Yayınları, 2012.

Klein, Margarete. «Russia And The Arab Spring.» German Institute for International and Security Affairs, 2012: 1-8.

Köse, Talha. İran Nükleer Programı ve Orta Doğu Siyaseti. Ankara: SETA Yayınları, 2008.

Kurat, Akdes Nimet. Rusya Tarihi: Başlangıçtan 1917'ye kadar. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1987.

Küçükkeleş, Müjge. Arap Birliğinin Suriye Politikası. Analiz, Ankara: SETA, 2012.

Lesch, David W. «The Arab spring and winter in Syria.» Global Change, Peace & Security, no. 23 (2011): 421-426.

Magen, Zvi, Yiftah Shapir, ve Olena Bagno-Moldavsky. «Russian Arms Exports to the Middle.» Strategic Assessment 13, no. 2 (Ağustos 2010): 83-95.

Mahan, Alfred Thayer. «Deniz Gücünün Tarihe olan Etkisi (1660-1812).» Dünden Bugüne Jeopolitik içinde, yazar Yılmaz TEZKAN ve M.Murat TAŞAR, 34-41. İstanbul: Ülke Kitapları, 2002.

Manaz, Abdullah. Dünden Bugüne Suriye. Sür. 10. Kasım 2003. www.stradigma.com (07 01, 2013 tarihinde erişilmiştir).

Matei, Adrian. «Helping Hands.» PerConcordiam, 2012: 18-24.

Mcfaul, Michael. The Russian Federation. Cilt 3, Russia The Twentieth Century içinde, yazar Ronald Grigor SUNY, 352-380. Cambridge: Cambridge University Press, 2006.

Mercan, M.Hüseyin. Suriye Rejim ve Dış Politika. 1. Baskı. İstanbul: Açılım Kitap, 2012.

Mikoyan, Serdio A. «Rusya, Amerika Birleşik Devletleri ve Avrasya' da bölgesel İhtilaf.» Menfaatler Çatışması Altında Türkiye içinde, yazar Yılmaz TEZKAN, çeviren Yılmaz TEZKAN, 37-52. İstanbul: Ülke Kitapları, 2000.

Mugisuddin, Oya Akgönenç. «Rusya Federasyonu'nun Dış Politika Hedefleri ve Bunlar Üstündeki Etken Faktörler.» Avrasya Dosyası 1, no. 1 (1994): 16-25.

Myrzaibraimov, Samagan. «Beşar Esad Döneminde Suriye'nin Rusya'ya Yönelik Politikası.» İstanbul: Marmara Üni. Ortadoğu Araştırmaları Ens. Ortadoğu Siyasi Tarih ve Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi., 2007.

Nizameddin, Talal. «Russia and the Middle East, towards a New Foreign Policy.» Middle Eastern Studies, no. 37 (2001): 211-216.

Olimpieva, Irina, ve Robert W. ORTTUNG. «Russian Unions as Political Actors.» Problems of Post-Communism, no. 60 (2013): 3-16.

Onay, Yaşar. Rusya ve Değişim. Ankara: Nobel Yayın, 2002.

Orhan, Oytun. «Arap Baharı ve Türkiye.» Çerçeve Dergisi, no. 57 (2011).

Özbay, Fatih. Rusya'nın Suriye Politikası Ve Türkiye-Rusya İlişkileri. 03 12 2012. [Http://Avrasya.İstanbul.Edu.Tr/?Page_Id=8008](http://Avrasya.İstanbul.Edu.Tr/?Page_Id=8008) (02 02, 2014 Tarihinde Erişilmiştir).

Özbek, Nadir. «Rus Dış Politikasında Yeni Yönelimler ve Türk Cumhuriyetleri.» Avrasya Dosyası 3, no. 4 (1996): 7-26.

Özdağ, Ümit. Değişen Dünya Dengeleri ve Basra Körfezi Krizi. İstanbul: Hikmet Neşriyat, 1991.

Özdağ, Ümit. «SSCB' den Rusya Federasyonu'na 1985-1993.» Avrasya Dosyası 3, no. 4 (1996): 159-184.

Özdal, Habibe. «Rusya'nın Sürpriz Olmayan Suriye Vetosu.» www.usakgundem.com. 07 10 2011. www.usakgundem.com (07 03, 2013 tarihinde erişilmiştir).

Özel, Merve Suna. Rusya ve Arap Baharı: Rusya'nın Suriye Politikası. 29 09 2011. www.21yyet.org (07 01, 2013 tarihinde erişilmiştir).

Özhan, Taha. «Ponzi Jeopolitik: Rusya, İran ve Suriye.» SETA, 06 05 2012.

Özkoç, Özge. Suriye BP: Kökenleri, Dönüşümü ve İzlediği İç ve Dış Politika. 978-975-01835-0-8. Ankara: Mülkiyeliler Birliği Yayınları, 2008.

Paksoy, Mustafa, Saadettin Paksoy, Hasan Memiş, ve Mehmet Özçalıcı. «Arap Baharının Sosyo-Ekonomik Etkileri: Türkiye-Suriye Karşılaştırması.» II. Bölgesel Sorunlar ve Türkiye Sempozyumu. Kahramanmaraş: K.Maraş Sütçü İmam Üniversitesi , 2012. 48-58.

Parlar, Suat. Ortadoğu Vaat Edilmiş Topraklar. İstanbul: Bibliotek Yayınları, 1997.

Pehlivanoglu, A.Öner. Ortadoğu ve Türkiye. İstanbul: Kastaş Yayınevi, 2004.

Phillips, Christopher. «Syria's Bloody Arab Spring.» www.lse.ac.uk. 05 2012.
http://www.lse.ac.uk/IDEAS/publications/reports/pdf/SR011/FINAL_LSE_IDEAS_SyriasBloodyArabSpring_Phillips.pdf (10 05, 2013 tarihinde erişilmiştir).

Primakov, Yevgeni. Rusların Gözüyle Ortadoğu. Çeviren Olga TEZCAN. Cilt 1. İstanbul: Timaş, 2009.

Pukhov, Ruslan. «Why Russia Is Backing Syria.» The New York Times, 06 07 2012.

Putin, Vladimir V. «A Plea for Caution From Russia What Putin Has to Say to Americans About Syria.» The New York Times, 11 09 2013.

Riasanovsky, Nicholas V., ve Mark D. Steinberg. Rusya Tarihi. Çeviren Figen DERELİ. İstanbul: İnkılap Yayıncılık, 2011.

Rivlin, Paul. «Arab Economies and Political Stability.» Political Stability in Arab States içinde, yazar Paul RIVLIN ve Shmuel EVEN, 9-26. Telaviv: Memorandum, 2004.

Rubin, Barry. The Truth About Syria. New York: Palgrave Macmillan, 2007.

Rutland, Peter. «Putin'in İktidar Yolu.» Kadim Komşumuz Yeni Rusya içinde, yazar Yılmaz TEZKAN, 151-190. İstanbul: Ülke Kitapları, 2001.

Sakwa, Richard. The Rise and Fall of the Soviet Union 1917-1991. New York: London and New York, 1999.

Sander, Oral. Siyasi Tarih (1919-1990). Ankara: İmge Kitapevi, 1991.

—. Siyasi Tarih. 5.Baskı. Ankara: İmge Kitap Evi, 1996.

Service, Robert. A History of Modern Russia From Nicholas II to Putin. London: Penguin Books, 2003.

Shapiro, Ari. Why Syria Is More Complicated Than Libya. 29 08 2013. www.npr.org/2013/08/29/216858049/why-syria-is-more-complicated-than-libya (10 05, 2013 tarihinde erişilmiştir).

Sloan, Geoffrey. «Sir Halford J. Mackinder: Geçmişten Günümüze Kalpgah Kuramı.» Politik, Strateji ve Coğrafya içinde, yazar Colin S. GRAY ve Geoffrey SLOAN, 16-46. Ankara: Avrasya Stratejik Araştırmalar Mekezi Yayınları, 2003.

Smolansky, Oles M. The Soviet Union and The Arab East Khrushchev. Lewisburg: Pa, 1974.

Sotniçenko, Aleksandr. 'Arap Baharı' Sürecinde Rusya'nın Ortadoğu Politikası. Bülten, İstanbul: Bilim ve Sanat Vakfı, 2012.

Staar, Richard F. «Russia and the Islamic Middle East.» Mediterranean Security at the Crossroads: A Reader içinde, yazar Nikolaos A. STAVROU, 209-221. 1999.

Sumida, Jon. «Alfred Thayer Mahan, Jeopolitisyen.» Jeopolitik, Strateji ve Coğrafya içinde, yazar Colin S. GRAY ve Geoffrey SLOAN, çeviren Tuğrul KARABACAK, 47-80. Ankara: Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, 2003.

Suny, Ronald Grigor. «Provisional Stabilities:» International Security 24, no. 3 (1999-2000): 139-178.

Suriye Muhafızları Rusya'dan Eli Boş Döndü. 15 11 2011. www.rusya.ru (07 01, 2013 tarihinde erişilmiştir).

Süer, Berna Özen. «Suriye-İsrail İlişkileri.» Ortadoğu Siyasetinde Suriye içinde, yazar Türel YILMAZ ve Mehmet ŞAHİN, 123-188. Ankara: Platin, 2004.

Şen, Sabahattin. Ortadoğu'da İdeolojik Bunalım. 1.Baskı. İstanbul: Sis Yayıncılık, 2004.

Tağızade, Leyla. Avrasyacılık ve Lev Gumilev. Cilt 1, 21. Yüzyılda Türk Dünyası Jeopolitiği içinde, yazar Ümit Özdağ, Yaşar KALAFAT ve Mehmet Seyfettin EROL, 149-166. Ankara: Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, 2003.

Tarakçı, Nejat. Devlet Adamlığı Bilimi: Jeopolitik ve Jeostrateji. İzmir: Çankaya Kitapevi, 2003.

Tarık, İsmail. Arap Dünyasında Komünist Hareket. Çeviren Kemal SARISÖZEN. İstanbul: Kapı Yayıncılık, 2006.

Taubman, William. «The Khrushchev Period, 1953-1965.» Russia Volume III The Twentieth Century içinde, yazar Ronald Grigor SUNY, 268-291. New York: Cambridge University, 2006.

Tellal, Erel. «Zümrüdüanka: Rusya Federasyonunun Dış Politikası.» Ankara Üniversitesi SBF Dergisi 65, no. 3 (2010): 190-236.

Tezkan, Yılmaz. Jeopolitik Yazılar. İstanbul: Ülke Yayınları, 2007.

Turan, İdris. «Suriye Krizinin Uluslararası Siyasetteki Yansıması.» Siyaset, Ekonomi ve Toplum Üzerine 3. Uluslararası Mavi Karadeniz Kongresi içinde, yazar Yıldırım TURAN, Alaeddin YALÇINKAYA ve Ertan EFEGİL, 261-282. İstanbul: Gündoğan Yayıncılık, 2012.

Uçarol, Rifat. Siyasi Tarih. 4. Baskı. İstanbul: Filiz Kitapevi, 1995.

Ulutaş, Ufuk. «Suriye ‘Arap Baharı’nın Neresinde?» Setav.org. 4 07 2011. <http://setav.org/tr/suriye-%E2%80%98arap-baharinin-neresinde/yorum/945> (10 04, 2013 tarihinde erişilmiştir).

Ulutaş, Ufuk, ve Furkan Torlak. Devrimden Demokrasiye Tunus'un Seçimi. Analiz, Ankara: SETA, 2011.

Ulutaş, Ufuk, ve Selin M. Bölme. Suriye'de Aktörler: Rejim, Muhalefet, Dini yapı ve Medya. Ankara: SETA, 2012.

Uysal, Ahmet. «2013: Arap Baharı’nın Kışı.» STAR , 04 01 2014.

Varol, Tuğçe. «‘Arap Baharı’ Rusya Kapılarında.» 21.yy Enstitüsü Dergisi, 2011: 35-41.

Vladimirovich, Kulik Stanislav. «Blijnevostochnaya Politika Rosi: İsporicheskiy Opıt 1996-1999.» 07 2012. <http://ej.kubagro.ru/2012/07/pdf/55.pdf> (07 13, 2013 tarihinde erişilmiştir).

Wehrschutz, Cristian F. «Rus Fikriyatının Parçası Olarak Avrasyacılık.» Menfaatler Çatışması Ortasında Türkiye içinde, yazar Yılmaz TEZKAN, çeviren M. Murat TAŞAR, 54-111. İstanbul: Ülke Kitapları, 2000.

William, H.McNeill. Dünya Tarihi. Çeviren Alaeddin ŞENEL. Ankara: İmge Yayınevi, 1989.

Yavuz, Celalettin. www.turksam.org. 26 01 2012.
http://www.turksam.org/tr/a2586.html (09 29, 2013 tarihinde erişilmiştir).

Yavuz, Celalettin, ve Serdar Erdurmaz. Arap Baharı ve Türkiye. Ankara: Berikan Yayınevi, 2012.

Yazıcı, Amine. «Rusya'nın Suriye Politikası.» Stratejik Düşünce Enstitüsü, Haziran 2012: 40-43.

Yazıcı, Nevin. «Suriye'de Azınlık İktidarı: Nusayriler.» Küçük Ortadoğu Suriye içinde, yazar Ümit ÖZDAĞ, 349-402. Ankara: Kripto Yayıncılık, 2012.

Yergin, Daniel, ve Thane Gustafson. Rusya 2010 ve Dünyadaki Yeri. Çeviren Özden ARIKAN. İstanbul, 1994.

Yılmaz, S. Harun. Rusya'da Devlet Merkezli Sistem ve Bürokrasi. İstanbul: Versus, 2006.

Zakiryanova, Leysan. «Sovyetler Birliği-Ortadoğu Ekonomik İlişkileri Mısır-Irak-Suriye Örneği (1950-1980).» İstanbul: Marmara Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü Ortadoğu İktisadi Anabilim Dalı Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, 2011.

Zaman. «Beşşar Esad, maaş artışını onayladı.» Zaman, 31 03 2011.

Ziadeh, Radwan, Leon Hadar, ve Mark N. Katz. «Crisis in Syria: What Are the U.S. Options?» Middle East Policy, no. 19 (2012): 1-24.

Zisser, Eyal. «Syria's Diplomatic Comeback: What Next?» Mediterranean Politics, no. 14 (2009): 107-113.

RUSÇA KAYNAKLAR:

Акаев, Аскар. Куда идет Россия, Евразия, мир. 05 08 2013. <http://rossiyanavsegda.ru/read/1172/> (11 24, 2013 tarihinde erişilmiştir). (Akaev, Askar. Kuda İdet Rossiya, Evraziya, Mir.) (Dünya, Avrasya ve Rusya Nereye Gidiyor?)

Аргументы и Факты. «Будет ли Россия поставлять Сирии комплексы ПВО?» 22 05 2013. (Argumenti i Faktı. 'Budet li Rossiya Postavlyat Sirii Kompleksi PVO?') (Rusya Suriye'ye Hava Savunma Sistemi Verecek mi Vermeyecek mi?)

Аргументы и Факты. «Израиль просит Россию не продавать Сирии комплексы С-300.» 09 05 2013. (Argumenti i Faktı. 'İsrail Prosit Rossiya ne Prodavat Sirii Kompleksı S-300') (İsrail Rusya'dan Suriye'ye S-300 Füzelerini Satmamasını İstedi)

Аргументы и Факты. «Россия будет добиваться участия Ирана в конференции по Сирии.» 16 05 2013. (Argumenti i Faktı. 'Rossiya Budet Dobivatsya Uçastıya İrana v Konferentsiya Po Sirii') (Rusya İran'ın Suriye Konferansına Katılmasını Sağlayacak)

Аргументы и Факты. «СМИ: Россия готова потратить на уничтожение химоружия Сирии \$2 млн.» 01 11 2013. (Argumenti i Faktı. 'СМІ: Rossiya Gotova Potratit Na Uniçtojenıye Himorujia Sirii \$2 Mil.) (Rusya Suriye'deki Kimyasal Silahların Taşınması İçin 2 Milyon ABD Doları Vermeye Hazır)

Богданов, Михаил. «Богданов не исключает победы оппозиции в Сирии из-за поддержки извне.» РИА Новости, 13 12 2012. (Bogdanov, Mihail. 'Bogdanov Ne İsklyuçet Pobedı Oppozitsii v Sirii İz-za Podderjki İzvne' RİA Novosti) (Bogdanov; Suriye'de Dış Destek Alan Muhalifler Zaferi Kazanamayacak)

Волков, Константин. «Коалиция сирийской оппозиции согласна на «Женеvu-2» с оговорками.» Известия, 28 11 2013. (Volkov, Kostantin 'Koalitsiya Siriyskoy Oppozittisi Soglanna Na Jenevu-2 s Ogovorkami' İzvestiya) (Suriye Muhalefeti Cenevre-2 İçin Çekincelerini Bildirdi)

Все контракты с Россией выполняются. 30 08 2013. <http://ru-an.info/новости/россия-активно-поддерживает-сирию-несмотря-на-сионистский-вой-вокруг/> (12 01, 2013 tarihinde erişilmiştir). (Vsö Kontraktı s Rossiey Vıpolnyayutsya) (Rusya Sözleşmenin Tüm Kurallarını Uyguladı)

Гладилин, Иван. Россия сорвала план вооруженной атаки на Сирию. 17 05 2013. <http://www.km.ru/world/2013/05/17/siriiskii-krizis/710965-rossiya-sorvala-plan-vooruzhennoi-ataki-na-siriyu> (12 01, 2013 tarihinde erişilmiştir). (Gladilin, İvan. 'Rossiya Sorvala Plan Voorujennoy Ataki Na Siriyu) (Rusya, Suriye'ye Silahlı Müdahale Kararını Boşa Çıkardı)

Горелик, Александр. «ООН: резолюция СБ - наиболее вероятный путь передачи химоружия Сирией.» РИА Новости, 10 09 2013. (Gorelik, Aleksandr. 'OON Rezolyutsiya SB-Naibolee Veroyathiy Put Peredaçi Himorujiya Siriey' Ria Novosti) (BMGK Suriye'deki Kimyasal Silahların Teslim Edilmesi Yönünde Karar Aldı)

Гусеву, Михаилу. «Посол Ирана: нас ожидают непредсказуемые президентские выборы.» РИА Новости, 31 05 2013. (Gusevu, Mihailu. 'Posol İrana: Nas Ojidayut Nepredskazuemiye Prezidentskiye Vıborı' Ria Novosti) (İran Büyükelçisi: Başkanlık Seçimlerini Bekliyoruz)

Гущин, Эдуард. «Военную операцию США в Сирии поддержали 32 государства .» Российская газета, 11 09 2013. (Guşin, Eduard. 'Voennuyu Operatsiyu SŞA v Sirii Podderjali 32 Gosudartstva' Rossiyskaya Gazeta) (32 Devlet ABD'nin Suriye'ye Müdahalesini Destekliyor)

Демченко, Александр. «Арабская весна» и политика России в ближневосточном регионе. 15 09 2012. http://www.perspektivy.info/oykumena/vostok/arabskaja-vesna_i_politika_rossii_v_blizhnevostochnom_regione_2012-09-15.htm (10 09, 2013 tarihinde erişilmiştir). (Demçenko, Aleksandr. 'Arabskaya Vesna i Politika Rossiya v Blijnevostoçnom Regione) (Ortadoğu Bölgesinde Arap Baharı ve Rus Politikaları)

—. Сирия: два года в тупике. 03 06 2013. http://www.perspektivy.info/oykumena/vostok/sirija_dva_goda_v_tupike_2013-06-03.htm (10 09, 2013 tarihinde erişilmiştir). (Siriya: Dva Goda v Tupike) (Suriye 2 Yıldır Çıkmazda)

Дугин, Александр. «Русские: культурная идентичность вместо политической нации.» Известия, 11 11 2013. (Dugin Aleksandr. 'Russkiye: Kulturnaya İdentiçnost Vmesto Politıçeskoy Natsii' İzvestiya) (Kültürel Benzerlik ve Devlet Politikaları Arasıdanki Ruslar)

—. Основы геополитики. Москва: АРКТОГЕЯ-центр, 2000. (Osnovi Geopolitiki. Moskva: Arktogeya-Tsentr) (Esas Jeopolitik)

Е.А.Степанова. «ВООРУЖЕННЫЙ КОНФЛИКТ В СИРИИ И ПОЛИТИКА РОССИИ.» www.estepanova.net. 2012. <http://www.estepanova.net/03StepanovaSyria.pdf> (10 04, 2013 tarihinde erişilmiştir). (E.A.Stepanova. 'Voorujehhiy Konflikt v Sirii i Politika Rossii) (Suriye'de Silahlı Çatışmalar ve Rusya'nın Politikaları)

Евсеев, В.В. <http://www.iimes.ru/>. 04 03 2008. <http://www.iimes.ru/rus/stat/2008/04-03-08b.htm#top> (09 24, 2013 tarihinde erişilmiştir). (Evseev, B.B.)

ЕС признал легитимность сирийского Национального совета. 02 03 2012. <http://www.km.ru/v-mire/2012/03/02/siriiskii-krizis/es-priznal-legitimnost-siriiskogo-natsionalnogo-soveta> (10 08, 2013 tarihinde erişilmiştir). (ES Priznal Legitimnost Siriyskovo Hatsionalnovo Soveta) (AB Suriye Ulusal Kalisyonunu Yasal Olarak Tanıdı)

Иванович, Иваненко Владимир. Политика США на «Большом Ближнем Востоке» и Евразийское мышление. 12 07 2013. <http://www.riss.ru/analitika/1932-politika-ssha-na-bolshom-blizhnem-vostoke-i-evraziyskoe-myshlenie#.UpHyGMSnfHY> (11 24, 2013 tarihinde erişilmiştir). (İvanoviç, İvanenko Vladimir. Politika SŞA Na Bolşom Blijnem Vostoke i Evraziyskoe Mışlenie) (Büyük Ortadoğu ve Avrasya Düşünceleri Çerçevesinde ABD'nin Politikaları)

Известия. «19 групп сирийской оппозиции отказались от участия в «Женева-2»» 27 10 2013. (İzvestiya. '19 Grupp Siriyskoy Oppozitsii Otkazalis Ot Uçastiya v Jeneve-2) (Suriye Muhalefinde Bulunan 19 Grup Cenevre-2 Görüşmelerine Katılmama Kararı Aldı)

Израиль и РФ на грани разрыва отношений из-за взаимных обвинений в продаже оружия и финансировании оппозиции. 12 01 2005. <http://www.newsru.com/russia/12jan2005/scandal.html> (10 19, 2013 tarihinde erişilmiştir). (İzrail i RF Na Grann Razrıva Otnoşeniy İz-za Vzaimnıh Obvineniy v Prodaje Orujiya i Finansirovanii Oppozitsii) (İsrail ve RF; Muhaliflere Finans ve Silah Yardımı Yapılıyor Gerekçeleri ile Aralarındaki İlişkiyi Askıya Aldılar)

Импорт оружия из России в Сирию резко возрос. 20 03 2012. <http://www.inosmi.ru/asia/20120320/188701882.html> (12 03, 2013 tarihinde erişilmiştir). (İmport Orujiya İz Rossii v Siriyu Rezko Vozros) (Rusya'dan Silah İthalatı Suriye'de Keskin Bir Şekilde Arttı)

Исакова, Елизавета. «"Женева-2": разногласия остаются, как и шанс договориться.» РИА Новости, 23 01 2014. (İsakova, Elizaveta. 'Jeneve-2: Raznoglasiya Ostayutsya, Kak i Şans Dogovoritsya' Ria Novosti) (Cenevre-2: Anlaşmazlıklar ve Görüşmelerdeki Şanslar)

Клещенко, Алина. «Почему России важна ситуация в Сирии?» Аргументы и Факты, 29 08 2013. (Kleşenko, Alina. 'Poçemu Rossii Vajna Situatsiya v Sirii?' Argumentı i Faktı) (Neden Suriye'nin Durumu Rusya İçin Önemli)

Кляйн, Маргарете. «Россия и «арабская весна»» <http://germania-online.ru>. 01 2012. http://germania-online.ru/uploads/media/swp_arabischer.ru.pdf (10 09, 2013 tarihinde erişilmiştir). (Klyayn, Margarete. 'Rossiya i Arabskaya Vesna') (Rusya ve Arap Baharı)

Коммерсант. «Как наступала "арабская весна".» 03 06 2013. (Kommersant. 'Kak Nastupala Arabskaya Vesna') (Arap Baharı Nasıl Başladı?)

Коротченко, Игорь. «Чем России дорога Сирия?» Аргументы и Факты, 12 02 2012. (Korotchenko, Igor. 'Çem Rossii Doroga Sirii?' Argumentı i Faktı) (Neden Suriye Rusya İçin Değerli?)

Крупнов, Юрий. Новый Средний Восток - стратегия развития центральной Евразии. 14 06 2011. <http://www.proektnoegosudarstvo.ru/psession/new-middle-east/> (11 24, 2013 tarihinde erişilmiştir). (Krupnov, Yuriy. Novıy Sredniy Vostok-Strategiya Razvitiya Tsentralnoy Evrazii) (Yeni Ortadoğu - Avrasya'da Strateji Değişimi)

Лавров поддержал вхождение Сирии в Организацию по запрещению химоружия. 13 09 2013. <http://polit.ru/news/2013/09/13/lavrov/> (10 28, 2013 tarihinde erişilmiştir). (Lavrov Podderjal Vhojdenie Sirii v Organizatsiyu Po Zapreşeniyu Himorujıya) (Lavrov Kimyasal Silahlarının Tespiti Ekibinin Suriye'ye Gitmesini Destekliyor)

Лавров: Москва готова к переговорам с оппозицией Сирии. 03 05 2013. <http://www.aif.ru/politics/news/364448> (07 21, 2013 tarihinde erişilmiştir). (Lavrov: Moskva Gotova k Peregovoram s Oppozitsiey Sirii) (Lavrov: Moskova Suriye Muhalefeti ile Görüşmeye Hazır)

Латухина, Кира. «Лавров назвал следующий шаг сирийских переговоров.» Российская газета, 29 01 2014. (Latuhina, Kira. 'Lavrov Hazval Sleduyuşiy Şag Siriyskih Peregovorov' Rossiyskaya Gazeta) (Lavrov: Bir Sonraki Adım Suriye Görüşmeleridir)

Лойко, Сергей. Путин поддержал поставки российского оружия в Сирию. 05 06 2013. <http://inosmi.ru/russia/20130605/209714685.html> (11 30, 2013 tarihinde erişilmiştir). (Loyko, Sergey. Putin Podderjal Postavki Rossiyskovo Orujiya v Siriyu) (Putin Suriye'yi Rus Silahları ile Destekledi)

Лукьянов, Федор. Зачем оружие? 2013 05 23. <http://nationalsafety.ru/n90049> (10 28, 2013 tarihinde erişilmiştir). (Lukyanov, Fedor. Zaçem Orujiye?) (Neden Silahlar?)

—. «Поймали на слове.» Российская газета, 11 09 2013. ('Poymali Na Slove' Rossiyskaya Gazeta) (Sözünde Durma)

Любинскас, Ауримас. «Политика России В. Путина на Ближнем и Среднем Востоке – «движение в двух направлениях»» 09 04 2007. <http://www.geopolitika.lt/?artc=621> (09 22, 2013 tarihinde erişilmiştir). (Lyubinskaya, Aurimas. 'Politika Rossii V. Putine Na Blijnem i Srednem Vostoke-Dvijenie v Dvux Napravlehiyah') (Putin Rusyasının Yakın Doğu ve Ortadoğu'daki Politikası)

Макарычев, Максим. «Мирная конференция по Сирии "Женева-2" состоится 22 января.» Российская газета, 25 11 2013. (Makarıçev, Maksim. 'Mirnaya Konferentsiya Po Sirii Jeneve-2 Sostoitsya 22 Yanvary' Rossiyskaya Gazeta) (Suriye Barış Konferansı Olan Cenevre-2 Görüşmeleri 22 Ocak'ta Yapılacak)

—. «США готовы отложить удар по Сирии.» Российская газета, 10 09 2013. ('SŞA Gotovı Otlojit Udar Po Sirii' Rossiyskaya Gazeta) (ABD, Suriye'yi Vurma Kararını Bir Kenara Koydu Hazır)

Малков, Денис. «Президент Сирии предложил план поэтапного выхода из кризиса.» РИА Новости, 06 01 2013. (Malkov, Denie. 'Przident Sirii Predlojil Plan Poetapnogo Vıxoda İz Krizisa) (Suriye DEVLET BAŞKANIKrizden Çıkış İçin Aşamalı Çözüm Önerisi Teklif Etti)

Маловерьян, Юрий. Россия окажет помощь Сирии в случае военного удара. 06 09 2013. (11 03, 2013 tarihinde erişilmiştir). (Maloveryan, Yuriy. Rossiya Okajet Pomoş Sirii v Sluçae Voennovo Udara) (Rusya, Suriye'nin Vurulma Söylemlerine Karşın Yardımlarına Devam Etmekte)

Малышева, Дина. «Мусульманский компонент мировой политики.» Pro et Contra, no. 4 (2002): 104-126. (Malışeva, Dina. 'Muslumanskiy Komponent Mirovoy Politiki') (Müslüman Bileşkesinin Dünya Politikası)

Мартынычев, Петр. «Разведка США: около 26 тыс экстремистов участвуют в конфликте в Сирии.» РИА Новости, 29 01 2014. (Martiniçev, Pert. 'Razvedka SŞA: Okolo 26 Tıs Ekstremistov Uçastvuyut v Konflikte v Sirii' RİA Novosti) (ABD Tahminleri: Suriye'de 26 Bin Civarında İç Savaşa Katılan Aşırı Var)

Мирский, Георгий. «Когда обруч лопнул.» независимая, 07 09 2011. (Mirskiy, Georgiy. 'Kogda Obruç Lopnul' Hezavisimaya) (Çember Ne Zaman Koptu?)

Мухаметов, Ринат. Тема: Россия: между Арабской весной и иранским экспансионизмом. 2013. <http://www.liberty.ru/Themes/Rossiya-mezhdu-Arabskoj-vesnoj-i-iranskim-ekspansionizmom> (10 07, 2013 tarihinde erişilmiştir). (Muhammetov, Riant. 'Tema: Rossiya: Mejdu Arabskoy Vesnoy i İranskim Ekspansiohizmom') (İran Yayılmacılığı ve Arap Baharının Arasında Kalan Rusya)

Мясников, Виктор. «Арабская весна бурно входит в осень.» Независимая, 03 11 2011. (Myasnikov, Viktor. 'Arabskaya Vesna Burno Vxodit v Osen' Nezavisimaya) (Arap Baharı Sonbahara Fırtınalı Giriş Yaptı)

Нах, Аднан. «Problemı Arabskoy Vesnı.» <http://www.hizb-russia.info/>. 2011. <http://www.hizb-russia.info/images/knigi/problems.pdf> (09 29, 2013 tarihinde erişilmiştir). (Nah, Adnan. 'Problemı Arabskoy Vesnı') (Arap Baharı Problemleri)

Независимая газета. «Россия готова послать солдат в Сирию для обеспечения безопасности инспекторов ООН.» 24 09 2013. (Hezavisimaya Gazeta. 'Rossiya Gotova Poslat Soldat v Siroyu Dşya Obaspeçeniya Bezopastnosti İnspektorov OON) (Rusya, BMGK Temsilcilerinin Güvenliğini Sağlamak İçin Suriye'ye Asker Göndermeye Hazır)

Независимая газета. «Сирийская свободная армия не будет участвовать в "Женева-2".» 26 11 2013. (Hezavisimaya Gazeta. 'Siriyskaya Svobodhaya Armiya Ne Budet Uçactvovat v Jeneve-2') (ÖSO Cenevre-2 Sürecine Katılmayacak)

Независимая газета. «Политическое землетрясение в арабском мире.» 30 12 2011. (Hezavisimaya Gazeta. 'Politıçeskoe Zemletryasenie v Arabskom Mire') (Arap Dünyasında Politik Deprem)

Некрасов, Матвей. «Ситуация в Сирии.» <http://www.un.uniyar.ac.ru>. 2012. http://www.un.uniyar.ac.ru/Doklad_Experta_SC.pdf (10 04, 2013 tarihinde erişilmiştir). (Nekrasov, Matvey. 'Situatsiya v Sirii') (Suriye'de Son Durum)

Новиков, Максим. «Лавров и Керри за объективное расследование ООН в Сирии.» Российская газета, 23 08 2013. (Novikov, Maksim. 'Lavrov i Kerri Za Obektivnoe Raccledovanie OON v Sirii' Rossiyskaya Gazeta) (Lavrov ve Kerri: BMGK Suriye'de Ciddi ve Objektif Bir Tahkikat Yapmalı)

Новикова, Евгения. «Женева-2 не ждет сирийских экстремистов.» Независимая, 22 10 2013. (Novikova, Evgeniya. 'Jeneve-2 Ne Jdet Siriyskih Ekstremistov' Hezavisimaya) (Cenevre-2 Suriye'deki Aşırı Kutupları Bekleyemecek)

Обама поддержал участие Путина в решении сирийской проблемы. 15 09 2013. http://polit.ru/news/2013/09/15/obama_sir/ (10 28, 2013 tarihinde erişilmiştir). (Obama Podderjal Uçastie Putina v Reşenii Siriyskoy Problemi) (Obama Suriye Probleminin Çözümü İçin Putin'i Destekliyor)

Паниев, Юрий. «Женева-2 без Ирана будет профанацией.» Независимая газета, 21 01 2014. (Paniev, Yuriy. 'Jeneve-2 Bez İrana Budet Profanatsiey' Hezavisimaya Gazeta) (İransız Cenevre-2 Sembolik Olacak)

Почему Россия так сильно поддерживает Сирию? 13 02 2012.
<http://russian.people.com.cn/95184/7727145.html> (11 12, 2013 tarihinde erişilmiştir).
(Poçemu Rossiya Tak Silno Podderjivaet Siriya?) (Neden Rusya Budenli Suriye'ye Yardım Ediyor?)

Проханов, Александр. «Помогая Сирии, мы помогаем сами себе.»
изборский клуб русские стратегии, no. 3 (04 2013): 2-15. (Prohanov, Aleksandr. 'Pomogaya Sirii, Mı Pomogaem Sami Sebe' İzborskiy Klub Russkie Strategii)
(Suriye'ye Yasrdım Ederken Aslında Biz Kendimize Yardım Ediyoruz)

Путин, Владимир. «Россия и меняющийся мир.» Московские новости,
27 02 2012. (Putin, Vladmir. 'Rossiya i Menyuşıysya Mir' Moskovskie Novosti)
(Rusya ve Değişen Dünya)

Путин: Мы пошлем в Сирию S-400 и российских военных специалистов. 20 07 2013. <http://postskriptum.me/2013/07/20/butin3/> (12 01, 2013 tarihinde erişilmiştir). (Putin: Mı Poşlem v Siriya S-400 i Rocciyskih Voennih Spetsialistov) (Putin: Suriye'ye S-400 Füzelerini ve Uzmanlarını Göndereceğiz)

Радзиховский, Леонид. «Красивый ход.» Российская газета, 17 09 2013.
(Radzıhovskiy, Leonid. 'Krasivıy Hod' Rossiyskaya Gazeta) (Güzel Hamle)

РИА Новости. «Асад не поедет на "Женеvu-2", делегацию Сирии возглавит глава МИД.» 26 11 2013. (RİA Novosti. 'Asad Ne Poedet Na Jenve-2, Delegatsiyu Sirii Vozglavit Glava MID) (Esad Cenevre-2'ye Dışışleri Heyetinin Başında Katılmayacak)

РИА Новости. «Встреча РФ - США - ООН по Сирии пройдет с участием еще ряда стран.» 26 11 2013. (RİA Novosti. 'Vstreça RF-SŞA-OON Po Proydet s Uçastiem Ewe Ryada Stran') (RF-ABD ve BMGK: Suriye'de Komşuların Sürece Katılmalıdır)

РИА Новости. «Дамаск безупречно сотрудничает с экспертами ООН, заявил Лавров.» 07 10 2013. (RİA Novosti. 'Damask Bezuprečno Sotrudhiçает s Ekspertami OON, Zayavil Lavrov') (Lavrov: Şam Yönetimi BMGK Bilirkişileri ile Sıkı İşbirliği İçerisinde)

РИА Новости. «Дамаск готов участвовать в "Женева-2" без предварительных условий.» 03 06 2013. (RİA Novosti. 'Damask Gotov Uçastvovat v Jeneve-2 Predvaritelnih Usloviy') (Şam Cenevre-2'de Ön Şartsız Katılmaya Hazır)

РИА Новости. «Инициатива РФ по химоружию никого не удовлетворит, заявил МИД Турции.» 10 09 2013. (RİA Novosti. 'İnitsiativa RF Po Himorujiyu Hikogo Ne Udovletvorit, Zayavil MİD Turtsii') (Türkiye Dış İşleri Bakanlığı RF'nun Kimyasal Silah Kontrol Altına Alınması Girişiminden Memnun Olmadı)

РИА Новости. «Иран поддержал инициативу России о контроле над сирийским химоружием.» 10 09 2013. (RİA Novosti. 'İran Podderjal İnitsiativu Rossii o Kontrole Nad Siriyskim Himorujiyem') (İran, Rusya'nın Teklif Ettiği Suriye Kimyasal Silahlarının Kontrol Edilmesi Girişimini Destekliyor)

РИА Новости. «Китай поддержал инициативу России по контролю над химоружием в Сирии.» 10 09 2013. (RİA Novosti. 'Kitay Podderjal İnitsiativu Rossii Po Kontrolyu Nad Himorujiyem v Sirii') (Çin, Rusya'nın Teklif Ettiği Suriye Kimyasal Silahlarının Kontrol Edilmesi Girişimini Destekliyor)

РИА Новости. «Лавров и Керри начали обсуждение подготовки к конференции по Сирии.» 27 05 2013. (RİA Novosti. 'Lavrov i Kerri Naçali Obcujdenie Podgotovki k Konferentsii Po Sirii') (Lavrov ve Keri Suriye Konferansı İçin Görüşmelere Başladı)

РИА Новости. «Лавров: внутренняя оппозиция Сирии должна участвовать в "Женева-2".» 01 02 2014. (RİA Novosti. 'Lavrov: Vnutrennyaya Oppozitsiya Sirii Doljna Uçastvovat v Jeneve-2') (Lavrov: Suriye'deki İç Muhalefet Cenevre-2 Sürecine Katılmak Zorundadır)

РИА Новости. «Лавров: оппозиция Сирии делает все, чтобы добиться военной интервенции.» 30 05 2013. (RİA Novosti. 'Lavrov: Oppozitsiya Sirii Delaet Vse, Çtobı Dobitsya Voennoy İnterventsii') (Lavrov: Suriye'ye Askeri Müdahalenin Yapılması İçin Muhalifler Her Yolu Deniyor)

РИА Новости. «Лавров: Россия подтверждает необходимость проведения "Женева-2".» 09 09 2013. (RİA Novosti. 'Lavrov: Rossiya Podtverjdaet Neobhodimost Provedeniya Jeneve-2') (Lavrov: Cenevre-2'nin Yapılmasının Zorunluğu Olduğunu Yineledi)

РИА Новости. «Лавров: цель, поставленная Путиным и Обамой по Сирии, достигнута.» 14 09 2013. (RİA Novosti. 'Lavrov: Tsel, Postavlennaya Putinım i Obamoy Po Sirii, Dostignuta') (Lavrov: Hedef, Putin ve Obama'nın Suriye Konusunda Mutabık Kalmasıdır)

РИА Новости. «Лидер Нацкоалиции Сирии дал пощечину оппоненту на встрече оппозиции.» 11 11 2013. (RİA Novosti. 'Lider Natskoalitsii Sirii Dal Poşeçinu Opponentu Na Vstreçe Oppozitsii') (Ulusalkoalisyon Lideri Muhalif Grupların Tokatına Maruz Kaldı)

РИА Новости. «Медведев: Асад не уйдет с поста президента Сирии без гарантий.» 01 11 2013. (RİA Novosti. ' Medvedev: Asad Ne Udet s Posta Prezidenta Sirii Bez Garantii') (Medvedev: Esad Garanti Verilmeden Suriye Başkanlığından Ayrılmayacak)

РИА Новости. «МИД РФ допускает участие отдельных групп оппозиции Сирии в "Женева-2".» 27 11 2013. (RİA Novosti. ' MİD RF Dopuskaet Uçactie Otdelnıx Grupp Oppozitsii Sirii v Jeneve-2') (RF Dış İşleri Bakanlığı Cenevre-2 Sürecinde Suriye Muhalifetinin Ayrı Gruplar ile Katılmasına Onay Verdi)

РИА Новости. «МИД РФ: встреча с сирийской оппозицией в Москве поможет "Женева-2".» 07 11 2013. (RİA Novosti. 'MİD RF: Vstreça s Siriyskoy Oppozitsiey v Moskve Pomojet Jeneve-2') (RF Dışişleri Bakanlığı: Suriye Muhalifleri ile Moskova'da Cenevre-2 İçin Görüşüldü)

РИА Новости. «МИД РФ: сообщения о применении химоружия в Сирии, возможно провокация.» 23 08 2013. (RĬA Novosti. 'Mid RF: Soobjениya o primenenii Himorujіya v Sirii, Vozmojno Provokatsiya') (RF Dışışleri Bakanlığı: Suriye'de Kimyasal Silah Kullanıldı Haberleri Provakosyon Amaçlıdır)

РИА Новости. «МИД РФ: США недостаточно влияют на Сирию при подготовке к "Жене́ве-2".» 03 06 2013. (RĬA Novosti. 'Mid RF: SşA Nedostatoçno vliyayut Na Siriyu Pri Podgotovke k Jeneve-2') (RF Dışışleri Bakanlığı: ABD Suriye'de Cenevre-2 Görüşmeleri İçin Yeteri Kadar Hazırlık Yapmamaktadır)

РИА Новости. «Москва выступает за участие сирийских курдов в "Жене́ве-2".» 30 07 2013. (RĬA Novosti. 'Moskva Vıstupaet Za Uçastie Siriyskih Kurdiv v Jeneve-2') (Moskova, Cenevre-2'ye Suriye Kürtlerinin Katılmasını İstedi)

РИА Новости. «Москва приветствует намерение Нацкоалиции участвовать в "Жене́ве-2".» 12 11 2013 . (RĬA Novosti. 'Moskva privetstuet Namerenie Natskoalitsii Uçastvovat v Jeneve-2') (Moskova, Ulusal Koalisyon'un Cenevre-2'ye Katılma Kararından Memnun Oldu)

РИА Новости. «На "Жене́ве-2" должны быть Иран и Саудовская Аравия, считает Лавров.» 15 05 2013. (RĬA Novosti. 'Na Jeneve-2 dolhna Bıt İran i Saudovskaya Araviya, Sçitaet Lavrov') (Lavrov: Cenevre-2'de İran ve Suudi Arabistan Olmalı)

РИА Новости. «Нацкоалиция Сирии определится с участием в "Жене́ве-2" до конца октября.» 17 10 2013. (RĬA Novosti. 'Natskoalitsiya Sirii Opredeletsya s Uçastiem v Jeneve-2 Do Kontse Oktyabra') (Suriye Ulusal Koalisyonu Ekim Ayın Sonunda Cenevre-2^ye Katılacaklarını Bildirdi)

РИА Новости. «Оппозиция Сирии против участия Ирана в "Жене́ве-2" как посредника.» 07 10 2013. (RĬA Novosti. 'Oppozitsiya Sirii Protiv Uçastiya İrana v Jeneve-2 Kak Pospednika') (Suriye Muhalifleri İran'ın Cenevre-2'ye Katılmasına Karşı Çıkıyor)

РИА Новости. «Россия и ООН обсуждают подготовку к международной конференции по Сирии.» 05 06 2013. (RIA Novosti. 'Rossiya i OON Obsujdayut Podgotovku k Mejdunarodnoy Konferentsii Po Sirii') (Rusya ve BMGK Suriye İçin Uluslararası Konferans Yapılması Hususunda Hazırlıkları Görüştüler)

РИА Новости. «Россия приветствует завершение первого этапа химразоружения в Сирии.» 31 10 2013. (RIA Novosti. 'Rossiya Privetstvuet Zaverşenie Pervogo Etapa Himpazorujeniya v Sirii') (Rusya, Suriye'deki Kimyasal Silahların Toplanmasında İlk Aşamanın Tamamlanmasından Memnun)

РИА Новости. «Россия сожалеет о решении США отменить встречу по "Жене-2".» 27 08 2013. (RIA Novosti. 'Rossiya Sojaleet o Rewenii SŞA Otmenit Vstreçu Po Jeneve-2') (Rusya ABD'nin Cenevre-2 Görüşmelerini İptal Ettiğini Açıklamasını Esefle Karşıladı)

РИА Новости. «СНС покинет Нацкоалицию Сирии в случае ее участия в "Жене-2".» 18 10 2013. (RIA Novosti. 'SNS Pokinet Natskoalitsiyu Sirii v Sluçae Ee Uçastıya v Jeneve-2') (Muhaliplerden Bir Grup Katılma Taleplerine Karşı Muhalif Cepheyi Terketti)

РИА Новости. «Эксперты: консультации по "Жене-2" дали положительный результат.» 06 06 2013. (RIA Novosti. 'Ekspertı: Konkultatsii Po Jeneve-2 Dali Polojitelny Rezultat') (Bilirkişiler: Cenevre-2 Olumlu Sonuçlar Verdi)

Российская газета. «Башар Асад: Сирия готова к уничтожению своего химоружия.» 19 09 2013. (Rossiyskaya Gazeta. 'Başar Asad: Siriya Gotova k Uniçtojeniyu Svoego Himorujıya') (Beşar Esad: Suriye Kimyasal Silahlarını Yoketmeye Hazır)

Российская газета. «Встреча членов Совбеза ООН по Сирии состоится по запросу РФ.» 29 08 2013. (Rossiyskaya Gazeta. 'Vstreça Çlenov Sovbeza OON Po Sirii Sostoitsya Po Zaprocu RF') (BMGK'inde Suriye'deki Olaylar İçin RF'ye Soru Soruldu)

Российская газета. «Лавров и Керри обсудили расследование о применении химоружия в Сирии.» 23 08 2013. (Rossiyskaya Gazeta. 'Lavrov i Kerri Obsuduli Rassledovanie o Primenenii Himorujiya v Sirii') (Keri ve Lavrov Suriye'de Kimyasal Silah Kullanımı Konusunu Görüştü)

Российская газета. «Лавров подтвердил дату проведения конференции "Женева-2".» 25 11 2013. (Rossiyskaya Gazeta. 'Lavrov Podtverdil Datu Provedeniya Konferatsii Jeneva-2') (Lavrov Cenevre-2 Konferansının Tarihini Doğruladı)

Российская газета. «Лавров: Нанесение США удара по Сирии отдалает перспективы "Женевы-2".» 02 09 2013. (Rossiyskaya Gazeta. 'Lavrov: Nanesenie SŞA Udarı Po Sirii Otdalyaet Perspektivı Jenevı-2') (Lavrov: ABD Suriye'yi Vurursa Cenevre-2 Çalışmaları Akamete Uğrar)

Российская газета. «ЛАГ поддержала предложение России по химическому оружию в Сирии.» 12 09 2013. (Rossiyskaya Gazeta. 'LAG Podderjala Predlojenie Rossii po Himiçeskomu Orujiyu v Sirii') (Arap Ligi, Rusya'nın Suriye'deki Kimyasal Silahların Kontrol Altına Alınması Teklifini Destekledi)

Российская газета. «МИД: Компоненты сирийского химоружия уничтожат в третьих странах.» 01 11 2013. (Rossiyskaya Gazeta. 'MİD: Komponentı Siriyskogo Himorujiya Yniçtojat v Tretıx Stranah') (RF Dışışleri Bakanlığı: Suriye Kimyasal Silahlarının Üçüncü Bir Ülkede Yok Edilmesi Görüşüldü)

Российская газета. «ОЗХО учитывает подходы РФ по ликвидации химоружия.» 01 11 2013. (Rossiyskaya Gazeta. 'OZHO Uçıtıvaet Podhodı RF Po Likvidatsii Himorujiya') (KSYÖ Yok Edilecek Kimyasal Silahların Sayımını Yaptı)

Российская газета. «ООН: Химическая атака под Дамаском была организована оппозицией.» 28 08 2013. (Rossiyskaya Gazeta. 'OON: Himiçeskaya Ataka Pod Damaskom Bıla Organizovana Oppozitsiey') (BMGK: Şam'da Muhaliflere Kimyasal Saldırı Yapıldı)

Российская газета. «Президент: Россия приостановила поставку Сирии деталей С-300.» 04 09 2013. (Rossiyskaya Gazeta. 'Prezident: Rossiya Priostanovila Postavku Sirii Detaley S-300') (Devlet Başkanı: Rusya Suriye'ye S-300 Füzelerinin Teslimini Durdurdu)

Российская газета. «Российский корабль "Сметливый" будет направлен к берегам Сирии.» 06 09 2013. (Rossiyskaya Gazeta. 'Rossiyskiy Korabl Smetliviy Budet Napravlen k Beregam Sirii') (Rusya Donanmasından Smetliviy Gemisi Suriye Sahiline Gidecek)

Российская газета. «Россия и ЕС обсудят 11 октября в Москве химразоружение в Сирии.» 10 10 2013. (Rossiyskaya Gazeta. 'Rossiya i ES Obsudyat 11 Oktyabrya v Moskve Himrazorujenie v Sirii') (Rusya ve AB 11 Ekim'de Suriye'deki Kimyasal Silahları Görüşecekler)

Российская газета. «Россия надеется, что Сирия согласится на контроль за химоружием.» 10 09 2013. (Rossiyskaya Gazeta. 'Rossiya Nadeetsya, Çto Siriya Soglasitsya Na Kontrol Za Himorujiem') (Rusya, Suriye Kimyasal Silahlarının Kontrolüne Razi Olacağını Umuyor)

Российская газета. «Россия требует выполнения плана Кофи Аннана по Сирии.» 02 04 2012. (Rossiyskaya Gazeta. 'Rossiya Trebuet Vıpolneniya Plana Kofi Annana Po Sirii') (Rusya Kofi Annan Planının Uygulanmasını İstiyor)

Российская газета. «Россия увеличит число боевых кораблей в Средиземноморье до десяти.» 13 09 2013. (Rossiyskaya Gazeta. 'Rossiya Uveličit Çislo Boevıx Korabley v Sredizemnomore Do Desyati') (Rusya doğu Akdeniz'de Savaş Gemilerinin Sayısını Arttırmak İstiyor)

Российская газета. «Сирийская оппозиция намерена участвовать во втором раунде переговоров.» 01 02 2014. (Rossiyskaya Gazeta. 'Siriyskaya Oppozitsiya Namerena Uçastvovat Vo Vtorom Raunde Peregovorov') (Suriye Muhalifleri İkinci Raund Görüşmelere Katılacak)

Российская газета. «Сирия приняла план Кофи Аннана по урегулированию конфликта .» 27 03 2012. (Rossiyskaya Gazeta. 'Siriya Prinyala Plan Kofi Annana Po Uregulirovaniyu Konflikta') (Suriye, Kofi Annan'ın Çatışmayı Sonlandırma Planını Kabul Etti)

Российская газета. «Сирия присоединится к Конвенции о запрете химоружия 14 октября.» 15 09 2013. (Rossiyskaya Gazeta. 'Siriya Prisoedinit'sya k Konvehtsii o Zaprete Himorujiya 14 Oktyabrya') (Suriye, 14 Ekim'de Kimyasal Silahlarının Yasaklanması Sözleşmesine Katıldı)

Российская газета. «США готовы к военному вмешательству в Сирии.» 25 08 2013. (Rossiyskaya Gazeta. 'SŞA Gotovı k Voennomu Vmeşatelstvu v Sirii') (ABD Suriye'ye Askeri Müdahale Yapmaya Hazır)

Россия спишет 73% сирийского долга. 25 01 2005. <http://www.newsru.com/russia/25jan2005/asad.html> (10 19, 2013 tarihinde erişilmiştir). (Rossiya Spişet 73% Siriyskogo Dolga.) (Rusya Suriye'nin Borçlarının %73'ünü Sildi)

С.С.Балмасов. Помогут ли парламентские выборы в Сирии установлению мира. 22 05 2012. <http://www.iimes.ru/rus/stat/2012/22-05-12a.htm> (10 09, 2013 tarihinde erişilmiştir). (S.S.Balmasov. Pomogut Li Parlamentskie Vıborı v Sirii Ustanovleniyu Mira') (Parlemento Seçimlerinin Suriye'de Barışa Yardım Edip Edemeyeceği)

Саможнев, Александр. «Конференция по Сирии состоится в ноябре.» Российская газета, 29 09 2013. Samojhev, Aleksandr. 'Konferentsiya Po Sirii Sostont'sya v Noyabre' Rossiyskaya Gazeta) (Cenevre-2 Konferansı Kasım Ayında Yapılacak)

—. «Пентагон передислоцирует корабли ближе к Сирии для возможного удара.» Российская газета, 24 08 2013. ('Pentagon Peredislotsiruet Korabli Blije k Sirii Dlya Vozmojnogo Udarı' ' Rossiyskaya Gazeta) (Pentagon Suriye'ye Yakın Bir Noktaya Vurma Mesafesinde Donanmasını Yerleştirdi)

—, «РФ и Сирия обсудили подготовку к конференции "Женева-2".» Российская газета, 26 10 2013.('RF i Siriya Obsudili Podgotovku k Konferentsii Jeneve-2' Rossiyskaya Gazeta) (RF ve Suriye Cenevre-2 Konferansı Hazırlıkları İçin Görüştüler)

Сорока, Кемерово. «Почему Россия не будет воевать в Сирии?» Аргументы и Факты, 28 11 2012. (Soroka, Kemerovo. 'Poçemu Rossiya Ne Budet Voebat v Sirii?' Argumenti i Faktı) (Neden Rusya Suriye'de Savaşmayacak?)

Степанова, Екатерина. «Сирийский кризис и формирование внешней политики России.» ПОНАРС Евразия, no. 199 (Mayıs 2012). (Stepanova, Ekaterina. 'Siriyskiy Krizis i Formirovanie Vnewney Politiki Rossii' Ponars Evraziya) (Suriye Krizi ve Rusya'nın Dış Politika Formülasyonu)

Сурков, Николай. «Президент Йемена уехал, кризис остался.» независимая, 06 06 2011. (Surkov, Nikolay. 'Prezident Ymena Uehal, Krizis Ostalsya' Hezavisimaya) (Yemen DEVLET BAŞKANIKriz Sebebiyle Ülkeden Ayrıldı)

Тихонов, Сергей. Сирийский перелом российского флота . 22 06 2013. <http://expert.ru/2013/07/22/sirijskiy-perelom-rossijskogo-flota/> (12 01, 2013 tarihinde erişilmiştir). (Tihonov, Sergey. Siriyskiy Perelom Rossiyskogo Flota) (Rus Donanmasının Suriye'deki dönüm Noktası)

Труевцев, Константин Михайлович. ««Арабская весна» – ход, технология, акторы и промежуточные итоги.» политика 1, no. 64 (2012): 21-32. (Truevtsev, Kostantin Mihayloviç. 'Arabskaya Vesna-hod, Teknologiya, Aktori i Promejutoçhie İtogi' Politiya 1) (Arap Baharı Seyir, Teknoloji ve Son Durum)

Филиппов, Алексей. «Главы МИД России и Италии обсудили ситуацию в Сирии.» РИА Новости, 29 10 2013. (Filippov, Aleksey. 'Glavı MİD Rossii i İtalii Obsudili Situatsiyu v Sirii' RİA Novosti) (RF ve İtalya Dışışleri Bakanları Suriye'deki Son Durumu Görüştüler)

Фирсова, Татьяна. «Оппозиция передала властям Сирии предложения по решению конфликта.» РИА Новости, 28 01 2014. (Firsova, Tatyana. 'Oppozitsiya Peredala Vlastyam Sirii Predlojeniya Po Peşeniyu Konflikta' RİA Novosti) (Muhalipler Suriye Rejimine Çözüm Önerisi Teklif Etiler)

Фрагискатос, Питер. Почему Россия не бросит Сирию. 18 05 2013. <http://inosmi.ru/world/20130518/209108968.html> (12 03, 2013 tarihinde erişilmiştir). (Fragickatos, Piter. 'Poçemu Rossiya Ne Brosit Siriyu.) (Neden Rusya Suriye'yi Terketmiyor)

Хейг, Уильям. «Ливия: важно сохранять решимость.» независимая, 22 06 2011. (Heyg, Uilyam. 'Liviya: Vajno Sohranyat Reşimost' Hezavisimaya) (Libya: Kararlılığın Korunması Önemli)

Ходжат-Шамами, Реза. Озабоченность России «дружественной дипломатией» Ирана. 14 10 2013. <http://www.inosmi.ru/world/20131014/213829928.html#ixzz2koD1VAHq> (11 16, 2013 tarihinde erişilmiştir). (Hodjat-Şamami, Reza. Ozaboçehhost Rossii 'Drujestvennoy Diplomatiey' İrana) (Rusya'nın İran'daki Kaygıları 'Dostça Diplomasi')

Шестаков, Евгений. «Дамаск запросил баланс.» Российская газета, 12 09 2013. (Şektakov, Evgeniy. 'Damask Zaprozil Balans' Rossiyskaya Gazeta) (Şam Dengeli Davranış İstedi)

Ъ-Сафронов, Иван. «Сирийная ставка.» Коммерсантъ, 02 06 2006. (Safranov, İvan. 'Siriynaya Stavka' Kommersant) (Suriye Ücretleri)

ÖZGEÇMİŞ

1985 yılında İstanbul'da doğdum. İlk ve orta eğitimi-öğretimi İstanbul Bayrampaşa'da , lise eğitim-öğretimini yine Bayrampaşa İnönü Endüstri Meslek Lisesi Elektronik Bölümünde tamamladım. 2010 yılında Anadolu Üniversitesi İktisat Fakültesi Kamu Yönetimi bölümünden mezun oldum. 2012 yılında Beykent Üniversitesi Uluslararası İlişkiler bölümünde yüksek lisans eğitimine başladım.

İlgi alanlarım Rus Dış Politikası, Rusya-Ortadoğu ilişkileridir. Bekarım. İngilizce ve Rusça bilmekteyim.